Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

БЮДЖЕТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

Навчальний посібник

Львів 2021

ББК 65.261
В 21
УДК 336.02

Автори:
д-р екон. наук, проф. Ватаманюк-Зелінська У.З.,
д-р екон. наук, проф. Ситник Н.С.,
к.е.н., доц. Стасишин А.В.,
к.е.н., доц. Круглякова В.В.

Рецензенти:

Алєксєєв І.В.- доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів Національного університету «Львівська політехніка», заслужений працівник освіти України;

Фадєєва І.Г. - доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу;

Мельник Л.М.- доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри управління інноваційною діяльністю та сферою послуг Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя.

Рекомендовано до друку Вченою Радою Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол №22/11 від 24.11.2021 р.)

Бюджетний менеджмент: навчальний посібник / Ватаманюк-Зелінська У.З., Ситник Н.С., Стасишин А.В., Круглякова В.В. – Л.: Видавництво «Магнолія», 2021. – 511 с.

У навчальному посібнику подано теоретичні засади бюджетного менеджменту, який є невід'ємною складовою системи державного регулювання економіки та інструментом регулювання економічних і соціальних процесів. Окреслено його роль у системі державних фінансів. Висвітлено особливості управління бюджетними ресурсами на державному та місцевому рівнях; охарактеризовано бюджетний процес в Україні; розкрито складові бюджетного менеджменту; описано процес виконання бюджету, порядок обліку та звітність про виконання бюджетів, а також відображено особливості контролю та аудиту у бюджетному процесі.

Посібник рекомендований для здобувачів вищої освіти, що навчаються за спеціальністю «Фінанси, банківська справа та страхування», викладачів закладів вищої освіти та науковців, а також фахівців-практиків.

ISBN 978-617-574-221-1

Ватаманюк-Зелінська У.З., Ситник Н.С.,
Стасишин А.В., Круглякова В.В. 2021
© ЛНУ імені Івана Франка, 2021

ЗМІСТ

ВСТУП 7

ТЕМА 1. РОЛЬ ТА МІСЦЕ БЮДЖЕТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ 9

1.1. Сутність науки про бюджетне управління. Система управління бюджетом. 10

1.2. Моделі бюджетування та принципи організації бюджетного менеджменту 18

1.3. Структура бюджетного менеджменту як системи. Функціональне призначення його складових. 28

1.4. Єдина інформаційна система управління бюджетом (ЄІСУБ) 40

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ 55

ТЕМА 2. УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНИМИ РЕСУРСАМИ 57

2.1. Централізовані і децентралізовані фонди грошових ресурсів держави. Роль бюджету у забезпеченні соціально-економічного розвитку країни. 58

2.2. Управління доходами та видатками бюджетів 72

2.3. Міжбюджетні відносини. Трансфертний підхід у розподілі коштів між бюджетами. 79

2.4. Дефіцит бюджету. Фінансування бюджету. Управління боргом. 91

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ 109

ТЕМА 3. ОРГАНИ УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТОМ ...110

3.1. Загальна характеристика органів бюджетного регулювання 111

3.2. Функції органів загальнодержавного управління бюджетом 122
3.3. Повноваження органів оперативного управління .. 130
3.4. Бюджетні компетенції місцевих фінансових органів 155
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ 159

ТЕМА 4. ОРГАНІЗАЦІЯ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ 161
4.1.Сутність бюджетного процесу та його учасники 162
4.2.Характеристика розпорядників та одержувачів бюджетних коштів 182
4.3. Бюджетна класифікація 195
4.4.Розмежування доходів між бюджетами 210
4.5.Розмежування видатків між бюджетами 244
4.6.Взаємовідносини між бюджетами. Збалансування бюджету держави. 282
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ 296

ТЕМА 5. БЮДЖЕТНЕ ПЛАНУВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ЯК СКЛАДОВІ БЮДЖЕТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ 297
5.1. Бюджетне прогнозування як інструмент фінансового управління 298
5.2. Сутність бюджетного планування: завдання, принципи та методи 305
5.3. Завдання і методологія планування доходів та видатків бюджету 313
5.4. Організація та стратегічні орієнтири бюджетного планування в Україні 321
5.5. Програмно-цільове планування бюджетних коштів 329

5.6. Формування бюджетних програм 336
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ 343

ТЕМА 6. ОРГАНІЗАЦІЯ ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТУ 344

6.1. Поняття та принципи виконання бюджету 345
6.2. Розпис доходів і видатків 350
6.3. Органи, що забезпечують виконання бюджету та їх функції 361
6.4. Організація виконання дохідної частини державного бюджету. Система справляння доходів бюджету. 368
6.5. Порядок виконання видаткової частини бюджетів 377
6.6. Порядок покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів 384
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ 389

ТЕМА 7. ПОРЯДОК ОБЛІКУ ТА ЗВІТНІСТЬ ПРО ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТІВ 390

7.1. Організація обліку виконання державного та місцевих бюджетів 391
7.2. Бухгалтерський облік операцій виконання державного бюджету за доходами і видатками 397
7.3. Бухгалтерський облік операцій виконання місцевих бюджетів за доходами і видатками 404
7.4. Форми фінансової та бюджетної звітності про виконання бюджетів 414
7.5. Склад звітності та періодичність її подання за належністю 423
7.6. Формування та подання звітності про виконання державного та місцевих бюджетів 431
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ 438

ТЕМА 8. КОНТРОЛЬ ТА АУДИТ У БЮДЖЕТНОМУ ПРОЦЕСІ 439

8.1. Державний фінансовий контроль в Україні. Види бюджетного контролю, його форми і методи. 440

8.2. Органи бюджетного контролю 450

8.3. Рахункова палата України: принципи діяльності та повноваження 457

8.4. Державна аудиторська служба України, її завдання, повноваження та права 469

8.5. Бюджетний аудит. Порядок державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм. ... 478

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ 484

ЛІТЕРАТУРА 485

БАЗОВІ ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ 497

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК 509

ВСТУП

Потреба вивчення основних засад бюджетної політики України в умовах посткризового розвитку економіки із урахуванням вітчизняних реформ у фінансовій сфері зумовлює необхідність висвітлення цієї тематики для формування у студентів базового комплексу знань із бюджетного менеджменту.

У складі економічних методів державного регулювання основне місце належить інструментарію бюджетного менеджменту. Його функціонування спрямовано на забезпечення макроекономічної збалансованості під час реалізації покладених на державу завдань і функцій. Питання ефективного використання інструментарію бюджетного менеджменту, як економічного методу державного регулювання, не тільки не втрачають уваги наукової спільноти та студентства, а, навпаки, збільшують рівень своєї актуальності. Визначальними факторами цього є процес децентралізації. Реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні – закономірний процес та базова умова незалежної та ефективної діяльності органів місцевої влади, підвищення фінансової спроможності регіонів та громад відповідно до європейських принципів і стандартів.

За таких умов запровадження системних змін в діяльності всіх учасників бюджетного процесу, підвищення бюджетної дисципліни, перерозподіл повноважень і ресурсів між різними рівнями управління посилюють вплив економічних методів державного регулювання поєднаних з інструментарієм бюджетного менеджменту.

Навчальний посібник «Бюджетний менеджмент» передбачає для вивчення тематику однойменної нормативної навчальної дисципліни. У виданні систематизовано нормативно-правові та методичні матеріали, необхідні для підготовки фахівця освітньо-кваліфікаційного рівня магістр за спеціальністю «Фінанси, банківська справа та страхування».

У посібнику розкрито роль та місце бюджетного менеджменту у системі державних фінансів; обгрунтовано суть науки про бюджетне управління; висвітлено моделі бюджетування та принципи організації бюджетного менеджменту; зосереджено увагу на структурі бюджетного менеджменту як системи та функціональному призначенні його складових. Крім того окреслено переваги нового програмного забезпечення «Єдина інформаційна система управління бюджетом» (ЄІСУБ),

головною метою створення якого є організація взаємодії всіх учасників бюджетного процесу із метою створення єдиного інформаційного простору задля забезпечення обміну своєчасною, достовірною та повною інформацією на усіх етапах складання, виконання та аналізу бюджету (Тема 1).

Посібник містить тематику щодо управління бюджетними ресурсами, де, зокрема, охарактеризовано централізовані і децентралізовані фонди грошових ресурсів держави; показано роль бюджету у забезпеченні соціально-економічного розвитку країни, а також особливості управління доходами та видатками бюджетів, міжбюджетні відносини і трансфертний підхід у розподілі коштів між бюджетами; наслідки виконання бюджету з дефіцитом, фінансування бюджету і управління боргом (Тема 2).

Також у посібнику «Бюджетний менеджмент» представлена загальна характеристика органів бюджетного регулювання, їх функції та бюджетні компетенції (Тема 3); процес організації бюджетного процесу в Україні у розрізі його учасників, ресурсного забезпечення та взаємовідносин між бюджетами (Тема 4).

Посібник містить теми, які характеризують кожну стадію бюджетного процесу; розкриває зміст бюджетного планування та прогнозування доходів і видатків державного та місцевих бюджетів, зокрема й програмно-цільове планування бюджетних коштів (Тема 5). Тут показано весь процес організації виконання державного й місцевих бюджетів, а також порядок погашення тимчасових касових розривів (Тема 6). Приділена увага організації бюджетного обліку та звітування, зокрема операціям виконання дохідної і видаткової частини бюджетів та формуванню й поданню відповідної звітності за результатами облікових операцій (Тема 7). Посібник містить теми, які показують реалізацію фінансового контролю в Україні та бюджетного аудиту (Тема 8).

Навчальний посібник «Бюджетний менеджмент» розрахований на фахівців, які працюватимуть на всіх рівнях бюджетної системи України. Матеріали посібника знайдуть застосування у практичній роботі і будуть корисними для учасників бюджетного процесу, представників державних органів законодавчої та виконавчої влади, освітян, науковців і студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів України, здатних професійно вирішувати проблеми, які стоять перед державою та спроможних захищати її інтереси.

ТЕМА 1. РОЛЬ ТА МІСЦЕ БЮДЖЕТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ

1.1. Сутність науки про бюджетне управління. Система управління бюджетом.

1.2. Моделі бюджетування та принципи організації бюджетного менеджменту

1.3. Структура бюджетного менеджменту як системи. Функціональне призначення його складових.

1.4. Єдина інформаційна система управління бюджетом (ЄІСУБ)

Питання для самоконтролю

1.1. СУТНІСТЬ НАУКИ ПРО БЮДЖЕТНЕ УПРАВЛІННЯ. СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТОМ.

Державне управління та державне регулювання є формами реалізації виконавчої влади, основним призначенням яких є забезпечення практичного виконання законів. Основна відмінність між державним управлінням і державним регулюванням полягає у тому, реалізацію яких інтересів вони забезпечують: державне регулювання здійснюється у сферах, де необхідним є забезпечення першочергової реалізації публічних інтересів, а державне регулювання – у сферах, де необхідно досягти певного балансу публічних і приватних інтересів. Доцільність державного втручання в економіку зумовлюється потребою створення умов для ефективного функціонування ринкового механізму, усунення негативних наслідків, спричинених ринковими процесами, захисту національних інтересів на світовому ринку.

Використання механізму державного регулювання реалізується методами правового, адміністративного та економічного впливу. У складі економічних методів державного регулювання основне місце належить інструментарію бюджетного менеджменту. Його функціонування спрямовано на забезпечення макроекономічної збалансованості під час реалізації покладених на державу завдань і функцій.

Державне регулювання економіки *– це система цілеспрямованого впливу держави в особі органів державної влади та управління на хід економічних процесів в країні. Визначальну роль у державному регулюванні економіки займають інструменти бюджетної політики.*

Бюджетна політика *– це цілеспрямована діяльність державних та регіональних органів влади, пов'язана із мобілізацією бюджетних фінансових ресурсів, їх перерозподілом та ефективним використанням в цілях реалізації соціально-економічних завдань розвитку.*

Бюджетна політика реалізується на відповідних стадіях бюджетного процесу. Реалізація бюджетної політики відбувається через застосування форм, методів, важелів та інструментів

бюджетного механізму, використовуючи які держава створює умови щодо забезпечення безперервності процесу формування та використання бюджетних ресурсів.

Бюджетний механізм відіграє важливу роль у: реалізації ефективної бюджетної політики; у регулюванні та розвитку соціально-економічних процесів; у мобілізації та використанні бюджетних коштів для якісного виконання державою своїх функцій. Бюджетний механізм приймає участь й у функціонуванні бюджетної системи.

Бюджетний механізм – *це система економічних заходів впливу на забезпечення мобілізації оптимальних обсягів фінансових ресурсів бюджету, їх найефективнішого розміщення і економного використання з метою забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства, визначеного економічною політикою держави.* Від якісного та ефективного законодавчого і нормативного забезпечення, бюджетного планування, бюджетного регулювання, неподаткових методів мобілізації доходів, міжбюджетних відносин, бюджетної звітності та бюджетного контролю залежить практичний рівень реалізації бюджетних відносин у кожній ланці бюджетної системи. Він є реальним уособленням бюджетної політики і відображає конкретне спрямування бюджетних відносин на виконання економічних і соціальних завдань кожного історичного етапу розвитку країни.

Бюджетна система – *це сукупність державного та місцевих бюджетів, які формуються з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіальних устроїв та регулюються нормами права.* Організація та принципи побудови бюджетної системи формують бюджетний устрій, який ґрунтується на таких засадах: відокремлення видів бюджетів, що створюються в країні; встановлення принципів побудови бюджетної системи; розмежування доходів і видатків між ланками бюджетної системи; визначення характеру і форм взаємовідносин між бюджетами.

Бюджетний устрій включає в себе види бюджетів, взаємозв'язки між бюджетами, міжбюджетні взаємовідносини, їх принципи, правовий статус бюджетів, який зумовлений правовим статусом адміністративно-територіальних одиниць.

Бюджетний устрій України визначається з урахуванням державного устрою і адміністративно-територіального поділу України.

Важливою складовою бюджетної системи є ***бюджетний процес*** *– регламентований бюджетним законодавством процес складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання, а також контролю за дотриманням бюджетного законодавства.*

Таким чином формування та реалізація бюджетної політики відбувається шляхом організації та провадження бюджетного процесу. Учасниками бюджетного процесу є органи, установи та посадові особи наділені бюджетними повноваженнями, через застосування бюджетного механізму. В основі цього механізму лежить сукупність форм, методів, важелів та інструментів організації бюджетних відносин й реалізації бюджетної політики.

Бюджетний менеджмент *є невід'ємною складовою системи державного регулювання економіки та інструментом регулювання економічних і соціальних процесів. Бюджетний менеджмент виступає як система управління для результативного та ефективного досягнення цілей – забезпечення стабільного розвитку національної економіки. Ця система є динамічною.*

Складовими елементами системи бюджетного менеджменту є управління бюджетним процесом, бюджетною системою, бюджетними відносинами та бюджетними ресурсами. Організація системи бюджетного менеджменту ґрунтується на відповідних принципах, методах, функціях, інструментарії організаційно-розпорядчої та виконавчої діяльності органів державної влади і управління та/або місцевого самоврядування у поєднанні і взаємозв'язку з різноманітними формами участі громадськості.

Система бюджетного менеджменту направлена на результативне та ефективне досягнення цілей – забезпечення стабільного розвитку національної економіки унаслідок належного виконання учасниками бюджетного процесу своїх завдань і функцій.

Функціонування системи бюджетного менеджменту спрямовано на: забезпечення раціонального формування і використання бюджетних ресурсів, ефективного їх розподілу

і перерозподілу; забезпечення стійкості бюджетної системи, зниження її залежності від зовнішньоекономічної кон'юнктури; забезпечення прозорості, відкритості та надійності провадження бюджетного процесу; забезпечення належного рівня бюджетної дисципліни; забезпечення ефективного управління бюджетними відносинами та їх удосконалення (трансформація) при зміні економічних, соціальних і політичних умов розвитку суспільства.

Організація бюджетного менеджменту має відповідати стратегічним і тактичним цілям перспективного розвитку країни. Бюджетний менеджмент розглядається як складова фінансового менеджменту. Суть фінансового менеджменту полягає в управлінні фінансами з метою підвищення ефективності виробництва та розподілу продукту. Бюджетний менеджмент як на державному рівні, так і в межах окремого відомства чи установи виконує роль механізму управління розподілом бюджетних коштів.

Вагомий вплив на соціально-економічний розвиток держави та ефективність виконання, покладених на неї функцій, здійснює підхід до управління бюджетами різних рівнів, тобто цілеспрямований вплив фінансових органів держави на бюджетні відносини, що виникають у процесі формування та використання фінансових ресурсів.

Під управлінням бюджетом р*озуміють сукупність фінансових методів, важелів та інструментів цілеспрямованого впливу на бюджет і бюджетну систему держави для формування, розподілу та ефективного використання бюджетних ресурсів з метою досягнення стратегічних завдань соціально-економічного розвитку країни.* Цей процес включає сукупність взаємопов'язаних елементів: суб'єктів (органів законодавчої та виконавчої влади, оперативного управління, розпорядників бюджетних коштів), які на основі планування, організації, обліку і контролю раціонально управляють об'єктами – фінансовими потоками, фондами грошових коштів, міжбюджетними відносинами задля досягнення поставлених цілей і завдань бюджетно-фінансової політики.

Ефективна система управління бюджетом дає змогу забезпечити високі темпи приросту доходів бюджету, здійснювати

своєчасне фінансування витрат і забезпечувати стабільний економічний розвиток України та окремих областей в стратегічній перспективі. Управління бюджетом здійснюється через бюджетний механізм і його елементи: бюджетне планування, організацію, регулювання і контроль.

Процес управління бюджетом грунтується на:

– стратегічному управлінні, яке передбачає прогнозування бюджетних показників на перспективу, шляхом широкого застосування бюджетного аудиту та аналізу бюджетних показників;

– поточному управлінні, що представляє собою комплекс заходів, з використанням оперативного аналізу бюджетних показників.

Формування ефективної системи управління бюджетом – невід'ємна частина процесу становлення держави, її ринкової економіки, відкритого суспільства і в цілому стратегії управління фінансами. Концентрація великих грошових коштів у бюджеті сприяє формуванню єдиної фінансово-бюджетної політики органів влади і управління, забезпечує можливість фінансування найважливіших суспільних потреб. Питання вдосконалення системи управління бюджетом є особливо актуальними в умовах розвитку ринкових відносин.

Результативність управління бюджетом визначається успішністю та ефективністю бюджетного менеджменту, який являє собою сукупність заходів, форм, методів та взаємопов'язаних дій з боку державних органів влади та розпорядників бюджетних коштів, направлених на прийняття виважених управлінських рішень щодо акумулювання, розподілу та використання бюджетних ресурсів, що виникають у процесі руху бюджетних коштів.

Основним завданням бюджетного менеджменту є забезпечення ефективного управління бюджетною системою, як сукупністю бюджетів різних рівнів, та відносинами, що виникають у даному процесі. Система управління бюджетом, як і будь-яка інша система управління, складається з двох взаємозв'язаних частин – об'єкта (керованої системи) і суб'єкта (керуючої системи) управління.

Суб'єктами бюджетного менеджменту є вищі та центральні органи державної влади і управління, місцеві органи державної влади та управління, розпорядники та одержувачі бюджетних коштів, громадськість. Вони виступають учасниками бюджетного процесу, мають відношення до управління, формування, використання та розпорядження бюджетними ресурсами на відповідних рівнях бюджетної системи й задіяні у бюджетних взаємовідносинах.

Залежно від ступеня (міри) участі певних суб'єктів у бюджетному процесі та відповідних відносинах, які пов'язані з управлінням, формуванням, використанням та розпорядженням бюджетними ресурсами, виділяють прямих та непрямих суб'єктів бюджетного менеджменту. Прямі суб'єкти бюджетного менеджменту приймають безпосередню участь у бюджетному процесі та бюджетних взаємовідносинах. Такими суб'єктами є Президент України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Верховна Рада України та Комітет Верховної Ради України з питань бюджету, Державна аудиторська служба України, Державна казначейська служба України, Державна фіскальна служба України, Рахункова палата України, Національний банк України, органи місцевого самоврядування, місцеві державні адміністрації. Вони функціонують відповідно до норм бюджетного законодавства, а їх повноваження пов'язані із:

– формуванням бюджетної політики;
– здійсненням бюджетного прогнозування та планування;
– розробкою й прийняттям бюджету відповідного рівня;
– формуванням та використанням бюджетних коштів;
– підготовкою, складанням та розглядом звіту про виконання бюджету відповідного рівня;
– здійсненням контролю за дотриманням бюджетного законодавства.

Діяльність прямих суб'єктів бюджетного менеджменту спрямована на досягнення цілей, завдань і конкретних результатів та забезпечення ефективного, результативного і цільового використання бюджетних коштів.

Непрямі суб'єкти бюджетного менеджменту безпосереднього впливу на хід бюджетного процесу та бюджетні

взаємовідносини не мають, проте їх діяльність пов'язана із забезпеченням належної організації бюджетного процесу та забезпеченням реалізації бюджетної політики держави. Такими суб'єктами виступають Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Державна статистична служба України, публічні цільові фонди соціального забезпечення (оскільки задіяні на стадії бюджетного планування), розпорядники бюджетних коштів різних рівнів, одержувачі бюджетних коштів, інститути громадянського суспільства, громадськість, міжнародні організації.

Об'єктами бюджетного менеджменту *(керовані підсистеми на які спрямовується управлінський вплив суб'єкта бюджетного менеджменту) є бюджетний процес, бюджетна система, бюджетні відносини та бюджетні ресурси.*

Бюджетний менеджмент є відкритою динамічною системою. Відносна відкритість бюджетного менеджменту обумовлена монополізмом держави у визначенні бюджетної політики, правил та умов провадження бюджетного процесу, регламентації бюджетних та міжбюджетних відносин тощо. Динамічність – пояснюється змінами бюджетного законодавства, бюджетної політики, бюджетного процесу, змінами ринкового середовища, впливом внутрішніх і зовнішніх факторів, що подекуди межують, а іноді й трансформуються у бюджетні ризики.

Взаємодія суб'єкта і об'єкта бюджетного менеджменту здійснюється через визначення його мети, постановку стратегічних і тактичних цілей, - це ключові елементи системи управління, від яких залежить вибір форм, методів та інструментів менеджменту. Ефективність бюджетного менеджменту визначається, насамперед, досягненням визначеної мети та поставлених цілей.

Метою бюджетного менеджменту є формування та забезпечення реалізації ефективної бюджетної політики держави на основі застосування відповідних форм, методів, важелів та інструментів управління бюджетним процесом, бюджетною системою, бюджетними відносинами та бюджетними ресурсами відповідно до стратегічних завдань соціально-економічного розвитку держави. Цілі визначаються суб'єктом

бюджетного менеджменту виходячи із відповідних умов його функціонування й чинників зовнішнього середовища, які здійснюють на нього визначальний вплив та якісного стану бюджетного процесу. Основними стратегічними цілями бюджетного менеджменту є:

– створення фінансового базису для забезпечення реалізації довгострокових цілей соціально-економічного розвитку держави, забезпечення її економічного зростання;

– розбудова конкурентоспроможної економіки;

– підвищення стандартів життя та забезпечення стабільного соціального захисту населення;

– забезпечення сприятливих умов для розвитку бізнесу;

– модернізація інфраструктури тощо за умови збереження довгострокової збалансованості та стійкості бюджету на основі застосування ефективних форм, методів та інструментів управління.

Тактичні цілі включають: розробку та провадження послідовної, прозорої та передбачуваної бюджетної політики, яка б дозволяла забезпечувати фінансову стабільність держави; прогнозованість та ефективність бюджетних видатків, що спрямовані на підвищення якості державних послуг; забезпечення бюджетної дисципліни і встановлення чітких правил, яких будуть дотримуватись всі учасники бюджетного процесу; контроль та ефективне управління державним боргом.

Основні завдання бюджетного менеджменту є:

– забезпечення раціонального формування і використання бюджетних ресурсів, ефективного їх розподілу і перерозподілу;

– виявлення резервів для мобілізації додаткових бюджетних ресурсів;

– забезпечення ефективного управління бюджетними ресурсами та посилення їх впливу на відтворювальні процеси;

– мінімізація бюджетних ризиків;

– забезпечення стійкості бюджетної системи, зниження її залежності від зовнішньоекономічної кон'юнктури;

– управління державним боргом;

– забезпечення прозорості, відкритості та надійності провадження бюджетного процесу;

– забезпечення належного рівня бюджетної дисципліни;

– управління бюджетними відносинами та їх удосконалення (трансформація) при зміні економічних, соціальних і політичних умов розвитку суспільства;

– розвиток інформаційної системи управління бюджетними ресурсами;

– забезпечення прозорості та стабільності міжбюджетних відносин, сприяння підвищенню рівня бюджетної забезпеченості та автономії місцевих бюджетів;

– забезпечення стратегічного та середньострокового бюджетного прогнозування та планування;

– моніторинг, облік та контроль використання бюджетних ресурсів;

– оцінка й аналіз результативності та ефективності виконання бюджету.

Для забезпечення ефективного функціонування об'єкта бюджетного менеджменту, дії суб'єкта пов'язані з прийняттям відповідних управлінських рішень, які передбачають визначення мети, завдань та програми дій або їх корегування, що зумовлює необхідність розгляду бюджетного менеджменту як процесу прийняття управлінських рішень.

1.2. МОДЕЛІ БЮДЖЕТУВАННЯ ТА ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Ефективна модель бюджетного менеджменту, передбачає дотримання правил формування та виконання бюджету на основі загальноприйнятих принципів, які відповідають цінностям демократичної і правової держави, громадянського суспільства, ринкової економіки. Моделі бюджетного менеджменту грунтуються на загальних принципах.

Характерні риси бюджетного менеджменту є результатом історичних передумов розвитку держави, динаміки соціально-економічних процесів, особливостей адміністративно-територіального устрою тощо. Узагальнюючи світову практику до функціонування бюджетного менеджменту, умовно виокремлюють дві його моделі:

– модель, орієнтовану на витрати;

– модель, орієнтовану на результат.

Застосування моделі, орієнтованої на витрати, передбачає розподіл суми витрат по кожному з державних органів. Витратній моделі відповідають два підходи в бюджетуванні:

– кошторисне фінансування;

– концепція фінансування програм.

Застосування моделі, орієнтованої на результат пов'язано із використанням програмно-цільового бюджетування, що переносить акцент з витрат державних ресурсів (постатейного бюджетування) на виконання державних функцій, здійснення діяльності та досягнення результатів. Їй відповідають такі підходи:

– програмно-цільове бюджетування;

– управління за центрами відповідальності.

Характеристика моделей бюджетного менеджменту наведена у табл. 1.1.

Сутнісним призначенням бюджетування, як технології бюджетного менеджменту, є запобігання нераціональному витрачанню бюджетних коштів. Під бюджетуванням розуміється систематична і конструктивна діяльність органів державної влади. Така діяльність ґрунтується на чинниках впливу на об'єкт управління і на загальних принципах державного управління, метою якого є узгодження інтересів суспільства, держави та суб'єктів господарювання.

Бюджетування включає весь процес управління бюджетними коштами на основі встановлених пріоритетів розвитку країни, фіскальної стратегії, обґрунтованих розрахунків бюджетних видатків і оперативного управління бюджетними програмами у ході їх виконання для досягнення встановлених цілей. Поняття «бюджетування» визначає процеси планування, погодження, затвердження, виконання та контролю за виконанням бюджету (походить від англ. слова «budgeting», що означає аналіз, приймання бюджетних рішень та управління фінансами на державному і місцевому рівнях).

Завданнями бюджетування є:

– виокремлення пріоритетів бюджетних видатків та оцінка їх ефективності;

– оптимальний розподіл ресурсів між бюджетами;

– коригування впливу бюджету на економіку та суспільство в цілому;

– уникнення неефективних видатків та порушення рівноваги бюджету.

Таблиця 1.1.

Характеристика моделей бюджетного менеджменту

Критерії оцінки	Модель	
	Орієнтована на результат	**Орієнтована на витрати**
Основний об'єкт управління в системі управління бюджетом	об'єктом управління є виділені бюджетні асигнування, що формуються на основі бюджетних лімітів.	об'єктом управління є цілі і завдання, які формуються розпорядниками бюджетних коштів відповідно до сформованої бюджетної програми
Розрахунок необхідного обсягу бюджетних асигнувань	основними джерелами інформації для розрахунку необхідного обсягу бюджетних асигнувань є: розроблений проект кошторису доходів і видатків відповідно до бюджетної програми; звіт щодо обсягу видатків бюджету за минулий період; розрахунок прогнозного рівня інфляції.	обсяг бюджетних асигнувань розраховується на основі результатів, які були поставлені перед бюджетною системою виходячи з потреб розпорядників бюджетних коштів.
Оцінка ефективності використання бюджетних коштів	проводиться аналіз відповідності виділених бюджетних асигнувань та прогнозних обсягів доходів і витрат.	оцінка ефективності використання бюджетних коштів здійснюється відповідно до планових показників наступного бюджетного періоду.
Об'єкт фінансового контролю	об'єктом фінансового контролю є аналіз відповідності прогнозного кошторису доходів і видатків до показників його виконання з метою виявлення фактів нецільового використання бюджетних коштів.	об'єктом фінансового контролю є дослідження результатів використання розпорядниками бюджетних виділених бюджетних асигнувань та досягнення кількісних і якісних завдань, які були поставлені на початку бюджетного періоду.

Бюджетування, яке орієнтоване на контроль витрат (витратна модель), основну увагу звертає на управління і детальний контроль витрат (за умови заданих результатів).

Метою такого бюджетування є твердження (розподіл) суми витрат по кожному з державних органів. Витратній концепції відповідають дві моделі бюджетування:

– кошторисне фінансування;
– концепція фінансування програм.

Бюджетування, яке орієнтоване на результати діяльності (результативна концепція), можна визначити як систему бюджетного планування, що пов'язує понесені витрати з очікуваної від них віддачею, а також з їх соціальною та економічною ефективністю. У цьому випадку метою бюджетування є ресурсне забезпечення виконання поставлених перед державними органами цілей і завдань. Цей вид бюджетування переносить акцент з витрат державних ресурсів (постатейне бюджетування) на виконання державних функцій, здійснення діяльності та досягнення результатів. Результативній концепції відповідають такі моделі бюджетування:

– програмно-цільова модель;
– модель управління за центрами відповідальності.

Бюджетування розглядається як управлінська дія щодо координації діяльності всіх розпорядників бюджетних коштів для досягнення цілі через послідовну реалізацію функцій бюджетного менеджменту: планування, організації, координування, мотивації та контролю.

Бюджетування розглядається як особливий вид діяльності, який має цільову спрямованість, певний зміст і способи його здійснення. Залежно від конкретно застосовуваної моделі буде змінюватися і сутність бюджетування, і його місце в системі бюджетного менеджменту.

Переваги та недоліки моделей бюджетування представлені в табл. 1.2.

Визначення принципів бюджетного менеджменту, як основних, вихідних положень і правил якими слід керуватися під час провадження діяльності в сфері управління бюджетним процесом, бюджетною системою, бюджетними відносинами та бюджетними ресурсами вказує на їх різноманітність. Принципи це: основні, вихідні положення якої-небудь теорії, основні правила діяльності; встановлені, усталені, загальноприйняті, широко розповсюджені правила господарських дій та властивості економічних процесів.

Принципи бюджетного менеджменту діляться на загальні і спеціальні. До загальних принципів відносять такі, які відображають рівень використання в управлінні системи цінностей, властивих суспільству у цілому (домінування загальнолюдських цінностей над інтересами класів, націй, суспільних груп, окремих територій тощо; єдності особистих та суспільних інтересів; гуманізму; рівності юридичних і фізичних осіб перед законом; демократизму; законності; взаємної відповідальності держави, юридичних і фізичних осіб).

Таблиця 1.2.

Переваги та недоліки моделей бюджетування

Модель	Характерні ознаки	Переваги	Недоліки
Програмно-цільова модель	передбачає взаємозв'язок понесених витрат з віддачею у розрізі програм	- передбачається розробка комплексу заходів на тривалий проміжок часу; - вказуються очікувані результати, що забезпечують досягнення поставленої мети; - розроблена програма є чітким, адресним і збалансованим планом	- модель важко реалізувати на практиці і найчастіше застосовується формально; - не включаються конкретні кількісні та якісні показники, що робить практично неможливим аналіз ефективності
Кошторисне фінансування	означає використання постатейних бюджетів витрат і накопичувального методу розрахунку витрат	- бюджет стабільний; зміни невеликі і прогнозовані; - система відносно проста в управлінні і легка для розуміння; - процедура координації бюджетів гранично спрощена і найбільш ефективна; - високий ступінь реакції системи на зміни її параметрів	- накопичувальне бюджетування припускає, що сама діяльність і методи її здійснення залишаться незмінними; - відсутні стимули до зниження витрат, а накопичувальне бюджетування забезпечує підтримання незмінного рівня витрачання ресурсів; - терміни дії бюджетів не співвідносяться з видами та обсягами здійснюваної діяльності; - метод не враховує зміни в структурі використовуваних ресурсів і пріоритетах з плином часу; - ефект «бюджетного баласту», викликаний переоцінкою реальних потреб в минулих періодах

Продовження таблиці 1.2.

Модель управління за центрами відповідальності	передбачає, що асигнування виділяються державному органу єдиною сумою при регулярному контролі за показниками діяльності.	- свобода у розпорядженні коштами супроводжується посиленою персональною відповідальністю керівників державних органів за результати діяльності; - граничні суми фінансування затверджуються одним рядком; деталізація витрат використовується тільки як підтверджуюча інформація до моменту затвердження бюджету	- використання моделі вимагає продуманого підходу до проектування структури державних органів та установ, наявності великого практичного досвіду управління за результатами; - необхідна наявність розвиненої системи незалежного аудиту ефективності витрачання виділених коштів і створення внутрішньої системи контролю ефективності
Кошторисно-об'ємна модель	встановлює жорсткий контроль витрат (за статтями кошторисів) і контроль результатів діяльності (в основному безпосередніх) з урахуванням обсягів діяльності	- забезпечення зростання ефективності в короткі терміни; - низька ймовірність нецільового використання ресурсів; - бюджет стабільний, зміни незначні	- непопулярна на місцевому рівні; - посилення уваги до проміжних результатів майже не супроводжується контролем за досягненням кінцевих, суспільно значущих результатів

Спеціальні принципи бюджетного менеджменту: конкретизують загальні принципи; у концентрованому вигляді визначають основні параметри бюджетної стратегії і тактики; конкретизуються у законах, інших нормативно-правових актах, кодексах, свідомості фахівців і суспільства у цілому; є критеріями оцінки результатів управління, рівня професійної культури фахівців, основою їхнього професійного мислення; забезпечують результативний, ціннісно-орієнтаційний, інформаційний, психологічний вплив на соціально-економічні процеси, що відбуваються у суспільстві.

До спеціальних принципів відносять такі: єдності теорії і практики у формулюванні засад та реалізації бюджетної стратегії і тактики; політичного підходу до вирішення економічних питань; поєднання галузевого і територіального управління; виявлення найслабшої ланки в системі управ-

ління; взаємозв'язку; об'єктивності; конкретності; розвитку; ефективності; закономірності; соціальної справедливості і неупередженості; вертикальної і горизонтальної справедливості; зіставності і порівняльності; історизму; матеріалізму; стабільності; директивності, обов'язковості; безперервності; повноти; реальності; планомірності і пропорційності; наукової обґрунтованості; інтуїтивності і передбачуваності; демократії; компетентності; гнучкості; системності; пріоритетності; економії; матеріальної зацікавленості; матеріальної відповідальності; гласності, публічності і прозорості; бюджетного контролю; морально-етичні.

Як загальні, так й спеціальні принципи бюджетного менеджменту використовуються для розроблення нормативно-законодавчої бази щодо функціонування бюджетної системи, бюджетного процесу, бюджетного нормування, бюджетного планування та прогнозування, бюджетного програмування, оподаткування, бюджетного фінансування, бюджетного контролю і звітності, бюджетного регулювання тощо.

Бюджетний менеджмент включає організацію управління бюджетною системою, бюджетними відносинами та бюджетними ресурсами та базується на таких принципах:

– наукової обгрунтованості та об'єктивності – передбачає необхідність приведення системи та механізму бюджетного менеджменту до відповідного рівня розвитку суспільних відносин;

– законності - грунтується на підзаконному характері управлінської діяльності та обов'язку кожного суб'єкта управління діяти в межах наданих йому прав і повноважень;

– системності – передбачає взаємне узгодження усіх структурних елементів бюджетного менеждменту, їх координацію та інтеграцію, що дозволяє розглядати бюджетний менеджмент як цілісну систему, всі структурні елементи якої, орієнтовані на загальну мету;

– комплексності - передбачає, що всі управлінські рішення взаємопов'язані і здійснюють безпосередній вплив на досягнення визначених цілей і завдань;

– ефективності та результативності – передбачає вибір найбільш ефективного в конкретних умовах управлінського рішення на основі всебічного аналізу зовнішнього і внутрішнього

середовища, вивчення інформації, розгляду багатьох варіантів рішень із метою досягнення певної мети за найменших витрат.

– прозорості та відкритості – доступність інформації про стан бюджету (бюджетних ресурсів), бюджетного процесу, бюджетної системи та бюджетних відносин;

– можливість громадян, інститутів громадянського суспільства вплинути на процес вироблення та прийняття бюджетних рішень;

– відповідальності - відповідальність за дії або бездіяльність під час прийняття та реалізації управлінських рішень.

АКТУАЛЬНО!

Для мобілізації діяльності усіх зацікавлених сторін на користь доброго демократичного врядування Рада Європи запрошує національні влади, органи місцевого самоврядування та їх асоціації в межах своєї компетенції та повноважень взяти на себе зобов'язання щодо діяльності, спрямованої на підтримку впровадження принципів доброго врядування на місцевому рівні шляхом ухвалення відповідних планів чи програм дій. Необхідною передумовою для реалізації цих принципів є те, що органи місцевого самоврядування мають повноваження, обов'язки та ресурси, які дають їм змогу здійснювати «регулювання та управління суттєвою часткою публічних справ, під власну відповідальність, в інтересах місцевого населення». Принципами доброго демократичного врядування на місцевому рівні є:

1) чесне проведення виборів, представництво та участь - для забезпечення реальних можливостей всіх людей мати право голосу у місцевій публічній діяльності;

2) зворотний зв'язок - для забезпечення того, щоб місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування задовольняли законні очікування та потреби своїх громадян;

3) ефективність та результативність - для забезпечення досягнення цілей при найбільш оптимальному використанні ресурсів;

4) відкритість і прозорість - для забезпечення публічного доступу до інформації та сприяння розумінню того, як реалізується місцеве самоврядування;

5) верховенство права - для забезпечення справедливості, неупередженості та передбачуваності управлінських рішень;

6) етична поведінка - для забезпечення того, щоб публічні інтереси переважали над приватними;

7) компетентність і спроможність - для забезпечення професійного виконання своїх обов'язків депутатами місцевих рад та державними службовцями;

8) інноваційність та відкритість до змін - для забезпечення отримання переваг від нових рішень та кращих управлінських практик;

9) сталий розвиток та стратегічна орієнтація - для врахування інтересів майбутніх поколінь;

10) раціональне управління фінансами - для забезпечення розсудливого та продуктивного використання ресурсів держави і територіальних громад;

11) права людини, культурне різноманіття та соціальна згуртованість - для забезпечення захищеності та уникнення дискримінації у суспільстві;

12) підзвітність - забезпечення відповідальності депутатів місцевих рад та держслужбовців бути відповідальними за свою діяльність.

Дедалі більше країн світу проводять реформу сектору публічних фінансів з метою досягнення стабільності фінансової системи, підвищення ефективності використання бюджетних коштів та поглиблення відповідальності виконавчої влади щодо результатів використання коштів акумульованих за рахунок сплачених населенням податків та зборів. Міжнародні організації, на чолі з МВФ, Світовим банком та ОЕСР щороку проводять дослідження у сфері розробки нових інструментів бюджетного менеджменту. Світовим банком виділено перелік

найбільш ефективних принципів управління публічними фінансами в цілому та бюджетом зокрема:

– принцип повноти охоплення – до бюджету повинні акумулюватися всі фінансові операції державних органів, що включають перелік витрат і доходів, та повинні формуватися з урахуванням всієї необхідної фінансової інформації і відповідно до різних напрямів бюджетної політики країни;

– принцип прогнозованості – бюджетні установи повинні бути впевнені в отриманні необхідних обсягів бюджетних асигнувань у коротко-та середньостроковому періоді, з метою ефективного планування своєї діяльності на майбутні періоди;

– принцип конкурентності – жоден з розпорядників бюджетних коштів не може в автоматичному порядку претендувати на кошти по окремій статті бюджету, тому необхідно регулярно проводити аналіз і оцінку ефективного використання бюджетних асигнувань з метою виконання поставлених бюджетних завдань та оптимізації напрямів фінансової діяльності бюджетних установ;

– принцип прозорості – інформація, яка є необхідною для обґрунтованого прийняття рішень щодо складання, виконання та контролю за бюджетними коштами, має бути своєчасною, регулярною і має бути представлена у доступному форматі. Окрім того, бюджетна інформація має бути чітко сформульованою, вичерпною та достовірною;

– принцип періодичності – бюджет має бути сформований за конкретний визначений період часу (зазвичай 1-3 роки). Бюджетний період повинен бути чітким та виконуватись за регламентованим, заздалегідь узгодженим та оприлюдненим графіком.

Сучасні умови розвитку, поряд із традиційною роллю бюджетного менеджменту в соціально-економічному розвитку країни, висувають нові його вимоги, які стосуються питань якості публічного управління, забезпечення економічного зростання за рахунок ефективного надання суспільних послуг на місцевому рівні, забезпечення макроекономічної стабільності та підвищення суспільної довіри до сектору публічних фінансів, зниження нерівномірності розподілу доходів населення та власності у капіталі.

1.3. СТРУКТУРА БЮДЖЕТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК СИСТЕМИ. ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ЙОГО СКЛАДОВИХ.

Система управління бюджетом, складається із сукупності органів управління та етапів і методів управлінської діяльності у бюджетному процесі. Бюджетний менеджмент відображає основні орієнтири та цілі державної бюджетної політики, визначає інвестиційну привабливість держави і значною мірою впливає на якість життя населення.

Бюджетний менеджмент включає сукупність принципів, методів та функцій управління бюджетним процесом, бюджетною системою, бюджетними відносинами та бюджетними ресурсами, яка трансформується під впливом зміни економічних умов й орієнтована на забезпечення макроекономічної збалансованості, підвищення ефективності управління і прозорості використання бюджетних коштів. Бюджетний менеджмент охоплює всі стадії бюджетного процесу та контроль за дотриманням бюджетного законодавства; бюджетні відносини, які виникають під час формування, розподілу, перерозподілу і використання бюджетних ресурсів.

Управління бюджетом, як і кожна система управління, містить взаємопов'язані складові. Складові системи бюджетного менеджменту подано на рис. 1.1.

Складові бюджетного менеджменту визначаються загальними функціями управлінської діяльності. ***Функції менеджменту*** *– це види діяльності, за допомогою яких суб'єкт управління впливає на об'єкт управління.* Наука про управління виділяє такі основні функції бюджетного менеджменту: прогнозування, планування, організація, регулювання, мотивація, облік, аналіз, контроль.

Бюджетне прогнозування *– визначення вірогідних показників доходів і видатків бюджету на перспективу. Це науково-аналітична стадія розробки стратегічного бюджету, в процесі якої формується концепція, шляхи її вирішення й основні цілі, які мають бути досягнуті.*

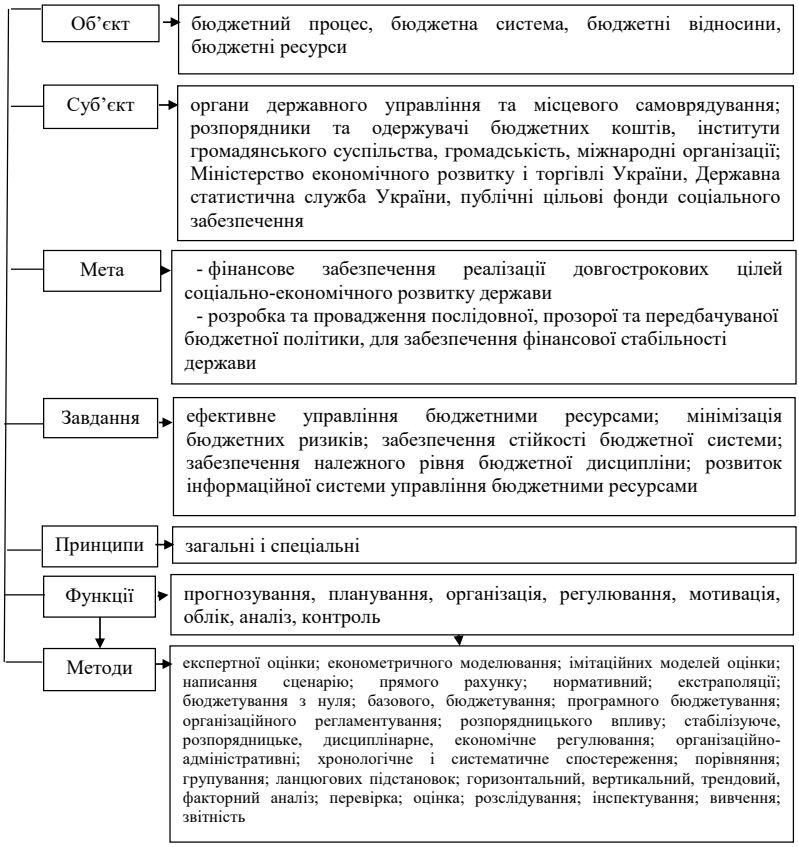

Рис. 1.1. Складові системи бюджетного менеджменту

АКТУАЛЬНО!

Стратегія управління державним боргом на середньостроковий період формується з урахуванням показників, визначених Бюджетною декларацією та законом про Державний бюджет України. Стратегія розробляється Міністер-

ством фінансів України та затверджується Кабінетом Міністрів України у двомісячний строк з дня набрання чинності законом про Державний бюджет України».

Бюджетне планування - комплекс організаційно-технічних, методичних і методологічних заходів із визначення доходів і видатків бюджетів в ході їх складання, розгляду та затвердження.

АКТУАЛЬНО!

Директива ЄС 2011/85/EU «Про вимоги до бюджетних систем держав-членів ЄС» передбачає, що усі країни-члени ЄС мають здійснювати середньострокове бюджетне планування на плановий та наступні за плановим два бюджетні періоди. В Україні набув чинності закон № 2646-VIII про зміни до Бюджетного кодексу щодо запровадження середньострокового бюджетного планування. Зважаючи на це:

*-**запроваджено бюджетну декларацію** – документ середньострокового бюджетного планування, що визначає засади бюджетної політики і показники державного бюджету на середньостроковий період та є основою для складання проекту Державного бюджету України і прогнозів місцевих бюджетів;*

*-**діє новий бюджетний календар**:*

1 березня Орієнтовні прогнозні макропоказники економічного і соціального розвитку України (на 3 роки) Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства подає до Міністерства фінансів України;

15 травня Міністерство фінансів України подає до Кабінету Міністрів України Бюджетну декларацію (на 3 роки)

1 червня Бюджетну декларацію (на 3 роки) та Макроекономічний прогноз економічного і соціального розвитку України (на 3 роки) схвалює Кабінет Міністрів України

15 липня Верховна Рада України приймає постанову щодо Бюджетної декларації та/або рекомендації щодо бюджетної політики

15 вересня Проект закону про державний бюджет Кабінет Міністрів України подає до Верховної Ради України.

Функція організації *забезпечує функціонування суб'єктів бюджетного менеджменту.* Передбачає створення (реорганізацію) органів державної влади та управління та розроблення нормативно-правової бази для їх функціонування. Функція також проявляється у забезпеченні бюджетних надходжень і фінансуванні бюджетних видатків. Її реалізація покладена в основному на фіскальні та казначейські органи.

Функція регулювання *у бюджетному менеджменті реалізується з метою збалансування місцевих бюджетів, усунення розбіжностей у рівнях розвитку адміністративно-територіальних одиниць та для фінансового забезпечення місцевого самоврядування.* Передбачає вжиття заходів суб'єктами бюджетного менеджменту задля уникнення відхилень планових і фактичних показників при виконанні бюджетів.

Функція мотивації *бюджетного менеджменту знаходить вираження під час прийняття управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності управління бюджетним процесом, бюджетною системою, бюджетними відносинами та бюджетними ресурсами задля забезпечення сталого економічного розвитку на всіх рівнях економічної системи й належного виконання державою її завдань і функцій.*

Функція обліку *в бюджетному менеджменті спрямована на збір та узагальнення інформації щодо руху бюджетних ресурсів, результатів виконання бюджетів та їхніх змін, стану й тенденцій реалізації ухвалених рішень.*

Функція аналізу *дає змогу виявляти тенденції розвитку бюджетного процесу, бюджетної системи, бюджетних відносин та змін, які відбуваються у складі і структурі бюджетних ресурсів; дослідити чинники, які впливають на показники виконання бюджету.* Результатами аналізу обґрунтовуються плани і управлінські рішення, виявляються резерви підвищення ефективності бюджетного менеджменту.

Функція контролю *реалізується шляхом здійснення бюджетного контролю, який є різновидом фінансового контролю*

у формі інспектування (ревізії та перевірки), експертизи, моніторингу, аудиту й спрямований на визначення стану виконання бюджетного законодавства всіма суб'єктами бюджетного менеджменту на всіх стадіях управлінського процесу. Функція реалізується також шляхом здійснення громадського контролю.

Контроль за дотриманням бюджетного законодавства спрямований на забезпечення ефективного і результативного управління бюджетними коштами та здійснюється на всіх стадіях бюджетного процесу його учасниками, а також забезпечує:

1) оцінку управління бюджетними коштами (включаючи проведення державного фінансового аудиту);

2) правильність ведення бухгалтерського обліку та достовірність фінансової і бюджетної звітності;

3) досягнення економії бюджетних коштів, їх цільового використання, ефективності і результативності в діяльності розпорядників бюджетних коштів шляхом прийняття обґрунтованих управлінських рішень;

4) проведення аналізу та оцінки стану фінансової і господарської діяльності розпорядників бюджетних коштів;

5) запобігання порушенням бюджетного законодавства та забезпечення інтересів держави у процесі управління об'єктами державної власності;

6) обґрунтованість планування надходжень і витрат бюджету.

Таким чином, функції бюджетного менеджменту проявляються у конкретних діях суб'єктів бюджетного менеджменту і повною мірою відображають його призначення та мету.

АКТУАЛЬНО!

Особливістю бюджетного менеджменту ЄС є те, що один раз на 7 років ЄС приймає так звані «Багаторічні фінансові рамки» (MFF) для бюджету. Таким чином, встановлюються максимальні суми, які ЄС може витрачати щороку на різні категорії витрат. Ці рамки також містять угоди про джерела фінансових ресурсів та їх цільове використання. Щорічний бюджет ЄС не повинен перевищувати ліміт, який

визначено в MFF, а також не дозволяється допускати дефіцит бюджету. Щодо оцінки використання бюджетних коштів, то щороку Європейський суд аудиторів робить свій висновок про достовірність рахунків ЄС, законність і правильність основних операцій. У 2013 р. Європейська Рада погодила нові «Багаторічні фінансові рамки» для бюджету ЄС.

Реалізація функцій бюджетного менеджменту зумовлює необхідність застосування комплексу відповідних методів – системи прийомів, що застосовується у будь-якій галузі діяльності.

У бюджетному менеджменті досягненню поставленої мети та вирішенню завдань, пов'язаних із її досягненням, сприятиме застосування комплексу загальнонаукових, аналітичних та ін. методів наукового пізнання (рис. 1.2.-1.9).

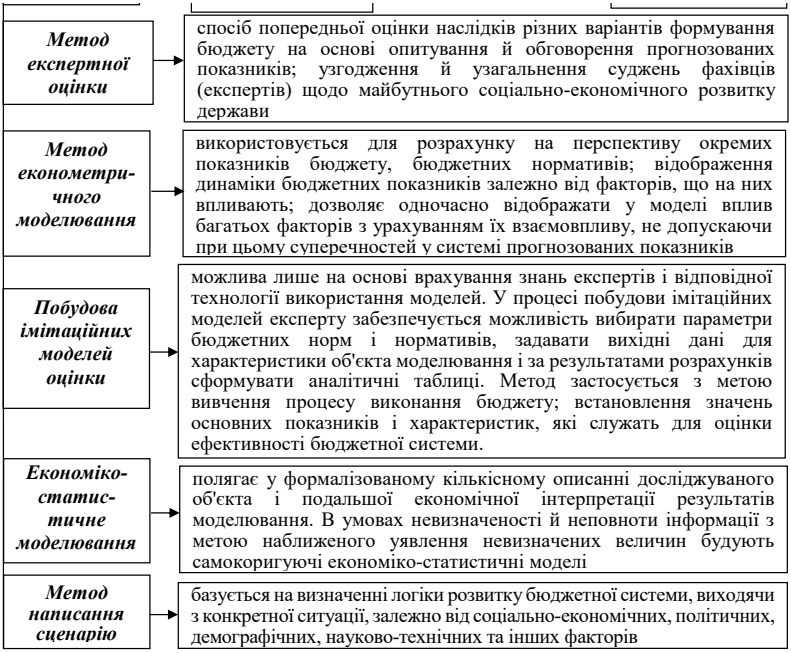

Рис. 1.2. Методи реалізації функції бюджетного менеджменту «прогнозування»

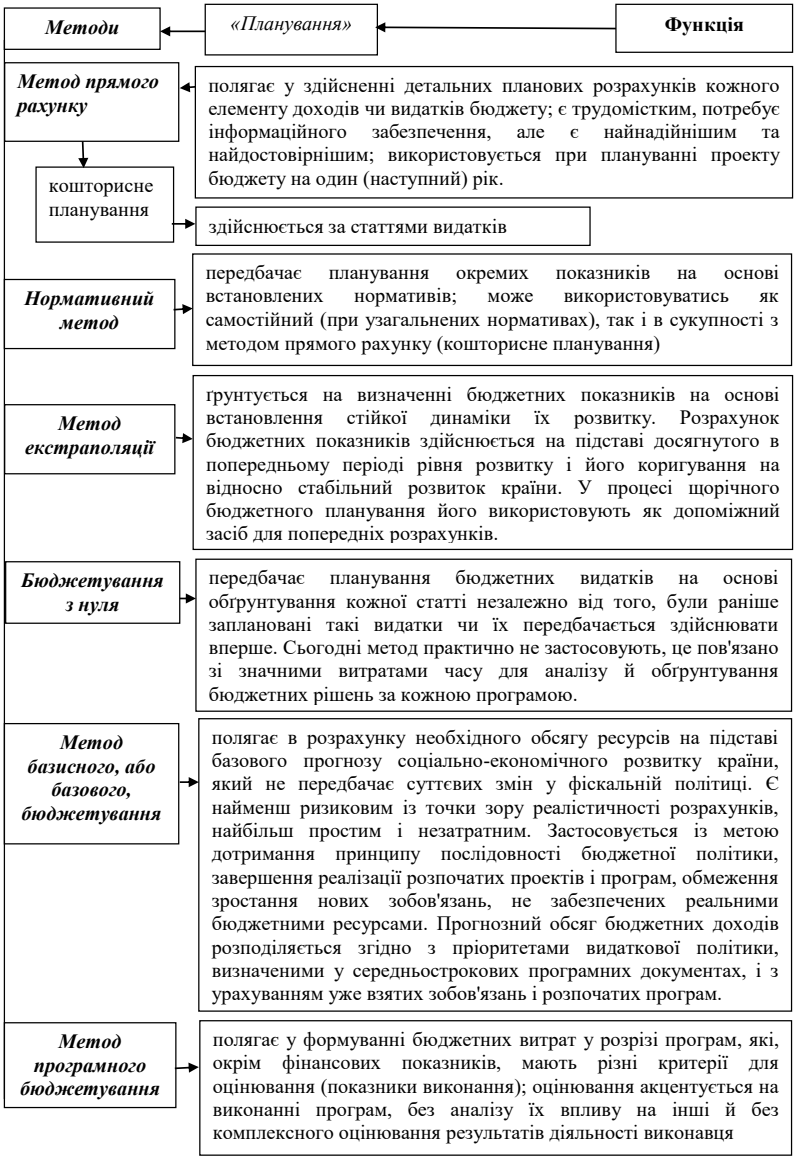

Рис. 1.3. Методи реалізації функції бюджетного менеджменту «планування»

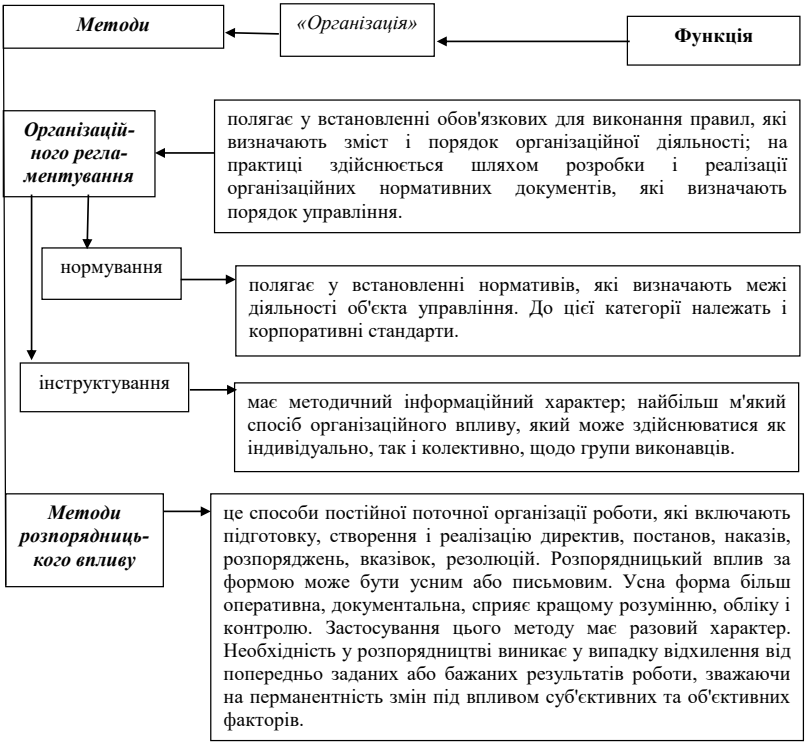

Рис. 1.4. Методи реалізації функції бюджетного менеджменту «організація»

Адміністративні методи управління – сукупність засобів адміністративного впливу. Адміністративні методи ґрунтуються на застосуванні адміністративних актів і процедур, які мають обов’язкову силу (стандарти, дозволи, ліміти, заборони, обмеження, нормативи, штрафи). У системі державного регулювання економіки це ліцензування, стандартизація та сертифікація, квотування, державні замовлення та контракти, адміністративні заборони та обмеження, регламентація діяльності суб’єктів господарювання, установ, організацій.

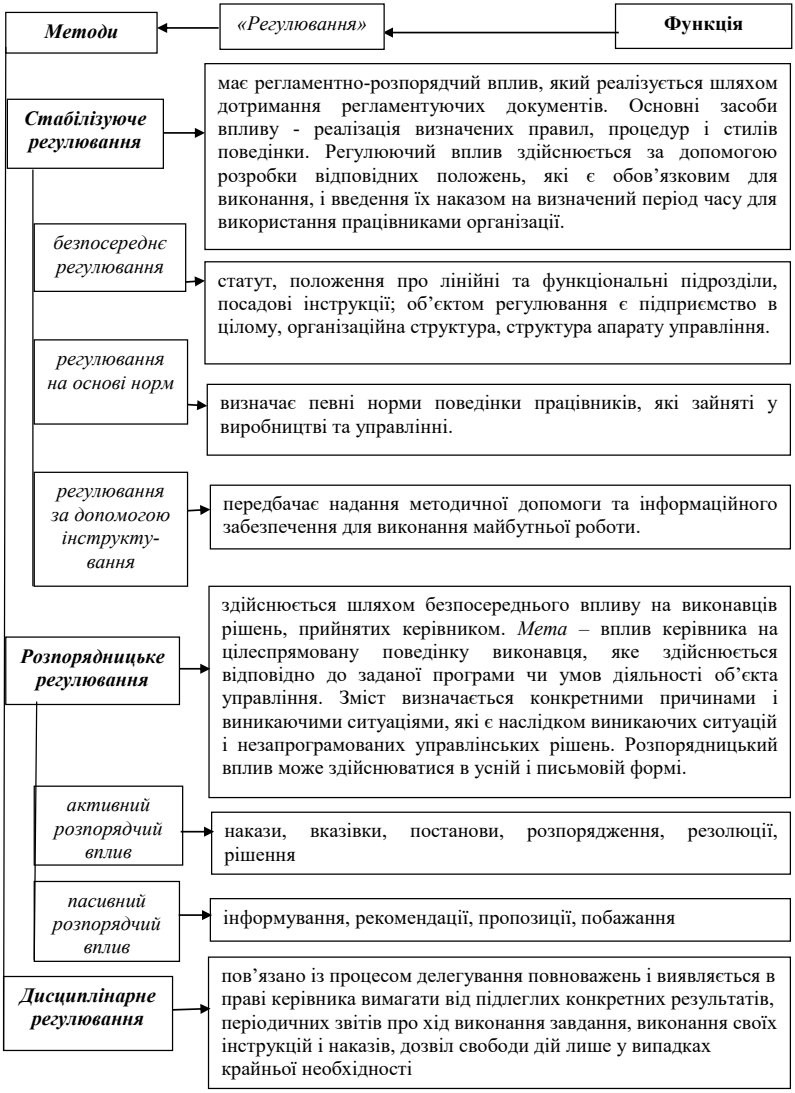

Рис. 1.5. Методи реалізації функції бюджетного менеджменту «регулювання»

Рис. 1.6. Методи реалізації мотиваційної функції бюджетного менеджменту

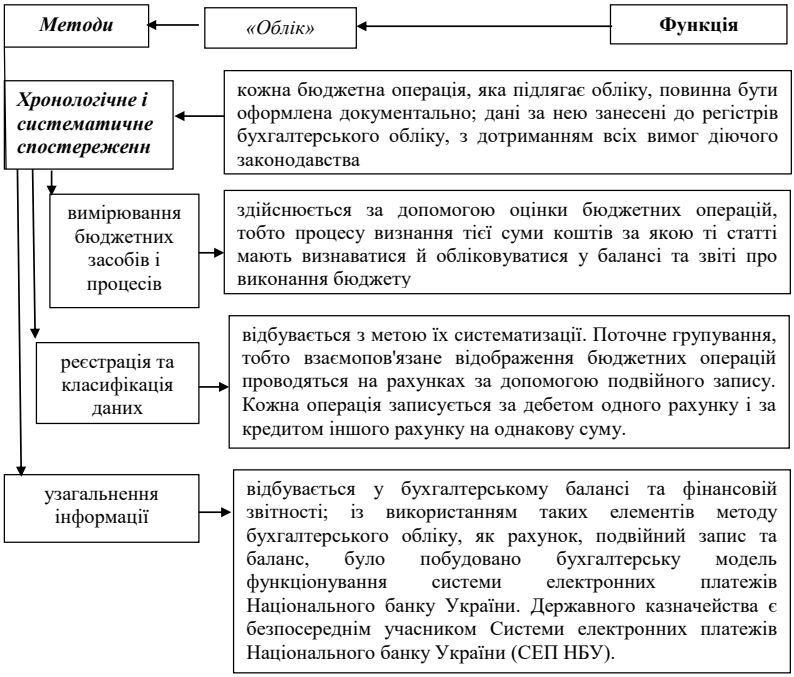

Рис. 1.7. Методи реалізації функції бюджетного менеджменту «облік»

Рис. 1.8. Методи реалізації функції бюджетного менеджменту «аналіз»

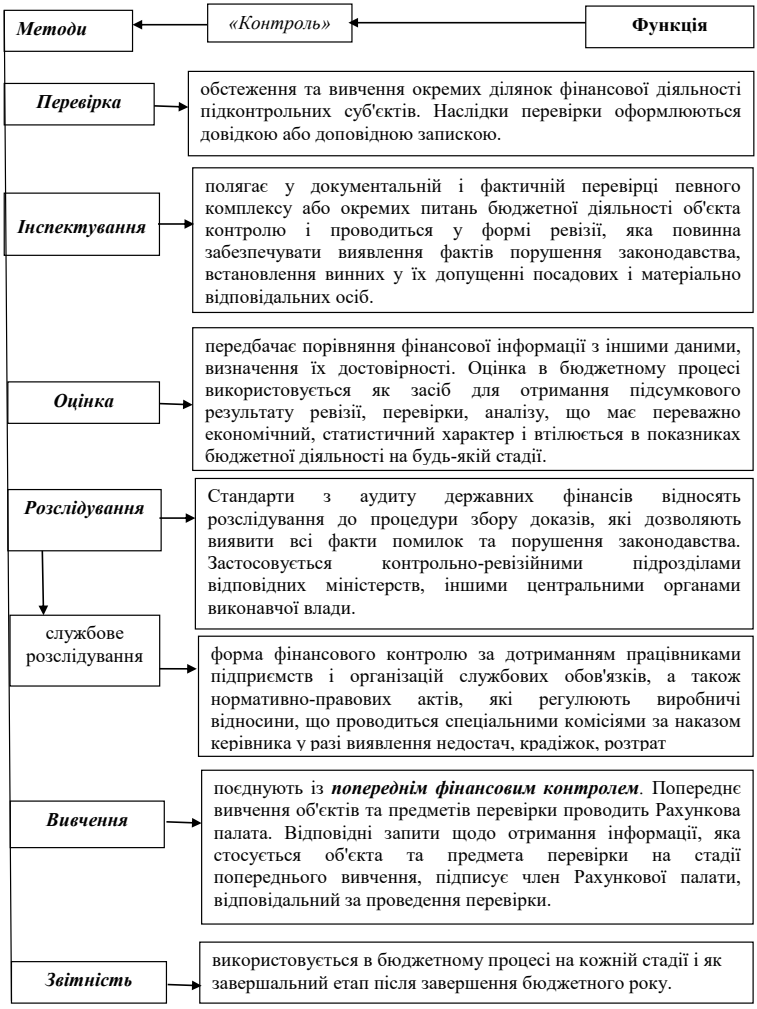

Рис. 1.9. Методи реалізації функції бюджетного менеджменту «контроль»

1.4. ЄДИНА ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТОМ (ЄІСУБ)

АКТУАЛЬНО!

Головною метою створення єдиної інформаційної система управління бюджетом (ЄІСУБ) є організація взаємодії всіх учасників бюджетного процесу через створення єдиного інформаційного простору задля забезпечення обміну своєчасною, достовірною та повною інформацією на усіх етапах складання, виконання та аналізу бюджету.

Головною перевагою ЄІСУБ є те, що система дає змогу максимально автоматизувати планування та виконання бюджету як за традиційним форматом, так і за Програмно-цільовим методом (ПЦМ). ЄІСУБ є потужним і гнучким інструментом, який дає змогу працювати як в масштабах великих міст так і в менших населених пунктах. Інтегральний ефект, який отримується від реалізації єдиної інформаційної системи управління бюджетом, полягає в узгодженості та підвищенні якості та оперативності інформаційних процесів.

Використання переваг технології Інтернету дає змогу ЄІСУБ користувачеві працювати у зручний для нього час і в зручному місці, а так само долучати до роботи необхідну кількість співробітників.

Основними суб'єктами системи є:

1) фінансовий орган зі своїми структурними підрозділами;
2) головні розпорядники бюджетних коштів;
3) одержувачі бюджетних коштів.

У процесі роботи дані документів розпорядника нижчого рівня зводяться головним розпорядником, а дані головних розпорядників – фінансовим управлінням.

Доступ. Кожний суб'єкт має доступ та можливість працювати виключно зі своєю частиною бюджету. У процесі зведення даних від розпорядника нижчого рівня до розпорядника вищого рівня проводиться оперативне блокування

документів. Воно не дозволяє змінювати інформацію, що була попередньо перевірена та затверджена.

Технічні переваги. ЄІСУБ надає користувачам можливе використання останніми досягненнями сучасних комп'ютерних технологій. До системи можна підключити необмежену кількість користувачів, які можуть працювати у системі у будь-який час за умови наявності доступу комп'ютеру користувача до Інтернету.

Система ЄІСУБ має можливість зберігання та обробки великих об'ємів інформації. Зберігання усіх давніх в одної базі даних дає змогу консолідувати інформацію або робити деталізацію по великої кількості установ адміністративно-територіальної одиниці. В ЄІСУБ є можливість налаштування інтерфейсу під кожного користувача індивідуально. Інформаційні технології які використовуються в платформі ЄІСУБ забезпечують вищу швидкість формування звітів та їх адаптивність до потреб користувачів. Користувач може формувати звіти як по нормативній базі, так і довільні, у залежності від його потреб.

Під час роботи за допомогою веб-інтерфейсу є можливість використання будь-якої операційної системи (можна підключатись до системи за допомогою комп'ютера, планшета, смартфона, айфона, тощо, незважаючи на своє місцезнаходження). Технологічна платформа ЄІСУБ має можливість зберігання копії з бази даних кожної ночі, що є актуальним в разі необхідності відновлення інформації або перенесення бази даних на інший сервер. За необхідністю фахівець може зробити імпорт та експорт даних, для подальшої обробки за допомогою інших програмних продуктів.

Програмні продукти. Єдина інформаційна система управління бюджетом (ЄІСУБ) має кілька модулів, що можуть поставлятися як у складі базової поставки так і окремо:

1) ЄІСУБ. Основний модуль.

2) Модуль для формування публічної інформації на виконання Закону України «Про відкритість використання публічних коштів»

3) Модуль «Фінансування за рахунок коштів бюджету розвитку»

4) Модуль «Надходження у розрізі платників податків»
5) Модуль «Структура заробітної плати»
6) Модуль «Аналіз сплати земельного податку та орендної плати»

Характеристика модулів ЄІСУБ.

АКТУАЛЬНО!

ЄІСУБ. Основний модуль.

Переваги. Єдина інформаційна система управління бюджетом забезпечує оперативний збір, накопичення, систематизацію, аналіз та узагальнення бюджетної інформації в єдиній базі даних. ЄІСУБ передбачає оперативний доступ учасників бюджетного процесу до необхідних інформаційних ресурсів, використання спеціалізованого інструментарію створення та аналізу інформації.

Універсальність ЄІСУБ дає змогу уніфікувати та оптимізувати документообіг у межах адміністративно-територіальної одиниці. Гнучкий інструментарій ЄІСУБ дозволяє оптимізувати роботу фінансового органу та спрямувати роботу співробітників на аналіз та прийняття управлінських рішень, а не на збір та додаткову обробку та систематизацію інформації від розпорядників.

Головною перевагою ЄІСУБ є те, що вона дає змогу планувати і виконувати бюджет з максимально необхідною деталізацією використання бюджетних коштів. Крім того, це програмне забезпечення є сумісним за форматами даних з державними фінансовими органами вищого рівня.

Система дозволяє в автоматичному режимі зробити перевірку на вільний залишок при фінансуванні та внесенні змін до розпису видатків, що підвищує ефективність функцій контролю. За рахунок потужної та гнучкої системи формування аналітичних звітів покращується організація роботи щодо виконання та аналізу бюджету.

ЄІСУБ відрізняє те, що керівництво міста, фінансового органу та/або установи може безпосередньо приймати участь в роботі системи та отримувати оперативну та аналітичну інформацію без залучення фахівців (система має опцію «Робоче місце керівника»).

Функціонал системи дає змогу отримувати реальний аналіз виконання надходжень до бюджету за рахунок автоматизації обробки грошових потоків за платниками податків. ЄІСУБ дає змогу робити необмежену деталізацію бюджету по КПКВ та КЕКВ, що дозволяє деталізувати КЕКВ, наприклад, до виду товарів (послуг) за бажанням користувача.

КПКВ *– код програмної класифікації видатків бюджету. На рівні місцевих бюджетів програмна класифікація видатків та кредитування формується місцевим фінансовим органом за пропозиціями, поданими головним розпорядником бюджетних коштів під час складання проекту рішення про місцевий бюджет у бюджетних запитах відповідно до структури кодування програмної класифікації і з урахуванням типової програмної класифікації видатків та кредитування бюджету.*

КЕКВ *– код економічної класифікації видатків бюджету, яка передбачає групування операцій за економічною характеристикою операцій, що здійснюються при їх проведенні. За економічною ознакою видатки бюджету поділяються на поточні і капітальні.*

ЄІСУБ дозволяє значно розширювати свої функціональні можливості шляхом автоматизації процесу обрахунку формул для розрахунку показників ефективності, якості та ефективності бюджетної програми. Головною перевагою ЄІСУБ є можливість зведення інформації. Зведення інформації відбувається від розпорядника нижчого рівня (одержувача коштів) до головного розпорядника, та від головного розпорядника до фінансового органу.

Основна умова надійного га повного функціонування ЄІСУБ – це вимога своєчасного та у повному обсязі внесення даних за всіма установами, що фінансуються з місцевого бюджету. Основний модуль ЄІСУБ забезпечує автоматизацію планування та виконання бюджету за програмно-цільовим

методом (ПЦМ-бюджетування призначене для досягнення конкретних результатів за рахунок коштів бюджету із застосуванням оцінки ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу). Основний модуль ЄІСУБ надає можливість:

– автоматизації одночасне планування, виконання і аналізу бюджету за традиційним методом та за ПЦМ-бюджетуванням;

– максимально полегшити роботу користувача.

В ЄІСУБ до кожної бюджетної програми прив'язаний певний перелік завдань та типових показників, що значно скорочує час складання планових документів для ПЦМ-бюджетування. Для бюджетування за ПЦМ у системі виділена окрема підсистема, у якій згруповані базові довідники, документи і звіти:

– довідник «Бюджетні програми», який для кожного розпорядника складається виключно с програм, по яким ведеться планування та виконання бюджету;

– довідник «Завдання»;

– довідник «Показники», який первинно побудований на підставі Типового переліку бюджетних програм та результативних показників їх виконання для місцевих бюджетів по відповідної галузі;

– документ «Паспорт бюджетної програми»;

– документ та звіт «Виконання паспорту бюджетної програми»;

– документ «Бюджетний запит».

Документи з виконання паспорту бюджетної програми формуються автоматично на підставі паспорту бюджетної програми з мінімальними затратами часу для користувачів. Особливістю є те, що у системі реалізований принцип варіантності формування бюджету на етапі його планування (можливість створення декількох документів «Рішення сесії» в процесі розробки бюджету), а також технологія прискореного зведення бюджету після внесення до нього змін на різних стадіях процесу формування бюджету.

АКТУАЛЬНО!

Модуль 2. ЄІСУБ – модуль для формування публічної інформації. *Його використання пов'язане із обов'язковим дотриманням і виконанням норм Закону України «Про відкритість використання публічних коштів».*

Модуль 3. ЄІСУБ – «Фінансування за рахунок коштів бюджету розвитку». *Модуль «Фінансування за рахунок коштів бюджету розвитку» (ФінБР) у складі системи ЄІСУБ призначений для керування фінансами «Бюджету розвитку» у випадку обслуговування бюджетних коштів комерційним банком на виконання Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку обслуговування коштів місцевих бюджетів у частині бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ в установах банків державного сектору». Для роботи в ФінБР в системі ЄІСУБ існує окрема підсистема «Фінансування бюджету розвитку».*

Модуля складається з таких документів: «Юридичне зобов'язаня»; «Фінансове зобов'язаня»; «Платіжне доручення»; «Реєстр документів». Формування документів здійснюється по розпорядникам бюджетних коштів усіх рівнів за усіма фондами в розрізі кодів класифікації бюджету (КФК, КПКВ, КЕКВ).

Документ «Юридичне зобов'язаня» фіксує договірні відносини між розпорядником нижчого рівня та постачальником на поставку певної товарної групи або послуги. В документі вказується номер договору та тип процедури закупівель (тендерна або не тендерна)

Документ «Фінансове зобов'язання» формується на базі рахунку-фактури на поставку партії товару або здійснення послуги.

Документ «Платіжне доручення» формується, як документ для здійснення платежу, який необхідно затвердити вищестоящою організацією.

Документ «Реєстр документів» є зведеним документом і формує реєстр документів відповідно документів «Юридичне зобов'язаня», «Фінансове зобов'язаня» та «Платіжне доручення». Документ, що потрапив в певний реєстр документів, не може потрапити в наступний.

За умови здійснення контролю, для документів «Юридичне зобов'язаня», «Фінансове зобов'язаня» та «Платіжне доручення» впроваджена система затвердження документів установою вищого рівня. Після затвердження документів користувач не може вносити зміни в документ. У процесі створення документів «Юридичне зобов'язаня», «Фінансове зобов'язаня» та «Платіжне доручення» існує автоматична допомога користувачу. Система здійснює оперативний контроль і не дозволяє користувачеві перевищувати суму планових асигнувань. ФінБР дозволяє здійснювати автоматичний імпорт та експорт даних у форматі файлу DBF для роботи з банківською системою та органами Державної казначейської служби України (за потребою). «Платіжне доручення» та «Реєстр документів» формують макети для друку.

Для здійснення контролю розроблені звіти «Звіт по бюджету розвитку» та «Звіт по залишкам коштів на рахунках», що допомагають користувачеві здійснювати оперативну діяльність.

АКТУАЛЬНО!

Модуль 4. ЄІСУБ – «Надходження у розрізі платників податків». *Модулі є складовою системи «ЄІСУБ», але за бажанням замовника може бути встановлений, як самостійний модуль. Мета впровадження модулів – надати фахівцям фінансового органу можливість формування аналітичної інформації щодо надходжень до місцевого бюджету:*

– у розрізі платників податків до бюджету, в т.ч. в динаміці (за днями, місяцями, кварталами, роками);

– у розрізі платників податків з випискою за доходами бюджету, для порівняння надходжень;

– в розрізі найбільших платників податків;

– в розрізі вибраних кодів доходів – щоб порівняти інформацію щодо надходжень до бюджету з аналогічним періодом попередніх років;

– в розрізі галузей економіки, тощо.

Завдяки можливості формування таких звітів, а також інших форм звітності, яка необхідна для аналізу надходжень бюджету, - модулі дають змогу автоматизовано відслідкувати заборгованості за сплатою податків та зборів, а також платежів за договорами оренди. Стає можливе виявлення фактів ухилення від сплати податків завдяки аналізу даних в часовій динаміці та порівняння надходжень від платників податків.

Базові довідники модуля заповнюються Адміністратором на етапі початкового встановлення. Дані для формування модуля імпортуються в автоматичному режимі з файлів органів Державної казначейської служби України. Модулі не є складним в установці та мають мінімальні технічні вимоги щодо програмного та апаратного забезпечення комп'ютера.

АКТУАЛЬНО!

Модуль 5. ЄІСУБ – «Структура заробітної плати». *Мета впровадження модуля – це прозорість та уніфікований підхід до планування та фактичного нарахування видатків на заробітну плату по всіх установах та організаціях, які фінансуються з місцевого бюджету та підключені до Єдиної інформаційної системи управління бюджетом.*

Формування фонду оплати праці за допомогою цього модуля – це спільна робота трьох ланок бюджетної вертикалі, а саме:

– фінансового органу – здійснює аналіз та загальну перевірку (без внесення даних);

– галузевого Департаменту – здійснює перевірку планових показників фонду оплати праці (без внесення даних);

– розпорядника нижчого рівня – здійснює внесення первинних даних.

Модуль унеможливлює внесення показників, які не передбачені чинними нормативно-правовими актами на відповідні доплати, надбавки та інші елементи структури фонду оплати праці. Посади, категорії посад та відповідність посад та тарифних розрядів – уніфіковані для всіх установ відповідної галузі та регламентуються і контролюються фінансовим органом та/або галузевим Департаментом.

За допомогою модуля є можливість формувати різноманітні звіти по фонду оплати праці у розрізі: КФК, за бюджетними категоріями, тарифними розрядами та ін. Звіти є регламентовані (згідно галузевих нормативних актів), проте можуть бути сформовані у довільної формі, яка визначена фінансовим органом та/або галузевим Департаментом. Зміна тарифних розрядів, надбавок, підвищень та ін. у випадку зміни діючого законодавства здійснюється централізовано.

Модуль дає можливість відслідковувати для контролю:

– кількість штатних одиниць, яка затверджена галузевим Департаментом у порівнянні з кількістю, яка подається установою для визначення фонду оплати праці;

– роки вислуги та відповідні відсоткові надбавки для порівняння;

– історію роботи користувача.

Для фінансових органів це можливість здійснення швидкої і детальної перевірки тарифікації та аналізу структури планових видатків на оплату праці.

Модуль включає вісім галузей бюджетної сфери:

1. Органи управління
2. Соціальна політика та соціальний захист
3. Молодіжна політика
4. ЗМІ
5. Охорона здоров’я
6. Освіта
7. Фізична культура та спорт
8. Культура та мистецтво

«Гнучкість системи» дає змогу зробити користувачеві вибір щодо можливих варіантів планових показників

складових заробітної плати (наприклад, визначення обсягів матеріальної допомоги на оздоровлення: 1) встановлюється автоматично, враховуючи посадовий оклад з підвищеннями; 2) вводиться вручну).

Система налаштовується під будь-які запити користувача щодо формування звітів на основі введеної інформації.

Введення інформації. Основні елементи – налаштування вносяться розпорядниками вищого рівня (галузевими департаментами або фінансовими органами). Посади, складові фонду оплати праці та категорії посад уніфіковані для всіх установ відповідної галузі. Установи та організації вводять в систему лише свої структурні підрозділи, штатні одиниці та сумарне значення складових фонду оплати праці. Вони не мають прав змінювати загальні довідники (мінімальна з/п, посади, елементи структури з/п, види нарахувань фонду оплати праці).

Особливостями є те, що основні елементи – налаштування вносяться розпорядниками вищого рівня (галузевими департаментами або фінансовими органами). Після внесення в модуль первинних даних можна формувати будь-які звіти для розпорядника вищого рівня та фінансового органу. В систему вносяться тільки ті елементи фонду оплати праці (посади, надбавки, категорії та інше), що отримані від розпорядників вищого рівня та/або фінансового органу.

Централізація та прозорість, виключають створення та внесення інших підвищень, доплат та надбавок, що унеможливлює внесення показників, які не передбачені чинними нормативно-правовими актами. Мінімальна можливість втручання в систему з боку користувачів установ нижчого рівня та автоматизація нарахувань сприяє формуванню прозорого підходу до формування фонду оплати праці.

Впровадження модуля допомагає автоматизовано здійснюавати внутрішній аудит та встановити відповідно до чинного законодавства:

– назви посад працівників установ та закладів бюджетної сфери, що відповідатимуть чинному класифікатору професій;

– посадові оклади працівників бюджетної сфери згідно постанов Кабінету Міністрів України;

– нарахування надбавок, преміювання, доплати до посадових окладів працівників установ та закладів бюджетної сфери;

– надбавок, преміювання, доплат до посадових окладів працівників установ та закладів бюджетної сфери найменуванням затвердженим відповідно до чинного законодавства України;

– унормувати законодавчо встановлені нормативи навантаження працівників.

Унаслідок впровадження модуля «Структури заробітної плати» забезпечується:

– підвищення ефективності функцій контролю;

– можливість керівництва безпосередньо отримувати оперативну та аналітичну інформацію;

– оптимізація роботи фінансового органу та головного розпорядника коштів;

– оптимізація документообігу.

Модулеві 5. «Структура заробітної плати» притаманні: зручність, зрозумілість та простота роботи; інтуїтивно зрозумілий Windows-подібний інтерфейс; наявність кнопок швидкого доступу; наявність підказок; зберігання даних у різноманітних форматах; швидкий пошук потрібних даних. В системі запроваджено систему «історії» роботи користувача .

АКТУАЛЬНО!

Модуль 6. ЄІСУБ – «Аналіз сплати земельного податку та орендної плати». *Програмний модуль «Аналіз сплати земельного податку та орендної плати» призначений для забезпечення формування та аналізу планових, договірних та фактичних показників оренди земельних ділянок в межах адміністративно-територіальної одиниці (місто, район та ін.).*

З використанням цього модуля можна формувати аналітичну інформацію для:

– аналізу договорів на оренду земельних ділянок та аналізу розмірів орендної плати в межах загального фонду бюджету у розрізі платників для фінансових органів;

– обліку договірних відносин для Управління земельних ресурсів.

Модуль ЄІСУБ «Аналіз сплати земельного податку та орендної плати» надає змогу отримувати помісячні аналітичні звітні дані щодо:

– оренди земельних ділянок в межах адміністративно-територіальної одиниці (місто, район та ін.);

– розміру земельного податку по адміністративно-територіальній одиниці (місто, район та ін.).

Модуль 6. ЄІСУБ забезпечує можливість:

1. Зберігання інформації щодо платників, яку формує користувач, зокрема:

– найменування платника (орендаря);

– ознаку юридичної або фізичної особи;

– код ЄДРПОУ або реєстраційний номер облікової картки фізичної особи платника податків (ідентифікаційний код);

– ПІБ керівника юридичної особи платника (орендаря);

– номер телефону платника (орендаря);

– адреса або адреси земельних ділянок які є в користуванні орендаря (платника);

– ознаку для фізичних осіб - суб'єкт господарювання або інші;

– юридичну адресу платника;

– примітку в текстовому режимі;

2. Зберігання інформації щодо земельних ділянок, яку формує користувач:

– державний акт. Реквізити щодо наповнення бази по цьому пункту надає Замовник;

– реєстрація права. Реквізити щодо наповнення бази по цьому пункту надає Замовник;

– місце розташування земельної ділянки (район міста);

– адреса розташування земельної ділянки;

– кадастровий номер земельної ділянки, або декількох кадастрових номерів (при наявності до 10 кадастрових номерів);

– категорія земельної ділянки (відповідно до статті 19 Земельного кодексу України);

– площа земельної ділянки - загальна (м2) з поділом на декілька площ (при наявності різних функціональних використань земельної ділянки, вказаних в договорі);

– нормативну грошову оцінку земельної ділянки, загальна (грн.) з поділом на декілька площ при наявності різних функціональних використань земельної ділянки вказаних в договорі;

– нормативну грошову оцінку 1 м2 земельної ділянки в (грн.) відповідно до функціонального призначення;

– примітку для користувача.

3. Зберігання інформації щодо договорів оренди земельних ділянок, яку формує користувач:

– номер договору та дата реєстрації договору;

– строк дії договору (початок та закінчення);

– дата та причина припинення договору;

– ознаку «Підготовлені» або «зареєстровані»;

– цільове (функціональне) призначення земельної ділянки (або частин земельної ділянки) відповідно до договору оренди;

– дата укладання договору;

– площа орендованої землі;

– розмір орендної плати за м2;

– ознака наявності нової грошової оцінки;

– примітку для користувача

– можливість продовження терміну дії договору в даті припинення дії договору до моменту укладання нового.

4. Внесення даних для розрахунку та відображення з використанням довідкових даних, зазначених у пп.1-3:

– ставки орендної плати у відсотках від грошової оцінки землі;

– суми орендної плати, що нарахована на поточний рік Управлінням земельних ресурсів (автоматичний розрахунок з можливістю внесення змін);

– недоїмку або переплату станом на початок бюджетного року та на визначену дату;

– нормативно-грошову оцінку за м2 з урахуванням коефіцієнта індексації. Автоматичний розрахунок при умові внесення коефіцієнта індексації;

– суми орендної плати на рік нарахована по новій нормативній грошовій оцінці землі.

5. Можливість імпортування даних з інформації ДНІ, наданої у формі файлів Excel:

– сума орендної плати нарахована на поточний рік;

– фактично надійшло до бюджету за звітний період.

6. Імпортування даних з інформації ДКУ, наданої у формі файлів vd* .* та відображення у звітних формах:

– фактично надійшло до бюджету за звітний період.

7. Використання даних, зазначених у пункту 5 та п. 6 для контролю, аналізу та відображення у звітних формах.

8. Внесення даних для розрахунку та відображення довідкових даних, зазначених у пп.1-3:

– ставки податку на земельну ділянку;

– недоїмки або переплати станом на початок бюджетного року та на визначену дату;

– нормативно-грошової оцінки за м2 з урахуванням коефіцієнта індексації. Автоматичний розрахунок при умові внесення коефіцієнта індексації;

– суми податку нарахованої на поточний рік по новій нормативній грошовій оцінці землі;

– розміру земельного податку за м2;

– розміру земельного податку за м2 (нова грошова оцінка).

9. Можливість використання даних, зазначених у пункту 8 для контролю та аналізу.

10. Імпортування даних з інформації ДПІ, наданої у формі файлів Excel та відображення у звітних формах, а саме:

– суми податку нарахована на поточний рік;

– фактично надійшло до бюджету за звітний період.

11. Імпортування даних з інформації ДКСУ, наданої у формі файлів vd*.* та відображення у звітних формах, а саме:

– фактично надійшло до бюджету за звітний період.

12. Формування друкованої форми договору на підставі наданих шаблонів з використанням довідкових даних.

13. Формування звіту щодо термінів закінчення договору з окремим визначеним переліку договорів, до закінчення яких залишилось менше зазначених календарних днів.

14. Формування друкованої форми звіту, у вигляді повідомлення та відображення переліку надісланих повідомлень у звіті п.13.;

15. Формування переліку договорів з деталізацією:

– за датою початку та закінчення договору;
– за районами міста, де розташовані земельні ділянки;
– за адресою, де розташовані земельні ділянки;
– за категорією земельної ділянки;
– за ставкою орендної плати;
– за функціональним призначенням земельної відповідності до зазначеного у Договорі;
– найменуванню платника;
– кодом ЄДРПОУ або реєстраційним номером облікової картки фізичної особи платника податків (ідентифікаційним кодом);
– за кадастровим номером земельної ділянки;
– площею орендованої землі в розрізі від... до м2;
– за розміром орендної плати в розрізі від... до грн..;
– за ознакою наявності нової грошової оцінки.

16. Можливість формування переліку земельних ділянок з деталізацією:

– за районами міста, де розташовані земельні ділянки;
– за адресою, де розташовані земельні ділянки; за категорією земельної ділянки;
– за ставкою податку /орендної плати на земельні ділянки;
– за функціональним призначенням земельної ділянки у відповідності до зазначеного у Договорі;
– найменуванню платника;
– кодом ЄДРПОУ або реєстраційним номером облікової картки фізичної особи платника податків (ідентифікаційним кодом);
– за кадастровим номером земельної ділянки;
– площею орендованої землі в розрізі від... до м2;
– за ознакою наявності нової грошової оцінки.

17. Формування переліку договорів з ознакою «зареєстровані» на визначену дату.

18. Можливість формування переліку договорів з ознакою «діючі» на визначену дату.

19. Можливість внесення витягів з рішення сесії міської ради щодо землекористування по земельних ділянках та платниках з наступним формуванням звіту щодо виконання цих рішень через реєстрацію договорів.

20. Формування друкованої форми для землекористувачів про виконання рішень сесії міської ради, що зазначені у п. 19. Форму такого нагадування розробляє та визначає Замовник.

Таким чином, реалізація завдань єдиної інформаційної системи управління бюджетом забезпечує чітку керованість а також надає можливість оперативного аналізу та оцінки ефективності використання бюджетних коштів з метою прийняття обґрунтованих та оперативних управлінських рішень на рівні керівництва. Перевагою ЄІСУБ э те, що вона дає змогу фінансовим органам, розпорядникам вищого рівня максимально автоматизувати і прискорити процес внесення необхідної інформації за рахунок оперативного отримання, консолідації та обробки даних від установ, які отримали фінансування з місцевого бюджету. За умов повного функціонування системи фінансовий орган значною мірою не дублює роботу розпорядників коштів, а виконує необхідні контролюючі та аналітичні функції на всіх етапах бюджетного процесу, тобто безпосередньо здійснює управління бюджетом. ЄІСУБ дає змогу розпорядникам нижчого рівня у максимально зручній формі передавати розпорядникам вищого рівня та отримувати від розпорядників вищого рівня всі необхідні дані в межах єдиного інформаційного бізнес-процесу.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Охарактеризуйте систему бюджетного менеджменту у розрізі складових.
2. Охарактеризуйте моделі бюджетного менеджменту.
3. Визначіть переваги та недоліки моделей бюджетування.
4. Назвіть принципи бюджетного менеджменту.
5. Якими є функції менеджменту, охарактеризуйте їх?

6. Назвіть методи реалізації функцій бюджетного менеджменту «прогнозування» та «планування».
7. Охарактеризуйте методи реалізації функції бюджетного менеджменту «організація».
8. Які методи реалізації функції бюджетного менеджменту «регулювання»?
9. Визначіть методи реалізації мотиваційної функції бюджетного менеджменту.
10. Якими є методи реалізації функції бюджетного менеджменту «облік», «аналіз» і «контроль»?
11. Як функціонує єдина інформаційна система управління бюджетом (ЄІСУБ)?
12. Якими є основні завдання бюджетного менеджменту? Назвіть суб'єктів та визначіть об'єкти бюджетного менеджменту.
13. Охарактеризуйте Основний модуль ЄІСУБ та Модуль для формування публічної інформації на виконання Закону України «Про відкритість використання публічних коштів».
14. Охарактеризуйте Модуль ЄІСУБ «Фінансування за рахунок коштів бюджету розвитку».
15. Охарактеризуйте Модуль ЄІСУБ «Надходження у розрізі платників податків».
16. Охарактеризуйте Модуль ЄІСУБ «Структура заробітної плати».
17. Охарактеризуйте Модуль ЄІСУБ «Аналіз сплати земельного податку та орендної плати».

ТЕМА 2. УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНИМИ РЕСУРСАМИ

2.1. Централізовані і децентралізовані фонди грошових ресурсів держави. Роль бюджету у забезпеченні соціально-економічного розвитку країни.

2.2. Управління доходами та видатками бюджетів.

2.3. Міжбюджетні відносини. Трансфертний підхід у розподілі коштів між бюджетами.

2.4. Дефіцит бюджету. Фінансування бюджету. Управління боргом.

Питання для самоконтролю

2.1.ЦЕНТРАЛІЗОВАНІ І ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНІ ФОНДИ ГРОШОВИХ РЕСУРСІВ ДЕРЖАВИ. РОЛЬ БЮДЖЕТУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ.

Розвиток будь-якої держави обумовлює необхідність централізації певної частини фінансових ресурсів суспільства у безпосередньому розпорядженні держави. Основною економічною формою утворення загальнодержавного централізованого фонду грошових коштів служить бюджет країни, за допомогою якого держава акумулює грошові кошти для фінансування пріоритетних напрямів виробництва і соціального розвитку.

Фінансові ресурси держави *– це грошові кошти, що перебувають у розпорядженні держави та суб'єктів господарювання, трансформуються через відповідні фонди з метою виконання державою її основних функцій.* Чим більша частина ресурсів у державі утворюється як ресурси накопичення, тим менша частина їх утворюється у результаті розподілу та перерозподілу. Найзначніша частка фінансових ресурсів створюється за рахунок прибутку, відрахувань на соціальне страхування та інші соціальні потреби; велику частку становлять непрямі податки.

Врегульований нормами права процес формування, розподілу й використання централізованих і децентралізованих фондів коштів держави й місцевого самоврядування для забезпечення їх завдань і функцій та задоволення публічного інтересу ***є фінансовою діяльністю держави й органів місцевого самоврядування.***

До централізованих фондів коштів належать кошти, які перебувають у розпорядженні держави (державний бюджет, Пенсійний фонд, фонди соціального страхування тощо) й органів місцевого самоврядування (місцеві бюджети) як суб'єктів публічної влади та призначені для задоволення потреб держави або відповідного територіального утворення. Такі грошові фонди використовуються для фінансування видатків держави й органів місцевого самоврядування у

процесі виконання ними своїх завдань і функцій для задоволення суспільних потреб.

Цільові фонди коштів виступають публічними фондами, за рахунок ресурсів яких задовольняється публічний інтерес і виконуються функції держави. Через такі фонди здійснюється рух коштів, що складаються з публічних фінансів держави та фінансів суспільного (соціального призначення). Цільові фонди призначено, зокрема, для пом'якшення кризових явищ у суспільстві, в тому числі в економіці, шляхом перерозподілу фінансових ресурсів, які залучаються органами центральної та місцевої влади. Також, цільові фонди дають можливість додатково залучити ресурси для виконання державою своїх функцій, а тимчасово вільні кошти можуть бути використані для потреб соціально-економічного розвитку. На відміну від бюджету, що виступає централізованим публічним фондом коштів, але при цьому не характеризується виключно метою спрямування власних ресурсів, які йдуть загалом на задоволення суспільних потреб у поточному бюджетному періоді, цільові публічні фонди утворюють особливу ланку фінансової системи держави. Вони, як правило, мають конкретне цільове призначення та визначену в законодавстві самостійність.

Характерною рисою цільових публічних фондів є чітко визначені джерела формування і напрями використання коштів. Створення таких фондів визначається конкретними потребами, що стоять перед державою, тому відрізняють як їх склад, так і вирішення питання щодо включення до бюджету. Кошти, що надходять до цільових публічних фондів, переважно спрямовані на проведення соціальної політики держави: фінансування забезпечення зайнятості населення; державне страхування на випадок безробіття, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності; витрати, зумовлені народженням та похованням; виплата державних пенсій тощо.

Під публічним фондом коштів розуміють грошовий фонд, порядок формування й використання якого регулюється нормами акта суб'єкта публічної влади і кошти якого спрямовуються на задоволення публічного інтересу.

Державний бюджет і місцеві бюджети – це головні, але не єдині ланки фінансової системи, які підлягають постійному регулюванню з боку держави. Державні позабюджетні цільові фонди належать до фінансових ресурсів держави, як і бюджетні фонди, мають значний вплив на фінансово-економічну ситуацію в країні.

Державні цільові позабюджетні фонди дозволено створювати на державному рівні відповідно до законів України з метою ефективної реалізації соціальних завдань держави, правова база цих фондів велика. Наприклад, найбільший цільовий позабюджетний фонд – Пенсійний фонд України.

Гроші державних позабюджетних фондів мають таку ж природу, що й бюджетні кошти. Це гроші платників податків, зборів, які використовуються для надання суспільних послуг громадянам. У позабюджетних фондах акумулюються великі обсяги фінансових ресурсів.

Державні цільові фонди створені відповідно до законів України і формуються за рахунок визначених законодавчо податків і зборів юридичних осіб (незалежно від форм власності) та фізичних осіб. Зараз актуальне існування таких цільових фондів:

– державних бюджетних фондів;

– місцевих бюджетних фондів (спеціальні фонди місцевих бюджетів);

– державних позабюджетних цільових фондів.

Цільові державні та місцеві фонди фінансових ресурсів характеризуються такими особливостями:

– створюються компетентними органами з визначеною метою;

– їх кошти використовуються тільки на встановлені законом цілі;

– фонди формуються за рахунок податкових надходжень;

– їх діяльність координується відповідними компетентними органами влади.

Закони України “Про місцеве самоврядування в Україні”, “Про місцеві державні адміністрації” закладають підстави та визначають особливості формування й використання цільових фондів у розрізі місцевих бюджетів. Органи місцевого самовря-

дування можуть утворювати цільові фонди, які є складовою спеціального фонду відповідного місцевого бюджету.

За цільовим призначенням фонди можна поділити на соціальні, економічні, екологічні, галузеві. До соціальних фондів належать, зокрема, Пенсійний фонд України, Фонд соціального страхування, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, Фонд для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та соціального захисту населення.

До фондів, що мають у своїй природі соціально-економічну складову, належить Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, який виконує функції національної системи страхування вкладів.

До економічних фондів відносяться Український фонд підтримки підприємництва, Державний фонд регіонального розвитку, Фонд державного майна України, Фонд підтримки індивідуального житлового будівництва на селі, Український державний фонд підтримки фермерських господарств, Фонд розвитку підприємництва, територіальні дорожні фонди.

Екологічним є Державний фонд охорони навколишнього природного середовища. Він фінансує природоохоронні та ресурсоощадні заходи, що відповідають основним напрямам державної політики в галузі охорони довкілля; до його компетенції належить використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки; виконання заходів, спрямованих на запобігання забрудненню навколишнього природного середовища та його усунення.

Створення і діяльність цільових фондів регулюється відповідними законами та нормативно-правовими актами, прийнятими на виконання таких законів. Кошти, що мобілізуються до цільових фондів, необхідні державі як гарантія постійного та реального фінансового забезпечення фінансування певних потреб і завдань, що мають особливе значення і гарантуються законодавством, у першу чергу Конституцією України.

Позабюджетні цільові фонди необхідні для фінансування пріоритетних напрямів соціально-економічних завдань держави та органів місцевого самоврядування. Вони завжди формуються за рахунок обов'язкових внесків і відрахувань юридичних і

фізичних осіб і призначаються, як правило, для реалізації конституційних прав громадян на пенсійне забезпечення, соціальне страхування, охорону здоров'я, у багатьох країнах – на медичну допомогу. Ці фонди є державною власністю і спрямовані на фінансування соціальних потреб держави.

До децентралізованих фондів коштів відносять грошові фонди підприємств, установ, організацій усіх форм власності, які створюються в різних галузях національної економіки. Такі кошти не використовуються безпосередньо органами влади для фінансування державних і місцевих видатків, проте вони активно обертаються у фінансовій системі держави, за рахунок їх формуються фінансові ресурси держави й місцевого самоврядування.

Децентралізовані фонди грошових коштів є складовою державних фінансів. Джерелом надходження таких фондів є кошти (дотації, субвенції), що надаються отримувачам бюджетних коштів, доходи від господарської діяльності юридичних осіб, які повністю або частково є державною чи комунальною власністю. Децентралізовані фонди коштів створюються в межах окремих суб'єктів господарської діяльності та галузей національної економіки, при цьому до таких коштів належать ресурси державних і муніципальних підприємств, яким було передано державне і муніципальне майно (майно комунальної власності).

Децентралізовані фонди грошових коштів мають характерні ознаки, що дають змогу виокремити їх серед інших фондів, зокрема:

– до суб'єктів, яким держава надає повноваження зі створення, розподілу, перерозподілу й використання таких фондів, відносяться органи місцевого самоврядування, державні та комунальні підприємства, установи, організації та їх об'єднання;

– дохідну частину децентралізованих фондів складають дотації, субвенції та доходи від господарської діяльності в межах наданих повноважень;

– утворюються за рахунок власного прибутку та державних асигнувань;

– для децентралізованих фондів задоволення соціальних потреб відбувається в межах певної адміністративно-територіальної одиниці (її частини) або для певної категорії населення;

– кошти, зосереджені у фондах, є власністю держави або територіальної громади і належать підприємствам на праві господарського відання чи оперативного регулювання;

– утворення та діяльність публічних децентралізованих фондів коштів найчастіше відбувається на підставі локальних нормативно-правових актів.

Фонди грошових коштів державних підприємств також є різновидом позабюджетних децентралізованих державних фондів коштів, які входять у сферу публічних державних фінансів. Ці фонди грошових коштів є державною власністю. Утворення, розподіл та використання коштів державних підприємств пов'язаний із виконання загальнодержавних програм та функцій. Крім того, продукція держаних підприємств часто реалізується не за ринковими цінами з метою задоволення певних видів визнаного державою публічного інтересу. Отже, результатом діяльності державних підприємств є продукція, яка часто є субсидованою державою і призначена для споживання на неринковій основі або всіма членами суспільства, або окремими категоріями громадян, визначених законодавством.

Правила формування, розподілу (перерозподілу) та використання фондів грошових коштів державних підприємств встановлюються владними приписами держави, оскільки управління державним майном здійснюється уповноваженими державними органами. Ці органи вирішують питання утворення державних підприємств, визначення мети їх діяльності, реорганізації та ліквідації, здійснюють контроль за ефективністю використання та збереження переданого державним підприємствам державного майна у відповідності до законодавства. Майно державних підприємств, включно з фондами грошових коштів, яке є державною власністю та закріплено за певними державними підприємствами, належить їм на праві повного господарського ведення чи оперативного управління (у випадку казенних підприємств в Україні). Наведені вище аргументи залишаються вірними і щодо підприємств комунальної форми власності.

Провідне місце в системі загальнодержавних фінансових ресурсів належить державному бюджету. Основним джерелом формування державного бюджету виступає створюваний в галузях матеріального виробництва чистий дохід, що надходить до бюджету у вигляді платежів з прибутку, податку на додану вартість та інших податкових і неподаткових платежів. Певна частина доходів державною бюджету формується за рахунок податкових та інших платежів з населення. З бюджету фінансуються видатки на розвиток науки, культури, освіти, охорону здоров'я, управління, оборону, соціальний захист населення та інші загальнодержавні потреби.

Роль бюджету у забезпеченні соціально-економічного розвитку країни. З моменту здобуття незалежності в Україні постійно відбуваються радикальні економічні та політичні трансформації, зокрема перетворення моделі управління державними фінансами з авторитарної на демократичну. Творення бюджетної політики стало загальносуспільним процесом, а бюджет – результатом взаємодії індивідуальних, групових, регіональних інтересів.

Бюджет *– план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду.* Бюджет є регулятором економіки, що відображає обсяги необхідних державі фінансових ресурсів, визначає конкретні напрями використання коштів, спрямовує фінансову діяльність держави. Бюджет впливає на соціально-економічні процеси шляхом вироблення бюджетної політики та використовуючи бюджетний механізм, тобто ті засоби, які застосовує держава з метою організації бюджетних відносин та забезпечення належних умов для економічного і соціального розвитку.

Державний бюджет доповнюють централізовані та децентралізовані фонди держави (наприклад, такі фонди цільового призначення як Пенсійний фонд, Фонди соціального страхування і ін.) та органів місцевого самоврядування (за умови їх створення у спеціальному фонді відповідного місцевого бюджету). Створення позабюджетних фондів органами

державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування та іншими бюджетними установами не допускається. Відкриття позабюджетних рахунків для розміщення бюджетних коштів (включаючи власні надходження бюджетних установ) органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування та іншими бюджетними установами забороняється. Це не стосується:

– розміщення закордонними дипломатичними установами України бюджетних коштів на поточних рахунках іноземних банків;

– розміщення на поточних рахунках у банках державного сектору власних надходжень державних і комунальних вищих навчальних закладів, наукових установ та закладів культури, отриманих як плата за послуги, що надаються ними згідно з основною діяльністю, благодійні внески та гранти, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, та розміщення вищими і професійно-технічними навчальними закладами на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право.

Місцеві бюджети *– бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети та бюджети місцевого самоврядування.*

Бюджети місцевого самоврядування *– бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах), бюджети об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад.*

Зведений бюджет є сукупністю показників бюджетів, що використовуються для аналізу та прогнозування економічного і соціального розвитку держави. Так, зведений бюджет України включає показники Державного бюджету України, зведеного бюджету Автономної Республіки Крим та зведених бюджетів областей, міст Києва та Севастополя.

Бюджет може складатися із загального та спеціального фондів, що демонструє табл. 2.1.

Таблиця 2.1.

Складові загального і спеціального фондів бюджету

Загальний фонд	Спеціальний фонд
1) всі доходи бюджету, крім тих, що призначені для зарахування до спеціального фонду бюджету; 2) всі видатки бюджету, що здійснюються за рахунок надходжень загального фонду бюджету; 3) кредитування бюджету (повернення кредитів до бюджету без визначення цільового спрямування та надання кредитів з бюджету, що здійснюється за рахунок надходжень загального фонду бюджету); 4) фінансування загального фонду бюджету.	1) доходи бюджету (включаючи власні надходження бюджетних установ), які мають цільове спрямування; 2) видатки бюджету, що здійснюються за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду бюджету (у тому числі власних надходжень бюджетних установ); 3) кредитування бюджету (повернення кредитів до бюджету з визначенням цільового спрямування та надання кредитів з бюджету, що здійснюється за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду бюджету); 4) фінансування спеціального фонду бюджету.

Власні надходження бюджетних установ отримуються додатково до коштів загального фонду бюджету і включаються до спеціального фонду бюджету. Групи власних надходжень бюджетних установ подано у табл. 2.2.

Власні надходження бюджетних установ використовуються з урахуванням такого:

1) на кінець бюджетного періоду Казначейство України зберігає залишки коштів на рахунках спеціального фонду державного бюджету та щодо субвенцій із спеціального фонду державного бюджету на рахунках спеціального фонду місцевих бюджетів для покриття відповідних витрат у наступному бюджетному періоді з урахуванням їх цільового призначення. У разі відсутності відповідних бюджетних призначень на наступний бюджетний період залишки коштів спеціального фонду перераховуються до загального фонду державного бюджету;

2) бюджетні зобов'язання за бюджетними програмами спеціального фонду державного бюджету, не передбаченими проектом закону про Державний бюджет України на наступний бюджетний період, поданим на розгляд до Верховної Ради України, головні розпорядники бюджетних коштів зобов'язані виконати до кінця поточного бюджетного періоду в межах і за рахунок відповідних фактичних надходжень до спеціального фонду бюджету, не допускаючи наявності за такими

зобов'язаннями кредиторської заборгованості на початок наступного бюджетного періоду;

Таблиця 2.2.

Групи власних надходжень бюджетних установ

№ групи	Група	№ підгрупи	Підгрупа
перша	надходження від плати за послуги, що надаються бюджетними установами згідно із законодавством	1	плата за послуги, що надаються бюджетними установами згідно з їх основною діяльністю
		2	надходження бюджетних установ від додаткової (господарської) діяльності
		3	плата за оренду майна бюджетних установ, що здійснюється відповідно до Закону України "Про оренду державного та комунального майна"
		4	надходження бюджетних установ від реалізації в установленому порядку майна (крім нерухомого майна)
друга	інші джерела власних надходжень бюджетних установ	1	благодійні внески, гранти та дарунки
		2	надходження, що отримують бюджетні установи від підприємств, організацій, фізичних осіб та від інших бюджетних установ для виконання цільових заходів, у тому числі заходів з відчуження для суспільних потреб земельних ділянок та розміщених на них інших об'єктів нерухомого майна, що перебувають у приватній власності фізичних або юридичних осіб
		3	надходження, що отримують державні і комунальні заклади професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право; надходження, що отримують державні і комунальні заклади фахової передвищої та вищої освіти, наукові установи та заклади культури як відсотки, нараховані на залишок коштів на поточних рахунках, відкритих у банках державного сектору для розміщення власних надходжень, отриманих як плата за послуги, що надаються ними згідно з основною діяльністю, благодійні внески та гранти
		4	кошти, отримані від реалізації майнових прав на фільми, вихідні матеріали фільмів та фільмокопій, створені за бюджетні кошти за державним замовленням або на умовах фінансової підтримки

Власні надходження бюджетних установ використовуються на:

– покриття витрат, пов'язаних з організацією та наданням послуг, що надаються бюджетними установами згідно з їх основною діяльністю (за рахунок надходжень підгрупи 1 першої групи);

– організацію додаткової (господарської) діяльності бюджетних установ (за рахунок надходжень підгрупи 2 першої групи);

– утримання, облаштування, ремонт та придбання майна бюджетних установ (за рахунок надходжень підгрупи 3 першої групи);

– ремонт, модернізацію чи придбання нових необоротних активів та матеріальних цінностей, покриття витрат, пов'язаних з організацією збирання і транспортування відходів і брухту на приймальні пункти (за рахунок надходжень підгрупи 4 першої групи);

– господарські потреби бюджетних установ, включаючи оплату комунальних послуг і енергоносіїв (за рахунок надходжень підгруп 2 і 4 першої групи);

– організацію основної діяльності бюджетних установ (за рахунок надходжень підгруп 1 та 3 другої групи);

– виконання відповідних цільових заходів (за рахунок надходжень підгрупи 2 другої групи).

Розподіл бюджету на загальний та спеціальний фонди, їх складові частини визначаються Бюджетним кодексом та законом про Державний бюджет України. Підставою для рішення Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради про створення спеціального фонду у складі місцевого бюджету може бути виключно Бюджетний кодекс та закон про Державний бюджет України.

Передача коштів між загальним та спеціальним фондами бюджету дозволяється тільки в межах бюджетних призначень шляхом внесення змін до закону про Державний бюджет України, прийняття рішення про місцевий бюджет або про внесення змін до нього. На кінець бюджетного періоду Казначейство України зберігає залишки коштів на рахунках спеціального фонду державного бюджету та щодо субвенцій із спеціального фонду державного бюджету на рахунках спеціального фонду місцевих бюджетів для покриття відповідних витрат у наступному бюджет-

ному періоді з урахуванням їх цільового призначення. У разі відсутності відповідних бюджетних призначень на наступний бюджетний період залишки коштів спеціального фонду перераховуються до загального фонду державного бюджету.

Платежі за рахунок спеціального фонду бюджету здійснюються в межах коштів, що фактично надійшли до цього фонду на відповідну мету, якщо Бюджетним кодексом та/або законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет) не встановлено інше.

Планові і звітні показники щодо бюджетного відшкодування податку на додану вартість, повернення кредитів до бюджету, погашення боргу, розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів, забезпечення встановленого розміру оборотного залишку бюджетних коштів та інші відповідні показники, визначені Міністерством фінансів України, відображаються з від'ємним значенням.

Законом про Державний бюджет України визначаються будь-які видатки держави на загальносуспільні потреби, їх розмір і цільове спрямування. Світова практика свідчить, що бюджет кожної держави затверджується на один бюджетний рік. З початком нового бюджетного року починає діяти новий бюджет, затверджений відповідним органом представницької влади. Відповідно до Конституції України закон про Державний бюджет України діє з 1 січня по 31 грудня календарного року, а за особливих обставин – на інший період.

АКТУАЛЬНО!

Бюджет участі, представляє собою частину видатків місцевого бюджету, сформованих за пропозиціями населення, і є інструментом залучення громадян та їх об'єднань до бюджетного процесу шляхом прямої участі в розподілі бюджетних доходів. Він реалізується через спрямоване на демократичний процес обговорення громадою окремих напрямів використання бюджетних коштів і є практичним втіленням системи учасницького бюджетування.

Система учасницького бюджетування – це засіб прямого громадського впливу, направлена на залучення громадян безпосередньо до процесу прийняття рішень, зокрема, з розподілу бюджетних коштів на реалізацію пріоритетних та важливих для населення проектів і програм, що носять вигляд проектних пропозицій. Основна мета формування системи учасницького бюджетування – покращення обізнаності громадськості у процесах, що відбуваються на рівні місцевих бюджетів в Україні, забезпечення прозорості розподілу ресурсів і прийняття рішень, сприяння демократизації суспільства через залучення громадськості до бюджетного процесу. Основними цілями системи учасницького бюджетування є такі:

– налагодження системного діалогу між органами місцевого самоврядування ігромадськістю;

– підвищення рівня залучення членівгромадидо процесу прийняття рішень щодо розвиткутериторії;

– вирішення нагальних проблем життєдіяльності територіальної громади;

– сприяння прозорості бюджетного процесу та протидії корупційним тенденціям шляхом запровадження передових методів бюджетування та стратегічного планування на місцевому рівні; покращання доступу громадськості до інформації;

– підвищення впливу громадськості на фіскальні та економічні процеси у громаді через поширення інформації та впровадження технології формування бюджетних програм, а також втілення інших прикладних дослідницьких заходів з метою підтримки соціально-економічних реформ в громаді, зокрема: надання допомоги громаді на шляху ринкових та демократичних реформ через проведення публічної експертної оцінки бюджету та соціально-економічних процесів, а також спостереження за податковою та бюджетною сферами з метою визначення впливу фіскальної та фінансової політики на сектори економіки.

Проектні пропозиції для включення до Бюджету участі подаються у вигляді заявки, яка містить один чи декілька проектів, направлених на вирішення проблем життєдіяль-

ності громади. Форма проекту повинна бути максимально простою та доступною для розуміння кожним мешканцем. Заявка може бути індивідуальною (якщо подається одним громадянином) або колективною (якщо подається декількома громадянами, громадським об'єднанням чи органом самоорганізації населення). Проект Бюджету участі представляє собою зведення відібраних у результаті голосування проектів. Він формується у розрізі бюджетних програм і може розроблятися (як і обиратися до фінансування) на один рік або на середньострокову перспективу (3-5 років).

Обсяг Бюджету участі встановлюється:

а) на стадії планування місцевого бюджету (до початку бюджетного періоду) та вноситься допроектурішення ради «Про місцевий бюджет» на стадії його первинного затвердження;

б) на стадії виконання бюджету при його уточненні у зв'язку з перевиконанням доходної частини;

в) на будь-якій стадії бюджетного процесу – у разі входження громади до процесу побудови системи учасницького бюджетування вперше.

Форми визначення загального обсягу Бюджету участі:

- обмеження-встановлення відсотку видатків обсягу загального (спеціального) фондів місцевого бюджету;
- встановлення відсотку доходів обсягу загального (спеціального) фондів місцевого бюджету;
- встановлення відсотку від обсягу бюджету розвитку, який підлягає виокремленню у Бюджет участі;
- встановлення конкретної суми видатків місцевого бюджету, яка складає Бюджет участі.

За відсутності чітких меж обсяг Бюджету участі встановлюється шляхом обрання найбільш пріоритетних та важливих для громади проектів на основі підсумовування їх вартості та відповідно до можливостей дохідної бази місцевого бюджету на відповідний бюджетний період.

2.2. УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ ТА ВИДАТКАМИ БЮДЖЕТІВ

Стабільність національної економічної політики напряму залежить від ефективного державного регулювання економіки. При цьому держава впливає на економіку за допомогою законодавчих обмежень, податкової системи, обов'язкових платежів і відрахувань, державних інвестицій, субсидій, пільг, кредитування, здійснення державних соціальних і економічних програм тощо. Потенційні можливості економічного розвитку кожної країни залежать від її ресурсного забезпечення. Базою для формування доходів державного та місцевих бюджетів України служать фінансові ресурси.

Управління бюджетними коштами *– сукупність дій учасника бюджетного процесу відповідно до його повноважень, пов'язаних з формуванням та використанням бюджетних коштів, здійсненням контролю за дотриманням бюджетного законодавства, які спрямовані на досягнення цілей, завдань і конкретних результатів своєї діяльності та забезпечення ефективного, результативного і цільового використання бюджетних коштів.*

Механізм управління доходами і видатками бюджету демонструє рис. 2.1.

Бюджетний менеджмент спрямований на управління бюджетними ресурсами й відносинами, які виникають у процесі руху бюджетних потоків. Дія механізму управління доходами та видатками бюджету реалізується через процеси мобілізації, розподілу та використання коштів бюджету. Параметри зазначеного процесу задаються нормами бюджетного права, інформаційним і інституціональним забезпеченням (див. рис. 2.1).

Доходи бюджету *- податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ).*

Рис. 2.1. Механізм управління доходами і видатками бюджету

Управління доходами бюджету *– це сукупність форм і методів організації системи доходів бюджету і формування бюджетних ресурсів з метою забезпечення своєчасності і повноти надходжень до бюджету.* Сама ж система доходів – є не лише сукупністю певних видів доходів, а й різноманітною гамою відносин між державою та платниками в процесі реалізації яких відбувається формування бюджетних надходжень.

У розподільчих відносинах, які виникають між державою та юридичними і фізичними особами при перерозподілі

фінансових ресурсів між галузями, регіонами, соціальними верствами населення беруть участь видатки бюджету. Саме через видатки бюджету відбувається виконання державою управлінської, оборонної, економічної та соціальної функцій, а також залагодження протиріч та врегулювання інтересів всіх членів суспільства.

Видатки бюджету *– кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом.* До видатків бюджету не належать: погашення боргу; надання кредитів з бюджету; розміщення бюджетних коштів на депозитах; придбання цінних паперів; повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів та інших доходів бюджету, проведення їх бюджетного відшкодування; компенсація частини суми штрафних (фінансових) санкцій, що перераховується покупцям (споживачам) за рахунок штрафних (фінансових) санкцій, застосованих органами, що контролюють справляння надходжень бюджету, за наслідками проведеної перевірки за зверненням або скаргою покупця (споживача) про порушення платником податків установленого порядку проведення розрахункових операцій;

Витрати бюджету *– видатки бюджету, надання кредитів з бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів.*

Кредитування бюджету *– операції з надання коштів з бюджету на умовах повернення, платності та строковості, внаслідок чого виникають зобов'язання перед бюджетом (надання кредитів з бюджету), та операції з повернення таких коштів до бюджету (повернення кредитів до бюджету).* Для цілей Бюджетного кодексу до кредитів з бюджету також належать бюджетні позички та фінансова допомога з бюджету на поворотній основі.

Управління видатками бюджету *– це сукупність заходів, форм і методів організації системи видатків бюджету, які застосовуються фінансовими відомствами та іншими державними інституціями щодо обґрунтування напрямків та обсягів їх використання з метою забезпечення виконання державою своїх функцій.* Функції управління доходами та видатками бюджету подано на рис. 2.2.

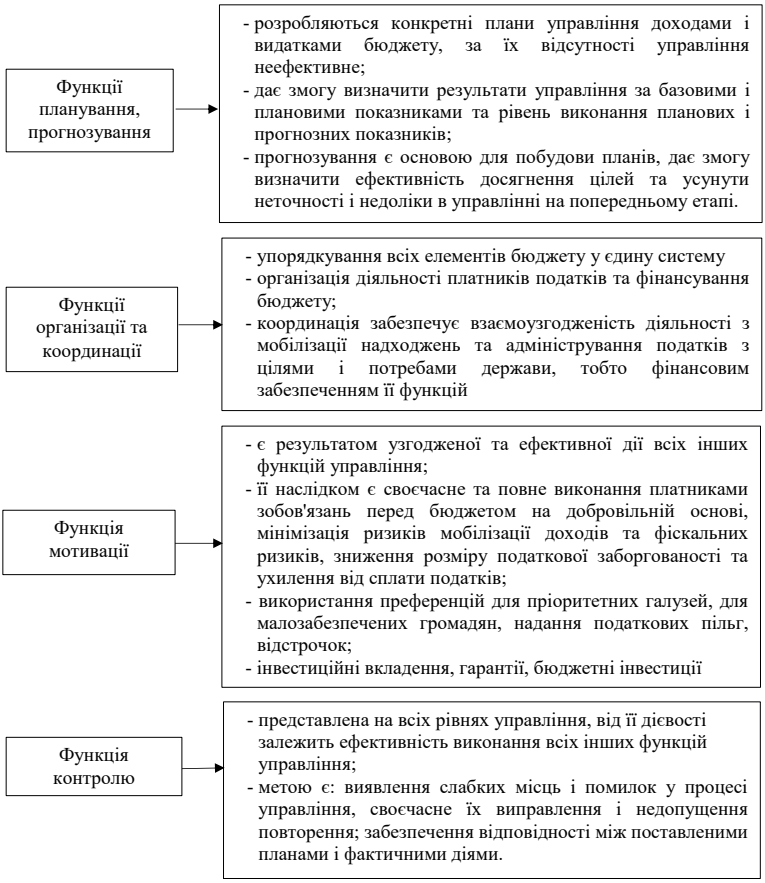

Рис. 2.2. Функції управління доходами та видатками бюджету

Планування та прогнозування. Одним із найважливіших методів державного регулювання економіки є середньострокове бюджетне планування, яке має на меті забезпечити взаємозв'язок між стратегічними й тактичними цілями. Середньострокове бюджетне планування є важливим у період сповільнення економічного зростання, а також при

управлінні державним боргом. У світовій практиці існує чотири основні види:

– традиційне планування на фіксований строк;
– планування економічної структури видатків;
– планування функціональної структури видатків;
– планування на основі бюджетних програм.

У традиційному плануванні заздалегідь виявляються всі основні бюджетні цілі і програми, а також їх фінансування на фіксований період. Планування економічної структури видатків означає складання ковзких прогнозів сукупних видатків у розрізі економічних категорій за підходом «зверху вниз» Планування функціональної структури видатків аналогічно попередньому методу у тому сенсі, що означає складання ковзких прогнозів «зверху вниз» сукупних видатків у розрізі економічних категорій, але окремо для кожного міністерства та відомства. В обох випадках заплановані таким чином видатки обмежуються плануванням доходів. У такому СБП не проводиться відмінність між поточними та новими бюджетними програмами і рідко визначаються показники ефективності для моніторингу й оцінки реалізації програм. Вони мають велике значення для стійкості податково-бюджетної сфери і контролю за видатками, але самі по собі не покращують розподілу ресурсів і не підвищують ефективність видатків.

Відмінність між бюджетним прогнозом (стратегією) та плановим бюджетом полягає в тому, що прогноз складається на п'ять та більше років, план – лише на один рік; прогнозні показники – не обов'язкові для виконання, вони є лише орієнтирами, а планові показники – обов'язкові для виконання; бюджетний прогноз затверджується постановою Кабінету Міністрів України та щорічно уточняється, плановий бюджет (на поточний бюджетний рік) затверджується Верховною Радою України шляхом прийняттям відповідного закону, зміни до якого є винятком і також затверджуються законом.

Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі передбачає застосування середньострокового бюджетного планування, в рамках якого здійснюється складання Бюджетної декларації (прогнозу місцевого бюджету). За складання Бюджетної декларації та проекту закону про Державний бюджет України

відповідає Міністерство фінансів України. Воно визначає основні організаційно-методичні засади бюджетного планування, що використовуються для розроблення Бюджетної декларації та проекту Державного бюджету України. Міністерство фінансів України щороку спільно з іншими головними розпорядниками коштів державного бюджету відповідно до цілей та пріоритетів, визначених у щорічному посланні Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України, Програмі діяльності Кабінету Міністрів України, прогнозних та програмних документах економічного і соціального розвитку, складає Бюджетну декларацію - документ середньострокового бюджетного планування, що визначає засади бюджетної політики і показники державного бюджету на середньостроковий період та є основою для складання проекту Державного бюджету України і прогнозів місцевих бюджетів.

Місцевий фінансовий орган щороку спільно з іншими головними розпорядниками бюджетних коштів відповідно до цілей та пріоритетів, визначених у прогнозних та програмних документах економічного і соціального розвитку України і відповідної території, та з урахуванням Бюджетної декларації складає ***прогноз місцевого бюджету*** *– документ середньострокового бюджетного планування, що визначає показники місцевого бюджету на середньостроковий період і є основою для складання проекту місцевого бюджету.*

Міністерство фінансів України спільно з іншими центральними органами виконавчої влади розробляє та до 1 червня поточного року подає на розгляд Кабінету Міністрів України уточнений прогноз Державного бюджету України на два наступні роки та проект Основних напрямів бюджетної політики на три наступних роки, які розглядаються та схвалюються Кабінетом Міністрів України у двотижневий строк з дня їх подання. Кабінет Міністрів України подає не пізніше 15 червня поточного року проект Основних напрямів бюджетної політики на три наступних роки до Верховної Ради України. Для середньострокового бюджетного планування середньостроковий період включає плановий та наступні за плановим два бюджетні періоди.

На етапі мобілізації прогнозованих доходів бюджету реалізується ***організаційна функція***. Організація менедж-

менту містить розробку і удосконалення структури органів управління фінансовими ресурсами бюджету, визначення їхніх повноважень, а також відповідного рівня відповідальності щодо прийнятих рішень у бюджетній сфері. Ця функція забезпечує організацію діяльності платників, а координація, забезпечує взаємоузгодженість їх діяльності відповідно до цілей і потреб держави.

За умови мобілізації прогнозованих доходів бюджету простежується виконання ***функції мотивації***. Така функція є результатом ефективної та узгодженої дії усіх інших функцій при управлінні доходами. Результат виконання функції мотивації становить собою повне та своєчасне виконання платниками податків, зборів та інших обов'язкових платежів перед бюджетом на добровільній основі, знижується розмір податкової заборгованості та ухилень від сплати податків, мінімізуються ризики мобілізації доходів тощо. Мотиваційна функція в управлінні видатками бюджету пов'язана із бюджетним інвестуванням, гарантуванням, фінансово-кредитною діяльністю органів державної влади і місцевого самоврядування.

Функцією контролю охоплено такі сфери бюджетного процесу: контроль за дотриманням вимог відповідно до податкового законодавства, що стосується повного та своєчасного виконання фізичними та юридичними особами своїх зобов'язань перед бюджетом; контроль щодо виконання державного бюджету за доходами та видатками; відбувається пошук резервів зростання обсягів фінансових ресурсів та вносяться пропозиції щодо додаткового залучення їх до бюджету; здійснюється управління фіскальними ризиками шляхом їх виявлення, оцінки, моніторингу та розроблення заходів з їх мінімізації.

Процес реалізації таких заходів сприяє належному та своєчасному виконанню функції контролю. Ця функція представлена на усіх рівнях системи управління, адже її дієвість впливає на ефективність виконання усіх інших функцій менеджменту. Її метою є виявити слабкі місця і помилки у процесі управління, своєчасно їх виправити та не допустити повторенню, а також забезпечити відповідність між поставленими і фактичними планами та діями.

2.3.МІЖБЮДЖЕТНІ ВІДНОСИНИ. ТРАНСФЕРТНИЙ ПІДХІД У РОЗПОДІЛІ КОШТІВ МІЖ БЮДЖЕТАМИ.

Реалізація реформ адміністративно-територіального устрою України, передбачала створення з боку держави належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для забезпечення здійснення органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень для забезпечення надання високоякісних та доступних публічних послуг населенню. Це визначає наявність зобов'язань державного бюджету щодо організації системи міжбюджетних трансфертів.

Міжбюджетні трансферти *- кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого.*

Трансферти є основними інструментами міжбюджетних відносин. Трансферти поділяються на дві групи: загального (безумовні) та конкретного (умовні, цільові) призначення. Трансферти загального призначення надаються як загальна фінансова підтримка, без чітких критеріїв їх використання. Такі трансферти зазвичай передбачаються державними програмами фінансової підтримки місцевого самоврядування, але іноді можуть використовуватися центральним урядом або з обмеженням у термінах надання, або із встановленням суб'єктів, що їх отримують. Безумовні трансферти призначені для збереження місцевої фінансової автономії та забезпечення справедливості розподілу фінансових ресурсів між рівнями державного управління.

За умови трансфертного підходу розглядається децентралізація владних повноважень. Це передбачає періодичний перерозподіл (передача, доручення, делегування) від центральних органів державного управління до органів місцевої влади та самоврядування (функціональна децентралізація) або об'єднаних за територіальною ознакою професійних спільнот (предметна спеціалізація) владних повноважень та компетенцій, прав та обов'язків щодо виконання певної частки загальнодержавних функцій та вирішення місцевих питань. Суттєвою перевагою підходу є зосередженість на виявленні потенціалу та підвищення якості і збільшення ефективності

надання державою (в особі різних її органів та представників) публічних послуг при дотриманні принципу субсидіарності.

Принцип субсидіарності *- розподіл видів видатків між державним бюджетом та місцевими бюджетами, а також між місцевими бюджетами ґрунтується на необхідності максимально можливого наближення надання публічних послуг до їх безпосереднього споживача.*

Україна є унітарною державою, основою якої є цілісність, неподільність, відсутність у своєму складі інших державних утворень, функціонування єдиної системи права. Відповідно до унітарного устрою, в Україні міжбюджетні відносини базуються на засадах, визначених центральною владою та її законодавчо-правовими актами. ***Бюджетний унітаризм*** *– організація відносин між Державним бюджетом України та місцевими бюджетами, а також між окремими ланками місцевих бюджетів на основі єдиних визначених і законодавчо закріплених державою принципів, інструментів і методів, які використовуються для забезпечення соціально-економічних інтересів центру, місцевих органів влади та органів самоуправління і спрямовані на досягнення єдиних стандартів громадських послуг по всій території країни.* Другою формою організації міжбюджетних відносин є федеративна (бюджетний федералізм).

У бюджетному унітаризмі організація міжбюджетних відносин визначається центральними органами влади у відповідності із законодавством. Центральна влада наділена більшими правами і відіграє значну роль у забезпеченні населення державними та громадськими послугами, визначає перелік делегованих органам місцевого самоврядування повноважень, мінімальні соціальні стандарти послуг на території всієї країни, здійснює фінансове вирівнювання. Бюджетний унітаризм передбачає розмежування повноважень між центральними та місцевими органами влади та органами місцевого самоврядування.

У рамках бюджетного унітаризму політика центрального уряду спрямовується на забезпечення однакового рівня надання послуг суспільного сектора економіки на всій території держави, що підтверджує централізацію взаємовідносин між бюджетами. Бюджетний федералізм представлений такою

організацією бюджетних відносин, яка дає змогу в умовах самостійності й автономії кожного бюджету забезпечувати на території всієї країни її населенню рівний і гарантований державою перелік суспільних послуг (безпека, соціальний захист, освіта та ін.), а для цього органічно поєднувати фіскальні інтереси держави з інтересами її суб'єктів; розрізняти бюджетні повноваження, бюджетні видатки і доходи; розподіляти і перерозподіляти бюджетні ресурси між державним бюджетом і бюджетами місцевих органів влади, вирівнюючи бюджетну забезпеченість територій, які перебувають у різних соціально-економічних, географічних, кліматичних та інших умовах. Теорією бюджетного федералізму у фінансовому вирівнюванні територій відводиться провідна роль не міжбюджетним трансфертам, а підтримці економічної територіальної конкуренції, підвищенні значення місцевих податків і зборів для місцевого бюджету, можливість місцевим органам влади провадити ефективну локальну бюджетну політику.

Центральне місце у міжбюджетних відносинах належить процедурам бюджетного регулювання, яке полягає у виділенні коштів із державного до місцевих бюджетів з метою збалансування їх доходів і видатків та стабільного розвитку територій. Розрив між видатковими повноваженнями та дохідними можливостями органів місцевого самоврядування формує вертикальний дисбаланс, який долається завдяки запровадженню процедур бюджетного регулювання з використанням фінансового вирівнювання територій.

У вітчизняній бюджетній практиці використовуються два методи бюджетного регулювання: метод відсоткових відрахувань від загальнодержавних податків (принцип рівності передбачає єдині нормативи відрахування в місцеві бюджети по всій території України) та метод прямого фінансування місцевих бюджетів у формі міжбюджетних трансфертів. У процесі бюджетного регулювання вирішуються питання: збалансування доходів і видатків місцевих бюджетів різних рівнів; перерозподіл бюджетних ресурсів між забезпеченими та недостатньо забезпеченими у фінансовому плані територіями; здійснення фінансового вирівнювання – перерозподіл

фінансових ресурсів на користь адміністративно-територіальних утворень, які не мають достатньо власних доходів.

Соціально-економічна природа міжбюджетних відносин виявляється у формуванні ефективного територіального перерозподілу доходів з метою забезпечення відповідності між обсягами фінансових ресурсів кожного з рівнів влади з обсягами покладених на нього завдань та обов'язків (тобто, усунення вертикальних фіскальних дисбалансів), а також можливості отримання однакового рівня (гарантованого державою) суспільних благ населенням у будь-якому куточку країни (нівелювання горизонтальних дисбалансів).

Перерозподіл фінансових ресурсів здійснюється як по вертикалі (між ланками бюджетної системи), так і по горизонталі (між так званими «бідними» і «багатими» територіями). Перерозподіл фінансових ресурсів по вертикалі забезпечується шляхом закріплення Бюджетним кодексом України відповідних дохідних джерел за кожним рівнем бюджету. Перерозподіл фінансових ресурсів по горизонталі забезпечується шляхом надання міжбюджетних трансфертів та здійсненням горизонтального вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів.

Мета бюджетного горизонтального регулювання – ліквідація відмінностей рівня бюджетної забезпеченості органів місцевого самоврядування одного рівня з метою забезпечення суспільних послуг на рівні державних мінімальних соціальних стандартів. Таким чином, перерозподіляються бюджетні ресурси від регіонів з високою бюджетною забезпеченістю (податкоспроможністю) до регіонів з низькою бюджетною забезпеченістю.

Мета вертикального бюджетного регулювання – забезпечення бюджетів усіх рівнів необхідними доходами, відповідно до чинного законодавчого розмежування повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування; між органами місцевого самоврядування різних рівнів. Таким чином, закріпленням доходів за відповідними рівнями бюджетної системи збалансовуються доходи та видатки бюджетів

Через систему міжбюджетних відносин держава впливає на соціально-економічний розвиток територій, зменшуючи фінансові територіальні диспропорції, враховуючи інтереси

загальнонаціонального значення на регіональному, районному та місцевому рівнях. Кожна держава, управляючи системою міжбюджетних відносин, змінює та коригує принципи, методи, способи формування доходів та видатків бюджетів різних рівнів, регулює існуючі бюджетні потоки, уточнює механізми розподілу централізованих ресурсів та реалізацію їх цільового призначення, чим втілює державну регіональну фінансову політику.

Одним із важливих методів взаємовідносин державного бюджету з бюджетами органів місцевого самоврядування є трансферти. Система трансфертів дає змогу збалансувати міжбюджетні відносини в разі виникнення дефіциту в бюджетах територіальних громад при їхній низькій платоспроможності, що не відповідає функціям, покладеним на органи місцевого самоврядування відповідного рівня.

Міжбюджетні трансферти поділяються на:

1) базову дотацію (трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій);

2) субвенції (табл. 2.3.);

3) реверсну дотацію (кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій);

4) додаткові дотації (табл. 2.3.).

Якщо обсяг видатків перевищує доходи місцевих бюджетів, ці бюджети отримують базову дотацію, яка є нецільовим трансфертом, її надають з метою вирівнювання дохідної спроможності бюджету.

Доходи бюджетів місцевого самоврядування є показником спроможності місцевого бюджету зібрати кошти, у тому числі податки і збори (обов'язкові платежі), які закріплені за місцевими бюджетами на постійній основі. Якщо надходження від цих джерел фінансування є недостатніми для покриття видатків, бюджети мають право на отримання базової дотації з Державного бюджету України. Розмір такої дотації не завжди може дорівнювати перевищенню зазначених видатків над реальними доходами, зокрема, при плануванні доходів неможливо точно визначити, який обсяг реальних доходів отримає бюджет від податків та зборів (обов'язкових платежів).

Таблиця 2.3.

Види трансфертів, що передаються з бюджетів

Вид	Трансферт
	З державного бюджету
Субвенції	✓ на здійснення державних програм соціального захисту ✓ на виконання інвестиційних проектів: - освітня субвенція спрямовується на оплату праці з нарахуваннями педагогічних працівників ✓ на фінансування заходів соціально-економічної компенсації ризику населення, яке проживає на території зони спостереження ✓ на проекти ліквідації підприємств вугільної і торфодобувної промисловості та утримання водовідливних комплексів у безпечному режимі на умовах співфінансування (50 відсотків) ✓ на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах
Субвенції	✓ на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами: - медична субвенція ***до бюджетів сіл, селищ та міст:*** на охорону здоров'я для оплати поточних видатків, крім видатків на оплату комунальних послуг та енергоносіїв (на амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу; первинну медичну допомогу; програми медико-санітарної освіти; інші державні програми медичної та санітарної допомоги; співфінансування оплати медичних послуг, що надаються в рамках програми державних гарантій медичного обслуговування населення, для покриття вартості комунальних послуг та енергоносіїв комунальних закладів охорони здоров'я, які належать відповідним територіальним громадам; місцеві програми розвитку та підтримки комунальних закладів охорони здоров'я, які належать відповідним територіальним громадам, і місцеві програми надання населенню медичних послуг понад обсяг, передбачений програмою державних гарантій медичного обслуговування населення; місцеві програми громадського здоров'я). - медична субвенція ***до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів*** для оплати поточних видатків, крім видатків на оплату комунальних послуг та енергоносіїв на консультативну амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу (лікарні республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення), центри екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, станції екстреної (швидкої) медичної допомоги; спеціалізовану амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу (спеціалізовані лікарні, поліклініки, включаючи стоматологічні, центри, диспансери, госпіталі для ветеранів війни, будинки дитини, станції переливання крові); санаторно-курортну допомогу (санаторії для хворих на туберкульоз, санаторії для дітей та підлітків, санаторії медичної реабілітації); інші державні програми медичної та санітарної допомоги (медико-соціальні експертні комісії, бюро судмедекспертизи, центри медичної статистики, територіальні медичні об'єднання, автопідприємства санітарного транспорту, бази спецмедпостачання, центри здоров'я і заходи санітарної освіти, регіональні заходи з реалізації державних програм, інші програми і заходи); співфінансування оплати медичних послуг, що надаються в рамках програми державних гарантій медичного обслуговування населення, для покриття вартості комунальних послуг та енергоносіїв комунальних закладів охорони здоров'я, які є об'єктами права спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст, що перебувають в управлінні обласних рад; регіональні програми розвитку та підтримки комунальних закладів охорони здоров'я, які є об'єктами права спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст, що перебувають в управлінні обласних рад, і регіональні програми надання населенню медичних послуг понад обсяг, передбачений програмою державних гарантій медичного обслуговування населення; регіональні програми громадського здоров'я; інші заклади та заходи у системі охорони здоров'я (будинки дитини, заклади служби крові, медико-соціальні експертні комісії, бюро судмедекспертизи, бази спецмедпостачання).

Продовження таблиці 2.3.

Додаткові дотації	✓ на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів внаслідок наданих державою податкових пільг: - *додаткова дотація на здійснення переданих з державного бюджету для видатків з утримання закладів* освіти, у т.ч. на оплату праці з нарахуваннями педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти державної та комунальної власності в частині забезпечення видатків на здобуття повної загальної середньої освіти; заклади фахової передвищої освіти і коледжі державної та комунальної власності початкові школи, гімназії, ліцеї (крім дошкільних підрозділів (відділень, груп), спеціальні школи, санаторні школи, спеціалізовані мистецькі школи (школи-інтернати), школи-інтернати (ліцеї-інтернати) спортивного профілю, військові (військово-морські) ліцеї, ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою, наукові ліцеї, наукові ліцеї-інтернати, гімназії та ліцеї, у складі яких є інтернати з частковим або повним утриманням учнів; дитячі будинки, навчально-реабілітаційні центри, інклюзивно-ресурсні центри в частині забезпечення видатків на здобуття повної загальної середньої освіти. - *додаткова дотація до бюджетів сіл, селищ та міст, до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів охорони здоров'я* на оплату комунальних послуг та енергоносіїв.
З місцевих бюджетів	
Субвенції	✓ на утримання об'єктів спільного користування чи ліквідацію негативних наслідків діяльності об'єктів спільного користування надається з одного місцевого бюджету іншому для компенсації відповідних видатків ✓ на виконання інвестиційних проектів

Розмір надходжень від податків та зборів залежить від: загальної кількості їх платників на території місцевого самоврядування та кількості платників, які сплатять податки у повному обсязі; активності економічної діяльності на цій території; сумлінності праці державних органів, які несуть відповідальність за справляння податків і зборів (обов'язкових платежів) та своєчасне стягнення боргів перед бюджетом тощо. Має місце недостатність коштів державного бюджету для покриття повного обсягу перевищення видатків місцевого самоврядування над визначеними доходами. Тому, плануючи доходи, які враховують при визначенні обсягу дотації вирівнювання, обчислюють відносну (а не абсолютну) платоспроможність відповідного міста чи району, а також використовують фінансові нормативи бюджетної забезпеченості, коригувальні коефіцієнти і коефіцієнт вирівнювання. Останній показує, яка частка перевищення визначених видатків над доходами залишається

“непокритою” дотацією вирівнювання через недостатність коштів для цього в Державному бюджеті України.

Порядок та умови надання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам визначаються Кабінетом Міністрів України. Розподіл додаткових дотацій між місцевими бюджетами здійснюється на підставі критеріїв визначених Кабінетом Міністрів України. У Державному бюджеті України затверджується обсяг міжбюджетних трансфертів окремо для кожного з відповідних місцевих бюджетів, якщо є підстави для надання та отримання відповідних міжбюджетних трансфертів.

Горизонтальне вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів запроваджено в рамках реалізації реформи міжбюджетних відносин на заміну системі балансування місцевих бюджетів. Відмінності у соціально-економічному розвитку територій, у формуванні і використанні їх ресурсної бази породжує неспроможність місцевих органів влади забезпечувати повноту надання гарантованих державою послуг та наближення їх до безпосереднього споживача незалежно від місця проживання кожного громадянина України. Це призводить до виникнення фіскальних дисбалансів.

Фіскальний дисбаланс (англ. fiscal stress) *– це ситуація напруженості в бюджетно-податковій сфері, зумовлена виникненням значних розривів між надходженнями і витратами уряду, яка потребує від нього вжиття виняткових заходів, а при відсутності адекватної реакції призводить до бюджетної або боргової кризи.* Їх подолання забезпечується шляхом фінансового вирівнювання і є однією з головних цілей державної фінансової політики на регіональному рівні. Бюджетне регулювання дисбалансів здійснюється за допомогою системи міжбюджетного вирівнювання. Основна мета бюджетного вирівнювання –перерозподіл фінансових ресурсів на користь тих місцевих органів влади, які мають дисбаланси, з метою їх усунення.

Горизонтальне вирівнювання податкоспроможності обласних бюджетів здійснюється окремо за надходженнями податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб з урахуванням таких параметрів:

1) кількість населення;

2) надходження 10 відсотків податку на прибуток підприємств (крім податку на прибуток підприємств державної власності та податку на прибуток установ комунальної власності), за останній звітний бюджетний період;

3) надходження 15 відсотків податку на доходи фізичних осіб (крім податку на доходи фізичних осіб від оподаткування пасивних доходів у вигляді процентів на поточний або депозитний (вкладний) банківський рахунок, процентів на вклад (депозит) члена кредитної спілки у кредитній спілці), що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на відповідній території;

4) індекси податкоспроможності відповідного обласного бюджету, що визначаються окремо за надходженнями податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб.

Індекс податкоспроможності відповідного обласного бюджету є коефіцієнтом, що визначає рівень податкоспроможності такого бюджету порівняно з аналогічним середнім показником по всіх обласних бюджетах України у розрахунку на одну людину. При здійсненні вирівнювання враховується значення індексу податкоспроможності відповідного обласного бюджету.

Якщо значення індексу:

– в межах 0,9-1,1 - вирівнювання не здійснюється;

– менше 0,9 - надається базова дотація відповідному обласному бюджету в обсязі 80 відсотків суми, необхідної для досягнення значення такого індексу забезпеченості відповідного бюджету 0,9;

– більше 1,1 - передається реверсна дотація з відповідного обласного бюджету в обсязі 50 відсотків суми, що перевищує значення такого індексу 1,1.

Горизонтальне вирівнювання податкоспроможності *бюджетів місцевого самоврядування, крім бюджетів міст Києва та Севастополя і районів у містах*, здійснюється з урахуванням таких параметрів:

1) кількість населення;

2) надходження 60 відсотків податку на доходи фізичних осіб (крім податку на прибуток підприємств державної власності та податку на прибуток установ комунальної власності), що

сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на відповідній території (крім території міст Києва та Севастополя) за останній звітний бюджетний період;

3) індекс податкоспроможності відповідного бюджету.

Механізм горизонтального вирівнювання бюджетів здійснюється лише за податком на доходи фізичних осіб, решта податків залишаються в повному обсязі у розпорядженні місцевих органів влади. Результатом горизонтального вирівнювання є базова або реверсна дотація.

Для цього використовуються офіційні дані звітності: Державної служби статистики України – щодо наявного населення на початок року, що передує плановому, Державної казначейської служби України – про фактичні надходження податку на доходи фізичних осіб за останній звітний бюджетний період в частині, що зараховується до відповідного бюджету.

На базі цих показників визначається індекс податкоспроможності відповідного місцевого бюджету – як співвідношення надходжень податку на доходи фізичних осіб на одного жителя по відповідному бюджету до аналогічного показника по Україні. Тобто індекс податкоспроможності є коефіцієнтом, що визначає рівень податкоспроможності бюджету місцевого самоврядування порівняно з аналогічним середнім показником по всіх бюджетах місцевого самоврядування в Україні (крім бюджетів міст Києва та Севастополя) у розрахунку на одну людину.

Система вирівнювання передбачає, що місцеві бюджети з рівнем надходжень:

– в межах 0,9-1,1 - вирівнювання не здійснюється;

– менше 0,9 - надається базова дотація відповідному обласному бюджету в обсязі 80 відсотків суми, необхідної для досягнення значення такого індексу забезпеченості відповідного бюджету 0,9;

– більше 1,1 - передається реверсна дотація з відповідного обласного бюджету в обсязі 50 відсотків суми, що перевищує значення такого індексу 1,1.

АКТУАЛЬНО!

Тимчасово, до повернення населених пунктів Донецької та Луганської областей під контроль державної влади, при здійсненні горизонтального вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів та при розрахунку додаткової дотації на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я у кількості населення додатково враховується кількість облікованих внутрішньо переміщених осіб за даними Міністерства соціальної політики України. Видатки та кредитування місцевих бюджетів здійснюються за рахунок та в межах надходжень до місцевих бюджетів Автономної Республіки Крим без застосування механізму вирівнювання, який передбачає надання дотації вирівнювання або передачі коштів до державного бюджету.

Міжбюджетні трансферти з державного бюджету місцевим бюджетам перераховуються з рахунків державного бюджету органами Казначейства України бюджету Автономної Республіки Крим, обласним бюджетам, бюджетам міст Києва і Севастополя, іншим бюджетам місцевого самоврядування, для яких у державному бюджеті визначаються міжбюджетні трансферти. Порядок перерахування міжбюджетних трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам, реверсної дотації, а також порядок перерахування міжбюджетних трансфертів між місцевими бюджетами визначаються Кабінетом Міністрів України і мають забезпечувати своєчасність, рівномірність, гарантованість та повноту перерахування трансфертів.

Відповідно до розпису Державного бюджету України органами Казначейства України здійснюється перерахування базової дотації та реверсної дотації щодекадно, освітньої і медичної субвенцій - двічі на місяць, а субвенції на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами - один раз на місяць.

Кабінет Міністрів України за погодженням з Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету може здійснювати розподіл та перерозподіл обсягів субвенцій та додаткових дотацій з державного бюджету місцевим бюджетам між місцевими бюджетами у межах загального обсягу відповідних субвенцій та додаткових дотацій. При цьому обсяги субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на проведення виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів розподіляються у порядку, визначеному відповідним законом про місцеві вибори. Особливості розподілу обсягів освітньої субвенції і медичної субвенції щодо резерву коштів та перерозподілу обсягів таких субвенцій між місцевими бюджетами можуть визначатися законом про Державний бюджет України.

Місцева державна адміністрація може приймати рішення щодо розподілу та перерозподілу обсягів трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам у період між сесіями відповідної місцевої ради за умови делегування нею таких повноважень місцевій державній адміністрації з наступним внесенням змін до рішення про місцевий бюджет.

Верховна Рада Автономної Республіки Крим та місцеві ради можуть передбачати у відповідних бюджетах такі види міжбюджетних трансфертів *(міжбюджетні трансферти між місцевими бюджетами):*

1) субвенції на утримання об'єктів спільного користування чи ліквідацію негативних наслідків діяльності об'єктів спільного користування;

2) субвенції на виконання інвестиційних проектів, у тому числі на будівництво або реконструкцію об'єктів спільного користування;

3) дотації та інші субвенції.

Умови надання субвенцій визначаються відповідним договором сторін.

Від обсягів бюджетних ресурсів та ефективного управління ними залежить вирішення проблем пов'язаних з їх формуванням і використанням та стабільність фінансової системи держави загалом. Одним із важливих завдань держави, з одного боку, є забезпечення своєчасного надходження коштів

до бюджету, тобто формування бюджетних ресурсів, а з іншого – ефективне їх витрачання, тобто забезпечення їх використання для виконання державою своїх функцій. Фінансові відносини є невід'ємною частиною розвитку суспільства. Одним із завдань держави є проведення фінансової політики, яка спрямована на мобілізацію фінансових ресурсів, їх розподіл і використання для виконання державою своїх функцій.

2.4.ДЕФІЦИТ БЮДЖЕТУ. ФІНАНСУВАННЯ БЮДЖЕТУ. УПРАВЛІННЯ БОРГОМ.

Підсилена негативними наслідками проблема бюджетного дефіциту, та неконтрольованого зростання інфляційного тиску й обсягів державного боргу, - розглядається у контексті гарантування економічної безпеки будь-якої держави.

Дефіцит бюджету *- перевищення видатків бюджету над його доходами (з урахуванням різниці між наданням кредитів з бюджету та поверненням кредитів до бюджету).* У процесі виконання бюджету і в разі виникнення касових розривів у зв'язку з не збіганням у часі фінансування і надходження доходів використовуються бюджетні позички. Але у випадку виникнення дефіциту бюджету використання бюджетних позичок є неможливим, оскільки обов'язковою умовою його для застосування є тимчасовість та обов'язкове повернення, а у дефіцитних бюджетів не буде відповідних надходжень для відшкодування.

Фінансування бюджету *– надходження та витрати бюджету, пов'язані із зміною обсягу боргу, обсягів депозитів і цінних паперів, кошти від приватизації державного майна (щодо державного бюджету), зміна залишків бюджетних коштів, які використовуються для покриття дефіциту бюджету або визначення профіциту бюджету.* Фінансування бюджету класифікується за:

1) типом кредитора (за категоріями кредиторів або власників боргових зобов'язань);

2) типом боргового зобов'язання (за засобами, що використовуються для фінансування бюджету).

Оборотний залишок бюджетних коштів *- частина залишку коштів загального фонду відповідного бюджету, яка утворюється для покриття тимчасових касових розривів; встановлюється у розмірі не більше 2 відсотків планових видатків загального фонду бюджету і затверджується у законі про Державний бюджет України (рішенні про місцевий бюджет).* На кінець бюджетного періоду оборотний залишок бюджетних коштів має бути збережений у встановленому розмірі.

Джерелами фінансування бюджету є:

1) кошти від державних (місцевих) внутрішніх та зовнішніх запозичень;

2) кошти від приватизації державного майна (включаючи інші надходження, безпосередньо пов'язані з процесом приватизації) - щодо державного бюджету;

3) повернення бюджетних коштів з депозитів, надходження внаслідок продажу/пред'явлення цінних паперів;

4) вільний залишок бюджетних коштів, включаючи залишок коштів державного бюджету, сформований за рахунок понадпланових державних запозичень, здійснених у попередньому бюджетному періоді.

Джерелом фінансування бюджету не можуть бути емісійні кошти Національного банку України.

Джерелами формування спеціального фонду Державного бюджету України в частині фінансування є:

1) кредити (позики), що залучаються державою від іноземних держав, іноземних фінансових установ і міжнародних фінансових організацій для реалізації інвестиційних проектів;

2) інші надходження, визначені законом про Державний бюджет України.

У разі зменшення обсягу джерел фінансування державного бюджету певного типу порівняно з обсягом, визначеним законом про Державний бюджет України, допускається за рішенням Кабінету Міністрів України, погодженим із Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету, збільшення обсягу джерел фінансування державного бюджету іншого типу з дотриманням граничного обсягу річного дефіциту державного бюджету.

Затвердження бюджету з дефіцитом дозволяється у разі наявності обґрунтованих джерел його фінансування бюджету, а профіцит бюджету затверджується з метою погашення боргу, забезпечення встановленого розміру оборотного залишку бюджетних коштів та придбання цінних паперів із урахуванням особливостей (рис. 2.3.).

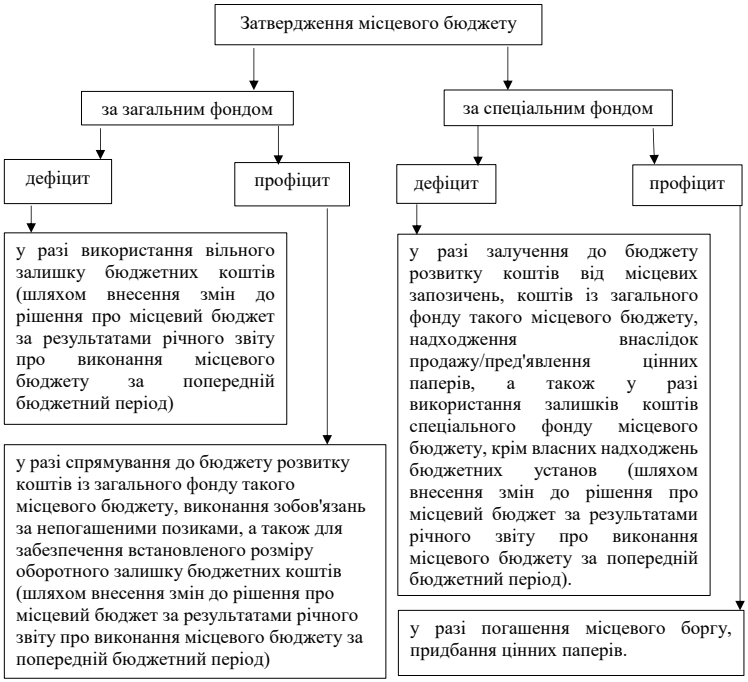

Рис. 2.3. Особливості затвердження бюджету з дефіцитом або профіцитом

Граничний обсяг дефіциту державного бюджету, визначений законом про Державний бюджет України, не може перевищувати визначений Бюджетною декларацією показник дефіциту державного бюджету на відповідний бюджетний період.

Безпосереднім наслідком існування бюджетного дефіциту є державний борг. ***Державний борг*** *– це загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених*

кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення. Класифікація боргу систематизує інформацію про всі боргові зобов'язання держави, Автономної Республіки Крим, територіальної громади міста. Борг класифікується за типом кредитора та за типом боргового зобов'язання.

Державні запозичення здійснюються з метою покриття дефіциту державного бюджету та рефінансування державного боргу. Право на здійснення державних запозичень в межах, визначених законом про Державний бюджет України, належить державі в особі Міністра фінансів України за дорученням Кабінету Міністрів України. Кабінет Міністрів України визначає основні умови здійснення державних запозичень, у тому числі основні умови кредитних договорів та основні умови випусків і порядок розміщення державних цінних паперів.

Кредити (позики) від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій для реалізації інвестиційних проектів залучаються державою на підставі міжнародних договорів України і відносяться до державних зовнішніх запозичень.

Витрати з погашення та обслуговування державного боргу здійснюються за рахунок коштів державного бюджету відповідно до кредитних договорів, а також нормативно-правових актів, за якими виникають державні боргові зобов'язання, незалежно від обсягу коштів, визначеного на таку мету законом про Державний бюджет України.

Відповідно до Бюджетного кодексу України, гарантований державою борг – загальна сума боргових зобов'язань суб'єктів господарювання – резидентів України щодо отриманих та непогашених на звітну дату кредитів (позик), виконання яких забезпечено державними гарантіями. До вступу в силу державних гарантій (настання гарантійного випадку), операції щодо зазначеної заборгованості не відображаються в державному бюджеті.

Державні гарантії для забезпечення повного або часткового виконання боргових зобов'язань суб'єктів господарювання - резидентів України можуть надаватися за рішенням Кабінету Міністрів України або на підставі міжнародних договорів України виключно у межах і за напрямами, що визна-

чені законом про Державний бюджет України. За дорученням Кабінету Міністрів України відповідні правочини щодо його рішень вчиняє Міністр фінансів України.

Державні гарантії надаються на умовах платності, строковості, а також забезпечення виконання зобов'язань у спосіб, передбачений законом. Такі гарантії не надаються для забезпечення боргових зобов'язань суб'єктів господарювання, якщо безпосереднім джерелом повернення кредитів (позик) передбачаються кошти державного бюджету (крім боргових зобов'язань, що виникають за кредитами (позиками) від міжнародних фінансових організацій).

Платежі, пов'язані з виконанням гарантійних зобов'язань держави, здійснюються згідно з відповідними договорами незалежно від обсягу коштів, визначених на цю мету в законі про Державний бюджет України, та відображаються як надання кредитів з бюджету стосовно суб'єктів господарювання, зобов'язання яких гарантовані.

Державний та гарантований державою борг не включає борги місцевих органів влади та державних підприємств, що не забезпечені державними гарантіями. Граничний обсяг державного боргу і гарантованого державою боргу, граничний обсяг надання державних гарантій визначаються на кожний бюджетний період законом про Державний бюджет України. Розмір державного та гарантованого державою боргу розраховується у грошовій формі, як непогашена номінальна вартість боргових зобов'язань. Стан державного та гарантованого державою боргу визначається у гривнях та дол. США за офіційним курсом Національного банку України на останній день звітного періоду та включає операції за цей день. Відповідно до Бюджетного кодексу України, загальний обсяг державного боргу та гарантованого державою боргу на кінець бюджетного періоду не може перевищувати 60 відсотків річного номінального обсягу валового внутрішнього продукту України. Це положення не застосовується у випадках: введення воєнного стану в Україні (в окремих її місцевостях); введення надзвичайного стану в Україні (в окремих її місцевостях) або проведення на території України антитерористичної операції.

З дотриманням граничного обсягу державного боргу на кінець бюджетного періоду здійснюються і державні запозичення. Право на здійснення державних внутрішніх та зовнішніх запозичень належить державі в особі Міністра фінансів України, за дорученням Кабінету Міністрів України.

Кредити (позики) від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій для реалізації інвестиційних проектів залучаються державою на підставі міжнародних договорів України і відносяться до державних зовнішніх запозичень. Кошти для реалізації таких інвестиційних проектів, а також витрати на обслуговування та погашення відповідних кредитів (позик) передбачаються у законі про Державний бюджет України протягом усього строку дії кредитних договорів. Відповідні міжнародні договори не потребують ратифікації, якщо інше не встановлено законом.

Місцеві зовнішні запозичення можуть здійснювати лише Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Київська, Севастопольська міські ради, міські ради міст обласного значення. При цьому місцеві зовнішні запозичення шляхом отримання кредитів (позик) від міжнародних фінансових організацій можуть здійснювати всі міські ради.

Міністерство фінансів, як головний орган у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову та бюджетну політику, здійснює супроводження та внутрішній облік програм, в рамках яких Україні (Уряду України) надається фінансова допомога, що надходить та безпосередньо до державного бюджету країни.

АКТУАЛЬНО!

Центральним орган виконавчої влади, що реалізує державну бюджетну політику у сфері управління державним боргом та гарантованим державою боргом є Агентство з управління державним боргом України. Його діяльність спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів.

Основні завдання Боргового агентства подано на рис. 2.4.

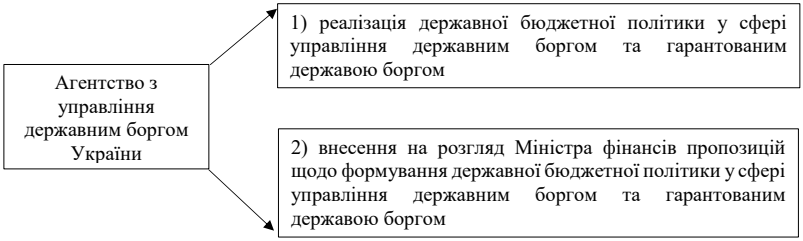

Рис. 2.4. Основні завдання Агентства з управління державним боргом України

Боргове агентство відповідно до покладених на нього завдань виконує такі функції:

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань боргової політики держави, вносить на розгляд Міністрові фінансів пропозиції щодо вдосконалення законодавчих нормативно-правових актів у цій сфері, а також подає Міністрові фінансів на погодження позицію щодо проектів нормативно-правових актів, розробниками яких є інші центральні органи виконавчої влади;

2) розробляє проекти законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України та пропозиції щодо інших нормативно-правових актів з питань, що належать до сфери боргової політики, подає їх Міністрові фінансів;

3) здійснює управління державним боргом та гарантованим державою боргом, у тому числі управління ризиками, пов'язаними з державним боргом та гарантованим державою боргом;

4) здійснює державні внутрішні та зовнішні запозичення з урахуванням середньострокової стратегії управління державним боргом на відповідний період;

5) є емітентом державних боргових цінних паперів України, в тому числі державних облігацій, казначейських зобов'язань та державних деривативів України;

6) взаємодіє з первинними дилерами, затверджує порядок відбору та функціонування первинних дилерів;

7) затверджує та оприлюднює графік проведення аукціонів з розміщення державних боргових цінних паперів на внутрішньому ринку, який може уточнюватися у зв'язку із зміною умов державних запозичень та/або кон'юнктури фінансового ринку;

8) розробляє та поновлює проспекти емісій державних боргових цінних паперів;

9) здійснює правочини з державним боргом, включаючи обмін, випуск, купівлю, викуп та продаж державних боргових зобов'язань, використання деривативів та здійснення операцій купівлі (продажу) цінних паперів із зобов'язанням зворотного їх продажу (купівлі) через визначений строк за заздалегідь обумовленою ціною, що здійснюється на основі єдиного договору (операцій РЕПО), за погодженням з Міністром фінансів за умови дотримання граничного обсягу державного боргу на кінець бюджетного періоду;

10) здійснює управління ліквідністю єдиного казначейського рахунка та валютних рахунків державного бюджету, в тому числі розміщує тимчасово вільні кошти єдиного казначейського рахунка та кошти валютних рахунків державного бюджету за погодженням з Міністром фінансів;

11) здійснює оперативний облік державного боргу та гарантованого державою боргу;

12) веде Реєстр державного боргу і гарантованого державою боргу, Реєстр державних гарантій та щомісяця опубліковує витяги з них на власному офіційному веб-сайті.

Співпрацюючи із Міністерством Фінансів України Агентство з управління державним боргом України здійснює функції, що подані на рис. 2.5.

Боргове агентство організовує здійснення:

– платежів з погашення та обслуговування державного боргу, платежів за операціями, пов'язаними з державним боргом, готує інформацію про прострочені платежі з пропозиціями щодо здійснення відповідних заходів;

– витрат, пов'язаних з виконанням державою гарантійних зобов'язань;

– видатків на виплати за державними деривативами, проводить аналіз та здійснює активні операції з державними деривативами відповідно до рішень Кабінету Міністрів України;

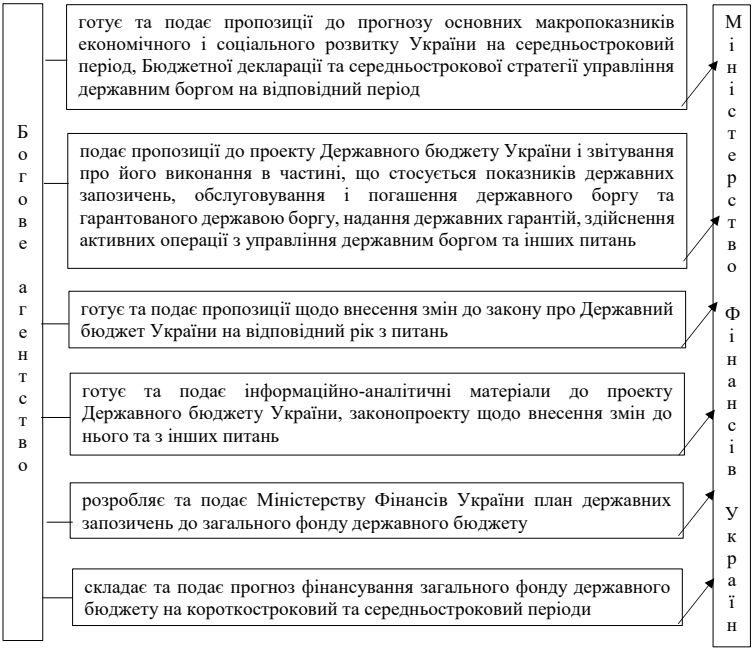

Рис. 2.5. Функції Агентства з управління державним боргом України за умови взаємодії із Міністерством Фінансів України

– розрахунку прогнозних коротко-, середньо- та довгострокових показників державного боргу та гарантованого державою боргу, їх співвідношення з основними макроекономічними показниками розвитку економіки України;

– ідентифікації, оцінки ризиків, пов'язаних з державним боргом та гарантованим державою боргом, та здійснює заходи з їх мінімізації;

– заходів щодо формування та поліпшення позитивного іміджу України серед іноземних інвесторів;

– контроль за виконанням позичальником своїх зобов'язань за кредитами (позиками), залученими державою або під державні гарантії, крім наданих міжнародними фінан-

совими організаціями, готує інформацію про прострочені платежі з пропозиціями щодо здійснення відповідних заходів;

– на відкритих аукціонах продаж права вимоги погашення простроченої більше трьох років заборгованості перед державою за кредитами (позиками), залученими державою або під державні гарантії, а також за кредитами з бюджету в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

– розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю Боргового агентства, а також стосовно актів, які ним видаються.

Боргове агентство також забезпечує:

– оперативний облік, контроль та аналіз показників державного боргу та гарантованого державою боргу, контроль за здійсненням платежів, пов'язаних з гарантованим державою боргом, узагальнює звітність за всіма операціями, пов'язаними з управлінням державним боргом та гарантованим державою боргом; розповсюдження звітності щодо державного боргу та гарантованого державою боргу;

– функціонування інформаційно-аналітичної системи щодо оперативного обліку та аналізу державного боргу та гарантованого державою боргу, регламентує доступ до неї Міністерства фінансів України і Державної казначейської служби України, вживає заходів до захисту відповідної інформації;

– висвітлення боргової політики держави серед вітчизняних та іноземних інвесторів.

Агентство з управління державним боргом України, реалізовуючи свої функції:

1) готує інформацію про стан державного боргу і гарантованого державою боргу для включення її до звіту про виконання закону про Державний бюджет України та подає її Міністерству фінансів України, а також готує щорічні звіти про виконання середньострокової стратегії управління державним боргом на відповідний період та про результати управління державним боргом та гарантованим державою боргом, оприлюднює такі звіти на власному офіційному веб-сайті не пізніше 1 квітня року, наступного за звітним;

2) вивчає міжнародний досвід з питань управління державним боргом та гарантованим державою боргом, проводить порівняльний аналіз боргових показників, систем управління державним боргом та гарантованим державою боргом України та інших країн світу для підготовки пропозицій щодо застосування нових інструментів боргової політики, вдосконалення нормативно-правової бази із зазначених питань;

3) проводить аналіз кредитоспроможності субпозичальника/позичальника за кредитами (позиками), що залучаються державою або під державні гарантії, крім наданих міжнародними фінансовими організаціями, готує пропозиції щодо розміру плати за надання кредиту (позики) або державної гарантії, розміру та виду забезпечення виконання зобов'язань субпозичальником/позичальником перед державою;

4) вчиняє правочини щодо надання державних гарантій для забезпечення повного або часткового виконання боргових зобов'язань суб'єктів господарювання – резидентів України на підставі рішень Кабінету Міністрів України;

5) залучає суб'єктів господарювання для надання агентських, консультаційних, рейтингових, юридичних та інших послуг, необхідних для управління державним боргом та гарантованим державою боргом, управління ліквідністю та для представництва органів державної влади в судах у справах про стягнення заборгованості перед державою за кредитами (позиками), залученими державою або під державні гарантії, а також за кредитами з бюджету, в тому числі у процесі банкрутства, щодо стягнення якої органам доходів і зборів відмовлено, та здійснює оплату таких послуг;

6) веде договірну роботу з питань державного боргу та гарантованого державою боргу; укладає кредитні угоди, договори про субкредитування, безповоротну передачу коштів, про порядок відшкодування витрат державного бюджету, а також агентських та інших договорів щодо реалізації проектів, фінансування яких здійснюється за рахунок коштів, залучених державою або під державні гарантії, крім коштів міжнародних фінансових організацій;

7) організовує роботу з отримання та щорічного перегляду суверенного кредитного рейтингу України (державних боргових зобов'язань) міжнародними рейтинговими агенціями, проведення комплексних заходів з його покращення, готує та забезпечує укладення з рейтинговими агентствами угод щодо надання рейтингових послуг, а також бере участь у розробленні законодавства щодо формування національного ринку рейтингових послуг;

8) бере участь у розгляді претензій щодо визнання будь-яких сум державним боргом України, готує відповідні матеріали щодо врегулювання питань, пов'язаних із платіжними вимогами до України, та подає їх на розгляд МФУ, а також участь у підготовці міжнародних договорів України, укладає міжнародні договори України та здійснює міжнародне співробітництво;

9) бере участь у роботі з підготовки (перегляду) програм МВФ, які запроваджені або плануються до запровадження в Україні, здійсненні моніторингу та контролю за їх реалізацією;

10) звертається до суду у випадках, передбачених законом і виконує функції з управління об'єктами державної власності, що належать до сфери його управління.

Боргове агентство з метою організації своєї діяльності, зокрема:

– забезпечує реалізацію державної політики стосовно державної таємниці, захист інформації з обмеженим доступом, а також технічний захист інформації, контроль за її збереженням в апараті Боргового агентства;

– здійснює моніторинг, аналіз та контроль за цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів, передбачених для реалізації проектів, виконання програм, у тому числі міжнародних;

– забезпечує у межах повноважень, передбачених законом, виконання завдань з мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності держави.

Аудит ефективності управління державним боргом – *комплекс заходів, що здійснюються органами центральної виконавчої влади та державного фінансового контролю й спрямовані на оцінку ефективності використання державних*

запозичень, аналіз основних бюджетних та фінансово-економічних показників для визначення рівнів боргової безпеки, стійкості та платоспроможності держави, а також надання пропозицій і рекомендацій щодо підвищення дієвості та ефективності заходів, що здійснюються в процесі управління державним боргом.

Впровадження аудиту ефективності управління державним боргом обумовлено потребою підвищення результативності, дієвості державного фінансового контролю та поліпшення діяльності виконавчих органів влади щодо залучення та використання державних запозичень. Окрім функції контролю, аудит ефективності виконує важливу інформаційну функцію, забезпечуючи громадськість точною та всеосяжною інформацією про результати діяльності державних органів, ефективність використання залучених коштів.

В Україні здійснюється внутрішній та зовнішній аудит ефективності управління державним боргом, які проводяться органами центральної виконавчої влади та державного фінансового контролю, зокрема: внутрішній аудит – Міністерством фінансів України; зовнішній аудит – Рахунковою палатою України.

Функції суб'єктів фінансового контролю у сфері аудиту ефективності управління державним боргом подано на рис. 2.6.

Нормативним документом, який визначає методологічні та організаційні засади здійснення контролю ефективності управління державним боргом та яким керується Міністерство фінансів України при здійсненні контрольних процедур, є «Порядок здійснення контролю за ризиками, пов'язаними з управлінням державним (місцевим) боргом».

Місцевий борг *– загальна сума боргових зобов'язань Автономної Республіки Крим, обласної ради чи територіальної громади міста з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок місцевого запозичення.*

Оцінка ризиків, пов'язаних з управлінням боргом, проводиться шляхом здійснення контролю за показниками відсоткового, валютного, бюджетного ризиків, а також ризиків рефінансування та ліквідності.

Рис. 2.6. Функції суб'єктів фінансового контролю у сфері аудиту ефективності управління державним боргом

Міністерство фінансів України (місцевий фінансовий орган) затверджує програму управління боргом на відповідний рік та оприлюднює її у місячний строк після початку відповідного бюджетного періоду на сайті Міністерства фінансів України (в офіційному друкованому виданні органу місцевого самоврядування). Програма управління боргом може переглядатися у разі суттєвих змін на внутрішньому ринку державних цінних паперів та/або облігацій місцевих позик і світових ринках капіталу, в макроекономічній ситуації, бюджетно-податковій, грошово-кредитній та валютній політиці, а також

виникнення інших причин, які можуть значно ускладнити або унеможливити її виконання.

Міністерство фінансів України (місцевий фінансовий орган) готує не пізніше ніж через три місяці після закінчення бюджетного періоду звіт про виконання програми управління боргом за звітний бюджетний період та оприлюднює його на сайті Міністерства фінансів України (в офіційному друкованому виданні органу місцевого самоврядування).

Під час зовнішнього аудиту ефективності управління державним боргом застосовуються аналітичні процедури, що спрямовуються на оцінку співвідношень основних бюджетних та економічних показників, які характеризують ефективність реалізації боргової політики держави. Проведення такого аналізу дає змогу ідентифікувати слабкі та сильні сторони в управлінні державним та гарантованим державою боргом й у випадку необхідності надати пропозиції суб'єктам управління. У більшості країн світу до основної групи індикаторів боргової політики належать обсяги державного боргу та його співвідношення до ВВП. Стандартами INTOSAI передбачено для оцінки стану державного боргу використовувати дві групи індикаторів: першу групу застосовують для оцінки рівня боргової безпеки країни; індикатори другої групи – для визначення боргової стійкості країни.

Перелік індикаторів за складовими боргової безпеки України подано у табл. 2.4.

Для кожного індикатора складових стану боргової безпеки України, розроблені характеристичні значення, які визначають рівень боргової безпеки. Діапазон характеристичних значень кожного показника (індикатора) вимірюється від 0 до 1 (або від 0 до 100 відсотків).

Присвоєння характеристичних значень для кожного індикатора здійснюється таким чином:

$Y_0=X_0$; $Y_{крит.}=X_{крит.}$; $Y_{небезп.}=X_{небезп.}$; Yнездв.=Xнездв.; $Y_{здв.}=X_{здв.}$; $Y_{опт.}=X_{опт.}$

де X – величина (статистичні дані) індикатора;
Y – характеристичне значення індикатора.

Таблиця 2.4.

Перелік індикаторів за складовими боргової безпеки України*

№	Найменування індикатора, одиниця виміру	Порядок розрахунку індикатора
1.	Відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП, відсотків	обсяг державного та гарантованого боргу, млн. гривень / ВВП, млн. гривень х 100
2.	Відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП, відсотків	обсяг валового зовнішнього боргу, млн. доларів США х середній курс гривні до долара США / ВВП, млн. гривень х 100
3.	Середньозважена дохідність облігацій внутрішньої державної позики (далі - ОВДП) на первинному ринку, відсотків	-
4.	Індекс EMBI (Emerging Markets Bond Index) + Україна	-
5.	Відношення обсягу офіційних міжнародних резервів до обсягу валового зовнішнього боргу, відсотків	обсяг офіційних резервних активів, млн. доларів США / обсяг валового зовнішнього боргу, млн. доларів США х 100

* відповідно до наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України від 29.10.2013 № 1277

Відповідно до зазначеного:

X_0 – величина індикатора, яка характеризується як мінімальний або абсолютно небезпечний рівень боргової безпеки та за якої рівень боргової безпеки дорівнює 0;

$X_{крит.}$ – величина індикатора, яка характеризується як критичний рівень економічної безпеки та за якої рівень боргової безпеки дорівнює 0,2 або 20% оптимального значення;

$X_{небезп.}$ – величина індикатора, яка характеризується як небезпечний рівень боргової безпеки та за якої рівень боргової безпеки дорівнює 0,4, або 40% оптимального значення;

$X_{незд в.}$ – величина індикатора, яка характеризується як незадовільний рівень боргової безпеки та за якої рівень боргової безпеки дорівнює 0,6, або 60% оптимального значення;

$X_{здв.}$ – величина індикатора, яка характеризується як задовільний рівень боргової безпеки та за якої рівень економічної безпеки дорівнює 0,8, або 80% оптимального значення;

$X_{опт.}$ – величина індикатора, яка характеризується як оптимальний рівень боргової безпеки та за якої рівень боргової безпеки дорівнює 1, тобто дорівнює оптимальному значенню.

Приведення індикаторів, які є різними за типами (стимулятори, дестимулятори, змішаний тип), до інформаційної односпрямованості та розмірності тлумачень характеристичних значень відбувається шляхом нормування. Нормування індикаторів здійснюється за допомогою лінійної функції таким чином, щоб характеристичні значення індикаторів потрапляли в зіставні за величиною інтервали. Перехід від абсолютних до нормованих значень індикаторів дозволяє вимірювати індикатори за шкалою від 0 до 1 або у відсотках: 0 відповідає 0%, 1 - 100%. Таким чином, отримане нормоване значення індикатора характеризує своєю величиною ступінь наближення до оптимального значення 1.

Значення індикаторів для нормування подано у табл.2.5. L (ліва частина) – для індикаторів, які є стимуляторами, нормування відбувається за критеріями лівої частини; R (права частина) – для індикаторів, які є дестимуляторами, нормування відбувається за критеріями правої частини.

Таблиця 2.5.

Значення індикаторів для нормування

№	Найменування індикатора, одиниця виміру	Характеристичні значення індикатора									
		$XL_{крит.}$	**$XL_{небезп.}$**	**$XL_{незд.}$**	**$XL_{здв.}$**	**$XL_{опт.}$**	**$XR_{опт.}$**	**$XR_{здв.}$**	**$XR_{незд.}$**	**$XR_{небезп.}$**	**$XR_{крит.}$**
1	Відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП, відсотків						20	30	40	50	60
2	Відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП, відсотків						40	45	55	60	70
3	Середньозважена дохідність ОВДП на первинному ринку, відсотків						4	5	7	9	11
4	Індекс ЕМВІ+Україна						200	300	500	700	1000
5	Відношення обсягу офіційних міжнародних резервів до обсягу валового зовнішнього боргу, відсотків	20	36	41	45	50					

Розрахунок інтегрального індексу в цілому та інтегральних індексів за сферою «боргова безпека» здійснюється за допомогою вагових коефіцієнтів, які визначено шляхом експертного оцінювання (табл. 2.6.).

Таблиця 2.6.

Вагові коефіцієнти для розрахунку субіндексів боргової безпеки та інтегрального показника боргової безпеки

№ п/п	Найменування індикатора, одиниця виміру	Значення вагового коефіцієнта
1.	Відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП, відсотків	0,2195
2.	Відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП, відсотків	0,2214
3.	Середньозважена дохідність ОВДП на первинному ринку, відсотків	0,1830
4.	Індекс EMBI+Україна	0,1778
5.	Відношення обсягу офіційних міжнародних резервів до обсягу валового зовнішнього боргу, відсотків	0,1983

Розрахунок інтегрального індикатора за сферою «боргова безпека» здійснюється за такою формулою:

$$I = \sum_{i=1} d_i y_i$$

де I – агрегований показник боргової безпеки;

d_i – ваговий коефіцієнт, що визначає ступінь внеску і-го показника в інтегральний індекс складової боргової безпеки;

y_i – нормалізована оцінка і-го індикатора.

На підставі проведеної оцінки боргової безпеки та боргової стійкості, державними аудиторами надається оцінка ефективності управління державним боргом, яка наводиться у тексті аудиторського звіту з рекомендаціями щодо поліпшення ефективності управління державним боргом, що погоджується з Міністерством фінансів України та публікується на сайті Рахункової палати.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які ознаки характерні для децентралізованих фондів грошових коштів, що дають змогу виокремити їх серед інших фондів?
2. Назвіть централізовані та децентралізовані фінансових фонди, які функціонують в Україні.
3. Що собою являє «бюджет участі», яке його призначення та роль у соціально-економічному розвитку територій?
4. Охарактеризуйте механізм управління бюджетними коштами.
5. Назвіть функції управління доходами та видатками бюджету. Охарактеризуйте їх.
6. Яким чином визначається організація міжбюджетних відносин у рамках бюджетного унітаризму?
7. Якому процесу відводиться провідна роль теорією бюджетного федералізму у фінансовому вирівнюванні територій?
8. Охарактеризуйте методи бюджетного регулювання.
9. Які трансфертів передаються з державного бюджету, а які із місцевих бюджетів?
10. Що характеризує «спроможність» місцевого бюджету?
11. Чим забезпечується подолання фіскальних дисбалансів в бюджетно-податковій сфері?
12. Які параметри враховуються за умови горизонтального вирівнювання податкоспроможності обласних бюджетів?
13. Які параметри враховуються за умови горизонтального вирівнювання податкоспроможності бюджетів місцевого самоврядування, крім бюджетів міст Києва та Севастополя і районів у містах?
14. За яких умов дозволяється затвердження бюджету з дефіцитом? З якою метою затверджується профіцит бюджету?
15. Назвіть основні завдання Агентства з управління державним боргом України.
16. Які функції реалізовує Агентство з управління державним боргом України за умови взаємодії із Міністерством Фінансів України?
17. Назвіть функції суб'єктів фінансового контролю у сфері аудиту ефективності управління державним боргом.

ТЕМА 3. ОРГАНИ УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТОМ

3.1. Загальна характеристика органів бюджетного регулювання

3.2. Функції органів загальнодержавного управління бюджетом

3.3. Повноваження органів оперативного управління

3.4. Бюджетні компетенції місцевих фінансових органів

Питання для самоконтролю

3.1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОРГАНІВ БЮДЖЕТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Бюджетним кодексом України регулюються відносини, що виникають у процесі складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання та контролю за дотриманням бюджетного законодавства і питання відповідальності за порушення бюджетного законодавства, а також визначаються правові засади утворення та погашення державного і місцевого боргу. Відносини, що регулюються нормами Бюджетного кодексу України, є частиною фінансово-правових норм, пов'язаних із формуванням, розподілом і використанням основних централізованих фондів держави та органів місцевого самоврядування. Його норми встановлюють принципи бюджетної діяльності, склад бюджетної системи, регулюють відносини при розподілі доходів і видатків між ланками бюджетів, об'єднаних у бюджетну систему України, а також визначають порядок складання і розгляду проектів бюджетів і затвердження їх у формі закону про Державний бюджет України або рішень відповідних місцевих рад, виконання всіх видів бюджетів.

Бюджетний менеджмент спрямований на управління бюджетними ресурсами й відносинами, які виникають у процесі руху бюджетних потоків. Дія механізму управління реалізується через процеси мобілізації, розподілу та використання коштів бюджету. Управління фінансовими ресурсами бюджету – це сукупність заходів, форм і методів із мобілізації надходжень, здійснення видатків бюджету та контролю за дотриманням бюджетного законодавства, які застосовуються фінансовими відомствами та іншими державними інституціями в межах їх повноважень.

До органів загальнодержавного управління бюджетом в Україні відносяться:

– органи законодавчої влади: Президент України, Верховна Рада України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, місцеві ради;

– органи виконавчої влади: Кабінет Міністрів України – вищий орган у системі центральних органів виконавчої, Рада Міністрів Автономної Республіки Крим державні адміністра-

ції, виконавчі комітети місцевих рад, місцеві фінансові органи (департаменти фінансів обласних, міських (міст Києва і Севастополя) державних адміністрацій; департаменти фінансів районних державних адміністрацій; департаменти (управління) фінансів міських рад).

До органів оперативного управління належать: Міністерство фінансів України, Державна казначейська служба України, Державна аудиторська служба України, Рахункова палата України, Державна податкова служба України, Державна митна служба України.

Органи нефінансового профілю – управлінські структури, галузеві міністерства та відомства, розпорядники та одержувачі бюджетних коштів.

До групи загальнодержавного управління бюджетом входять представницькі органи (органи законодавчої влади), які обираються безпосередньо народом та виконують законодавчі, установчі та контрольні функції, а також органи виконавчої влади. На останні покладено підготовку проекту відповідного бюджету і контроль за його виконанням. Президент України подає проект Державного бюджету до Верховної Ради, контролює хід його складання та виконання. Органи законодавчої влади затверджують склад видатків бюджету, які становлять частину бюджету як фінансового плану грошових коштів держави, у вигляді законів: Верховна Рада – про Державний бюджет, а місцеві ради приймають рішення про місцевий бюджет.

Група органів оперативного управління бюджету, виконує найбільший обсяг бюджетної роботи. ***Міністерство фінансів України*** є центральним органом оперативного управління бюджетом.

Завданням Міністерства фінансів України є:

1) забезпечення формування та реалізація державної фінансової, бюджетної та боргової політики, державної політики у сфері міжбюджетних відносин та місцевих бюджетів, державної політики у сфері державного пробірного контролю, бухгалтерського обліку та аудиту;

2) забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері контролю за дотриманням бюджетного законодавства, державного фінансового контролю, державного

внутрішнього фінансового контролю, казначейського обслуговування бюджетних коштів, коштів клієнтів відповідно до законодавства, запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

3) забезпечує формування та реалізацію єдиної державної податкової і митної політики, державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового та митного законодавства, державної політики у сфері контролю за трансфертним ціноутворенням, державної фінансової політики у сфері співробітництва з іноземними державами, іноземними фінансовими установами і міжнародними фінансовими організаціями, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску;

4) забезпечення формування державної політики у сфері організації та контролю за виготовленням цінних паперів, документів суворої звітності;

5) забезпечення спрямування бюджетних коштів відповідно до цілей та пріоритетів, визначених у щорічному посланні Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України, Програмі діяльності Кабінету Міністрів України, прогнозних та програмних документах економічного і соціального розвитку.

Центральним органом виконавчої влади є ***Державна казначейська служба України***. Казначейство здійснює свої повноваження безпосередньо та через утворені в установленому порядку територіальні органи. Казначейство під час виконання покладених на нього завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими державними органами, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, утвореними Кабінетом Міністрів України, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, громадськими спілками, профспілками та організаціями роботодавців, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також підприємствами, установами та організаціями. Казначейство в межах повноважень,

передбачених законом, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів Президента України, постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України, наказів Мінфіну, а також доручень Кабінету Міністрів України і Міністра фінансів видає накази організаційно-розпорядчого характеру, організовує і контролює їх виконання.

Основними завданнями Казначейства України є:

1) реалізація державної політики у сферах казначейського обслуговування бюджетних коштів, коштів клієнтів відповідно до законодавства, бухгалтерського обліку виконання бюджетів;

2) внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у зазначених сферах.

Центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів та який реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю є ***Державна аудиторська служба України***. Основними завданнями Державної аудиторської служби України є:

1) реалізація державної політики у сфері державного фінансового контролю;

2) внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері державного фінансового контролю;

3) здійснення державного фінансового контролю, спрямованого на оцінку ефективного, законного, цільового, результативного використання та збереження державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, досягнення економії бюджетних коштів;

4) надання у передбачених законом випадках адміністративних послуг.

Держаудитслужба під час виконання покладених на неї завдань взаємодіє з іншими державними органами, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, утвореними Кабінетом Міністрів України, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями

громадян, громадськими спілками, профспілками та організаціями роботодавців, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також підприємствами, установами та організаціями.

Держаудитслужба в межах повноважень, передбачених законом, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів Президента України та постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України, наказів Мінфіну видає накази організаційно-розпорядчого характеру, організовує та контролює їх виконання.

До складу органів Державної аудиторської служби України належать Держаудитслужба та її міжрегіональні територіальні органи: Північний офіс Держаудитслужби, Північно-східний офіс Держаудитслужби, Південний офіс Держаудитслужби, Західний офіс Держаудитслужби, Східний офіс Держаудитслужби.

Державну податкову службу України визначено, центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну податкову політику, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового законодавства, законодавства з питань сплати єдиного внеску та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів України. ДПС здійснює повноваження безпосередньо та через утворені в установленому порядку її територіальні органи. ДПС та її територіальні органи є контролюючими органами (податковими органами, органами стягнення).

Основними завданнями ДПС є:

1) реалізація державної податкової політики, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового законодавства, здійснення в межах повноважень, передбачених законом, контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків, зборів, платежів, державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв, тютюнових

виробів, пального, державної політики з адміністрування єдиного внеску, а також боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань сплати єдиного внеску, державної політики у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установлений законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), проведення розрахункових операцій, а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону;

2) внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування:

– державної податкової політики;

– державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового законодавства та законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС, здійснення контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків, зборів, платежів;

– державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, пального;

– державної політики з адміністрування єдиного внеску, а також у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань сплати єдиного внеску;

– державної політики у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установлений законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), проведення розрахункових операцій, а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону.

ДПС під час виконання покладених на неї завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими державними органами, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, утвореними Кабінетом Міністрів України, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, громадськими спілками, профспілками та організаціями роботодавців, відповідними органами

іноземних держав і міжнародних організацій, а також підприємствами, установами, організаціями.

ДПС в межах повноважень, передбачених законом, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів Президента України та постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України, наказів Мінфіну видає накази організаційно-розпорядчого характеру, організовує та контролює їх виконання. Накази ДПС можуть бути скасовані Кабінетом Міністрів України повністю чи в окремій частині.

Державну митну службу України визначено, як центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну митну політику, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування митного законодавства, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів України.

Основними завданнями Держмитслужби є:

1) забезпечення реалізації державної митної політики, зокрема забезпечення митної безпеки та захисту митних інтересів України і створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, збереження належного балансу між митним контролем і спрощенням законної торгівлі;

2) забезпечення реалізації державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань державної митної справи, запобігання та протидії контрабанді, боротьби з порушеннями митних правил;

3) внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної митної політики на розгляд Міністра фінансів.

Держмитслужба під час виконання покладених на неї завдань взаємодіє з іншими органами виконавчої влади, консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій та об'єднань, а також підприємствами, установами та організаціями, всеукраїнськими об'єднаннями профспілок і всеукраїнськими об'єднаннями

організацій роботодавців, зокрема шляхом обміну електронними документами у визначеному законодавством порядку.

Держмитслужба у межах повноважень, визначених законом, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів Президента України та постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України та наказів Мінфіну видає накази організаційно-розпорядчого характеру, організовує і контролює їх виконання. Накази Держмитслужби можуть бути скасовані Кабінетом Міністрів України повністю чи в окремій частині.

Рахункова палата від імені Верховної Ради України здійснює контроль за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням. Об'єктами контролю Рахункової палати при виконанні повноважень є державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, інші бюджетні установи, у тому числі закордонні дипломатичні установи України, суб'єкти господарювання, громадські чи інші організації, фонди загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування, Національний банк України та інші фінансові установи.

До місцевих фінансових органів належать: орган виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань фінансів, департаменти фінансів обласних, міських (міст Києва і Севастополя) державних адміністрацій; департаменти фінансів районних державних адміністрацій; департаменти (управління) фінансів міських рад.

Місцевий фінансовий орган *– установа, що відповідно до законодавства України здійснює функції з складання, виконання місцевих бюджетів, контролю за витрачанням коштів розпорядниками бюджетних коштів, а також інші функції, пов'язані з управлінням коштами місцевого бюджету.* Для цілей Бюджетного кодексу орган виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань фінансів також віднесено до місцевих фінансових органів.

Місцевими фінансовими органами є всі органи, які функціонують на місцевому рівні з метою виконання завдань, пов'язаних з управлінням місцевими фінансами. Всі фінансові

органи, які належать до системи Міністерства фінансів України і функціонують у складі місцевих державних адміністрацій, залежно від обсягу повноважень та рівня підпорядкованості поділяються на дві підгрупи:

1) фінансові органи регіонального рівня – головні фінансові управління обласних і Київської міської державних адміністрацій та фінансове управління Севастопольської міської державної адміністрації;

2) фінансові органи субрегіонального рівня – фінансові управління районних (адміністративних районів і в районах м. Києва) державних адміністрацій та фінансові відділи районних у м. Севастополі державних адміністрацій.

Органи нефінансового профілю управління бюджетом – управлінські структури, галузеві міністерства та відомства, а також розпорядники та одержувачі бюджетних коштів, які пов'язані з бюджетом стосовно:

– формування доходів, оскільки їм надано право нараховувати і стягувати певні платежі (державне мито) і штрафні санкції (штрафи за порушення митних правил, за порушення екологічного законодавства та ін.). Наприклад, Національний банк України, Фонд державного майна України, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, Прокуратура України, Міністерство внутрішніх справ України, органи юстиції та нотаріальні контори, органи, Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, різного роду природоохоронні органи й інспекції та інші.

– використання бюджетних коштів – розпорядники бюджетних коштів та одержувачі бюджетних коштів.

Розпорядник бюджетних коштів *– бюджетна установа в особі її керівника, уповноважена на отримання бюджетних асигнувань, взяття бюджетних зобов'язань та здійснення витрат бюджету.*

Одержувач бюджетних коштів *– суб'єкт господарювання, громадська чи інша організація, яка не має статусу бюджетної установи, уповноважена розпорядником бюджетних коштів на здійснення заходів, передбачених бюджетною програмою, та отримує на їх виконання кошти бюджету.*

Важливою є взаємодія усіх органів на кожній із стадій бюджетного процесу у якій вони беруть участь. Наприклад, порядок взаємодії Міністерства фінансів України як головного розпорядника коштів державного бюджету та відповідальних виконавців бюджетних програм на всіх стадіях бюджетного процесу регулює взаємовідносини між Міністерством фінансів України як головним розпорядником бюджетних коштів та центральними органами виконавчої влади (відповідальними виконавцями бюджетних програм) у процесі складання, затвердження та виконання державного бюджету за кодом відомчої класифікації видатків та кредитування державного бюджету 350 «Міністерство фінансів України» відповідно до бюджетної класифікації. За цієї умови до системи головного розпорядника, крім центрального апарату Міністерства фінансів України, входять відповідальні виконавці:

– Державна казначейська служба України;
– Державна митна служба України;
– Державна податкова служба України;
– Державна аудиторська служба України.

Обов'язки щодо координації питань у процесі складання, затвердження та виконання державного бюджету, здійснення у межах своїх повноважень контролю за додержанням бюджетного законодавства на кожній стадії бюджетного процесу щодо головного розпорядника покладаються на заступників Міністра фінансів України відповідно до розподілу функціональних повноважень та департамент, на який покладені функції головного розпорядника.

Головний розпорядник приймає від відповідальних виконавців на розгляд за кожною бюджетною програмою, за виконання якої вони відповідають, з детальними обґрунтуваннями та розрахунками за визначеними формами такі документи:

– плани діяльності на плановий та наступні за плановим два бюджетних періоди (включаючи заходи щодо реалізації інвестиційних програм (проектів));

– проект кошторису та бюджетний запит, складені на підставі плану діяльності та індикативних прогнозних показників бюджету на наступні за плановим два бюджетних періоди;

– мережу розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів, які будуть отримувати кошти з державного бюджету за КВК 350 (Міністерство фінансів України);

– проекти паспортів бюджетних програм та звіти про їх виконання;

– зведені проекти кошторисів та зведені плани асигнувань загального фонду бюджету, зведені плани надання кредитів із загального фонду та зведені плани спеціального фонду (зведені кошториси) для складання розпису державного бюджету;

– розподіл показників зведених кошторисів відповідальних виконавців у розрізі розпорядників нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів, показників планів використання бюджетних коштів, помісячних планів використання бюджетних коштів;

– кошториси на погодження по центральному апарату з розрахунками та обґрунтуваннями в розрізі кодів економічної класифікації видатків;

– зміни до розпису державного бюджету в межах, затверджених відповідальним виконавцем бюджетних програм;

– зміни до кошторисів у межах, затверджених відповідальними виконавцями бюджетних програм;

– зміни до кошторисів у межах, затверджених відповідальними виконавцями бюджетних програм за головним розпорядником;

– пропозиції щодо формування порядків використання коштів державного бюджету за бюджетними програмами, здійснення заходів за якими потребує нормативно-правового визначення механізму використання бюджетних коштів;

– розподіли відкритих асигнувань за мережею відповідального виконавця;

– розподіли раніше відкритих (невикористаних) асигнувань;

– фінансову та бюджетну звітність за бюджетними програмами;

– інформацію про бюджет за бюджетними програмами та показниками.

Департамент спільно зі структурними підрозділами Міністерства фінансів України готує висновки та пропозиції щодо

цих документів. Оформлені документи подаються на підпис та погодження керівництву Міністерства. Проекти кошторисів за бюджетними програмами на плановий і наступні за плановим два бюджетних періоди, бюджетні запити, проекти зведених кошторисів, планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету, планів спеціального фонду, планів використання бюджетних коштів (крім планів використання бюджетних коштів одержувачів), помісячних планів використання бюджетних коштів установ розглядаються головним розпорядником у присутності посадових осіб, відповідальних за формування показників бюджетних програм.

3.2.ФУНКЦІЇ ОРГАНІВ ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТОМ

Органи загального державного управління *– це уповноважені законодавчими актами органи державної виконавчої влади, які крім функцій загальнодержавного управління виконують функції щодо формування й забезпечення реалізації державної бюджетної політики, визначення правових основ регулювання бюджетних правовідносин, здійснення контролю за додержанням бюджетного законодавства.*

Бюджетні правовідносини *– це суспільні відносини, врегульовані бюджетно-правовими нормами і пов'язані з формуванням, розподілом та витрачанням ресурсів бюджетної системи країни.*

До органів загальнодержавного управління бюджетом в Україні відносяться органи законодавчої та виконавчої влади.

Повноваження Президента України щодо його участі в бюджетному процесі: підписує та оприлюднює закони про державний бюджет, призначає міністра фінансів України ,подає Верховній Раді України кандидатуру голови Національного банку України, володіє правом законодавчої ініціативи, видає укази з фінансових питань (з метою врегулювання відносин, що не врегульовані законами), звертається

з посланням до Верховної Ради України, застосовує право вето (здійснює контроль, зокрема за законами про державний бюджет), скасовує дію актів Кабінету Міністрів України, звертається до Конституційного Суду України щодо конституційності законів із фінансових питань, утворює інституції, що здійснюють фінансовий контроль; створює фінансово-контрольні норми, які містяться в указах і розпорядженнях. У разі якщо Президент України застосував право вето щодо прийнятого Верховною Радою закону і у визначений строк повернув закон до Верховної Ради зі своїми вмотивованими і сформульованими пропозиціями, наслідком цього є скасування результатів голосування за закон у цілому і відкриття процедури його повторного розгляду у Верховній Раді.

Пропозиції Президента України до поверненого ним закону подаються у паперовій формі, а їх електронна копія вноситься до єдиної автоматизованої системи. Закон, повернений Президентом України до Верховної Ради для повторного розгляду, після його підготовки у головному комітеті розглядається позачергово на пленарному засіданні Верховної Ради, не пізніш як через 30 днів після його повернення з пропозиціями Президента України, якщо Верховною Радою не прийнято іншого рішення. Президент України з метою участі у бюджетному процесі застосовує механізм, що має ознаки загальноприйнятого у світі інституту «бюджетного послання».

Виняткове до повноважень Кабінету Міністрів України віднесено питання розроблення проекту закону про Державний бюджет України та внесення його на розгляд Верховної Ради України, забезпечення виконання Державного бюджету України, підготовка відповідного звіту та доповідь про хід його виконання в поточному році. При цьому, відповідно до ст. 37Бюджетного кодексу України, Кабінет Міністрів України приймає поста-нову про схвалення проекту закону про Державний бюджет України та подає його разом із відповідними мате-ріалами Верховній Раді України та Президенту України.

Бюджетні повноваження Верховної Ради України. Державний бюджет України затверджується щорічно Верховною Радою України на період з 1 січня по 31 грудня, а за особливих обставин - на інший період. Кабінет Міністрів

України не пізніше 15 вересня кожного року подає до Верховної Ради України проект закону про Державний бюджет України на наступний рік. Разом із проектом закону подається доповідь про хід виконання Державного бюджету України поточного року. Кабінет Міністрів України відповідно до закону подає до Верховної Ради України звіт про виконання Державного бюджету України. Поданий звіт має бути оприлюднений.

До повноважень Комітету Верховної Ради України з питань бюджету належать:

1) підготовка питання щодо Бюджетної декларації та попередній розгляд проекту закону про Державний бюджет України;

2) надання до поданих на розгляд Верховної Ради України законопроектів висновків щодо їх впливу на показники бюджету та відповідності законам, що регулюють бюджетні відносини;

3) попередній розгляд річного звіту про виконання закону про Державний бюджет України та підготовка проекту рішення щодо цього звіту для розгляду Верховною Радою України;

4) попередній розгляд інформації Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України, Казначейства України, інших центральних органів виконавчої влади про стан виконання закону про Державний бюджет України протягом відповідного бюджетного періоду;

5) взаємодія з Рахунковою палатою (включаючи попередній розгляд висновків і пропозицій Рахункової палати щодо результатів контролю за дотриманням бюджетного законодавства).

За зверненням Комітету Верховної Ради України з питань бюджету органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування надають інформацію про державний бюджет та місцеві бюджети, необхідну йому для підготовки та попереднього розгляду бюджетних питань.

Комітети Верховної Ради України беруть участь у попередньому розгляді питання щодо Бюджетної декларації та проекту закону про Державний бюджет України, а також попередньо розглядають питання про виконання Державного бюджету України (включаючи висновки і пропозиції Рахункової палати щодо результатів контролю за дотриманням бюджетного законодавства) в частині, що віднесена до компетенції комітетів.

Верховна Рада України здійснює контроль за дотриманням бюджетного законодавства у процесі:

1) розгляду Бюджетної декларації;

2) розгляду проекту та прийняття закону про Державний бюджет України;

3) внесення змін до закону про Державний бюджет України;

4) виконання закону про Державний бюджет України, у тому числі шляхом заслуховування звітів про виконання Державного бюджету України (включаючи звіти головних розпорядників коштів державного бюджету про використання ними бюджетних коштів та результати виконання відповідних бюджетних програм);

5) розгляду річного звіту про виконання закону про Державний бюджет України;

6) використання кредитів (позик), що залучаються державою від іноземних держав, іноземних фінансових установ і міжнародних фінансових організацій.

Верховна Рада України здійснює контроль за діяльністю Рахункової палати щодо виконання нею повноважень, визначених законом.

До відання Верховної Ради Автономної Республіки Крим належить розроблення, затвердження та виконання бюджету Автономної Республіки Крим на основі єдиної податкової і бюджетної політики України; затвердження бюджету Автономної Республіки Крим та внесення змін до нього, контроль за його виконанням, прийняття рішення щодо звіту про його виконання. Постійні комісії за дорученням Верховної Ради Автономної Республіки Крим або за власною ініціативою розглядають проект бюджету Автономної Республіки Крим, контролюють виконання програм і бюджету.

В Автономній Республіці Крим діє Представництво Президента України, статус якого визначається законом України. Нормативно-правові акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим та рішення Ради міністрів Автономної Республіки Крим не можуть суперечити Конституції і законам України та приймаються відповідно до Конституції України, законів України, актів Президента України і Кабінету Міністрів України та на їх виконання.

Повноваження *сільських, селищних, міських, районних у місті рад* в бюджетно-фінансовій сфері:

– затвердження місцевого бюджету, внесення змін до нього;

– затвердження звіту про виконання відповідного бюджету;

– встановлення місцевих податків, зборів і розмірів їх ставок у межах, визначених законом;

– прийняття рішень щодо отримання позик з інших місцевих бюджетів і джерел, а також щодо передачі коштів із відповідного місцевого бюджету;

– прийняття рішень щодо надання відповідно до чинного законодавства пільг із місцевих податків і зборів;

– установлення для підприємств, установ і організацій, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, розміру частки прибутку, що підлягає зарахуванню до місцевого бюджету.

Сфера бюджетних компетенцій районної ради:

– встановлення для підприємств, установ та організацій, що належать до спільної власності територіальних громад району, розміру частки прибутку, яка підлягає зарахуванню до районного бюджету;

– схвалення прогнозів районних бюджетів;

– затвердження відповідних місцевих та інших цільових програм на районному рівні.

Сфера бюджетних компетенцій обласної ради:

– затвердження рішення про обласний бюджет, рішень про внесення змін та доповнень до нього;

– прийняття рішень щодо передачі коштів обласного бюджету;

– встановлення для підприємств, установ та організацій, що належать до спільної власності територіальних громад, розміру частки прибутку, яка підлягає зарахуванню до обласного бюджету;

– прийняття рішень та/або схвалення угод (інших форм правочинів) щодо міжнародного партнерства або іншої взаємодії обласної ради із міжнародними організаціями, проектами міжнародної технічної допомоги, регіонами або органами місцевого самоврядування регіонального рівня інших держав.

– схвалення прогнозів обласних бюджетів, складання і виконання відповідних бюджетів.

Органи виконавчої влади *– самостійний вид органів державної влади, які відповідно до конституційного принципу поділу державної влади мають своїм головним призначенням здійснення функції однієї гілки державної влади - виконавчої.*

Органом виконавчої влади є, зокрема, Кабінет Міністрів України. ***Кабінет Міністрів України*** не пізніше 1 червня року, що передує плановому, розглядає та схвалює Бюджетну декларацію і у триденний строк подає її разом з фінансово-економічним обґрунтуванням до Верховної Ради України для розгляду за спеціальною процедурою, визначеною Регламентом Верховної Ради України.

Кабінет Міністрів України складає проект закону про Державний бюджет України, який ґрунтується на Бюджетній декларації з урахуванням рекомендацій Верховної Ради щодо бюджетної політики (якщо такі рекомендації схвалені відповідно до Регламенту Верховної Ради України), та подає його Верховній Раді України та Президенту України не пізніше 15 вересня року, що передує плановому. Розгляд та затвердження Державного бюджету України відбувається у Верховній Раді України за спеціальною процедурою, визначеною Регламентом Верховної Ради України.

Кабінет Міністрів України забезпечує виконання Державного бюджету України. Річний звіт про виконання закону про Державний бюджет України подається Кабінетом Міністрів України Верховній Раді України, Президенту України та Рахунковій палаті не пізніше 1 квітня року, наступного за звітним. Розгляд у Верховній Раді України річного звіту про виконання закону про Державний бюджет України здійснюється за спеціальною процедурою, визначеною Регламентом Верховної Ради України.

Кабінет Міністрів України в порядку, визначеному законом, за рахунок коштів, передбачених у Державному бюджеті України, компенсує витрати органів місцевого самоврядування, що виникли внаслідок рішень Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади.

Кабінет Міністрів України може вносити на розгляд Верховної Ради України проекти законів про надання органам місцевого самоврядування окремих повноважень органів

виконавчої влади. Одночасно Кабінет Міністрів України подає пропозиції про фінансування здійснення таких повноважень у повному обсязі за рахунок коштів Державного бюджету України або шляхом віднесення до місцевого бюджету окремих загальнодержавних податків, а також передачі у комунальну власність чи у користування органів місцевого самоврядування відповідних об'єктів державної власності.

Рада міністрів Автономної Республіки Крим є вищим органом у системі органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим. До основних завдань Ради міністрів Автономної Республіки Крим, зокрема, належать:

– забезпечення реалізації на території Автономної Республіки Крим бюджетної, фінансової політики;

– розроблення бюджету Автономної Республіки Крим, змін до нього, виконання бюджету Автономної Республіки Крим на основі єдиної податкової і бюджетної політики України;

Повноваженнями Ради міністрів Автономної Республіки Крим у сфері фінансової, кредитної та цінової політики є:

1) складення і внесення на затвердження Верховної Ради Автономної Республіки Крим проекту бюджету Автономної Республіки Крим та забезпечення його виконання, звітування перед Верховною Радою Автономної Республіки Крим про його виконання, розроблення порядку використання коштів бюджету Автономної Республіки Крим;

2) подання до відповідного центрального органу виконавчої влади фінансових показників і пропозицій до проекту Державного бюджету України на відповідний рік, пропозицій щодо розподілу коштів державного бюджету між територіальними громадами, обсягу дотацій і субсидій, даних про внесення змін до переліку об'єктів, що підлягають бюджетному фінансуванню, балансу фінансових ресурсів для врахування їх під час визначення розміру субвенцій, а також для бюджетного вирівнювання виходячи із забезпеченості мінімальних соціальних потреб;

3) здійснення контролю за відповідністю бюджетному законодавству показників затверджених бюджетів, розпису бюджету, кошторисів бюджетних установ та інших документів, які використовуються у бюджетному процесі;

4) об'єднання на договірній основі бюджетних коштів з коштами підприємств, установ, організацій та населення для будівництва, розширення, реконструкції, ремонту та утримання виробничих підприємств, транспорту, мереж тепло-, водо-, газо- та енергопостачання, зв'язку, автомобільних доріг, служб з обслуговування населення, навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, культури, соціального забезпечення, торгівлі, житлово-комунальних об'єктів, у тому числі їх придбання для задоволення потреб населення, фінансування таких заходів, організація особистого страхування;

5) прийняття рішень щодо виділення коштів з резервного фонду бюджету Автономної Республіки Крим;

6) внесення Верховній Раді Автономної Республіки Крим пропозицій щодо випуску місцевих позик, визначення порядку створення цільових фондів;

7) регулювання (встановлення) цін (тарифів) на окремі види продукції (товари, роботи і послуги) відповідно до законодавства та здійснення контролю за застосуванням таких цін (тарифів).

Місцеві державні адміністрації – органи виконавчої влади на відповідній території, які забезпечують:

– підготовку та виконання відповідних обласних і районних бюджетів;

– формування звітів про виконання відповідних бюджетів та програм;

– взаємодію з органами місцевого самоврядування;

– реалізацію інших наданих державою, а також делегованих відповідними радами повноважень.

Виконавчий комітет сільської, селищної, міської, районної у місті ради попередньо розглядає та схвалює проекти місцевих програм соціально-економічного і культурного розвитку, цільових програм з інших питань, прогноз місцевого бюджету, проект місцевого бюджету, проекти рішень з інших питань, що вносяться на розгляд відповідної ради; приймає Рішення про виділення коштів з резервного фонду бюджету. Виконавчі органи міських (міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) рад координують діяльність відповідних органів стягнення щодо виконання визначених для територій показників доходів бюджету.

У разі припинення діяльності органів місцевого самоврядування Донецької та Луганської областей їх функції в частині бюджетних повноважень здійснюються місцевими державними адміністраціями та виконавчими органами міських рад за окремим рішенням Кабінету Міністрів України, що приймається на підставі звернення відповідної обласної державної адміністрації або військово-цивільними адміністраціями відповідно до Закону України «Про військово-цивільні адміністрації» у разі їх утворення.

3.3. ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ ОПЕРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

Державна казначейська служба України відповідно до покладених на неї завдань виконує такі функції у сфері управління бюджетними коштами:

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подає їх Міністру фінансів;

2) забезпечує казначейське обслуговування бюджетних коштів на основі ведення єдиного казначейського рахунка, відкритого у Національному банку, зокрема:

– здійснює розрахунково-касове обслуговування розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, а також інших клієнтів відповідно до законодавства;

– здійснює відкриття і закриття рахунків в національній валюті, проводить операції на рахунках, формує та видає виписки з рахунків;

– здійснює розподіл бюджетних коштів між державним бюджетом, бюджетами Автономної Республіки Крим, областей, мм. Києва та Севастополя, між місцевими бюджетами, а також між загальним та спеціальним фондами бюджету відповідно до нормативів відрахувань, визначених бюджетним законодавством, і їх перерахування відповідно до законодавства;

– здійснює повернення коштів, помилково або надміру зарахованих до бюджету, за поданням органів, що контролюють справляння надходжень бюджету;

– здійснює бюджетне відшкодування податку на додану вартість;

– здійснює за поданням органів, що контролюють справляння надходжень бюджету, перерахування компенсації частини суми штрафних (фінансових) санкцій покупцям (споживачам) за рахунок сплачених до державного бюджету сум штрафних (фінансових) санкцій, застосованих такими органами за наслідками проведеної перевірки за зверненням або скаргою покупця (споживача) про порушення платником податків установленого порядку проведення розрахункових операцій;

– здійснює операції з повернення кредитів, наданих за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів;

– проводить відповідні розрахунки між державним та місцевими бюджетами, між місцевими бюджетами, а також між учасниками бюджетного процесу та суб'єктами господарювання;

– формує та веде єдиний реєстр розпорядників та одержувачів бюджетних коштів і базу даних мережі розпорядників та одержувачів бюджетних коштів;

– формує і доводить до розпорядників та одержувачів бюджетних коштів витяги з розпису державного бюджету, витяги з розпису державного бюджету за територіями, територіальний розподіл за міжбюджетними трансфертами та зміни до них;

– здійснює реєстрацію та облік бюджетних зобов'язань розпорядників та одержувачів бюджетних коштів;

– здійснює платежі за дорученнями розпорядників та одержувачів бюджетних коштів відповідно до законодавства, в тому числі платежі, пов'язані з виконанням зобов'язань, взятих під державні та місцеві гарантії;

– перераховує міжбюджетні трансферти;

– здійснює операції в іноземній валюті для проведення витрат розпорядників та одержувачів бюджетних коштів;

– здійснює погашення та обслуговування державного боргу, здійснює платежі, пов'язані з виконанням гарантійних зобов'язань держави, в національній та іноземній валютах за дорученням Мінфіну;

– забезпечує казначейське обслуговування бюджетних коштів під час реалізації проектів, що підтримуються іноземними державами, іноземними фінансовими установами і міжнародними фінансовими організаціями;

3) здійснює безспірне списання коштів державного та місцевих бюджетів або боржників на підставі рішення суду;

4) здійснює відкриття, закриття та обслуговування рахунків у системі електронного адміністрування податків;

5) обслуговує кошти фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування, інших клієнтів та кошти єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування;

6) управляє наявними фінансовими ресурсами, що консолідуються на єдиному казначейському рахунку;

7) забезпечує розміщення тимчасово вільних коштів єдиного казначейського рахунка та коштів валютних рахунків державного бюджету на депозитах або шляхом придбання державних цінних паперів за рішенням Міністра фінансів, погодженим з Національним банком;

8) здійснює покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів та Пенсійного фонду України;

9) здійснює операції з купівлі іноземної валюти та за погодженням з Мінфіном операції з продажу іноземної валюти, яка обліковується на рахунках Казначейства;

10) здійснює видачу і погашення фінансових казначейських векселів;

11) веде бухгалтерський облік операцій з виконання державного та місцевих бюджетів;

12) встановлює графіки подання квартальної (проміжної) та річної бюджетної та фінансової звітності розпорядникам коштів державного, місцевих бюджетів, органам фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування та головним розпорядникам бюджетних коштів;

13) зводить і складає звітність про виконання державного, місцевих, зведених місцевих і зведеного бюджетів та подає звітність органам законодавчої, виконавчої влади, місцевим фінансовим органам; складає консолідовану фінансову

звітність про загальний майновий стан і результати діяльності суб'єктів державного сектору та бюджетів;

14) розміщує на офіційному веб-сайті Казначейства звітність про виконання Державного бюджету України та інформацію про виконання місцевих бюджетів, річну консолідовану фінансову звітність про загальний майновий стан і результати діяльності суб'єктів державного сектору та бюджетів;

15) здійснює в межах повноважень, передбачених законом, контроль за:

– веденням бухгалтерського обліку надходжень і витрат державного та місцевих бюджетів, складенням та поданням розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів фінансової і бюджетної звітності;

– бюджетними повноваженнями під час зарахування надходжень бюджету;

– відповідністю кошторисів розпорядників бюджетних коштів показникам розпису бюджету;

– відповідністю взятих розпорядниками бюджетних коштів бюджетних зобов'язань відповідним бюджетним асигнуванням, паспорту бюджетної програми;

– відповідністю платежів узятим бюджетним зобов'язанням та відповідним бюджетним асигнуванням;

– дотриманням правил за операціями з бюджетними коштами в іноземній валюті;

– дотриманням порядку проведення лотерей з використанням електронних систем прийняття сплати за участь у лотереї в режимі реального часу;

– дотриманням розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів, іншими клієнтами вимог законодавства у сфері закупівель в частині наявності документів шляхом їх перегляду в електронній системі закупівель;

16) застосовує або здійснює заходи впливу за порушення бюджетного законодавства;

17) забезпечує організацію та координацію діяльності головних бухгалтерів бюджетних установ та контроль за виконанням ними своїх повноважень шляхом проведення оцінки їх діяльності;

18) розглядає і погоджує проекти законодавчих актів, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подає їх Міністру фінансів;

19) надає консультаційну допомогу учасникам бюджетного процесу з питань, що належать до його компетенції;

20) забезпечує функціонування багаторівневої інформаційно-обчислювальної та внутрішньої платіжної систем Казначейства, вживає заходів до захисту інформації, яка обробляється органами Казначейства; надає кваліфіковані електронні довірчі послуги; забезпечує функціонування системи дистанційного обслуговування "Клієнт казначейства - Казначейство", автоматизованої системи подання електронної звітності клієнтами Казначейства; готує інформацію про платіжні транзакції на єдиному казначейському рахунку для оприлюднення на єдиному веб-порталі використання публічних коштів;

21) здійснює управління об'єктами державної власності, що належать до сфери управління Казначейства;

22) інформує громадськість про свою діяльність та про стан реалізації державної політики у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, коштів клієнтів відповідно до законодавства;

23) здійснює розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю Казначейства, підприємств, установ і організацій, що належать до сфери його управління;

24) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Казначейство для виконання покладених на нього завдань має право в установленому порядку:

1) одержувати безоплатно від державних органів і органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб, фізичних осіб - підприємців, а також громадян та їх об'єднань інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на нього завдань;

2) відкривати поточні рахунки в іноземній валюті та рахунки для видачі готівки в Національному банку та інших уповноважених банках;

3) повертати без виконання документи, подані розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів, іншими клієнтами і стягувачами у передбачених законодавством випадках;

4) отримувати від розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, інших клієнтів, а також надавати в межах, передбачених законодавством, документи в електронному вигляді;

5) вимагати від посадових осіб міністерств, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій дотримання установленого порядку казначейського обслуговування бюджетних коштів, коштів клієнтів відповідно до законодавства, ведення бухгалтерського обліку, складення звітності;

6) надавати попередження про неналежне виконання бюджетного законодавства з вимогою щодо усунення порушення бюджетного законодавства, а також складати протоколи про порушення бюджетного законодавства учасниками бюджетного процесу, на підставі яких зупиняти в межах повноважень, передбачених законом, операції з бюджетними коштами, а також ініціювати призупинення бюджетних асигнувань;

7) порушувати питання щодо притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні бюджетного законодавства згідно із законом;

8) під час здійснення безспірного списання коштів вимагати від боржників вжиття ними заходів до виконання виконавчих документів та за результатами їх виконання;

9) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами;

10) здійснювати в межах повноважень, передбачених законом, співробітництво з міжнародними фінансовими організаціями, казначейськими службами іноземних держав щодо вивчення досвіду роботи з організації їх діяльності та готувати пропозиції щодо впровадження такого досвіду в Україні;

11) брати участь у діяльності міжнародних організацій відповідно до міжнародних договорів, учасником яких є Україна, а також відповідно до угод, укладених між Казначейством та казначейськими службами іноземних держав, за погодженням з Кабінетом Міністрів України.

У межах співпраці іншими органами оперативного управління бюджетом ДКС отримує інформацію щодо документального оформлення операцій від органів ДПС, Державної митної служби України та від місцевих фінансових органів, розпорядників та одержувачів бюджетних коштів (рис. 3.1.).

Рис. 3.1. Інформаційна взаємодія між ДКСУ та іншими органами оперативного управління бюджетом

На підставі рішень Президента України, органів державної влади або їх посадових осіб Казначейство може здійснювати повноваження на території проведення антитерористичної операції та/або здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, що здійснюються шляхом проведення операції Об'єднаних сил в особливому порядку. В умовах воєнного стану органи Казначейства можуть здійснювати свої повноваження на відповідній

території України в особливому режимі у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України

Державна аудиторська служба України, є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів та який реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю. Сфера реалізації контрольних повноважень органами Державної аудиторської служби представлена у табл. 3.1.

Держаудитслужба відповідно до покладених на неї завдань:

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подає їх Міністру фінансів;

2) реалізує державний фінансовий контроль через здійснення: державного фінансового аудиту; перевірки закупівель; інспектування (ревізії); моніторингу закупівель;

3) проводить оцінку управління бюджетними коштами, досягнення їх економії, стану фінансової і господарської діяльності, ефективності і результативності в діяльності підконтрольних установ;

4) проводить оцінку достовірності фінансової звітності підконтрольних установ;

5) сприяє забезпеченню законного та ефективного використання державних і комунальних коштів та/або майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку та складення фінансової звітності суб'єктами господарювання державного сектору економіки, визначеними в установленому порядку;

6) на підставі результатів аналізу інформації щодо використання державних ресурсів планує заходи державного фінансового контролю за високоризиковими операціями;

7) вживає в межах повноважень, передбачених законом, заходів до усунення виявлених недоліків та запобігання їм у подальшому;

Таблиця 3.1.

Сфера реалізації контрольних повноважень органами Державної аудиторської служби

Об'єкти контролю	Сфера контролю
міністерства, інші органи виконавчої влади, державні фонди, фонди загальнообов'язкового державного соціального страхування, бюджетні установи, суб'єкти господарювання державного сектору економіки, а також підприємств, установи та організації, які отримують (отримували у періоді, який перевіряється) кошти з бюджетів усіх рівнів, державних фондів та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування або використовують (використовували у періоді, який перевіряється) державне чи комунальне майно	Реалізація контрольних повноважень за: - цільовим, ефективним використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів; - досягненням економії бюджетних коштів і результативності в діяльності розпорядників бюджетних коштів; - цільовим використанням і своєчасним поверненням кредитів (позик), отриманих під державні (місцеві) гарантії; - достовірністю визначення потреби в бюджетних коштах під час складання планових бюджетних показників та відповідністю взятих розпорядниками бюджетних коштів бюджетних зобов'язань відповідним бюджетним асигнуванням, паспорту бюджетної програми; - відповідністю взятих розпорядниками бюджетних коштів довгострокових зобов'язань за енергосервісом затвердженим в установленому порядку умовам закупівлі енергосервісу; - дотриманням законодавства на всіх стадіях бюджетного процесу щодо державного і місцевих бюджетів; - дотриманням законодавства про закупівлі; - веденням бухгалтерського обліку, а також складенням фінансової і бюджетної звітності, паспортів бюджетних програм та звітів про їх виконання, кошторисів та інших документів, що застосовуються в процесі виконання бюджету;
суб'єкти господарської діяльності незалежно від форми власності, які не віднесені законодавством до підконтрольних установ, за судовим рішенням, ухваленим у кримінальному провадженні	- станом і достовірністю бухгалтерського обліку і фінансової звітності; - станом внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту у розпорядників бюджетних коштів, станом внутрішнього контролю в інших підконтрольних установах; - законним та ефективним використанням публічних коштів та інших активів для використання (впровадження) інформаційних технологій (систем, процесів, ресурсів); - законністю та правомірністю витрат бенефіціарів (партнерів) у межах виконання спільних операційних програм прикордонного та транскордонного співробітництва

8) вживає в установленому порядку заходів до усунення виявлених під час здійснення державного фінансового контролю порушень законодавства та притягнення до відповідальності винних осіб, а саме:

9) здійснює розгляд листів, заяв і скарг про факти порушення законодавства з фінансових питань та бюджетного законодавства, вживає згідно із законодавством відповідних заходів для їх усунення;

10) подає щомісяця Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України і Мінфіну звіти про узагальнені результати контролю за дотриманням бюджетного законодавства;

11) інформує громадськість про свою діяльність та стан реалізації державної політики у визначеній сфері;

12) здійснює міжнародне співробітництво з питань, що належать до компетенції Держаудитслужби;

13) бере участь у проведенні перевірок на місцях (інспектувань) Європейським бюро з боротьби з шахрайством з метою захисту фінансових інтересів ЄС від шахрайства та інших порушень на території України;

14) забезпечує самопредставництво в судах України.

Держаудитслужба для виконання покладених на неї завдань має право:

1) отримувати безоплатно (зокрема шляхом тимчасового доступу до інформаційно-телекомунікаційних систем підконтрольних установ з урахуванням вимог до забезпечення захисту інформації, яка є власністю держави, або інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом) від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб, фізичних осіб - підприємців, а також громадян та їх об'єднань інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на неї завдань, у тому числі відомості, необхідні для проведення аналізу фінансово-господарської діяльності підконтрольних установ;

2) отримувати інформацію про стан та рух коштів державного бюджету від Казначейства;

3) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами;

4) перевіряти в ході державного фінансового контролю грошові та бухгалтерські документи, звіти, кошториси та

інші документи, що підтверджують надходження і витрачання коштів та матеріальних цінностей, документи щодо проведення процедур закупівель, дані на електронних носіях, проводити перевірку фактичної наявності цінностей (коштів, цінних паперів, сировини, матеріалів, готової продукції, устаткування тощо);

5) вимагати від керівників підконтрольних установ проведення інвентаризації основних фондів, товарно-матеріальних цінностей, коштів і розрахунків;

6) отримувати від службових і матеріально відповідальних осіб об'єктів, що контролюються, письмові пояснення з питань, які виникають під час здійснення державного фінансового контролю;

7) отримувати від підприємств, установ та організацій, що контролюються, завірені копії, витяги з документів (у тому числі електронних), які свідчать про порушення законодавства;

8) вилучати під час проведення ревізій у підприємств, установ і організацій копії фінансово-господарських та бухгалтерських документів, які свідчать про порушення, а на підставі рішення суду - вилучати до закінчення ревізії оригінали первинних фінансово-господарських та бухгалтерських документів із складенням опису, який засвідчується підписами представника органу Держаудитслужби та керівника відповідного підприємства, відповідної установи, організації, та залишенням копій зазначених документів таким підприємствам, установам, організаціям;

9) отримувати від Національного банку і його установ, банків та інших кредитних установ необхідні відомості, копії документів, довідки про банківські операції та залишки коштів на рахунках об'єктів, що контролюються, а від інших підприємств і організацій, в тому числі недержавної форми власності, що мали правові відносини із зазначеними об'єктами, довідки і копії документів про операції та розрахунки з підприємствами, установами, організаціями. Отримання від банків інформації, що становить банківську таємницю, здійснюється у порядку та обсязі, встановлених законом;

10) проводити на підприємствах, в установах та організаціях зустрічні звірки з метою документального та фактичного

підтвердження виду, обсягу і якості операцій та розрахунків для з'ясування їх реальності та повноти відображення в обліку підприємства, установи та організації, що контролюється;

11) ініціювати проведення перевірок робочими групами центральних органів виконавчої влади;

12) пред'являти керівникам та іншим особам підприємств, установ та організацій, що контролюються, обов'язкові до виконання вимоги щодо усунення виявлених порушень законодавства;

13) надавати міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади, державним органам, іншим підконтрольним установам обов'язкові до розгляду пропозиції та рекомендації щодо усунення причин і умов, які призвели (можуть призвести) до вчинення порушень та виникнення недоліків у діяльності підконтрольних установ, а також отримувати від зазначених органів інформацію про розгляд таких пропозицій та рекомендацій;

14) призупиняти в межах повноважень, передбачених законом, бюджетні асигнування, зупиняти операції з бюджетними коштами в установленому законодавством порядку, а також застосовувати та ініціювати застосування відповідно до закону інших заходів впливу в разі виявлення порушень законодавства;

15) вилучати в судовому порядку до бюджету виявлені під час проведення ревізій приховані, занижені валютні та інші платежі, порушувати перед відповідними органами питання про припинення бюджетного фінансування і кредитування у разі, коли отримані підприємствами, установами та організаціями кошти і позички використовуються з порушенням законодавства;

16) порушувати перед відповідними державними органами питання про визнання недійсними договорів, укладених з порушенням законодавства, у судовому порядку стягувати у дохід держави кошти, отримані підконтрольними установами за незаконними договорами, без установлених законом підстав та з порушенням законодавства;

17) накладати у випадках, передбачених законом, адміністративні стягнення;

18) порушувати перед керівниками відповідних органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій питання про притягнення до відповідальності осіб, винних у допущених порушеннях;

19) у разі виявлення збитків, завданих державі чи підприємству, установі, організації, що контролюється, визначати їх розмір в установленому законодавством порядку;

20) брати в установленому порядку участь у засіданнях колегій міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади з питань стану фінансово-бюджетної дисципліни.

Контроль від імені Верховної Ради України за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням здійснює ***Рахункова палата***. ***Повноваження Рахункової палати:***

1) здійснює фінансовий аудит та аудит ефективності щодо:

– надходжень до державного бюджету податків, зборів, обов'язкових платежів та інших доходів, включаючи адміністрування контролюючими органами таких надходжень;

– проведення витрат державного бюджету, включаючи використання бюджетних коштів на забезпечення діяльності Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Конституційного Суду України, Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Вищої ради правосуддя, Офісу Генерального прокурора та інших органів, безпосередньо визначених Конституцією України; використання коштів державного бюджету, наданих місцевим бюджетам та фондам загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування; здійснення таємних видатків державного бюджету;

– управління об'єктами державної власності, що мають фінансові наслідки для державного бюджету, включаючи забезпечення відрахування (сплати) до державного бюджету коштів, отриманих державою як власником таких об'єктів, та використання коштів державного бюджету, спрямованих на відповідні об'єкти;

– надання кредитів з державного бюджету та повернення таких коштів до державного бюджету;

– операцій щодо державних внутрішніх та зовнішніх запозичень, державних гарантій, обслуговування і погашення державного та гарантованого державою боргу;

– використання кредитів (позик), залучених державою до спеціального фонду державного бюджету від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій, виконання міжнародних договорів України, що призводить до фінансових наслідків для державного бюджету, у межах, які стосуються таких наслідків;

– здійснення закупівель за рахунок коштів державного бюджету;

– виконання державних цільових програм, інвестиційних проектів, державного замовлення, надання державної допомоги суб'єктам господарювання за рахунок коштів державного бюджету;

– управління коштами державного бюджету центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів;

– стану внутрішнього контролю розпорядників коштів державного бюджету;

– інших операцій, пов'язаних із надходженням коштів до державного бюджету та їх використанням;

– виконання кошторису доходів та витрат Національного банку України;

– надходжень закріплених за місцевими бюджетами загальнодержавних податків і зборів або їх частки та використання коштів місцевих бюджетів у частині видатків, які визначаються функціями держави і передані на виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню;

2) проводить експертизу поданого до Верховної Ради України проекту закону про Державний бюджет України (включаючи матеріали, що додаються до цього проекту закону) та готує відповідні висновки;

3) аналізує виконання Державного бюджету України та готує відповідні висновки, а також пропозиції щодо усунення виявлених відхилень і порушень;

4) аналізує річний звіт про виконання закону про Державний бюджет України, поданий Кабінетом Міністрів України, та готує відповідні висновки з оцінкою ефективності

управління коштами державного бюджету, а також пропозиції щодо усунення виявлених порушень та вдосконалення бюджетного законодавства;

5) аналізує ефективність використання суб'єктами господарювання пільг із сплати до державного бюджету податків, зборів, обов'язкових платежів, доцільність функціонування пільгових режимів оподаткування та їх вплив на загальний стан надходжень державного бюджету;

6) здійснює попередній аналіз, до розгляду на засіданнях комітетів Верховної Ради України та на пленарних засіданнях Верховної Ради України, звіту Антимонопольного комітету України та звіту Фонду державного майна України в частині, що впливає на виконання державного бюджету; здійснює попередній аналіз, до розгляду на засіданнях комітетів Верховної Ради України та на пленарних засіданнях Верховної Ради України, щорічного звіту, що містить аналіз функціонування системи публічних закупівель та узагальнену інформацію про результати здійснення контролю у сфері закупівель, протягом трьох місяців з дня його оприлюднення;

7) здійснює за зверненням органів місцевого самоврядування, фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування, державних підприємств та інших суб'єктів господарювання державного сектору економіки заходи державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) щодо відповідних місцевих бюджетів та діяльності суб'єктів звернення;

8) направляє за результатами заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) обов'язкові для розгляду рішення Рахункової палати;

9) аналізує реалізацію наданих Рахунковою палатою рекомендацій (пропозицій) з метою оцінки їх результативності;

10) звертається до суду у разі порушення об'єктами контролю повноважень членів Рахункової палати та посадових осіб апарату Рахункової палати, зокрема щодо усунення перешкод у реалізації таких повноважень;

11) у разі виявлення ознак кримінального або адміністративного правопорушення інформує про них відповідні правоохоронні органи;

12) здійснює співробітництво з вищими органами фінансового контролю інших держав, міжнародними організаціями, укладає з ними угоди про співробітництво, проводить з органами фінансового контролю інших держав спільні та паралельні аудити;

13) здійснює методичну та методологічну роботу з питань державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту);

14) забезпечує проведення для посадових осіб апарату Рахункової палати навчання та підвищення кваліфікації;

15) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Державна податкова служба України, до складу якої входять підрозділи податкової міліції), відповідно до покладених на неї завдань у сфері управління бюджетними коштами:

1) вносить в установленому порядку на розгляд Міністра фінансів пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів центральних органів виконавчої влади, наказів Мінфіну, а також подає Міністрові фінансів на погодження позицію щодо проектів нормативно-правових актів, розробниками яких є інші центральні органи виконавчої влади;

2) розробляє проекти законів України, проекти актів Президента України, Кабінету Міністрів України, проекти наказів Мінфіну та пропозиції щодо інших нормативно-правових актів з питань, що належать до сфери діяльності ДПС, та в установленому порядку подає їх Міністру фінансів;

3) здійснює контроль за дотриманням вимог податкового законодавства, законодавства щодо адміністрування єдиного внеску та законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС;

4) здійснює контроль за правомірністю бюджетного відшкодування податку на додану вартість;

5) здійснює реєстрацію та веде облік платників податків, платників єдиного внеску, об'єктів оподаткування та об'єктів, пов'язаних з оподаткуванням, проводить диференціацію платників податків;

6) забезпечує достовірність та повноту ведення обліку платників податків (платників єдиного внеску), об'єктів оподаткування та об'єктів, пов'язаних з оподаткуванням;

7) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, формування та ведення Державного реєстру фізичних осіб - платників податків, інших реєстрів, банків і баз даних, ведення яких покладено законодавством на ДПС, а також реєстру страхувальників Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування;

8) здійснює контроль за дотриманням виконавчими комітетами сільських, селищних рад та рад об'єднаних територіальних громад, що створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, порядку прийняття та обліку податків і зборів від платників податків, своєчасністю і повнотою перерахування зазначених сум до бюджету;

9) забезпечує ведення обліку податків, зборів, платежів;

10) здійснює адміністрування податків, зборів, платежів, єдиного внеску, у тому числі проводить відповідно до законодавства перевірки та звірки платників податків (платників єдиного внеску);

11) контролює своєчасність подання платниками податків (платниками єдиного внеску) передбаченої законом звітності (декларацій, розрахунків та інших документів, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків, зборів, платежів), своєчасність, достовірність, повноту нарахування та сплати податків, зборів, платежів, єдиного внеску;

12) застосовує до платників податків (платників єдиного внеску) передбачені законом фінансові (штрафні) санкції (штрафи) за порушення вимог податкового законодавства чи законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС;

13) застосовує до фінансових установ, які не подали відповідним контролюючим органам ДПС в установлений законом строк повідомлення про відкриття або закриття рахунків платників податків чи розпочали здійснення видаткових операцій за рахунком платника податків до отримання повідомлення відповідного територіального органу ДПС про взяття рахунка на облік у ДПС, фінансові (штрафні) санкції (штрафи) в установлених Податковим кодексом України розмірах;

14) організовує роботу та здійснює контроль в межах повноважень, передбачених законом, за погашенням забор-

гованості з інших платежів, контроль за справлянням яких віднесено до компетенції ДПС;

15) здійснює погашення податкового боргу, стягнення своєчасно ненарахованих та/або несплачених сум єдиного внеску та інших платежів;

16) організовує роботу та здійснює контроль за проведенням роботи з розстрочення, відстрочення та реструктуризації грошових зобов'язань та/або податкового боргу, а також недоїмки із сплати єдиного внеску;

17) приймає рішення про розстрочення, відстрочення грошових зобов'язань та/або податкового боргу, а також про перенесення строків сплати розстрочених, відстрочених сум або їх частки, повідомляє Мінфіну про прийняті рішення та здійснює їх погодження з Мінфіном у випадках та порядку, визначених законодавством;

18) здійснює в межах повноважень, передбачених законом, списання безнадійного податкового боргу та недоїмки із сплати єдиного внеску;

19) організовує роботу та здійснює контроль за застосуванням арешту майна платників податків, що мають податковий борг, та/або зупинення видаткових операцій на їх рахунках у банках, фінансових санкцій до платників єдиного внеску;

20) забезпечує стягнення сум простроченої заборгованості суб'єктів господарювання перед державою (Автономною Республікою Крим чи територіальною громадою міста) за кредитами (позиками), залученими державою (Автономною Республікою Крим чи територіальною громадою міста) або під державні (місцеві) гарантії, а також за кредитами з бюджету в порядку, визначеному Податковим кодексом України та іншими законами;

21) звертається до суду у випадках, передбачених законом;

22) вживає заходів для виявлення, аналізу та перевірки фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму у випадках та межах повноважень, передбачених законом;

23) здійснює сервісне обслуговування платників податків (платників єдиного внеску), зокрема надає адміністративні послуги;

24) взаємодіє та здійснює обмін інформацією з органами державної влади та отримує інформацію, документи і матеріали від державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб, зокрема від органів, які забезпечують ведення відповідних державних реєстрів (кадастрів);

25) забезпечує взаємодію інформаційних систем ДПС та Держмитслужби в режимі реального часу в установленому порядку;

26) бере участь у проведенні аналізу надходжень податків, зборів, платежів, визначених Податковим кодексом України, Законом України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування", вивченні впливу макроекономічних показників і змін законодавства на надходження податків, зборів, платежів, розробленні пропозицій щодо збільшення їх обсягу та зменшення втрат бюджету;

27) здійснює моніторинг виконання показників розрахунків з бюджетом та державними цільовими фондами, затверджених фінансовими планами державних підприємств, господарських організацій, у статутному капіталі яких є корпоративні права, що належать державі, їх дочірніми підприємствами;

28) подає Мінфіну пропозиції до Бюджетної декларації та проекту закону про Державний бюджет України на відповідний рік та їх реалізації, а також прогнозних надходжень єдиного внеску;

29) складає звітність щодо стану розрахунків платників податків із бюджетом та сплати єдиного внеску, а також інших показників роботи за напрямами діяльності ДПС;

30) інформує органи державної влади про стан розрахунків платників з бюджетами та сплати єдиного внеску;

31) подає Мінфіну узагальнену практику застосування законодавства з питань оподаткування, законодавства з питань сплати єдиного внеску та законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС;

32) інформує органи місцевого самоврядування про стан розрахунків з місцевими бюджетами.

ДПС з метою організації своєї діяльності:

– забезпечує охорону державної таємниці відповідно до вимог режиму секретності, кіберзахист, технічний та криптографічний захист інформації і здійснює контроль за його станом;

– здійснює в межах повноважень, передбачених законом, спільно з відповідними центральними органами виконавчої влади контроль за використанням державних коштів, передбачених для реалізації проектів, виконання програм, зокрема міжнародних;

– здійснює комплекс заходів для забезпечення дотримання законності та ефективності використання бюджетних коштів, досягнення результатів відповідно до встановленої мети, завдань, планів і вимог щодо діяльності ДПС, її територіальних органів, підприємств, установ, організацій, що належать до сфери її управління.

ДПС для виконання покладених на неї завдань має право:

1) проводити у визначеному законодавством порядку перевірку показників, пов'язаних із визначенням об'єктів оподаткування та із своєчасністю, достовірністю, повнотою нарахування та сплатою всіх передбачених Податковим кодексом України податків, зборів, платежів, а також єдиного внеску, дотриманням вимог законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС;

2) визначати у передбачених Податковим кодексом України випадках суми податкових та грошових зобов'язань платників податків;

3) запрошувати платників податків (платників єдиного внеску) або їх представників для перевірки правильності нарахування та своєчасності сплати податків, зборів, платежів, єдиного внеску;

4) під час проведення перевірок у платників податків - фізичних осіб, а також у посадових осіб платників податків - юридичних осіб та платників єдиного внеску перевіряти документи, що посвідчують особу, а також документи, що підтверджують посаду посадових осіб та/або осіб, які фактично здійснюють розрахункові операції;

5) отримувати від платників податків (платників єдиного внеску) та надавати в межах, передбачених законом, документи в електронному вигляді;

6) запитувати та вивчати під час проведення перевірок первинні документи, що використовуються в бухгалтерському обліку, регістри, фінансову, статистичну та іншу звітність, пов'язану з обчисленням і сплатою податків, зборів, платежів, виконанням вимог законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС;

7) вимагати під час проведення перевірок виготовлення і надання засвідчених підписом платника податків (платника єдиного внеску) або його посадовою особою та скріплених печаткою (за її наявності) копій первинних документів, які свідчать про порушення податкового законодавства та законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС, та отримувати їх у платників податків (платників єдиного внеску) у встановленому Податковим кодексом України порядку;

8) вилучати в установленому законодавством порядку під час проведення перевірок у підприємств, установ, організацій, фізичних осіб - підприємців та фізичних осіб, які провадять незалежну професійну діяльність, копії документів, що підтверджують заниження розміру заробітної плати (доходу) та інших виплат, на які нараховується єдиний внесок;

9) надсилати платникам податків (платникам єдиного внеску) у межах повноважень, передбачених законом, у разі виявлення порушень вимог податкового законодавства чи законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС, письмові запити щодо надання засвідчених належним чином копій документів;

10) вимагати під час проведення перевірок від керівників та інших посадових осіб підприємств, установ, організацій, а також фізичних осіб - підприємців та фізичних осіб, які провадять незалежну професійну діяльність, усунення виявлених порушень; порушувати питання про притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні податкового, бюджетного законодавства, законодавства про єдиний внесок та законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС;

11) отримувати безоплатно від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб, а також від громадян та їх об'єднань інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на неї завдань, а також фінансову і статистичну звітність у порядку та на підставах, визначених законом;

12) отримувати від органів виконавчої влади необхідну інформацію, пов'язану з обчисленням та сплатою податків, зборів, платежів, єдиного внеску, у випадках, передбачених законодавством, а також відомості, необхідні для проведення аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності;

13) отримувати безоплатно від органів державної влади, Національного банку, органів місцевого самоврядування, інших суб'єктів під час виконання ними владних управлінських функцій відповідно до законодавства, зокрема на виконання делегованих повноважень, від юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців, самозайнятих осіб, податкових агентів, фізичних осіб інформацію, необхідну для забезпечення реєстрації та обліку платників податків (платників єдиного внеску), об'єктів оподаткування та об'єктів, пов'язаних з оподаткуванням, для формування та ведення реєстрів, банків і баз даних, ведення яких покладено законодавством на ДПС;

14) здійснювати щоденну обробку даних та інформації електронного кабінету, необхідних для виконання покладених на ДПС функцій з адміністрування податкового законодавства, законодавства щодо адміністрування єдиного внеску та законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС, що включає, зокрема, прийняття, обробку та аналіз документів і даних платників податків (платників єдиного внеску), здійснення повноважень, передбачених законом, які можуть бути реалізовані в електронній формі за допомогою засобів електронного зв'язку;

15) залучати в установленому порядку до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань вчених і фахівців, працівників центральних та місцевих органів

виконавчої влади, а також підприємств, установ, організацій (за погодженням з їх керівниками);

16) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами;

17) звертатися у передбачених законом випадках до суду;

18) одержувати безоплатно для ведення Єдиного реєстру податкових накладних, Єдиного реєстру акцизних накладних, формування інформаційного фонду Державного реєстру фізичних осіб - платників податків від платників податків, а також Національного банку та його установ необхідні відомості про суми доходів, виплачених фізичним особам, та утриманих з них податків, зборів, платежів; а також одержувати безоплатно інформацію, необхідну для забезпечення реєстрації та обліку платників податків, об'єктів оподаткування та об'єктів, пов'язаних з оподаткуванням.

АКТУАЛЬНО!

19) одержувати безоплатно від органів статистики дані, необхідні для використання під час проведення аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств, установ, організацій усіх форм власності;

20) надавати відповідно до закону інформацію з Державного реєстру фізичних осіб - платників податків та реєстру страхувальників органам державної влади, Пенсійному фонду України та фондам загальнообов'язкового державного соціального страхування;

21) одержувати безоплатно від органів, що забезпечують ведення відповідних державних реєстрів (кадастрів), інформацію, необхідну для здійснення повноважень контролюючими органами щодо забезпечення погашення податкового боргу платника податків, у встановленому законом порядку;

22) приймати рішення про зміну основного та неосновного місця обліку великих платників податків, зняття їх з обліку та переведення до територіального органу ДПС, що здійснює

податкове супроводження великих платників податків (його структурних підрозділів), та інших територіальних органів ДПС;

23) під час проведення перевірки та розгляду результатів перевірки отримувати письмові пояснення від посадових (службових) осіб з питань, що стосуються предмета перевірки, та їх документальне підтвердження, зокрема щодо провадження особою господарської діяльності без державної реєстрації;

24) одержувати пояснення від роботодавців та/або їх працівників, та/або осіб, праця яких використовується без документального оформлення, під час проведення перевірок стану дотримання роботодавцем законодавства щодо укладення трудового договору, оформлення трудових відносин з працівниками (найманими особами), дотримання податковим агентом податкового законодавства щодо оподаткування виплаченої (нарахованої) найманим особам (зокрема без документального оформлення) заробітної плати, пасивних доходів, додаткових благ, інших виплат та відшкодувань, що підлягають оподаткуванню, зокрема внаслідок неукладення платником податків трудових договорів з найманими особами згідно із законом;

25) здійснювати інші права, передбачені законом.

Державна митна служба є також центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну митну політику, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань державної митної справи. Діяльність Державної митної служби також спрямовується та координується Кабміном через Міністра фінансів.

Держмитслужба відповідно до покладених на неї завдань у сфері управління бюджетними коштами:

1) вносить в установленому порядку на розгляд Міністра фінансів пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів центральних органів виконавчої влади, наказів Мінфіну, а також подає Міністрові фінансів для погодження позицію щодо проектів нормативно-правових актів, розробниками яких є інші центральні органи виконавчої влади;

2) розробляє проекти законів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, наказів Мінфіну з питань, що належать до компетенції Держмитслужби, та в установленому порядку подає їх Міністрові фінансів;

3) забезпечує та здійснює контроль за наданням територіальним органам гарантій забезпечення сплати митних платежів, організовує та здійснює стягнення коштів у разі невиконання забезпечених гарантіями зобов'язань із сплати митних платежів, взаємодіє з гарантами;

4) подає Мінфіну пропозиції щодо складення бюджетної декларації, проекту закону про Державний бюджет України на відповідний рік, у тому числі щодо визначення прогнозних (індикативних) показників доходів державного бюджету на основі макроекономічних показників та тенденцій розвитку світової економіки;

5) організовує та здійснює ведення обліку і адміністрування митних та інших платежів, контроль за справлянням яких законом покладено на Держмитслужбу, забезпечує контроль за своєчасністю, достовірністю, повнотою їх нарахування та сплати у повному обсязі платниками податків до відповідного бюджету під час переміщення товарів через митний кордон України та після завершення операцій з митного контролю та митного оформлення;

6) проводить відповідно до законодавства документальні перевірки дотримання вимог законодавства з питань державної митної справи, у тому числі своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати у повному обсязі митних платежів, і зустрічні звірки;

7) надає кваліфіковані електронні довірчі послуги із створення, проведення перевірки та підтвердження кваліфікованого електронного підпису (електронного цифрового підпису) чи печатки.

Держмитслужба для виконання покладених на неї завдань має право:

1) одержувати безоплатно в установленому порядку від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб інформацію, документи і матеріали, що стосуються законодавства з питань державної митної справи;

2) залучати у випадках, визначених законодавством, фахівців, експертів, спеціалістів центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками), вчених, представників інститутів громадянського суспільства (за згодою) до розгляду питань, що належать до компетенції Держмитслужби;

3) користуватися в установленому законодавством порядку відповідними інформаційними базами даних державних органів, державними, у тому числі урядовими, системами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами;

3.4. БЮДЖЕТНІ КОМПЕТЕНЦІЇ МІСЦЕВИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІВ

Місцевий фінансовий орган *– установа, що відповідно до законодавства України здійснює функції зі складання, виконання місцевих бюджетів, контролю за витрачанням коштів розпорядниками бюджетних коштів, а також інші функції, пов'язані з управлінням коштами місцевого бюджету.* Сільський, селищний, міський (міста районного значення) голова забезпечує виконання функцій місцевого фінансового органу, якщо такий орган не створено згідно із законом.

Фінансовий орган створює свою організаційну структуру у вигляді управління або департаменту. Це окремий виконавчий орган, що має статус юридичної особи. З урахуванням численної кількості повноважень та усталених напрямків роботи, робота місцевих фінансових органів розподіляється за відповідними напрямами. Це доходи місцевого бюджету, його видатки, а також бухгалтерська, кадрова, організаційна робота, проведення закупівель за публічні кошти та багато інших важливих напрямів. Відтак організаційна структура місцевого фінансового органу повинна включати хоча б три «базові» підрозділи по зазначеним напрямам.

Якщо це сектори, то це – фінансовий відділ (відділ фінансів). Якщо ж за цими напрямами створюються відділи, то всі вони повинні бути структуровані в управління. Місцева рада

своїм рішенням затверджує Положення про відповідний відділ (управління), у якому визначають завдання, повноваження та права відділу (управління), наводять інформацію про його керівництво та визначають джерела фінансування його діяльності. У Положенні закріплено повноваження відділу (управління) з розроблення і доведення до головних розпорядників бюджетних коштів інструкції з підготовки бюджетних запитів.

Всі учасники бюджетного процесу, головні розпорядники бюджетних коштів, одержувачі бюджетних коштів є підзвітними місцевим фінансовим органам. Накази місцевих фінансових органів, в тому числі й стосовно затвердження інструкцій з підготовки бюджетних запитів, є документами, обов'язковими до виконання всіма учасниками бюджетного процесу.

Місцеві фінансові органи розробляють і доводять до головних розпорядників бюджетних коштів інструкції з підготовки бюджетних запитів. Такі інструкції складають кожний рік після видачі головою ради розпорядження про заходи щодо забезпечення складання проекту місцевого бюджету та плану заходів з підготовки проекту місцевого бюджету (є додатком до розпорядження). Усі ці три документи і є підставою для складення головними розпорядниками бюджетних запитів та подання їх місцевому фінансовому органу. Повноваження зі складення інструкції з підготовки бюджетних запитів покладається прямою вимогою Бюджетного кодексу саме на місцевий фінансовий орган.

До місцевих фінансових органів відносять: департаменти (управління) фінансів обласних, міських (міст Києва і Севастополя) державних адміністрацій; департаменти фінансів районних державних адміністрацій; департаменти (управління) фінансів міських рад.

Департаменти (управління) фінансів міських рад є виконавчими органами відповідних міських рад. Ці департаменти здійснюють свої функції відповідно до законодавства України зі складання, виконання бюджету, контролю за витрачанням коштів розпорядниками бюджетних коштів, а також інші функції, пов'язані з управлінням коштами міських бюджетів. Департаменти здійснюють загальну організацію та управління виконанням міських бюджетів, координацію

діяльності учасників бюджетного процесу з питань виконання міських бюджетів.

Департаменти у своїй діяльності керується Конституцією України, Бюджетним кодексом України, законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства фінансів України, розпорядженнями міського голови, рішеннями міської ради, її виконавчого комітету.

Департаменти, як правило, є юридичними особами. Фінансування видатків департаментів здійснюється за рахунок коштів міських бюджетів відповідно до затверджених кошторисів.

Основними завданнями департаментів (управлінь) є:

– забезпечення реалізації державної бюджетної політики та місцевого самоврядування;

– здійснення заходів з підвищення ефективності управління місцевими фінансами;

– забезпечення концентрації фінансових ресурсів на пріоритетних напрямах соціально-економічного розвитку;

– проведення разом з іншими виконавчими органами аналізу фінансово- економічного становища відповідних територій, перспектив його подальшого розвитку;

– розроблення пропозицій з удосконалення методів фінансового і бюджетного планування та фінансування витрат;

– здійснення в межах своїх повноважень контролю за дотриманням бюджетного законодавства.

До основних функцій місцевих фінансових органів (департаментів, управлінь) відносять:

– здійснення фінансового прогнозування показників місцевих бюджетів за основними видами доходів, видатків та фінансування на поточний та наступні бюджетні періоди, підготовку пропозицій щодо ефективного розподілу фінансових ресурсів для забезпечення витрат місцевих бюджетів;

– участь у розробленні прогнозних показників і програм економічного і соціального розвитку місцевих бюджетів;

– надання, у встановленому порядку, до відповідних органів державної виконавчої влади фінансових показників і пропозицій щодо складання проекту державного бюджету України, внесення пропозицій з бюджетного регулювання;

– участь у формуванні та реалізації інвестиційної політики місцевого самоврядування;

– розроблення в установленому порядку проектів рішень про місцеві бюджети;

– отримання від головних розпорядників бюджетних коштів інформації, необхідної для складання і виконання місцевих бюджетів;

– складання розписів місцевих бюджетів;

– здійснення фінансування головних розпорядників бюджетних коштів на здійснення програм та заходів на виконання делегованих і власних повноважень;

– здійснення перевірки правильності складення і затвердження кошторисів, планів асигнувань загального фонду місцевих бюджетів та планів надання кредитів із загального фонду місцевих бюджетів;

– аналізування звітів про виконання місцевих бюджетів, складання пояснювальних записок до них;

– підготовку інформаційних матеріалів, доповідних записок керівникам органів місцевого самоврядування, виконавчим комітетам відповідної місцевої ради про хід та підсумки виконання місцевого бюджету та з інших питань бюджету;

– здійснення контролю за цільовим та ефективним витрачанням бюджетних коштів відповідно до чинних нормативних актів України та ін.

Відповідно до покладених завдань і функцій місцеві фінансові органи (департаменти, управління) мають право:

– одержувати в установленому порядку від головних розпорядників бюджетних коштів, виконавчих органів влади, територіальних органів Казначейства України, органів Державної податкової служби України, інших державних органів, підприємств, установ та організацій всіх форм власності інформацію, матеріали та інші документи, необхідні для складення проекту місцевих бюджетів та аналізу їх виконання;

– одержувати в установленому законодавством порядку від місцевих органів Державної служби статистики України статистичні дані, необхідні для виконання покладених на них функцій;

– залучати фахівців інших виконавчих органів відповідних рад, підприємств, організацій і об'єднань громадян (за погодженням) до розгляду питань, що знаходяться в їх компетенції;

– в установленому порядку та у межах своєї компетенції призупиняти бюджетні асигнування та вживати заходів до розпорядників і одержувачів бюджетних коштів за вчинені ними бюджетні правопорушення;

– інші права, передбачені чинним законодавством України.

АКТУАЛЬНО!

До закінчення періоду окремого виконання бюджетів функції місцевих фінансових органів територіальних громад здійснюють відповідні місцеві фінансові органи, утворені до затвердження Кабінетом Міністрів України територій територіальних громад. До закінчення періоду окремого виконання бюджетів функції місцевих (районних) фінансових органів здійснюють відповідні місцеві (районні) фінансові органи, утворені до утворення та ліквідації районів.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які органи законодавчої влади відносяться до органів загальнодержавного управління бюджетом?
2. Які органи виконавчої влади належать до органів загальнодержавного управління бюджетом?
3. Які органи відносять до органів оперативного управління бюджетними коштами?
4. Охарактеризуйте органи нефінансового профілю, які беруть участь в управлінні бюджетними коштами.
5. Назвіть завдання Міністерства фінансів України у сфері оперативного управління бюджетними коштами.

6. Якими є завдання Державної казначейської служби України у сферах казначейського обслуговування бюджетних коштів та бухгалтерського обліку виконання бюджетів?
7. Якими є основні завдання Державної аудиторської служби України у сфері державного фінансового контролю?
8. Назвіть основні завдання Державної податкової служби України у сфері боротьби із бюджетними правопорушеннями під час застосування податкового законодавства?
9. Чи має право ДПС приймати рішення про зміну основного та неосновного місця обліку великих платників податків, зняття їх з обліку та переведення до територіального органу ДПС?
10. Які органи у сфері управління бюджетом здійснюють фінансове прогнозування показників місцевих бюджетів за основними видами доходів, видатків та фінансування на поточний та наступні бюджетні періоди?
11. Які структури відносяться до місцевих фінансових органів?
12. До чиєї компетенції належать повноваження зі складання, виконання бюджету, контролю за витрачанням коштів розпорядниками бюджетних коштів та функції, пов'язані з управлінням коштами міських бюджетів?
13. Якими є бюджетні компетенції місцевих фінансових органів?
14. Чи має право місцевий фінансовий орган контролювати напрямки і обсяги витрачання коштів розпорядниками бюджетних коштів?
15. Який орган оперативного управління має право встановлювати графіки подання квартальної (проміжної) та річної бюджетної та фінансової звітності розпорядникам коштів державного, місцевих бюджетів, органам фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування та головним розпорядникам бюджетних коштів?

ТЕМА 4. ОРГАНІЗАЦІЯ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

4.1. Сутність бюджетного процесу та його учасники

4.2. Характеристика розпорядників та одержувачів бюджетних коштів

4.3. Бюджетна класифікація

4.4. Розмежування доходів між бюджетами

4.5. Розмежування видатків між бюджетами

4.6. Взаємовідносини між бюджетами. Збалансування бюджету держави.

Питання для самоконтролю

4.1.СУТНІСТЬ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ ТА ЙОГО УЧАСНИКИ

Від належно організованого управління бюджетним процесом залежить соціально-економічне становище кожної громади, а також регіонів і країни в цілому. Якісно організований бюджетний процес забезпечує ефективність реалізації функцій і завдань всіх органів влади, високу якість надання публічних послуг та результативність роботи всіх його учасників.

Бюджетний процес *– регламентований бюджетним законодавством процес планування (прогноз), складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання, а також контролю за дотриманням бюджетного законодавства. Відносини, що виникають у цьому процесі регулюються Бюджетним кодексом України.* У бюджетному процесі використовується ***програмно-цільовий метод*** *- метод управління бюджетними коштами для досягнення конкретних результатів за рахунок коштів бюджету із застосуванням оцінки ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу.*

Управління бюджетними коштами – сукупність дій учасника бюджетного процесу відповідно до його повноважень, пов'язаних з формуванням та використанням бюджетних коштів, здійсненням контролю за дотриманням бюджетного законодавства, які спрямовані на досягнення цілей, завдань і конкретних результатів своєї діяльності та забезпечення ефективного, результативного і цільового використання бюджетних коштів.

Бюджетний процес здійснюється за п'ятьма стадіями.

1) складання та розгляд Бюджетної декларації (прогнозу місцевого бюджету) і прийняття рішення щодо них;

2) складання проектів бюджетів;

3) розгляд проекту та прийняття закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет);

4) виконання бюджету, включаючи внесення змін до закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет);

5) підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету і прийняття рішення щодо нього.

Стадія 1. Складання та розгляд Бюджетної декларації (прогнозу місцевого бюджету) і прийняття рішення щодо них.

Державний бюджет. Кабінет Міністрів організовує роботу по складанню бюджету через Міністерство фінансів. Міністерство фінансів України щороку спільно з іншими головними розпорядниками коштів державного бюджету відповідно до цілей та пріоритетів, визначених у щорічному посланні Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України, Програмі діяльності Кабінету Міністрів України, прогнозних та програмних документах економічного і соціального розвитку, складає Бюджетну декларацію - документ середньострокового бюджетного планування, що визначає засади бюджетної політики і показники державного бюджету на середньостроковий період та є основою для складання проекту Державного бюджету України і прогнозів місцевих бюджетів.

Міністерство фінансів України на підставі основних прогнозних макропоказників економічного і соціального розвитку України на середньостроковий період та аналізу виконання бюджету у попередніх і поточному бюджетних періодах прогнозує обсяги доходів державного бюджету, визначає обсяги фінансування державного бюджету, повернення кредитів до державного бюджету та орієнтовні граничні показники видатків державного бюджету та надання кредитів з державного бюджету (включаючи обсяг видатків та надання кредитів на національну безпеку і оборону) на середньостроковий період.

Рада національної безпеки і оборони України на підставі обсягу видатків та надання кредитів на національну безпеку і оборону на середньостроковий період, доведеного Міністерством фінансів України, готує з урахуванням програмних документів у сфері національної безпеки і оборони та не пізніше 15 квітня року, що передує плановому, надає Міністерству фінансів України обґрунтовані пропозиції щодо розподілу зазначеного обсягу між головними розпорядниками коштів державного бюджету.

Міністерство фінансів України розробляє та у визначені ним терміни доводить до головних розпорядників коштів держав-

ного бюджету інструкції з підготовки пропозицій до Бюджетної декларації та орієнтовні граничні показники видатків державного бюджету та надання кредитів з державного бюджету на середньостроковий період. Головні розпорядники коштів державного бюджету відповідно до вимог інструкцій готують пропозиції до Бюджетної декларації. Міністерство фінансів України здійснює аналіз таких пропозицій на відповідність доведеним орієнтовним граничним показникам видатків і вимогам інструкцій. На основі такого аналізу Міністр фінансів України приймає рішення про включення пропозицій головних розпорядників коштів державного бюджету до Бюджетної декларації.

Міністерство фінансів України до 15 травня року, що передує плановому, подає Бюджетну декларацію на розгляд Кабінету Міністрів України. Кабінет Міністрів України щороку, не пізніше 1 червня року, що передує плановому, схвалює Бюджетну декларацію.

Міністерство розвитку економіки торгівлі та сільського господарства України, за участю Комітету Верховної Ради України з питань бюджету у тритижневий строк після схвалення Бюджетної декларації Кабінетом Міністрів України готує пропозиції щодо розподілу обсягу державних капітальних вкладень на розроблення та реалізацію державних інвестиційних проектів на середньостроковий період між головними розпорядниками бюджетних коштів за результатами відбору державних інвестиційних проектів.

Кабінет Міністрів України подає до Верховної Ради України Бюджетну декларацію разом із фінансово-економічним обґрунтуванням у триденний строк з дня її схвалення. Фінансово-економічне обґрунтування має містити розрахунки і пояснення до положень і показників, визначених Бюджетною декларацією (включаючи пояснення відмінностей від Бюджетної декларації, схваленої у попередньому бюджетному періоді, орієнтовні показники витрат державного бюджету за функціональною класифікацією видатків та кредитування бюджету із зазначенням пріоритетних напрямів).

Верховна Рада України розглядає Бюджетну декларацію за спеціальною процедурою, визначеною Регламентом Верховної Ради України.

Місцеві бюджети. Місцевий фінансовий орган щороку спільно з іншими головними розпорядниками бюджетних коштів відповідно до цілей та пріоритетів, визначених у прогнозних та програмних документах економічного і соціального розвитку України і відповідної території, та з урахуванням Бюджетної декларації складає прогноз місцевого бюджету - документ середньострокового бюджетного планування, що визначає показники місцевого бюджету на середньостроковий період і є основою для складання проекту місцевого бюджету.

Організаційно-методологічні засади складання прогнозу місцевого бюджету (включаючи типову форму прогнозу місцевого бюджету) визначаються Міністерством фінансів України. Місцевий фінансовий орган на підставі основних прогнозних макропоказників економічного і соціального розвитку України та основних прогнозних показників економічного і соціального розвитку відповідної території на середньостроковий період та аналізу виконання місцевого бюджету у попередніх та поточному бюджетних періодах прогнозує обсяги доходів місцевого бюджету, визначає обсяги фінансування місцевого бюджету, повернення кредитів до місцевого бюджету та орієнтовні граничні показники видатків місцевого бюджету та надання кредитів з місцевого бюджету на середньостроковий період.

Місцевий фінансовий орган розробляє та у визначені ним терміни доводить до головних розпорядників бюджетних коштів інструкції з підготовки пропозицій до прогнозу місцевого бюджету та орієнтовні граничні показники видатків місцевого бюджету та надання кредитів з місцевого бюджету на середньостроковий період. Місцевий фінансовий орган здійснює аналіз поданих головними розпорядниками бюджетних коштів пропозицій. На основі такого аналізу керівник місцевого фінансового органу приймає рішення про включення пропозицій головних розпорядників бюджетних коштів до прогнозу місцевого бюджету.

Місцеві фінансові органи до 15 серпня року, що передує плановому, подають до Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів відповідних місцевих рад прогнози відповідних місцевих бюджетів. Рада міністрів Автономної Республіки Крим,

місцеві державні адміністрації, виконавчі органи відповідних місцевих рад не пізніше 1 вересня року, що передує плановому, розглядають та схвалюють прогнози відповідних місцевих бюджетів і у п'ятиденний строк подають їх разом із фінансово-економічним обґрунтуванням до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідних місцевих рад для розгляду.

Місцеві бюджети затверджуються рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради до 25 грудня (включно) року, що передує плановому.

Якщо до 1 грудня року, що передує плановому, Верховною Радою України не прийнято закон про Державний бюджет України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, відповідна місцева рада при затвердженні відповідних місцевих бюджетів враховують обсяги міжбюджетних трансфертів, визначені у проекті закону про Державний бюджет України на плановий бюджетний період, поданому Кабінетом Міністрів України до Верховної Ради України.

У двотижневий строк з дня офіційного опублікування закону про Державний бюджет України Верховна Рада Автономної Республіки Крим, відповідна місцева рада приводять обсяги міжбюджетних трансфертів у відповідність із законом про Державний бюджет України. Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні, міські, районні, селищні, сільські ради при затвердженні відповідних бюджетів враховують у першочерговому порядку потребу в коштах на оплату праці працівників бюджетних установ відповідно до встановлених законодавством України умов оплати праці та розміру мінімальної заробітної плати; на проведення розрахунків за електричну та теплову енергію, водопостачання, водовідведення, природний газ та послуги зв'язку, які споживаються бюджетними установами. Ліміти споживання енергоносіїв у натуральних показниках для кожної бюджетної установи встановлюються виходячи з обсягів відповідних бюджетних асигнувань.

Стадія 2. Складання проектів бюджетів.

Державний бюджет. Для підготовки проекту Державного бюджету України Міністерство фінансів України розробляє і доводить до головних розпорядників бюджетних коштів

інструкції з підготовки бюджетних запитів у терміни, визначені Міністерством фінансів України.

Головні розпорядники бюджетних коштів забезпечують складання бюджетних запитів відповідно до Бюджетної декларації та вимог інструкцій у терміни та порядку, встановлені Міністерством фінансів України та з урахуванням:

– планів діяльності на середньостроковий період;

– звітів про виконання паспортів бюджетних програм;

– результатів оцінки ефективності бюджетних програм;

– висновків про результати контрольних заходів, проведених органами, уповноваженими на здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства;

– рішень Кабінету Міністрів України за результатами огляду витрат державного бюджету.

Міністерство фінансів України на будь-якому етапі складання і розгляду проекту Державного бюджету України проводить аналіз бюджетного запиту, поданого головним розпорядником бюджетних коштів, на предмет його відповідності Бюджетній декларації, а також ефективності використання бюджетних коштів. На основі результатів аналізу Міністр фінансів України приймає рішення про включення бюджетного запиту до проекту Державного бюджету України перед поданням його на розгляд Кабінету Міністрів України.

На основі аналізу бюджетних запитів, та з урахуванням положень та показників на плановий бюджетний період, визначених Бюджетною декларацією, схваленою у році, що передує плановому, і рекомендацій Верховної Ради України щодо бюджетної політики Міністерство фінансів України готує проект закону про Державний бюджет України. Міністерство фінансів України подає Кабінету Міністрів України для розгляду проект закону про Державний бюджет України та вносить пропозиції щодо термінів і порядку розгляду цього проекту в Кабінеті Міністрів України.

Кабінет Міністрів України до схвалення проекту закону про Державний бюджет України подає цей проект закону:

1) Раді національної безпеки і оборони України по статтях, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки і оборони України;

2) Вищій раді правосуддя по статтях, пов'язаних із забезпеченням функціонування судів і діяльності суддів, органів та установ системи правосуддя.

Кабінет Міністрів України схвалює проект закону про Державний бюджет України та подає його разом з відповідними матеріалами Верховній Раді України та Президенту України не пізніше 15 вересня року, що передує плановому.

Головні розпорядники бюджетних коштів забезпечують уточнення бюджетних запитів для подання до Верховної Ради України та у триденний строк подають їх до Міністерства фінансів України.

Разом з проектом закону про Державний бюджет України, схваленим Кабінетом Міністрів України, подаються:

1) пояснювальна записка до проекту закону про Державний бюджет України;

2) прогнозні показники зведеного бюджету України (включаючи оцінку Державного бюджету України та місцевих бюджетів) відповідно до бюджетної класифікації;

3) обґрунтування розрахунку вартісної величини прожиткового мінімуму на відповідний бюджетний період у розрахунку на місяць на одну особу, а також окремо для основних соціальних і демографічних груп населення;

4) перелік пільг з податків і зборів із розрахунком втрат доходів бюджету від їх надання;

5) переліки та обсяги коштів за державними цільовими програмами, які включено головними розпорядниками коштів державного бюджету до бюджетних програм, передбачених у проекті закону про Державний бюджет України;

6) перелік державних інвестиційних проектів із зазначенням загальної вартості кожного проекту, загальних обсягів витрат державного бюджету, необхідних для розроблення та реалізації кожного проекту, включаючи обсяги витрат державного бюджету, необхідних для завершення кожного проекту, а також обсяги таких витрат на відповідний бюджетний період у розрізі бюджетних програм. Підготовка таких матеріалів здійснюється Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, за результатами розподілу, обсягу державних капітальних вкладень на розроблення та реалізацію державних інвестиційних проектів;

7) інформація щодо загального обсягу державного боргу та гарантованого державою боргу на кінець планового бюджетного періоду (у тому числі за типом боргового зобов'язання), а також витрат з виконання державних боргових і гарантійних зобов'язань на поточний та наступні бюджетні періоди до повного погашення таких зобов'язань (включаючи обсяг видатків на обслуговування державного боргу) і структури таких витрат;

8) план державних запозичень на наступний бюджетний період, а також перелік інвестиційних проектів, під які можуть надаватися державні гарантії у наступному бюджетному періоді. План державних запозичень на наступний бюджетний період має включати перелік кредитів (позик) із зазначенням кредиторів, видів, мети, назви валюти, строку і відсоткової ставки державних запозичень, а також стану укладання кредитних договорів;

9) переліки та обсяги довгострокових зобов'язань за енергосервісом за бюджетними програмами до повного завершення розрахунків з виконавцями енергосервісу;

10) доповідь про хід виконання Державного бюджету України у поточному бюджетному періоді;

11) інформація про мету, завдання та результативні показники, яких кожний головний розпорядник коштів державного бюджету передбачає досягти під час виконання бюджетних програм, за формою, визначеною Міністерством фінансів України;

12) інформація про цілі державної політики у відповідній сфері діяльності, формування та/або реалізацію якої забезпечує головний розпорядник коштів державного бюджету, і показники їх досягнення за результатами попереднього бюджетного періоду, очікувані у поточному бюджетному періоді та прогнозні на середньостроковий період (подається до Комітету Верховної Ради України з питань бюджету);

13) протокол про результати консультацій Кабінету Міністрів України із всеукраїнськими асоціаціями органів місцевого самоврядування;

14) інформація щодо врахування пропозицій Ради національної безпеки і оборони України до проекту закону про Державний бюджет України по статтях, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки і оборони України (з вмотивованим обґрунтуванням);

15) інформація щодо врахування пропозицій Вищої ради правосуддя до проекту закону про Державний бюджет України по статтях, пов'язаних із забезпеченням функціонування судів і діяльності суддів, органів та установ системи правосуддя (з вмотивованим обґрунтуванням);

16) інформація про фіскальні ризики (включаючи умовні зобов'язання і квазіфіскальні операції) та їх вплив на показники державного бюджету у плановому бюджетному періоді;

17) інформація про виконання плану заходів з приведення загального обсягу державного боргу та гарантованого державою боргу до встановлених вимог (у разі схвалення такого плану).

Місцеві бюджети. Проект рішення про місцевий бюджет перед його розглядом на сесії Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради схвалюється Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевою державною адміністрацією чи виконавчим органом відповідної місцевої ради. Разом з ним подаються:

1) пояснювальна записка до проекту рішення, яка має містити:

а) інформацію про соціально-економічний стан відповідної адміністративно-територіальної одиниці і прогноз її розвитку на наступний бюджетний період, покладені в основу проекту місцевого бюджету;

б) оцінку доходів місцевого бюджету з урахуванням втрат доходів місцевого бюджету внаслідок наданих Верховною Радою Автономної Республіки Крим, відповідною місцевою радою податкових пільг;

в) пояснення до основних положень проекту рішення про місцевий бюджет, включаючи аналіз пропонованих обсягів видатків і кредитування за бюджетною класифікацією. Пояснення включають бюджетні показники за попередній, поточний, наступний бюджетні періоди в розрізі класифікації видатків та кредитування бюджету;

г) обґрунтування особливостей міжбюджетних взаємовідносин та надання субвенцій на виконання інвестиційних проектів;

ґ) інформацію щодо погашення місцевого боргу, обсягів та умов місцевих запозичень;

2) проект показників зведеного бюджету міста з районним поділом;

3) показники витрат місцевого бюджету, необхідних на наступні бюджетні періоди для завершення інвестиційних проектів, що враховані в бюджеті, за умови якщо реалізація таких проектів триває більше одного бюджетного періоду;

4) перелік інвестиційних проектів на середньостроковий період;

5) переліки та обсяги довгострокових зобов'язань за енергосервісом за бюджетними програмами до повного завершення розрахунків з виконавцями енергосервісу;

6) інформація про хід виконання відповідного бюджету у поточному бюджетному періоді;

7) пояснення головних розпорядників бюджетних коштів до проекту відповідного бюджету (подаються комісії з питань бюджету Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради);

8) інші матеріали, обсяг і форму яких визначає Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцева державна адміністрація або виконавчий орган відповідної місцевої ради.

Рішенням про місцевий бюджет визначаються:

1) загальні суми доходів, видатків та кредитування місцевого бюджету (з розподілом на загальний та спеціальний фонди);

2) граничний обсяг річного дефіциту (профіциту) місцевого бюджету в наступному бюджетному періоді, місцевого боргу і гарантованого Автономною Республікою Крим, обласною радою чи територіальною громадою міста боргу на кінець наступного бюджетного періоду; граничний обсяг надання місцевих гарантій, а також повноваження щодо надання таких гарантій;

3) доходи місцевого бюджету за бюджетною класифікацією (у додатку до рішення);

4) фінансування місцевого бюджету за бюджетною класифікацією (у додатку до рішення);

5) бюджетні призначення головним розпорядникам коштів місцевого бюджету за бюджетною класифікацією з обов'язковим виділенням видатків споживання (з них видатків на оплату праці, оплату комунальних послуг і енергоносіїв) та видатків розвитку (у додатках до рішення);

6) бюджетні призначення міжбюджетних трансфертів (у додатках до рішення);

7) розмір оборотного залишку коштів місцевого бюджету;

8) додаткові положення, що регламентують процес виконання місцевого бюджету.

Перелік захищених видатків місцевого бюджету визначається на підставі статті 55 бюджетного кодексу. У рішенні про місцевий бюджет видатки та кредитування за головними розпорядниками коштів місцевого бюджету повинні бути деталізовані за програмною класифікацією видатків та кредитування місцевого бюджету, за групами функціональної класифікації видатків та кредитування бюджету та окремими категоріями економічної класифікації видатків бюджету і класифікації кредитування бюджету.

Стадія 3. Розгляд проекту та прийняття закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет).

Державний бюджет. Конституційне положення передбачає, що Кабінет Міністрів України не пізніше 15 вересня кожного року подає до Верховної Ради України проект закону про Державний бюджет України на наступний рік. Разом із проектом закону подається доповідь про хід виконання Державного бюджету України поточного року. Поданий Кабінетом Міністрів України проект закону про Державний бюджет України на наступний рік надається народним депутатам та Рахунковій палаті не пізніше ніж за чотири дні до його представлення у Верховній Раді. Розгляду проекту закону про Державний бюджет України, який відбувається в трьох читаннях, передує процедура його представлення.

Процедура: представлення проекту закону про Державний бюджет України. Не пізніше ніж через п'ять днів з дня подання його Кабінетом Міністрів України до Верховної Ради. Проект закону про Державний бюджет України на наступний рік Верховній Раді представляє на її пленарному засіданні Міністр фінансів України. Проект має бути розроблений з дотриманням вимог Бюджетного кодексу України та має ґрунтуватися на Бюджетній декларації з урахуванням рекомендацій Верховної Ради щодо бюджетної політики,

а також не може містити положень про зупинення дії чи внесення змін до законів. За результатами обговорення проекту закону про Державний бюджет України на наступний рік Верховна Рада може прийняти рішення про його відхилення у разі невідповідності вимогам Бюджетного кодексу України. Повернений законопроект може бути повторно внесений на розгляд Верховної Ради за умови усунення недоліків, що стали підставою для їх повернення. У разі відхилення Верховною Радою проекту закону про Державний бюджет України на наступний рік Кабінет Міністрів України зобов'язаний у 7-денний строк з дня набрання чинності рішенням про його відхилення подати до Верховної Ради проект закону про Державний бюджет України на наступний рік з обґрунтуванням внесених змін. У такому разі строки підготовки і розгляду проекту закону про Державний бюджет України на наступний рік у першому та другому читаннях збільшуються на п'ять днів. Якщо ж проекту закону про Державний бюджет не відхилено розпочинається підготовка до його розгляду на пленарному засіданні в першому читанні.

Процедура: підготовка проекту закону про Державний бюджет України до першого читання. Народні депутати, комітети формують свої пропозиції до проекту закону про Державний бюджет України на наступний рік і не пізніше 1 жовтня року, що передує плановому, направляють їх до комітету з питань бюджету. Рахункова палата проводить експертизу проекту закону про Державний бюджет України на наступний рік і до 1 жовтня року, що передує плановому, подає свої висновки Верховній Раді. Бюджетний комітет не пізніше 15 жовтня року, що передує плановому, розглядає пропозиції до проекту закону про Державний бюджет України на наступний рік, висновки Рахункової палати і готує висновки та пропозиції до нього. Показники, що містяться у висновках та пропозиціях до проекту закону про Державний бюджет України на наступний рік, мають бути збалансованими.

Процедура: розгляд проекту закону про Державний бюджет України на наступний рік у першому читанні. Верховна Рада розглядає проект закону про Державний бюджет України на наступний рік у першому читанні не пізніше 20

жовтня року, що передує плановому. Якщо на підтримку під час голосування в цілому проекту постанови Верховної Ради щодо висновків та пропозицій до проекту закону про Державний бюджет України на наступний рік не отримано необхідної кількості голосів народних депутатів, Верховна Рада може прийняти рішення про направлення цього проекту постанови до комітету, до предмета відання якого належать питання бюджету, для підготовки до повторного розгляду Верховною Радою з урахуванням зауважень, висловлених під час розгляду цього питання на пленарному засіданні Верховної Ради (з визначенням строків такої підготовки).

Процедура: підготовка та розгляд проекту закону про Державний бюджет України на наступний рік у другому читанні. Після прийняття проекту закону про Державний бюджет України на наступний рік у першому читанні Кабінет Міністрів України за участю уповноважених представників бюджетного комітету готує та у 14-денний строк, але не пізніше 3 листопада року, що передує плановому, подає до Верховної Ради проект закону про Державний бюджет України на наступний рік, підготовлений відповідно до Бюджетних висновків Верховної Ради. Розгляд у другому читанні проекту закону про Державний бюджет України на наступний рік завершується не пізніше 20 листопада року, що передує плановому. У другому читанні приймаються: граничний обсяг річного дефіциту (профіциту) державного бюджету, граничний обсяг державного боргу та граничний обсяг надання державних гарантій; загальна сума доходів, видатків та кредитування державного бюджету; розмір мінімальної заробітної плати на відповідний бюджетний період, розмір прожиткового мінімуму на відповідний бюджетний період у розрахунку на місяць на одну особу, а також окремо для основних соціальних і демографічних груп населення та рівень забезпечення прожиткового мінімуму на відповідний бюджетний період; бюджетні призначення міжбюджетних трансфертів та інші положення, необхідні для формування місцевих бюджетів. Якщо не прийнято рішення про прийняття проекту закону про Державний бюджет України на наступний рік у другому читанні, Верховна Рада може прийняти рішення про направлення цього законопроекту до Кабінету

Міністрів України для підготовки на повторне друге читання (з визначенням строків та критеріїв такої підготовки). Якщо під час прийняття проекту закону у другому читанні в тексті цього законопроекту виникають суперечності і помилки, які виключають можливість застосування його норм після остаточного прийняття та набрання чинності, розгляд відповідних статей законопроекту переноситься на третє читання.

Процедура: підготовка та розгляд проекту закону про Державний бюджет України на наступний рік у третьому читанні. Відповідно до рішення Верховної Ради про прийняття проекту закону про Державний бюджет України на наступний рік у другому читанні Бюджетний комітет, не пізніше 25 листопада року, що передує плановому, готує його до третього читання. У разі неприйняття, цей законопроект за рішенням Верховної Ради знову направляється на повторне третє читання з визначенням строків його наступного розгляду на пленарному засіданні Верховної Ради. Закон про Державний бюджет України приймається Верховною Радою України до 1 грудня року, що передує плановому. Протягом бюджетного періоду до закону про Державний бюджет України можуть бути внесені зміни за поданням суб'єктів права законодавчої ініціативи з додержанням вимог Бюджетного кодексу України та Регламенту Верховної Ради України.

Місцеві бюджети. Бюджетний процес в Україні здійснюється одночасно або окремо щодо кожного бюджету, що входить до бюджетної системи. Складання проектів бюджетів, їх розгляд та затвердження є взаємозалежним процесом, що додатково характеризує єдність бюджетної системи. Проект рішення про місцевий бюджет перед його розглядом на сесії Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради попередньо схвалюється Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевою державною адміністрацією чи виконавчим органом відповідної місцевої ради. Подання до місцевої ради проекту рішення про місцевий бюджет належить до власних (самоврядних) повноважень виконавчих органів сільських, селищних, міських рад, а підготовка рішення про районний чи обласний бюджет належить до повноважень місцевих державних адміністрацій.

Повноваження ж із затвердження місцевого бюджету відповідним рішенням місцевої ради закріплено за відповідними радами. Розгляд та затвердження районних, обласних бюджетів відбувається виключно на пленарних засіданнях районної, обласної ради. Місцеві бюджети затверджуються рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради до 25 грудня (включно) року, що передує плановому.

Стадія 4. Виконання бюджету, включаючи внесення змін до закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет).

При виконанні державного бюджету і місцевих бюджетів застосовується казначейське обслуговування бюджетних коштів. Казначейство України забезпечує казначейське обслуговування бюджетних коштів на основі ведення єдиного казначейського рахунку, відкритого у Національному банку України.

Державний бюджет. Виконання Державного бюджету України забезпечує Кабінет Міністрів України. Загальну організацію та управління виконанням Державного бюджету України, координує діяльність учасників бюджетного процесу з питань виконання бюджету здійснює Міністерство фінансів України. Державний бюджет України виконується за розписом, який затверджується Міністром фінансів України, відповідно до бюджетних призначень у місячний строк з дня прийняття закону про Державний бюджет України. До затвердження розпису Державного бюджету України Міністром фінансів України затверджується тимчасовий розпис Державного бюджету України на відповідний період.

Примірник затвердженого розпису Державного бюджету України передається до Рахункової палати та Комітету Верховної Ради України з питань бюджету з подальшим інформуванням про внесені до нього зміни, змінами до закону про Державний бюджет України. Міністерство фінансів України протягом бюджетного періоду забезпечує відповідність розпису Державного бюджету України встановленим бюджетним призначенням, а також відповідність розподілу бюджетних асигнувань головним розпорядникам бюджетних коштів за

загальним фондом державного відповідному прогнозу надходжень загального фонду протягом бюджетного періоду.

Розпорядники бюджетних коштів беруть бюджетні зобов'язання та здійснюють платежі тільки в межах бюджетних асигнувань, встановлених кошторисами, враховуючи необхідність виконання бюджетних зобов'язань минулих років; довгострокових зобов'язань за енергосервісом, узятих на облік органами Казначейства України; середньострокових зобов'язань за договорами на будівництво, реконструкцію, ремонт і утримання автомобільних доріг; щодо завдань (проектів) Національної програми інформатизації - після їх погодження з Генеральним державним замовником Національної програми інформатизації.

Проект закону про внесення змін до закону про Державний бюджет України може розглядатися у Верховній Раді України лише у разі наявності експертного висновку Міністерства фінансів України (крім поданих Кабінетом Міністрів України проектів законів, розробником яких є Міністерство фінансів України).

Місцеві бюджети. Казначейство України веде облік усіх надходжень, що належать місцевим бюджетам та здійснює повернення коштів, помилково або надміру зарахованих до бюджету. За рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради при виконанні місцевих бюджетів обслуговування бюджетних коштів у частині бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ може здійснюватися установами банків державного сектору. Порядок такого обслуговування, а також особливості ведення бухгалтерського обліку виконання місцевих бюджетів та складання звітності про виконання місцевих бюджетів щодо таких коштів визначаються Кабінетом Міністрів України за погодженням з Національним банком України.

Місцевий бюджет виконується за розписом, який затверджується керівником місцевого фінансового органу. До затвердження розпису затверджується тимчасовий розпис місцевого бюджету на відповідний період. Керівник місцевого фінансового органу протягом бюджетного періоду забезпечує відповідність розпису місцевого бюджету встановленим бюджетним призначенням.

Місцевий фінансовий орган за участю органів, що контролюють справляння надходжень бюджету, у процесі виконання місцевого бюджету за доходами здійснює прогнозування та аналіз доходів відповідного бюджету. Органи, що контролюють справляння надходжень бюджету, забезпечують своєчасне та в повному обсязі надходження до місцевих бюджетів податків і зборів та інших доходів місцевих бюджетів відповідно до законодавства.

Виконання місцевих бюджетів за видатками та кредитуванням здійснюється відповідно до статей 46-51 Бюджетного кодексу України. Органи Казначейства України здійснюють операції щодо виконання платіжних доручень розпорядників бюджетних коштів на підставі підтвердних документів відповідно до взятих бюджетних зобов'язань та наявних бюджетних асигнувань за видатками місцевих бюджетів (протягом п'яти операційних днів з дати надання доручення на здійснення платежу за умови виконання доходів зведеного бюджету України).

Рішення про внесення змін до рішення про місцевий бюджет ухвалюється Верховною Радою Автономної Республіки Крим, відповідною місцевою радою на підставі офіційного висновку місцевого фінансового органу про перевиконання чи недовиконання дохідної частини загального фонду, про обсяг залишку коштів загального та спеціального фондів (крім власних надходжень бюджетних установ) відповідного бюджету. Факт перевиконання дохідної частини загального фонду місцевого бюджету визнається за підсумками першого кварталу та наступних звітних періодів з початку поточного бюджетного періоду на підставі офіційних висновків місцевого фінансового органу за умови перевищення доходів загального фонду місцевого бюджету (без урахування міжбюджетних трансфертів), врахованих у розписі місцевого бюджету на відповідний період, не менше ніж на 5 відсотків. Факт недоотримання доходів загального фонду місцевого бюджету визнається на підставі офіційного висновку місцевого фінансового органу за підсумками квартального звіту в разі недоотримання доходів загального фонду місцевого бюджету, врахованих у розписі місцевого бюджету на відповідний період, більше

ніж на 15 відсотків. Рішення про внесення змін до рішення про місцевий бюджет можуть бути ухвалені також в разі необхідності перерозподілу бюджетних призначень між головними розпорядниками бюджетних коштів (за наявності відповідного обґрунтування).

Ведення бухгалтерського обліку виконання місцевих бюджетів та порядок закриття рахунків місцевих бюджетів після закінчення бюджетного періоду здійснюються з урахуванням положень статей 56 і 57 Бюджетного кодексу. Після набрання чинності законом про Державний бюджет України органам державної влади та їх посадовим особам забороняється приймати рішення, що призводять до виникнення додаткових витрат місцевих бюджетів, без визначення джерел коштів, виділених державою для забезпечення цих витрат.

Стадія 5. Підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету і прийняття рішення щодо нього.

Метою складання бюджетної звітності є надання повної, правдивої та неупередженої інформації про стан виконання Державного бюджету України та місцевих бюджетів для прийняття управлінських рішень. Звітування про виконання бюджету відбувається поточне - в межах бюджетного періоду (подання оперативних, місячних, квартальних звітів), коли безпосередньо виконується бюджет, та завершальне (річне) - за результатами виконання бюджетів (подання річних звітів). Охоплює стадію звітування термін часу, протягом якого відбувається підготовка, розгляд та затвердження звіту за результатами виконання бюджету.

Заслуховування звіту про виконання державного бюджету та прийняття щодо нього рішення є завершальною стадією реалізації функції парламенту щодо здійснення контролю в сфері бюджету, а також завершують бюджетний цикл бюджетного процесу. Річний звіт про виконання закону про Державний бюджет України у Верховній Раді представляє член Кабінету Міністрів України, відповідальний за формування та реалізацію державної фінансової і бюджетної політики. За результатами розгляду Верховна Рада приймає рішення щодо річного звіту про виконання закону про Державний бюджет України.

До основних засад стадії звітування про виконання бюджетів відносяться такі:

1. Бюджетна звітність відображає стан виконання бюджету та містить інформацію в розрізі бюджетної класифікації;

2. Кабінет Міністрів України (Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації та виконавчі органи відповідних місцевих рад) щомісячно звітують перед Верховною Радою України (Верховною Радою Автономної Республіки Крим та відповідною місцевою радою) про витрачання коштів резервного фонду відповідного бюджету;

3. Зведення, складання та подання звітності про виконання Державного бюджету України здійснюються Казначейством України;

4. Забезпечення організації та ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової і бюджетної звітності у порядку, встановленому законодавством покладене на головних розпорядників бюджетних коштів.

До основних ***видів звітів, що затверджуються на стадії звітування про виконання бюджетів,*** *належать:*

– звіт про виконання Зведеного бюджету України;

– звіт про виконання Державного бюджету України (оперативний, місячний, квартальний та річний);

– звіти про виконання місцевих бюджетів;

– спеціальні види звітів про виконання окремих положень Державного бюджету України;

– звіти головних розпорядників бюджетних коштів про виконання паспортів бюджетних програм;

– звіти розпорядників та одержувачів бюджетних коштів.

Державний бюджет. Зведення, складання та подання звітності про виконання Державного бюджету України здійснюються Казначейством України. Річний звіт про виконання закону про Державний бюджет України подається Кабінетом Міністрів України Верховній Раді України, Президенту України та Рахунковій палаті не пізніше 1 квітня року, наступного за звітним. Рахункова палата протягом двох тижнів з дня офіційного подання Кабінетом Міністрів України річного звіту про виконання закону про Державний бюджет України готує та подає до Верховної Ради України висновки про виконання

закону про Державний бюджет України з оцінкою ефективності управління коштами державного бюджету, а також пропозиції щодо усунення порушень, виявлених у звітному бюджетному періоді, та вдосконалення бюджетного процесу загалом.

Місцеві бюджети. Звітність про виконання місцевих бюджетів визначається відповідно до вимог, встановлених щодо звітності про виконання Державного бюджету України у статтях 58-61 Бюджетного кодексу. Казначейство України складає та подає відповідним місцевим фінансовим органам звітність про виконання місцевих бюджетів за встановленими формами. Зведені показники звітності про виконання бюджетів одночасно подаються органами Казначейства України відповідно органу виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань фінансів, фінансовим органам місцевих державних адміністрацій та виконавчих органів відповідних місцевих рад. Органи, що контролюють справляння надходжень бюджету, подають місцевим фінансовим органам відповідні звіти, передбачені частиною третьою статті 59 та частиною третьою статті 60 Бюджетного кодексу. Квартальний та річний звіти про виконання місцевого бюджету подаються до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевою державною адміністрацією, виконавчим органом відповідної місцевої ради або сільським головою (якщо відповідний виконавчий орган не створено згідно із законом) у двомісячний строк після завершення відповідного бюджетного періоду. Перевірка річного звіту здійснюється Рахунковою палатою Верховної Ради Автономної Республіки Крим (щодо використання органами виконавчої влади коштів бюджету Автономної Республіки Крим), комісією з питань бюджету Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради, після чого Верховна Рада Автономної Республіки Крим, відповідні місцеві ради затверджують річний звіт про виконання бюджету або приймають інше рішення з цього приводу.

На всіх стадіях бюджетного процесу здійснюються контроль за дотриманням бюджетного законодавства, аудит та оцінка ефективності управління бюджетними коштами відповідно до законодавства.

4.2.ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗПОРЯДНИКІВ ТА ОДЕРЖУВАЧІВ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

При складанні та виконанні бюджетів усі учасники бюджетного процесу мають прагнути досягнення цілей, запланованих на основі національної системи цінностей і завдань інноваційного розвитку економіки, шляхом забезпечення якісного надання публічних послуг при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів та досягнення максимального результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів.

Учасниками бюджетного процесу *є органи, установи та посадові особи, наділені бюджетними повноваженнями (правами та обов'язками з управління бюджетними коштами). За обсягом наданих повноважень розпорядники бюджетних коштів поділяються на головних розпорядників бюджетних коштів та розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня.* Головними розпорядниками бюджетних коштів можуть бути виключно:

1) за бюджетними призначеннями, визначеними законом про Державний бюджет України, - установи, уповноважені забезпечувати діяльність Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України в особі їх керівників; міністерства, Національне антикорупційне бюро України, Конституційний Суд України, Верховний Суд, вищі спеціалізовані суди, Вища рада правосуддя та інші органи, безпосередньо визначені Конституцією України, в особі їх керівників, а також Державна судова адміністрація України, Національна академія наук України, Національна академія аграрних наук України, Національна академія медичних наук України, Національна академія педагогічних наук України, Національна академія правових наук України, Національна академія мистецтв України, інші установи, уповноважені законом або Кабінетом Міністрів України на реалізацію державної політики у відповідній сфері, в особі їх керівників;

2) за бюджетними призначеннями, визначеними рішенням про бюджет Автономної Республіки Крим, – уповноважені юридичні особи (бюджетні установи), що забезпечують діяльність Верховної Ради Автономної Республіки Крим та

Ради міністрів Автономної Республіки Крим, а також міністерства та інші органи влади Автономної Республіки Крим в особі їх керівників;

3) за бюджетними призначеннями, визначеними іншими рішеннями про місцеві бюджети, - місцеві державні адміністрації, виконавчі органи та апарати місцевих рад (секретаріат Київської міської ради), структурні підрозділи місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів місцевих рад в особі їх керівників. Якщо згідно із законом місцевою радою не створено виконавчий орган, функції головного розпорядника коштів відповідного місцевого бюджету виконує голова такої місцевої ради.

Головні розпорядники коштів Державного бюджету України затверджуються законом про Державний бюджет України шляхом встановлення їм бюджетних призначень. Головні розпорядники коштів місцевих бюджетів визначаються рішенням про місцевий бюджет.

Головний розпорядник бюджетних коштів:

1) розробляє план діяльності на середньостроковий період (включаючи заходи щодо реалізації інвестиційних проектів) з урахуванням Бюджетної декларації (прогнозу місцевого бюджету), закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет), прогнозних та програмних документів економічного і соціального розвитку;

2) організовує та забезпечує на підставі Бюджетної декларації (прогнозу місцевого бюджету) та плану діяльності на середньостроковий період складання проекту кошторису та бюджетного запиту і подає їх Міністерству фінансів України (місцевому фінансовому органу);

3) отримує бюджетні призначення шляхом їх затвердження у законі про Державний бюджет України (рішенні про місцевий бюджет); приймає рішення щодо делегування повноважень на виконання бюджетної програми розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня та/або одержувачами бюджетних коштів, розподіляє та доводить до них у встановленому порядку обсяги бюджетних асигнувань;

4) затверджує кошториси розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня (плани використання бюджетних коштів одержувачів бюджетних коштів), якщо інше не передбачено законодавством;

5) розробляє проекти порядків використання коштів державного бюджету за бюджетними програмами, здійснення заходів за якими потребує нормативно-правового визначення механізму використання бюджетних коштів, головні розпорядники коштів державного бюджету розробляють проекти порядків використання коштів державного бюджету (в тому числі за бюджетними програмами, вперше визначеними законом про Державний бюджет України) та забезпечують їх затвердження протягом 30 днів з дня набрання чинності законом про Державний бюджет України. За рішенням Кабінету Міністрів України (у формі протокольного рішення) порядки використання коштів державного бюджету затверджуються Кабінетом Міністрів України або головним розпорядником коштів державного бюджету за погодженням з Міністерством фінансів України. Про затвердження таких порядків інформується Комітет Верховної Ради України з питань бюджету.;

6) розробляє та затверджує паспорти бюджетних програм і складає звіти про їх виконання, при цьому забезпечуючи:

– своєчасність затвердження паспортів бюджетних програм, достовірність і повноту інформації, що в них міститься;

– відповідність змісту паспортів бюджетних програм закону про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет) та/або розпису бюджету (крім випадків внесення змін до паспортів бюджетних програм у разі внесення змін до спеціального фонду кошторису бюджетної установи в частині власних надходжень бюджетних установ), порядкам використання бюджетних коштів і правилам складання паспортів бюджетних програм та звітів про їх виконання;

– підтвердження результативних показників бюджетних програм офіційною державною статистичною, фінансовою та іншою звітністю, даними бухгалтерського, статистичного та внутрішньогосподарського (управлінського) обліку та запровадження форми обліку для збору такої інформації;

7) організовує та здійснює моніторинг виконання бюджетних програм, здійснює оцінку їх ефективності;

8) здійснює управління бюджетними коштами у межах встановлених йому бюджетних повноважень, забезпечуючи ефективне, результативне і цільове використання бюджетних

коштів, організацію та координацію роботи розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів у бюджетному процесі;

9) здійснює контроль за своєчасним поверненням у повному обсязі до бюджету коштів, наданих за операціями з кредитування бюджету, а також кредитів (позик), отриманих державою (Автономною Республікою Крим чи територіальною громадою міста), та коштів, наданих під державні (місцеві) гарантії;

10) здійснює внутрішній контроль за повнотою надходжень, взяттям бюджетних зобов'язань розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачами бюджетних коштів і витрачанням ними бюджетних коштів;

11) забезпечує організацію та ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової і бюджетної звітності;

12) забезпечує доступність інформації про бюджет відповідно до законодавства.

Головними розпорядниками коштів є:

– міністри та керівники інших центральних органів виконавчої влади (використання асигнувань з державного бюджету);

– керівники відділів обласних, міських, районних держадміністрацій (використання асигнувань з місцевих бюджетів відповідного рівня);

– голови сільських та селищних рад (використання коштів сільських та селищних бюджетів).

– Головні розпорядники у порівнянні з нижчими розпорядниками наділені більшими правами, обов'язками і, відповідно, несуть більшу відповідальність, зокрема:

– розглядають і затверджують кошториси і плани асигнувань підвідомчої їм установи;

– складають зведені кошториси в цілому по міністерству, відомству, управлінню, відділу;

– здійснюють в установленому порядку перерозподіл отриманих асигнувань між розпорядниками коштів нижчого рівня;

– здійснюють постійну перевірку законності та ефективності використання бюджетних коштів підвідомчими їм установами;

– несуть відповідальність за виконання кошторису не тільки відомства в цілому, а й усіх підвідомчих їм установ та

здійснюють контроль за ефективністю використання бюджетних коштів і станом обліку і звітності в цих установах.

– До розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня відносяться керівники установ та організацій, що мають підвідомчі установи та одержують кошти з бюджету на здійснення витрат своєї установи і також на витрати підвідомчих установ.

Розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня є:

– керівники установ, які одержують кошти від головних розпорядників на здійснення витрат цієї установи і для розподілу між підвідомчими установами та організаціями;

– керівники установ, які одержують бюджетні кошти тільки на витрати цієї установи.

Одержувачі коштів місцевих бюджетів *– підприємства, установи та організації, що не мають статусу бюджетної установи, одержують безпосередньо через розпорядників кошти з бюджету як фінансову підтримку або уповноважені органами місцевої влади на виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку і надання послуг.*

Розпорядник бюджетних коштів може уповноважити одержувача бюджетних коштів на виконання заходів, передбачених бюджетною програмою, шляхом доведення йому бюджетних асигнувань та надання відповідних коштів бюджету (на безповоротній чи поворотній основі). Одержувач використовує такі кошти відповідно до вимог бюджетного законодавства на підставі плану використання бюджетних коштів, що містить розподіл бюджетних асигнувань.

Критерії визначення одержувача бюджетних коштів встановлюються Кабінетом Міністрів України з урахуванням напрямів, досвіду і результатів діяльності, фінансово-економічного обґрунтування виконання заходів бюджетної програми та застосування договірних умов. Розпорядники бюджетних коштів, в оперативному управлінні або господарському віданні яких знаходяться об’єкти, щодо яких здійснюється закупівля енергосервісу, мають право брати довгострокові зобов’язання за енергосервісом на підставі істотних умов договору енергосервісу, затверджених центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, енергозбере-

ження, відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива (щодо об'єктів державної власності), Верховною Радою Автономної Республіки Крим, відповідною місцевою радою (щодо об'єктів комунальної власності).

Головні розпорядники коштів мають право використовувати надані їм бюджетні кошти на утримання своїх установ, на відповідні централізовані заходи у межах власного відомства, а також розподіляти їх між підвідомчими розпорядниками коштів.

З метою формування переліку всіх розпорядників та одержувачів, упорядкування мережі розпорядників нижчого рівня та одержувачів створено Єдиний реєстр розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів це – автоматизована система збирання, накопичення, обліку та надання інформації про таких суб'єктів.

Мережа розпорядника коштів місцевого бюджету *– згрупована головним розпорядником коштів місцевого бюджету відповідно до законодавства вичерпна інформація щодо розпорядників коштів місцевого бюджету нижчого рівня, які у своїй діяльності підпорядковані цьому розпоряднику та/або діяльність яких координується ним, та одержувачів коштів місцевих бюджетів.*

АКТУАЛЬНО!

Присвоєння розпорядникам бюджетних коштів (одержувачам бюджетних коштів) кодів за Єдиним реєстром здійснюється в автоматизованому режимі після внесення до бази даних Єдиного реєстру такої інформації (рис. 4.1.):

Головними розпорядниками бюджетних коштів під час підготовки пропозицій до Бюджетної декларації (прогнозу місцевого бюджету) та складання бюджетного запиту з урахуванням планів діяльності на середньостроковий період, прогнозних та програмних документів економічного і соціального розвитку формуються бюджетні програми.

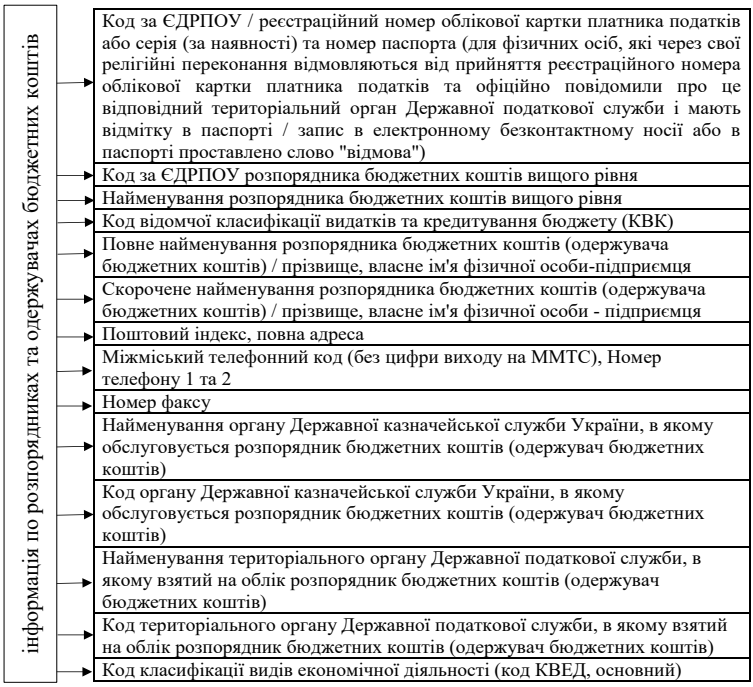

Рис. 4.1. Інформаційні дані по розпорядниках та одержувачах бюджетних коштів

На всіх стадіях бюджетного процесу його учасники в межах своїх повноважень здійснюють оцінку ефективності бюджетних програм. Результати оцінки ефективності бюджетних програм (включаючи висновки органів виконавчої влади, уповноважених на проведення контролю за дотриманням бюджетного законодавства, та висновки Рахункової палати) є підставою для прийняття рішень про внесення змін до бюджетних призначень поточного бюджетного періоду, відповідних пропозицій до проекту бюджету на плановий бюджетний період та Бюджетної декларації (прогнозу місцевого бюджету), включаючи зупинення реалізації відповідних бюджетних програм.

Відповідальний виконавець бюджетних програм визначається головним розпорядником бюджетних коштів за погодженням з Міністерством фінансів України (місцевим фінансовим органом). Він забезпечує цільове та ефективне використання бюджетних коштів протягом усього строку реалізації відповідних бюджетних програм у межах визначених бюджетних призначень.

Бюджетне призначення *– повноваження головного розпорядника бюджетних коштів, надане Бюджетним кодексом, законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет), яке має кількісні, часові і цільові обмеження та дозволяє надавати бюджетні асигнування. Витрати спеціального фонду бюджету мають постійне бюджетне призначення, яке дає право провадити їх в межах і за рахунок фактичних надходжень спеціального фонду бюджету.*

Бюджетне асигнування *– повноваження розпорядника бюджетних коштів, надане відповідно до бюджетного призначення, на взяття бюджетного зобов'язання та здійснення платежів, яке має кількісні, часові та цільові обмеження.*

Якщо в процесі виконання бюджету зміна обставин вимагає менших бюджетних асигнувань головним розпорядникам бюджетних коштів, Міністерство фінансів України (місцевий фінансовий орган) готує пропозиції про зменшення відповідного бюджетного призначення Державного бюджету України (місцевого бюджету). Кабінет Міністрів України (Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцева державна адміністрація, виконавчий орган відповідної місцевої ради) у двотижневий строк подає до Верховної Ради України (Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради) пропозиції про зменшення відповідних бюджетних призначень Державного бюджету України (місцевого бюджету). Пропозиції про зменшення бюджетних призначень на утримання судів, інших органів і установ системи правосуддя мають бути погоджені Кабінетом Міністрів України з Вищою радою правосуддя.

Бюджетне зобов'язання *– будь-яке здійснене відповідно до бюджетного асигнування розміщення замовлення, укладення договору, придбання товару, послуги чи здійснення*

інших аналогічних операцій протягом бюджетного періоду, згідно з якими необхідно здійснити платежі протягом цього ж періоду або у майбутньому. Будь-які бюджетні зобов'язання та платежі з бюджету здійснюються лише за наявності відповідного бюджетного призначення, якщо інше не передбачено законом про Державний бюджет України.

Бюджетні установи мають право брати бюджетні зобов'язання, витрачати бюджетні кошти на цілі та в межах, установлених затвердженими кошторисами, планами асигнувань загального фонду бюджету, планами надання кредитів із загального фонду бюджету, планами спеціального фонду, а вищі навчальні заклади та наукові установи – також установлених затвердженими планами використання бюджетних коштів і помісячними планами використання бюджетних коштів. Обсяг бюджетних зобов'язань, узятих бюджетною установою протягом року, повинен забезпечити зменшення рівня заборгованості за бюджетними зобов'язаннями минулих періодів та недопущення виникнення заборгованості за бюджетними зобов'язаннями у поточному році. У разі скорочення асигнувань розпорядники повинні вживати заходів до ліквідації або скорочення обсягу бюджетних зобов'язань, які перевищують уточнені плани асигнувань загального фонду бюджету, плани надання кредитів із загального фонду бюджету, плани спеціального фонду, плани використання бюджетних коштів, помісячні плани використання бюджетних коштів.

Бюджетний запит *– документ, підготовлений головним розпорядником бюджетних коштів, що містить пропозиції з відповідним обґрунтуванням щодо обсягу бюджетних коштів, необхідних для виконання покладених на нього функцій на середньостроковий період, на підставі відповідних граничних показників видатків бюджету та надання кредитів з бюджету.*

Головні розпорядники коштів державного бюджету розробляють проекти порядків використання коштів державного бюджету та забезпечують їх затвердження за бюджетними програмами, здійснення заходів за якими потребує нормативно-правового визначення механізму використання бюджетних коштів.

Порядки використання коштів державного бюджету затверджуються Кабінетом Міністрів України або головним розпорядником коштів державного бюджету за погодженням з Міністерством фінансів України. Порядок використання бюджетних коштів, зокрема, має містити:

– завдання головного розпорядника бюджетних коштів, розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня (одержувачів бюджетних коштів), що забезпечують виконання бюджетної програми, з визначенням порядку звітування про її виконання (у тому числі щодо результативних показників) та заходів впливу у разі її невиконання, а також перерозподіл бюджетних коштів.

– у разі потреби порядок, терміни та підстави, а також критерії розподілу (перерозподілу) видатків між адміністративно-територіальними одиницями у розрізі розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів з урахуванням відповідних нормативно-правових актів;

– конкурсні вимоги до інвестиційних проектів, включаючи порядок та критерії їх відбору, а також критерії та умови визначення виконавців таких проектів;

– критерії та умови відбору суб'єктів господарювання, яким надається державна підтримка з бюджету, а також визначення обсягу такої підтримки;

– умови та критерії конкурсного відбору позичальників та проектів (програм), на реалізацію яких надаються кредити з бюджету; умови надання кредитів з бюджету та їх повернення, включаючи положення щодо здійснення контролю за їх поверненням;

– положення щодо необхідності перерахування коштів за бюджетними програмами, які передбачають надання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам;

– шляхи погашення бюджетної заборгованості у разі її наявності;

– вимоги щодо необхідності відображення у первинному та бухгалтерському обліку отриманих (створених) оборотних і необоротних активів бюджетними установами та одержувачами бюджетних коштів, у тому числі отриманих (створених) в результаті проведення централізованих заходів;

– у разі потреби - положення щодо здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг, визначення умов і термінів поставки та проведення розрахунків;

– інші положення щодо особливостей бюджетної програми.

Головний розпорядник бюджетних коштів розробляє та протягом 45 днів з дня набрання чинності законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет) затверджує за погодженням з Міністерством фінансів України (місцевим фінансовим органом) паспорт бюджетної програми. Правила складання паспортів бюджетних програм та звітів про їх виконання встановлюються Міністерством фінансів України.

Якщо після прийняття закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет) повноваження на виконання функцій, завдань або надання послуг, на яке надано бюджетне призначення, передається від одного головного розпорядника бюджетних коштів до іншого, дія бюджетного призначення не припиняється і застосовується для виконання тих самих функцій чи послуг іншим головним розпорядником бюджетних коштів, якому це доручено. Передача бюджетних призначень здійснюється за рішенням Кабінету Міністрів України (Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевої державної адміністрації, виконавчого органу відповідної місцевої ради), погодженим з Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету (відповідною комісією Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевої ради), у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. У разі здійснення передачі бюджетних призначень за загальнодержавними видатками і кредитуванням (крім міжбюджетних трансфертів) може передбачатися збільшення видатків за бюджетними програмами, пов'язаними з функціонуванням органів державної влади, видатків на оплату праці працівників бюджетних установ шляхом зменшення відповідних бюджетних призначень, які мають таке саме цільове обмеження. Пропозиції про внесення змін до бюджетних призначень подаються та розглядаються у порядку, встановленому для складання проекту бюджету. Витрати відповідно до внесених змін до бюджетних призначень здійснюються лише після набрання чинності

законом (рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради), яким внесено такі зміни, крім випадків, передбачених Бюджетним кодексом.

У межах загального обсягу бюджетних призначень за бюджетною програмою окремо за загальним та спеціальним фондами бюджету Міністерство фінансів України (місцевий фінансовий орган) за обґрунтованим поданням головного розпорядника бюджетних коштів здійснює перерозподіл бюджетних асигнувань, затверджених у розписі бюджету та кошторисі, в розрізі економічної класифікації видатків бюджету, а також в розрізі класифікації кредитування бюджету - щодо надання кредитів з бюджету.

У межах загального обсягу бюджетних призначень головного розпорядника бюджетних коштів перерозподіл видатків бюджету і надання кредитів з бюджету за бюджетними програмами, включаючи резервний фонд бюджету, додаткові дотації та субвенції, а також за бюджетною програмою збільшення видатків розвитку за рахунок зменшення інших видатків (окремо за загальним та спеціальним фондами бюджету) здійснюються за рішенням Кабінету Міністрів України (Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевої державної адміністрації, виконавчого органу відповідної місцевої ради), погодженим з Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету (відповідною комісією Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевої ради), у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Зміни розмірів, мети та обмеження в часі бюджетних призначень здійснюються лише за наявності у законі про Державний бюджет України (рішенні про місцевий бюджет) відповідного положення. Усі бюджетні призначення втрачають чинність після закінчення бюджетного періоду, крім випадків, передбачених Бюджетним кодексом.

Кабінет Міністрів України встановлює граничні суми витрат бюджетних установ на придбання автомобілів, меблів, іншого обладнання та устаткування для адміністративних потреб.

Обсяг видатків на оплату енергосервісу на відповідний бюджетний період встановлюється законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет) у межах

бюджетних призначень відповідного головного розпорядника бюджетних коштів у сумі, визначеній згідно з умовами договору енергосервісу, у межах скорочення видатків на оплату комунальних послуг та енергоносіїв, щодо яких здійснюється енергосервіс, відносно суми видатків, необхідної для оплати середньорічного обсягу споживання таких комунальних послуг та енергоносіїв за останні три роки, що передують року запровадження енергосервісу. Зазначений обсяг видатків визначається виходячи з цін (тарифів), очікуваних у бюджетному періоді, на який встановлюються бюджетні призначення.

У разі якщо у звітному періоді фактичне скорочення зазначених видатків менше запланованого згідно з умовами договору, розпорядник бюджетних коштів забезпечує перерозподіл бюджетних асигнувань для збільшення видатків на оплату комунальних послуг та енергоносіїв за рахунок зменшення видатків на оплату енергосервісу на суму різниці між фактичним і запланованим зменшенням зазначених видатків.

У разі якщо скорочення зазначених видатків у звітному періоді перевищує заплановане, розпорядник бюджетних коштів:

– забезпечує перерозподіл бюджетних асигнувань для збільшення видатків на оплату енергосервісу та/або інших видатків у пропорціях, визначених договором енергосервісу, за рахунок зменшення видатків на оплату комунальних послуг та енергоносіїв;

– подає для підготовки пропозицій щодо внесення змін до закону про Державний бюджет України відповідному головному розпоряднику бюджетних коштів пропозиції щодо зменшення бюджетних асигнувань на оплату комунальних послуг та енергоносіїв на залишок різниці між фактичним і запланованим зменшенням зазначених видатків після перерозподілу.

Якщо після прийняття закону про Державний бюджет України протягом бюджетного періоду Міжвідомчою комісією з питань державних інвестиційних проектів за результатами моніторингу стану розроблення та реалізації державних інвестиційних проектів установлено порушення строків розроблення або реалізації державного інвестиційного проекту, бюджетні призначення для реалізації такого проекту можуть передава-

тися для реалізації інших державних інвестиційних проектів від одного головного розпорядника коштів державного бюджету до іншого головного розпорядника коштів державного бюджету, бюджетні призначення щодо яких визначено у законі про Державний бюджет України. Передача бюджетних призначень у цьому випадку здійснюється за рішенням Кабінету Міністрів України (підготовку якого здійснює Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України на підставі рішення Міжвідомчої комісії з питань державних інвестиційних проектів), погодженим з Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

4.3. БЮДЖЕТНА КЛАСИФІКАЦІЯ

У законі про Державний бюджет України видатки та кредитування за головними розпорядниками коштів Державного бюджету мають бути деталізовані за програмною класифікацією, за групами функціональної класифікації та окремими категоріями економічної класифікації видатків бюджету і класифікації кредитування бюджету.

Бюджетна класифікація *– єдине систематизоване згрупування доходів, видатків, кредитування, фінансування бюджету, боргу відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів. Інакше кажучи, це - систематизоване згрупування за певними ознаками доходів і видатків бюджету, які розташовані та закодовані у певному порядку. Групування показників доходів і видатків, яке проводиться в бюджетній класифікації, дає уявлення про соціально-економічний, відомчий, територіальний розріз доходів і скерування видатків, їх склад та структуру.*

Бюджетна класифікація використовується для складання і виконання державного та місцевих бюджетів, звітування про їх виконання, здійснення контролю за фінансовою діяльністю органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших розпорядників бюджетних коштів, проведення фінансового аналізу в розрізі доходів, організаційних, функціональних

та економічних категорій видатків, кредитування, фінансування і боргу, а також для забезпечення загальнодержавної і міжнародної порівнянності бюджетних показників. Бюджетна класифікація є обов'язковою для застосування всіма учасниками бюджетного процесу в межах бюджетних повноважень.

Бюджетну класифікацію затверджує Міністерство фінансів України, воно ж інформує про це Верховну Раду України. Бюджетна класифікація має такі складові частини:

1) класифікація доходів бюджету;
2) класифікація видатків та кредитування бюджету;
3) класифікація фінансування бюджету;
4) класифікація боргу.

КЛАСИФІКАЦІЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ. *Доходи* ***бюджету*** *– це податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за адміністративні послуги, власні надходження бюджетних установ). Відповідно,* ***класифікація доходів бюджету*** *– це єдине систематизоване згрупування доходів бюджету відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів.*

Доходи бюджету класифікуються за такими розділами:

1) податкові надходження;
2) неподаткові надходження;
3) доходи від операцій з капіталом;
4) трансферти.

Податковими надходженнями визнаються встановлені законами України про оподаткування загальнодержавні податки і збори та місцеві податки і збори. Відповідно до бюджетної класифікації «Класифікація доходів бюджету» до податкових надходжень віднесені:

1. Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості
2. Податки на власність
3. Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів
4. Внутрішні податки на товари та послуги
5. Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції

6. Окремі податки і збори, що зараховуються до місцевих бюджетів
7. Збори на паливно-енергетичні ресурси
8. Місцеві податки
9. Інші податки та збори

До *неподаткових надходжень* за бюджетною класифікацією відносяться:

1. Доходи від власності та підприємницької діяльності
2. Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності
3. Інші неподаткові надходження
4. Власні надходження бюджетних установ

Доходи від операцій з капіталом за бюджетною класифікацією складаються шляхом акумуляції:

1. Надходження від продажу основного капіталу
2. Надходження від реалізації державних запасів товарів
3. Кошти від продажу землі і нематеріальних активів
4. Податки на фінансові операції та операції з капіталом

Трансферти – кошти, одержані від інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі.

До складу офіційних трансфертів за бюджетною класифікацією віднесено:

1. Від органів державного управління
2. Від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ

У бюджетній класифікації окремо виділено «Цільові фонди» (вони передбачають надходження до Фонду соціального захисту інвалідів, надходження до цільового фонду для забезпечення оборони і безпеки держави, конфісковані кошти та кошти, отримані від реалізації майна, конфіскованого за рішенням суду за вчинення корупційного та пов'язаного з корупцією правопорушення) та «Інші фонди» (вони включають цільові фонди, утворені Верховною Радою Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади).

КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДАТКІВ ТА КРЕДИТУВАННЯ БЮДЖЕТУ. Українська класифікація видатків бюджету спирається на стандарти, розроблені Міжнародним Валютним Фондом (МВФ), Організацією економічного співробітництва і розвитку, Організацією Об'єднаних Націй, Міжнародним банком реконструкції та розвитку. Отже, класифікація видатків та кредитування бюджету в Україні загалом відповідає класифікації, яка запропонована вищезазначеними міжнародними стандартами.

Видатки та кредитування бюджету класифікуються за:

1) бюджетними програмами (програмна класифікація видатків та кредитування бюджету);

2) ознакою головного розпорядника бюджетних коштів (відомча класифікація видатків та кредитування бюджету);

3) функціями, з виконанням яких пов'язані видатки та кредитування бюджету (функціональна класифікація видатків та кредитування бюджету).

Класифікація за бюджетними програмами (програмна класифікація видатків та кредитування бюджету). Програмна класифікація видатків та кредитування бюджету використовується у разі застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі. Програмна класифікація видатків та кредитування державного бюджету (місцевого бюджету) формується Міністерством фінансів України (місцевим фінансовим органом) за пропозиціями, поданими головними розпорядниками бюджетних коштів під час складання проекту закону про Державний бюджет України (проекту рішення про місцевий бюджет) у бюджетних запитах.

Програмна класифікація видатків та кредитування місцевого бюджету формується з урахуванням типової програмної класифікації видатків та кредитування місцевого бюджету, яка затверджується Міністерством фінансів України. Програмна класифікація видатків та кредитування державного бюджету відповідно до вимог Бюджетного кодексу України щорічно визначається у законі про Державний бюджет України.

Структура кодування програмної класифікації видатків та кредитування державного бюджету подана в табл. 4.1.

Таблиця 4.1

Структура кодування програмної класифікації видатків та кредитування державного бюджету

Семизначний код програмної класифікації				**Пояснення**
XXX	**X**	**XX**	**X**	
XXX	0	00	0	Головний розпорядник (код відомчої класифікації видатків та кредитування державного бюджету)
XXX	X	00	0	Відповідальний виконавець бюджетних програм у системі головного розпорядника:
XXX	1	00	0	якщо головний розпорядник є відповідальним виконавцем бюджетної програми, виконання якої забезпечується його апаратом, четвертим знаком коду визначається цифра "1", щодо всіх інших відповідальних виконавців бюджетних програм використовуються цифри від "2" до "9"
XXX	X	XX	0	бюджетна програма в межах одного відповідального виконавця бюджетної програми:
XXX	X	01	0	якщо бюджетна програма пов'язана з функціонуванням апаратів органів державної влади (в основному це коди діючої функціональної класифікації розділу "Державне управління"), п'ятий та шостий знаки коду визначаються цифрами "01", всі інші бюджетні програми - "02", "03", "04" і далі в межах одного відповідального виконавця бюджетної програми
XXX	X	6X	0	для відстеження усіх бюджетних програм на реалізацію інвестиційних програм (проектів), що реалізуються за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій, п'ятим знаком коду таких програм визначається цифра "6"
XXX	X	7X	0	для відстеження усіх бюджетних програм, видатки або кредитування за якими здійснюється за рахунок резервного фонду, п'ятим знаком коду таких програм визначається цифра "7"
XXX	X	8X	0	для відстеження усіх бюджетних програм, що складають капітальні вкладення, п'ятим знаком коду таких програм визначається цифра "8"

Код кожної бюджетної програми має відповідність коду функціональної класифікації видатків та кредитування бюджету.

Класифікація за ознакою головного розпорядника бюджетних коштів (відомча класифікація видатків та кредитування бюджету). Відомча класифікація видатків та кредитування бюджету містить перелік головних розпорядників бюджетних коштів для систематизації видатків та кредитування бюджету за ознакою головного розпорядника бюджетних коштів.

У відомчій класифікації видатків та кредитування бюджету зазначається перелік видатків на фінансування головних розпорядників бюджетних коштів. Відповідно до Бюджетного кодексу України головними розпорядниками бюджетних коштів можуть бути виключно:

1. З*а бюджетними призначеннями, визначеними законом про Державний бюджет України: установи, уповноважені забезпечувати діяльність:* Верховної Ради України (апарат Верховної Ради України), Президента України (Державне Управління справами), Кабінету Міністрів України (господарсько-фінансовий департамент Секретаріату Кабінету Міністрів), міністерства, Конституційний Суд України, Верховний Суд України, вищі спеціалізовані суди, інші органи, безпосередньо визначені Конституцією України, Національна академія наук України, Національна академія аграрних наук України, Національна академія медичних наук України, Національна академія педагогічних наук України, Національна академія правових наук України, Національна академія мистецтв України, інші установи, уповноважені законом або Кабінетом Міністрів України на реалізацію державної політики у відповідній сфері.

2. *За бюджетними призначеннями, визначеними рішенням про бюджет Автономної Республіки Крим:*

- уповноважені юридичні особи (бюджетні установи), що забезпечують діяльність Верховної Ради Автономної Республіки Крим та Ради міністрів Автономної Республіки Крим,
- міністерства Автономної Республіки Крим,
- інші органи влади Автономної Республіки Крим.

3. *За бюджетними призначеннями, визначеними іншими рішеннями про місцеві бюджети: місцеві державні адміністрації, виконавчі органи місцевих* рад, апарати місцевих рад (секретаріат Київської міської ради), головні управління, управ-

ління, відділи, інші самостійні структурні підрозділи місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів місцевих рад.

Всі вищезазначені установи та відомства діють в особі їх керівників.

На основі відомчої класифікації видатків та кредитування бюджету Державна казначейська служба України складає та веде єдиний реєстр розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів.

Головні розпорядники бюджетних коштів визначають мережу розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів з урахуванням вимог щодо формування єдиного реєстру розпорядників бюджетних коштів і одержувачів бюджетних коштів та даних такого реєстру.

Вищезазначені головні розпорядники бюджетних коштів самостійно визначають (створюють) певну підвідомчу їм мережу (структуру) розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня. Головні розпорядники бюджетних коштів самостійно визначають (створюють) певну підвідомчу їм мережу (структуру) одержувачів бюджетних коштів. Мережі одержувачів бюджетних коштів та розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня створюються з обов'язковим урахуванням всіх вимог, які стосуються формування єдиного реєстру розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів. Також при створенні мережі одержувачів бюджетних коштів та розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня враховується всі дані єдиного реєстру розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів.

Класифікація за функціями, з виконанням яких пов'язані видатки та кредитування бюджету (функціональна класифікація видатків та кредитування бюджету). Функціональна класифікація видатків та кредитування бюджету має такі рівні деталізації:

1) розділи, в яких систематизуються видатки та кредитування бюджету, пов'язані з виконанням функцій держави, Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування;

2) підрозділи та групи, в яких конкретизуються видатки та кредитування бюджету на виконання функцій держави, Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування.

В кодах функціональної класифікації видатків та кредитування бюджету систематизуються видатки та кредитування бюджету, пов'язані з виконанням функцій держави, Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування. Тут розкриваються та деталізуються відповідні загальнодержавні функції, функції Автономної республіки Крим та функції органів місцевого самоврядування, що зазначені та класифіковані в розділах більш загально:

1. Загальнодержавні функції
2. Оборона
3. Громадський порядок, безпека та судова влада
4. Економічна діяльність
5. Охорона навколишнього природного середовища
6. Житлово-комунальне господарство
7. Охорона здоров'я
8. Духовний та фізичний розвиток
9. Освіта
10. Соціальний захист та соціальне забезпечення

Всі видатки бюджету класифікуються за економічною характеристикою операцій (за їх економічним змістом), які здійснюються при вчиненні таких операцій, дана класифікація називається – е***кономічна класифікація видатків бюджету.*** Економічна класифікація видатків бюджету поділяє всі видатки бюджету на поточні видатки бюджету та капітальні видатки бюджету.

Поточними видатками є видатки на:

1. Оплату праці і нарахування на заробітну плату
2. Використання товарів і послуг
3. Обслуговування боргових зобов'язань
4. Поточні трансферти
5. Соціальне забезпечення
6. Інші поточні видатки

Під капітальними видатками слід розуміти всі дії, що пов'язані з капіталізацією держави, а саме:

1. Придбання основного капіталу
2. Капітальні трансферти
3. Нерозподілені видатки

Всі витрати (видатки) бюджету поділяються на витрати (видатки), спрямовані на споживання, тобто видатки на поточні потреби (видатки споживання) та витрати (видатки), що націлені на розвиток (видатки розвитку), що відповідають бюджетній класифікації.

Витрати розвитку *– видатки розвитку, надання кредитів з бюджету, розміщення бюджетних коштів на депозитах та придбання цінних паперів.*

Видатки розвитку *– це видатки бюджетів на фінансове забезпечення наукової, інвестиційної та інноваційної діяльності, зокрема: фінансове забезпечення капітальних вкладень виробничого і невиробничого призначення; фінансове забезпечення структурної перебудови економіки; інші видатки, пов'язані з розширеним відтворенням.* Видатки розвитку відповідно до економічної класифікації видатків бюджету формуються за рахунок:

– капітальних видатків (КЕКВ 3000);

– досліджень і розробок, окремих заходів розвитку по реалізації державних (регіональних) програм (КЕКВ 2281);

– матеріалів, інвентарю, будівництва, капітального ремонту та заходів спеціального призначення, що мають загальнодержавне значення (КЕКВ 2260);

– субсидій та поточних трансфертів підприємствам, установам, організаціям (КЕКВ 2610), які відповідно до функціональної класифікації видатків бюджету та кредитування відносяться до:

– наукових досліджень (КФКВК 0150 «Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері державного управління», КФКВК 0250 «Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері оборони», КФКВК 0370 «Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері громадського порядку, безпеки та судової влади», КФКВК 0480 «Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки в галузях економіки», КФКВК 0530 «Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері охорони навколишнього природного середовища», КФКВК 0630 «Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері житлово-комунального господарства», КФКВК 0750 «Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері

охорони здоров'я», КФКВК 0840 «Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері духовного та фізичного розвитку», КФКВК 0980 «Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері освіти», КФКВК 1080 «Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері соціального захисту»);

– економічної діяльності (КФКВК 0400), зокрема: сільське господарство, паливно-енергетичний комплекс, транспорт, будівництво, зв'язок, тощо; житлово-комунального господарства (КФКВК 0600).

Витрати споживання *– видатки споживання та погашення боргу.*

Видатки споживання *– частина видатків бюджетів, які забезпечують поточне функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування, бюджетних установ, поточні міжбюджетні трансферти та видатки на фінансове забезпечення заходів соціального захисту населення та соціально-культурної сфери, а також інші видатки, не віднесені до видатків розвитку та нерозподілених видатків.*

Видатки споживання відповідно до економічної класифікації видатків формуються за рахунок:

1) поточних видатків за КЕКВ 2110 - 2250, 2270, 2282, 2400; КЕКВ 2620, 2630, 2700, 2800;

2) субсидій та поточних трансфертів підприємствам, установам, організаціям (КЕКВ 2610), які відповідно до функціональної класифікації видатків та кредитування відносяться до:

– загальнодержавних функцій (КФКВК 0100, крім КФКВК 0150);

– оборони (КФКВК 0200, крім КФКВК 0250);

– громадського порядку, безпеки та судової влади (КФКВК 0300, крім КФКВК 0370);

– охорони навколишнього природного середовища (КФКВК 0500, крім КФКВК 0530);

– охорони здоров'я (КФКВК 0700, крім КФКВК 0750);

– духовного і фізичного розвитку (КФКВК 0800, крім КФКВК 0840);

– освіти (КФКВК 0900, крім КФКВК 0980);

– соціального захисту та соціального забезпечення (КФКВК 1000, крім КФКВК 1080).

Класифікація кредитування бюджету систематизує кредитування бюджету за типом позичальника та поділяє операції з кредитування на надання кредитів з бюджету і повернення кредитів до бюджету. Класифікація кредитування бюджету поділяє всі операції, пов'язані із кредитуванням, на операції по наданню кредитів з бюджету та операцій по поверненню кредитів до бюджету. Відповідно до даної класифікації кредитування бюджету відбувається за типом позичальника, тобто ставить позикодавця на місце позичальника.

КЛАСИФІКАЦІЯ ФІНАНСУВАННЯ БЮДЖЕТУ. Класифікацію фінансування бюджету слід розуміти як єдине систематизоване згрупування фінансування бюджету відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів. Класифікація фінансування бюджету визначає джерела отримання фінансових ресурсів, необхідних для покриття дефіциту бюджету, а також напрями витрачання фінансових ресурсів, що утворилися в результаті профіциту бюджету. Витрати на погашення боргу також належать до складу фінансування бюджету.

Дефіцит бюджету *– це перевищення видатків бюджету над його доходами (з урахуванням різниці між наданням кредитів з бюджету та поверненням кредитів до бюджету).* Бюджетний кодекс передбачає право затверджувати бюджет з дефіцитом як на державному, так і на місцевому рівнях, із деякими особливостями, визначеними у ст. 72 Бюджетного кодексу:

– місцевий бюджет може затверджуватися з дефіцитом за загальним фондом у разі використання вільного залишку бюджетних коштів (шляхом внесення змін до рішення про місцевий бюджет за результатами річного звіту про виконання місцевого бюджету за попередній бюджетний період);

– місцевий бюджет може затверджуватися з дефіцитом за спеціальним фондом у разі залучення до бюджету розвитку коштів від місцевих запозичень, коштів із загального фонду такого місцевого бюджету, надходження внаслідок продажу/пред'явлення цінних паперів, а також у разі використання залишків коштів спеціального фонду місцевого бюджету, крім власних надходжень бюджетних установ (шляхом внесення змін до рішення про місцевий бюджет за резуль-

татами річного звіту про виконання місцевого бюджету за попередній бюджетний період).

Профіцит бюджету *– це перевищення доходів бюджету над його видатками (з урахуванням різниці між поверненням кредитів до бюджету та наданням кредитів з бюджету).* Бюджетний кодекс передбачає право затверджувати бюджет з профіцитом як на державному, так і на місцевому рівнях, із деякими особливостями, визначеними у ст. 72 Бюджетного кодексу:

– місцевий бюджет може затверджуватися з профіцитом за загальним фондом у разі спрямування до бюджету розвитку коштів із загального фонду такого місцевого бюджету, виконання зобов'язань за непогашеними позиками, а також для забезпечення встановленого розміру оборотного залишку бюджетних коштів (шляхом внесення змін до рішення про місцевий бюджет за результатами річного звіту про виконання місцевого бюджету за попередній бюджетний період);

– місцевий бюджет може затверджуватися з профіцитом за спеціальним фондом у разі погашення місцевого боргу, придбання цінних паперів.

Бюджет з профіцитом затверджується у чітко передбачених випадках з метою резервування певної частини коштів, що не скеровується на фінансування видатків бюджету, з метою їх скерування на:

– погашення боргу;

– забезпечення встановленого розміру оборотного залишку бюджетних коштів;

– придбання цінних паперів.

Класифікації фінансування бюджету присвячений розділ ІІІ Бюджетної класифікації. Класифікація фінансування бюджету здійснюється за такими двома ознаками:

1) фінансування за типом кредитора – за категоріями кредиторів або власників боргових зобов'язань;

2) фінансування за типом боргового зобов'язання – за засобами, що використовуються для фінансування дефіциту або профіциту.

КЛАСИФІКАЦІЯ БОРГУ. Класифікація боргу систематизує інформацію про всі боргові зобов'язання держави, Автономної Республіки Крим, територіальної громади міста.

Класифікацію боргу слід розуміти як єдине систематизоване згрупування боргу бюджету відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів. Класифікація боргу об'єднує інформацію про всі боргові зобов'язання держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад міст.

Борг класифікується за типом кредитора та за типом боргового зобов'язання. Бюджетний кодекс розрізняє державний та місцевий борг.

Державний борг *– це загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення.*

Місцевий борг *– це загальна сума боргових зобов'язань Автономної Республіки Крим чи територіальної громади міста з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок місцевого запозичення.*

Таким чином **бюджетна класифікація** слугує тому, що використання даних про доходи і видатки, згрупованих за нею, дозволяє бачити рух бюджетних ресурсів і впливати на хід економічних і соціальних процесів. Співставлення запланованих і виконаних показників дає можливість робити висновки і пропозиції про формування і використання усіх ланок бюджетів, сконцентрувати кошти на виконання першочергових завдань економічного і соціального розвитку.

Групування доходів і видатків за однорідними ознаками значно спрощує і полегшує перевірку даних за бюджетами, співставлення кошторисів однорідних установ, сприяє умовам для об'єднання кошторисів до загальних зведень, спрощує контроль за виконанням бюджетів. Бюджетна класифікація обов'язкова для всіх бюджетних установ.

Бюджетні доходи та видатки розпорядників бюджетних коштів є різними за своїми ознаками. Джерела, напрями використання та інші ознаки бюджетних доходів та видатків, наприклад, держави та органів місцевого самоврядування, різні та не можуть плануватись і виконуватись у рамках єдиної бюджетної системи країни без узагальнюючої класифікації. Завдяки бюджетній класифікації встановлюється єдине (загальнодержавне) систе-

матизоване згрупування видатків, доходів, фінансування, кредитування бюджету, а також боргу за ключовими ознаками.

Бюджетна класифікація допомагає контролювати та визначати доцільність використання бюджетних коштів їх розпорядниками на всіх рівнях. Вона дозволяє уникнути зловживань посадовими особами органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших розпорядників бюджетних коштів та запобігти створенню корупційних схем та незаконних маніпуляцій по відношенню до бюджету.

За допомогою бюджетної класифікації проводиться фінансовий аналіз в розрізі всіх найважливіших категорій видатків, а також інших показників бюджетів. Класифікація забезпечує можливість загальнодержавної та міжнародної порівнянності всіх наявних бюджетних показників для адекватної оцінки стану бюджетів (як місцевих між собою, так і в загальнодержавному розрізі, так і в порівнянні із іншими країнами) і можливості прогнозування та вчасної корекції. Бюджетна класифікація дала можливість забезпечити міжнародне співставлення складу і структури показників дохідної і видаткової частини бюджету.

Головною вимогою до бюджетної класифікації є її прозорість, адекватність та відповідність реальним показникам. Обов'язковість та постійність застосування бюджетної класифікації всіма учасниками бюджетного процесу є обов'язковою вимогою та запорукою її якісної та прогресивної роботи, що забезпечить реальне бачення стану загальнонаціонального та місцевих бюджетів.

Бюджетна класифікація вміщує групування доходів за джерелами надходжень, а видатки – за їх направленням, а також джерела фінансування дефіциту – за однорідними ознаками, які розташовані та закодовані у певному порядку, і використовуються для складання і виконання бюджетів. За допомогою бюджетної класифікації здійснюється контроль за діяльністю розпорядників бюджетних кошів та забезпечується єдина база систематизації показників бюджетів усіх рівнів бюджетної системи. Роз'яснення з питань застосування бюджетної класифікації надається уповноваженими відомствами (табл. 4.2.). Державна казначейська служба України при складанні та поданні звітності у відповідному бюджетному періоді застосовує відповідну для цього класифікацію (табл. 4.3.).

Таблиця 4.2.

Уповноважені відомства для надання роз'яснень щодо застосування бюджетної класифікації

Складові бюджетної класифікації	Уповноважені відомства
Класифікація доходів бюджету	Департамент прогнозування доходів бюджету та методології бухгалтерського обліку, галузеві департаменти Міністерства фінансів України
Функціональна класифікація видатків та кредитування бюджету	Департамент державного бюджету Міністерства фінансів України
Класифікація фінансування бюджету за типом кредитора, Класифікація фінансування бюджету за типом боргового зобов'язання, Класифікація боргу за типом кредитора Класифікація боргу за типом боргового зобов'язання	Департамент співробітництва з міжнародними організаціями, Департамент фінансів промисловості Департамент боргової політики, Департамент місцевих бюджетів Міністерства фінансів України
Економічна класифікація видатків бюджету та класифікація кредитування бюджету	Державна казначейська служба України

Таблиця 4.3.

Використання бюджетної класифікації Державною казначейською службою України при складанні та поданні звітності

Звіти	Використано складові бюджетної класифікації
у звіті про виконання Зведеного бюджету України	Класифікацію доходів бюджету Функціональну класифікацію видатків та кредитування бюджету Економічну класифікацію видатків бюджету Класифікацію кредитування бюджету Класифікацію фінансування бюджету за типом кредитора Класифікацію фінансування бюджету за типом боргового зобов'язання Класифікацію боргу за типом кредитора Класифікацію боргу за типом боргового зобов'язання
у звіті про виконання Державного бюджету України	Класифікацію доходів бюджету Програмну класифікацію видатків та кредитування державного бюджету, затверджену у відповідному додатку до закону про Державний бюджет України Функціональну класифікацію видатків та кредитування бюджету Економічну класифікацію видатків бюджету Класифікацію кредитування бюджету Класифікацію фінансування бюджету за типом кредитора Класифікацію фінансування бюджету за типом боргового зобов'язання Класифікацію боргу за типом кредитора Класифікацію боргу за типом боргового зобов'язання

Продовження таблиці 4.3.

У звіті про виконання місцевих бюджетів	Класифікацію доходів бюджету
	Функціональну класифікацію видатків та кредитування бюджету
	Економічну класифікацію видатків бюджету
	Класифікацію кредитування бюджету
	Класифікацію фінансування бюджету за типом кредитора
	Класифікацію фінансування бюджету за типом боргового зобов'язання
	Типову програмну класифікацію видатків та кредитування місцевих бюджетів

4.4.РОЗМЕЖУВАННЯ ДОХОДІВ МІЖ БЮДЖЕТАМИ

Розмежування доходів і видатків між бюджетами є важливим елементом бюджетного устрою. Воно починається з розмежування видатків, яке ґрунтується на розмежуванні функцій держави між різними рівнями влади і, відповідно, на призначенні того чи іншого бюджету: з центрального бюджету фінансуються видатки загальнодержавного характеру, з відповідних місцевих бюджетів – видатки місцевого значення.

За такої умови може застосовуватись два підходи: розподіл за територіальною ознакою (за місцезнаходженням об’єкта фінансування), та розподіл, виходячи з відомчого підпорядкування (фінансування ведеться з бюджету того рівня, до якого належить орган управління, якому підпорядкований даний об’єкт фінансування).

Розмежування доходів є похідним відносно розмежування видатків і може проводитись на основі двох методів. Перший – закріплення доходів за кожним бюджетом у повній сумі чи за твердо фіксованими нормативами в умовах автономності кожного бюджету. Другий метод полягає у встановленні системи бюджетного регулювання в умовах єдності бюджету, тобто у проведенні відрахувань до бюджетів нижчих рівнів, виходячи з їхніх потреб.

Склад доходів Державного бюджету України регламентує стаття 29 Бюджетного кодексу України. До доходів Державного бюджету України включаються доходи бюджету, за винятком тих, що згідно із статтями Бюджетного кодексу України закріплені за місцевими бюджетами:

64 «Склад доходів загального фонду бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад»;

64-1 «Склад доходів загального фонду районних бюджетів»;

66 «Склад доходів загального фонду бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів»;

69-1 «Надходження спеціального фонду місцевих бюджетів»;

71 «Бюджет розвитку місцевих бюджетів».

До доходів загального фонду Державного бюджету України належать:

– податок на доходи фізичних осіб, що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України у розмірі 25 відсотків на відповідній території України (крім території міст Києва та Севастополя) та у розмірі 60 відсотків - на території міста Києва;

– податок на доходи фізичних осіб від оподаткування пасивних доходів у вигляді процентів на поточний або депозитний (вкладний) банківський рахунок, процентів на вклад (депозит) члена кредитної спілки у кредитній спілці, що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України;

– військовий збір;

– 90 відсотків податку на прибуток підприємств (крім податку на прибуток підприємств державної власності, що зараховується до загального фонду державного бюджету в повному обсязі, та податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності);

– 37 відсотків рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування;

– 45 відсотків рентної плати за спеціальне використання води (крім рентної плати за спеціальне використання води водних об’єктів місцевого значення);

– 70 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення

(крім 95 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату (крім рентної плати за користування надрами в межах континентального шельфу та/або виключної (морської) економічної зони України, яка зараховується до загального фонду державного бюджету в повному обсязі);

– податок на додану вартість;

– акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції) (крім акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції), що сплачується платниками, які зареєстровані в Автономній Республіці Крим);

– акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) (крім 13,44 відсотка акцизного податку з ввезеного на митну територію України пального, які зараховуються до загального фонду відповідних бюджетів місцевого самоврядування);

– ввізне мито (крім ввізного мита на нафтопродукти і транспортні засоби та шини до них);

– вивізне мито;

– рентна плата за транспортування нафти та нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами територією України;

– рентна плата за транзитне транспортування трубопроводами аміаку територією України;

– рентна плата за користування радіочастотним ресурсом України;

– 45 відсотків екологічного податку (крім екологічного податку, що справляється за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю стаціонарними джерелами забруднення, який зараховується до загального фонду державного бюджету у повному обсязі; екологічного податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад встановлений особливими умовами ліцензії строк, який зараховується до спеціального фонду державного бюджету у повному обсязі);

– збір на соціально-економічну компенсацію ризику населення, яке проживає на території зони спостереження;

– частина чистого прибутку (доходу) державних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до державного бюджету відповідно до закону, та дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки) господарських товариств, у статутних капіталах яких є державна власність;

– кошти, що перераховуються Національним банком України відповідно до Закону України «Про Національний банк України»;

– плата за розміщення тимчасово вільних коштів державного бюджету (крім коштів, отриманих закладами професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право);

– кошти, отримані закордонними дипломатичними установами України як плата за розміщення належних їм бюджетних коштів на поточних рахунках іноземних банків;

– платежі, пов'язані з перебуванням Чорноморського флоту Російської Федерації на території України, відповідно до укладеної 28 травня 1997 року Угоди між Урядом України і Урядом Російської Федерації про взаємні розрахунки, пов'язані з поділом Чорноморського флоту та перебуванням Чорноморського флоту Російської Федерації на території України;

– платежі, пов'язані з виконанням Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про участь Російської Федерації в розвитку соціально-економічної сфери м. Севастополя та інших населених пунктів, в яких дислокуються військові формування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України;

– кошти від санкцій (штрафи, пеня тощо), що застосовуються відповідно до закону. Крім таких штрафів:

► 50 відсотків надходжень від адміністративно-господарських штрафів за порушення законодавства про автомобільний транспорт, тобто за:

• перевищення встановлених законодавством габаритно-вагових норм від 5% до 10% включно при перевезенні вантажу без відповідного дозволу - штраф у розмірі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

• перевищення встановлених законодавством габаритно-вагових норм понад 10%, але не більше 20% при перевезенні вантажу без відповідного дозволу - штраф у розмірі однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

• перевищення встановлених законодавством габаритно-вагових норм понад 20% при перевезенні вантажу без відповідного дозволу - штраф у розмірі двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

► 50 відсотків надходжень від адміністративних штрафів за правопорушення, а саме: невиконання водіями транспортних засобів, що здійснюють автомобільні перевезення пасажирів та/або вантажів, вимог уповноважених посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики з питань безпеки на наземному транспорті, про зупинку транспортного засобу і за порушення правил проїзду великогабаритних і великовагових транспортних засобів автомобільними дорогами, вулицями або залізничними переїздами (крім 50 відсотків надходжень від адміністративних штрафів за адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі);

► штрафних санкцій за порушення законодавства про патентування, які належать до загального фонду бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад, це:

• адміністративні штрафи та штрафні санкції за порушення законодавства у сфері виробництва та обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховуються за місцем вчинення порушення;

• адміністративні штрафи та інші штрафні санкції, що накладаються місцевими органами виконавчої влади та виконавчими органами місцевих рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями;

• штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів з суб'єктами господарювання на придбання товарів, робіт і послуг за рахунок коштів відповідних бюджетів місцевого самоврядування, за рахунок коштів районних бюджетів;

► адміністративних штрафів, що накладаються місцевими органами виконавчої влади або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями та штрафних санкцій внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів із суб'єктами господарювання на придбання товарів, робіт і послуг за рахунок коштів бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів, які зараховуються до цих бюджетів.

АКТУАЛЬНО!

– плата за надання адміністративних послуг (крім плати за надання інших адміністративних послуг, що справляється за місцем надання послуг і зараховується до доходів загального фонду бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад);

– адміністративний збір за державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень (крім адміністративного збору за державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, що здійснюється виконавчими органами сільських, селищних, міських рад, районними у містах Києві та Севастополі державними адміністраціями, який зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем надання послуг і зараховується до доходів загального фонду бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад, а також, який зараховується до районних бюджетів за місцем надання таких послуг);

– 85 відсотків плати за надання відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, а також 85 відсотків плати за одержання інформації з інших державних реєстрів, держателем яких є центральний орган виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної правової політики та центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сферах державної реєстрації актів цивільного стану, державної реєстрації речових прав

на нерухоме майно, державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань;

– плата за сертифікацію оператора системи передачі електричної енергії, оператора газотранспортної системи;

– збори за підготовку до державної реєстрації авторського права і договорів, які стосуються прав автора на твір, та плата за одержання контрольних марок;

– плата за видачу дозволів на право ввезення на територію України, вивезення з території України або транзиту через територію України наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів;

– збір за видачу спеціальних дозволів на користування надрами та кошти від продажу таких дозволів;

АКТУАЛЬНО!

– плата за скорочення термінів надання послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, а також плата за надання інших платних послуг, пов'язаних з такою державною реєстрацією (крім плати за скорочення термінів надання послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, а також плата за надання інших платних послуг, пов'язаних з такою державною реєстрацією, що здійснюється виконавчими органами сільських, селищних, міських рад, районними у містах Києві та Севастополі державними адміністраціями, який зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем надання послуг, а також цієї ж плати, яка здійснюється районними державними адміністраціями, яка зараховується до районних бюджетів за місцем надання послуг;

– плата за виділення номерного ресурсу;

– плата за державну реєстрацію джерел іонізуючого випромінювання (реєстраційний збір);

– плата за оформлення посвідчення закордонного українця;

– кошти, отримані за вчинення консульських дій на території України, а також кошти, отримані за вчинення консульських дій за межами України;

– 50 відсотків виконавчого збору, стягнутого органами державної виконавчої служби;

АКТУАЛЬНО!

– плата за ліцензії на певні види господарської діяльності. Крім плати:

► за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами відповідних місцевих рад, яка зараховується до відповідних бюджетів місцевого самоврядування і ліцензії, що видаються Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними державними адміністраціями, платам за які зараховується відповідно до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів;

► за ліцензії та сертифікати (крім плати за сертифікацію оператора системи передачі електричної енергії, оператора газотранспортної системи), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя і також плати, що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

► за ліцензії на виробництво спирту етилового, коньячного і плодового та зернового дистиляту, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого плодового, дистиляту виноградного спиртового, спирту-сирцю плодового, біоетанолу, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та рідин, що використовуються в електронних сигаретах, що зараховується до міських

бюджетів міст Києва та Севастополя та до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

► *за ліцензії на право оптової торгівлі спиртом етиловим, спиртом етиловим ректифікованим виноградним, спиртом етиловим ректифікованим плодовим, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя, до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;*

► *за ліцензії на право оптової торгівлі алкогольними напоями, тютюновими виробами та рідинами, що використовуються в електронних сигаретах, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя, а також до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;*

► *за ліцензії на виробництво пального, на право оптової торгівлі пальним, на право роздрібної торгівлі пальним, на право зберігання пального, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя і до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;*

► *частини розміру плати за видачу ліцензії на провадження господарської діяльності з випуску та проведення лотерей, яку встановлює Кабінет Міністрів України, яка сплачується ліцензіатами до бюджетів місцевого самоврядування за місцем розташування відповідного пункту розповсюдження державної лотереї;*

► *плати за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються районними державними адміністраціями;*

► *плати за ліцензії на право роздрібної торгівлі алкогольними напоями, тютюновими виробами та рідинами, що використовуються в електронних сигаретах, що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;*

– надходження від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим державним майном, визначеної відповідно до Закону України «Про оренду державного та комунального майна» (крім орендної плати за користування військовим майном, майном Національної академії наук України і галузевих академій наук, 50 відсотків орендної плати за користування іншим майном, що належить бюджетним установам, які утримуються за рахунок державного бюджету);

– єдиний збір, який справляється у пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон України;

– портовий (адміністративний) збір;

АКТУАЛЬНО!

– адміністративний збір за проведення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань (крім адміністративного збору за проведення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, що здійснюється виконавчими органами сільських, селищних, міських рад, районними у містах Києві та Севастополі державними адміністраціями, який зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем надання послуг, а також цього ж збору за реєстрацію, яка здійснюється районними державними адміністраціями, він зараховується до районних бюджетів за місцем надання послуг;

– плата за виконання митних формальностей митними органами поза місцем розташування цих органів або поза робочим часом, установленим для них;

– кошти від реалізації надлишкового озброєння, військової та спеціальної техніки, нерухомого військового майна Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних органів та інших державних органів (крім коштів, від реалізації розвідувальними органами України надлишкового озброєння,

військової та спеціальної техніки, нерухомого військового майна, які зараховуються до спеціального фонду Державного бюджету України;

– кошти від реалізації майна, конфіскованого за рішенням суду, скарбів, які є пам'ятками історії та культури, майна, одержаного державою в порядку спадкування чи дарування;

– кошти від реалізації надлишкової космічної техніки військового та подвійного призначення;

– відрахування від суми коштів, витрачених на рекламу тютюнових виробів та/або алкогольних напоїв у межах України;

– 20 відсотків надходжень до Державного спеціалізованого фонду фінансування загальнодержавних витрат на авіаційну діяльність та участь України у міжнародних авіаційних організаціях;

– плата за подання скарги щодо процедур закупівлі до органу оскарження;

– кошти, отримані від переможця процедури закупівлі/спрощеної закупівлі під час укладення договору про закупівлю як забезпечення виконання такого договору, які не підлягають поверненню учаснику, у частині здійснення закупівель за рахунок коштів державного бюджету;

– кошти від реалізації продуктів утилізації твердого ракетного палива;

– плата за надання державних гарантій та кредитів (позик), залучених державою, і плата за користування кредитами (позиками), залученими державою;

– плата за користування кредитом з державного бюджету;

– відсотки за користування пільговим довгостроковим державним кредитом, наданим молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла;

– збори на обов'язкове державне пенсійне страхування, що відповідно до закону сплачуються при поданні ювелірних та побутових виробів з дорогоцінних металів на клеймування державним пробірним клеймом до казенних підприємств пробірного контролю та під час набуття права власності на легкові автомобілі,

з операцій придбавання (купівлі-продажу) нерухомого майна, з користування та надання послуг стільникового рухомого зв'язку;

– концесійні платежі щодо об'єктів державної власності (крім концесійних платежів, що сплачуються у разі будівництва та експлуатації автомобільних доріг загального користування на умовах концесії, які зараховуються до спеціального фонду Державного бюджету України);

– кошти від реалізації дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння, отримані державною установою, уповноваженою на здійснення операцій з дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням;

– 80 відсотків коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок державного бюджету, за здані у вигляді брухту і відходів золото, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50 відсотків коштів, отриманих цими підприємствами, установами та організаціями за здане у вигляді брухту і відходів срібло;

– 90 відсотків коштів від використання (реалізації) частини виробленої продукції, що залишається у власності держави відповідно до угод про розподіл продукції, та/або коштів у вигляді грошового еквівалента такої державної частини продукції (крім коштів від державної частини продукції, виробленої на ділянці надр у межах континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони України, що зараховуються до загального фонду державного бюджету в повному обсязі);

АКТУАЛЬНО!

– кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівлі/спрощеної закупівлі як забезпечення їх тендерної пропозиції/пропозиції учасника спрощеної закупівлі, які не підлягають поверненню таким учасникам, у частині здійснення закупівель за рахунок коштів державного бюджету;

– 10 відсотків коштів від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на

них, що перебувають у державній власності до розмежування земель державної та комунальної власності; кошти від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них, що перебувають у державній власності після розмежування земель державної та комунальної власності;

– кошти, отримані від секретаріату ООН, НАТО, ЄС, ОБСЄ або іншої міжнародної організації за участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки;

– кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів;

– інші доходи, які у встановленому порядку зараховуються до загального фонду державного бюджету.

Джерелами формування спеціального фонду Державного бюджету України в частині доходів є:

– акцизний податок з вироблених в Україні пального і транспортних засобів (крім акцизного податку, що зараховується до доходів загального фонду бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад, а саме:

► 13,44 відсотка акцизного податку з виробленого в Україні пального у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, зараховуються до загального фонду відповідних бюджетів місцевого самоврядування автоматично;

► акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції), що сплачується платниками, які зареєстровані в Автономній Республіці Крим і зараховується до доходів бюджету Автономної Республіки Крим;

– акцизний податок з ввезених на митну територію України пального і транспортних засобів, крім акцизного податку, що зараховується до доходів загального фонду бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад, а саме: 13,44 відсотка акцизного податку з ввезеного на митну територію України пального у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, які зараховуються до загального фонду відповідних бюджетів місцевого самоврядування автоматично;

– ввізне мито на нафтопродукти і транспортні засоби та шини до них;

– судовий збір та надходження від звернення застави у дохід держави;

– плата за проїзд автомобільними дорогами транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів, вагові або габаритні параметри яких перевищують нормативні;

– 80 відсотків надходжень до Державного спеціалізованого фонду фінансування загальнодержавних витрат на авіаційну діяльність та участь України у міжнародних авіаційних організаціях;

– плата за проїзд платними автомобільними дорогами загального користування державного значення;

– 50 відсотків надходжень від адміністративно-господарських штрафів за порушення законодавства про автомобільний транспорт, передбачені Законом України «Про автомобільний транспорт» (крім 50 відсотків надходжень від адміністративних штрафів за адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі) за:

► перевищення встановлених законодавством габаритно-вагових норм від 5% до 10% включно при перевезенні вантажу без відповідного дозволу - штраф у розмірі п’ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

► перевищення встановлених законодавством габаритно-вагових норм понад 10%, але не більше 20% при перевезенні вантажу без відповідного дозволу - штраф у розмірі однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

► перевищення встановлених законодавством габаритно-вагових норм понад 20% при перевезенні вантажу без відповідного дозволу - штраф у розмірі двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

– 50 відсотків надходжень від адміністративних штрафів, передбачені Кодексом України про адміністративні правопорушення, зокрема за невиконання водіями транспортних засобів, що здійснюють автомобільні перевезення пасажирів та/або вантажів, вимог уповноважених посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики з питань безпеки на наземному транспорті, про

зупинку транспортного засобу та порушення правил проїзду великогабаритних і великовагових транспортних засобів автомобільними дорогами, вулицями або залізничними переїздами. Крім 50 відсотків надходжень від адміністративних штрафів за адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі;

– 30 відсотків грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності;

– 15 відсотків плати за надання відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, а також 15 відсотків плати за одержання інформації з інших державних реєстрів, держателем яких є центральний орган виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної правової політики та центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сферах державної реєстрації актів цивільного стану, державної реєстрації речових прав на нерухоме майно, державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань;

– екологічний податок, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або за тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк;

– кошти, отримані внаслідок відрахувань експлуатуючої організації (оператора) на спеціальний рахунок відповідно до Закону України «Про впорядкування питань, пов'язаних із забезпеченням ядерної безпеки» (включаючи надходження заборгованості минулих років за цими коштами), та дохід від розміщення цих коштів у цінні папери;

– власні надходження бюджетних установ (у тому числі наукових установ Національної академії наук України і галузевих академій наук), що утримуються за рахунок державного бюджету, у тому числі орендна плата за користування військовим майном, майном Національної академії наук України і галузевих академій наук, 50 відсотків орендної плати за користування іншим майном, що належить бюджетним установам, які утримуються за рахунок державного бюджету;

– надходження від реалізації матеріальних цінностей державного резерву;

– надходження від реалізації розброньованих матеріальних цінностей мобілізаційного резерву;

АКТУАЛЬНО!

– кошти від реалізації розвідувальними органами України надлишкового озброєння, військової та спеціальної техніки, нерухомого військового майна;

– концесійні платежі, що сплачуються у разі будівництва та експлуатації автомобільних доріг загального користування на умовах концесії;

– надходження до Фонду соціального захисту осіб з інвалідністю;

– надходження в рамках програм допомоги і грантів Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ;

– 50 відсотків виконавчого збору, стягнутого органами державної виконавчої служби;

– 10 відсотків рентної плати за спеціальне використання води (крім рентної плати за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення);

– 26 відсотків рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування;

– 50 відсотків надходжень від адміністративних штрафів за адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі;

– надходження від реалізації майнових прав на використання фільмів, вихідних матеріалів фільмів та фільмокопій, створених за кошти Державного бюджету України; від реалізації суб'єктами кінематографії, які отримали від держави

субсидії на створення (виробництво) фільмів, телевізійних фільмів, телевізійних серіалів, майнових прав на використання таких фільмів, телевізійних фільмів, телевізійних серіалів, вихідних матеріалів фільмів, телевізійних фільмів, телевізійних серіалів та фільмокопій, а також від реалізації майнових прав на використання фільмів та фільмових матеріалів, які відповідно до планів виробництва Держкіно УРСР, Міністерства культури УРСР та їхніх правонаступників у 1953-1991 роках створені (вироблені) за рахунок державних (бюджетних) коштів на державних кіностудіях та належать державі;

– платіж, що сплачується суб'єктом кінематографії за розгляд заяв щодо отримання державних субсидій на виробництво (створення) фільму (ігрового, анімаційного тощо), телевізійного фільму, телевізійного серіалу, для повернення частини кваліфікованих витрат, здійснених суб'єктом кінематографії при виробництві (створенні) фільму;

– 50 відсотків прибутків, отриманих від прокату та/або передачі прав на використання фільму (але не більше 50 відсотків отриманої суми державної підтримки), що сплачуються до державного бюджету протягом усього строку дії авторського права на фільм суб'єктом кінематографії, який отримав державну субсидію на створення фільму і на користь якого передано (відчужено) майнові права інтелектуальної власності, або особою, якій передано (відчужено) суб'єктом кінематографії, який створив фільм за такої державної підтримки, майнові права інтелектуальної власності на такий фільм у повному обсязі або частково і яка набула майнових прав на такий фільм у формах:

► надання державної субсидії на виробництво (створення) фільму (ігрового, анімаційного тощо), обсяг якої не може перевищувати 80 відсотків загальної кошторисної вартості виробництва фільму. Обов'язковою умовою надання такої субсидії є підтвердження заявником наявності у нього коштів, необхідних для фінансування виробництва фільму, в обсязі не менше 20 відсотків загальної кошторисної вартості виробництва (створення) відповідного фільму;

► надання державної субсидії на виробництво (створення) телевізійного фільму, телевізійного серіалу, обсяг якої не може перевищувати 50 відсотків загальної кошторисної вартості

виробництва телевізійного фільму, телевізійного серіалу. Обов'язковою умовою надання такої субсидії є підтвердження заявником наявності у нього коштів, необхідних для фінансування виробництва телевізійного фільму, телевізійного серіалу, в обсязі не менше 50 відсотків загальної кошторисної вартості виробництва (створення) відповідного телевізійного фільму, телевізійного серіалу;

– інші доходи, визначені законом про Державний бюджет України.

Якщо законом встановлено новий вид доходу державного бюджету, його зарахування до загального чи спеціального фонду визначається законом про Державний бюджет України на період до внесення відповідних змін до Бюджетного кодексу. Закон про Державний бюджет України може відносити на відповідний бюджетний період окремі види доходів загального (спеціального) фонду Державного бюджету України або їх частину до спеціального (загального) фонду Державного бюджету України.

До доходів загального фонду місцевих бюджетів належать доходи, визначені статтями 64, 64-1 і 66 Бюджетного Кодексу та трансферти місцевим бюджетам (крім субвенцій, визначених статтею 69-1 (субвенцій, що надаються з інших бюджетів за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду таких бюджетів). Надходження бюджету розвитку місцевих бюджетів до доходів загального фонду місцевих бюджетів не належать. Якщо законом встановлено новий вид доходу місцевих бюджетів, його зарахування визначається законом про Державний бюджет України на період до внесення відповідних змін до Бюджетного Кодексу.

АКТУАЛЬНО!

В Бюджетному кодексі України закладається основа бюджетної системи України відповідно до дворівневої концепції місцевого самоврядування «громада-область», а саме: розмежування доходів

і видатків між бюджетами районів та територіальних громад. Районні бюджети виключено із системи горизонтального вирівнювання. Районні бюджети (виходячи із проєкту Закону України «Про Державний бюджет України на 2021 рік») не мають міжбюджетних відносин із державним бюджетом. Законом «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України» № 907 від 17.09.2020 р. встановлено склад доходів і видатків бюджетів територіальних громад в обсягах, нині закріплених за бюджетами міст обласного значення та об'єднаних територіальних громад. Усі 1470 територіальних громад за вимогами цього закону та у зв`язку із прийняттям низки інших нормативно-правових актів незалежні – органи влади районного рівня не мають на них жодного адміністративного та фінансового впливу.

Склад доходів загального фонду бюджетів сіл, селищ та міст регламентує стаття 64 Бюджетного кодексу України. До доходів загального фонду бюджетів сіл, селищ та міст належать:

– 60 відсотків податку на доходи фізичних осіб (крім податку на доходи фізичних осіб, визначеного пунктом 1-1 частини другої статті 29 Бюджетного кодексу, тобто податку на доходи фізичних осіб від оподаткування пасивних доходів у вигляді процентів на поточний або депозитний (вкладний) банківський рахунок, процентів на вклад (депозит) члена кредитної спілки у кредитній спілці, що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України), що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на відповідній території (крім території міст Києва та Севастополя);

– 40 відсотків податку на доходи фізичних осіб (крім податку на доходи фізичних осіб, та 100 відсотків податку на доходи фізичних осіб, що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на території міста Севастополя та зараховується до бюджету міста Севастополя визначеного пунктом 1-1 частини другої статті 29 Бюджетного кодексу, тобто податку на доходи фізичних осіб від оподаткування пасивних доходів у вигляді процентів на поточний або депозитний (вкладний) банківський рахунок, процентів на вклад (депозит) члена кредитної спілки у кредитній спілці, що

сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України), що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на території міста Києва та зараховується до бюджету міста Києва;

– 37 відсотків рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування;

– 45 відсотків рентної плати за спеціальне використання води (крім рентної плати за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя користувачами води за місцем її забору;

– 25 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу, газового конденсату та бурштину), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя;

– 3 відсотки рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату (крім рентної плати за користування надрами в межах континентального шельфу та/або виключної (морської) економічної зони України), що зараховується за місцезнаходженням (місцем видобутку) відповідних природних ресурсів;

– 5 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу, газового конденсату та бурштину), що зараховується за місцезнаходженням (місцем видобутку) відповідних природних ресурсів;

– 30 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування бурштину, що зараховується до місцевих бюджетів за місцезнаходженням (місцем видобутку) бурштину;

– плата за використання інших природних ресурсів, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя;

– державне мито, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем вчинення дій та видачі документів;

– акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів;

– 10 відсотків податку на прибуток підприємств (крім податку на прибуток підприємств державної власності та податку, визначеного пунктом 18 цієї частини статті, пунктом 1-2 частини першої статті 66 (тобто податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є Верховна Рада Автономної Республіки Крим та обласні ради, зараховується відповідно до бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів) та пунктом 2 частини першої статті 69 Бюджетного кодексу (тобто «податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є міські (міст районного значення), селищні та сільські ради, зараховується до міських (міст районного значення), селищних та сільських бюджетів), який зараховується до бюджету міста Києва;

– податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є сільські, селищні, міські ради, зараховується до відповідних бюджетів;

– місцеві податки та збори, що сплачуються (перераховуються) згідно з Податковим кодексом України;

– плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами відповідних місцевих рад, яка зараховується відповідно до бюджетів місцевого самоврядування;

– плата за ліцензії та сертифікати (крім плати за сертифікацію оператора системи передачі електричної енергії, оператора газотранспортної системи), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

– плата за ліцензії на виробництво спирту етилового, коньячного і плодового та зернового дистиляту, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого плодового, дистиляту виноградного спиртового, спирту-сирцю плодового, біоетанолу, алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

– плата за ліцензії на право оптової торгівлі спиртом етиловим, коньячним і плодовим та зерновим дистилятом,

спиртом етиловим ректифікованим виноградним, спиртом етиловим ректифікованим плодовим, дистилятом виноградним спиртовим, спиртом-сирцем плодовим та біоетанолом, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

– плата за державну реєстрацію (крім адміністративного збору за проведення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя;

– плата за ліцензії на право оптової торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

– плата за ліцензії на право роздрібної торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

– плата за ліцензії на виробництво пального, на право оптової торгівлі пальним, на право роздрібної торгівлі пальним, на право зберігання пального, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

– надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності, засновником яких є сільські, селищні, міські ради;

– рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення; рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; рентна плата за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення; рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів (крім рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування). Такі платежі зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходженням (місцем розташування) відповідних природних ресурсів, а щодо водних об'єктів - за місцем податкової реєстрації платника рентної плати;

– плата за розміщення тимчасово вільних коштів відповідних місцевих бюджетів (крім коштів, отриманих закладами професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право);

– орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, місцевими радами, яка зараховується відповідно до бюджетів місцевого самоврядування;

– кошти від реалізації безхазяйного майна (у тому числі такого, від якого відмовився власник або отримувач), знахідок, спадкового майна (у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття), майна, одержаного територіальною громадою в порядку спадкування чи дарування, а також валютних цінностей і грошових коштів, власники яких невідомі;

– концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, засновником яких є сільські, селищні, міські ради (крім концесійних платежів щодо об'єктів комунальної власності, які мають цільове спрямування згідно із законом);

– частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, в порядку, визначеному відповідними місцевими радами;

– плата за надання інших адміністративних послуг, що справляється за місцем надання послуг;

– адміністративний збір за державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, що здійснюється виконавчими органами сільських, селищних, міських рад, районними у містах Києві та Севастополі державними адміністраціями, який зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем надання послуг;

– адміністративний збір за проведення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, що здійснюється виконавчими органами сільських, селищних, міських рад, районними у

містах Києві та Севастополі державними адміністраціями, який зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем надання послуг;

– плата за скорочення термінів надання послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, а також плата за надання інших платних послуг, пов'язаних з такою державною реєстрацією, що здійснюється виконавчими органами сільських, селищних, міських рад, районними у містах Києві та Севастополі державними адміністраціями, який зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем надання послуг;

– штрафні санкції за порушення законодавства про патентування;

– адміністративні штрафи та штрафні санкції за порушення законодавства у сфері виробництва та обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховуються за місцем вчинення порушення;

– адміністративні штрафи та інші штрафні санкції, що накладаються місцевими органами виконавчої влади та виконавчими органами місцевих рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями;

– штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів з суб'єктами господарювання на придбання товарів, робіт і послуг за рахунок коштів відповідних місцевих бюджетів;

– кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель як забезпечення їх тендерної пропозиції (пропозиції конкурсних торгів), які не підлягають поверненню цим учасникам в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджетів місцевого самоврядування;

– кошти, отримані від учасника - переможця процедури закупівлі під час укладання договору про закупівлю як забезпечення виконання цього договору, які не підлягають поверненню учаснику-переможцю, в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджетів місцевого самоврядування;

– 80 відсотків коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок бюджетів

місцевого самоврядування, за здані у вигляді брухту і відходів золото, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50 відсотків коштів, отриманих цими підприємствами, установами та організаціями за здане у вигляді брухту і відходів срібло;

– частина розміру плати за видачу ліцензії на провадження господарської діяльності з випуску та проведення лотерей, яку встановлює Кабінет Міністрів України, яка сплачується ліцензіатами до бюджетів місцевого самоврядування за місцем розташування відповідного пункту розповсюдження державної лотереї;

– інші доходи, що підлягають зарахуванню до бюджетів місцевого самоврядування відповідно до законодавства.

Склад доходів загального фонду районних бюджетів регламентує стаття 64-1 Бюджетного кодексу України. Таким чином, до доходів загального фонду районних бюджетів належать:

– податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є районні ради;

– плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються районними державними адміністраціями;

– надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності, засновником яких є районні ради;

– орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди районними державними адміністраціями, районними радами;

– концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, засновником яких є районні ради (крім концесійних платежів, визначених пунктом 3 частини першої статті 69-1 Бюджетного кодексу);

– кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель як забезпечення їх тендерної пропозиції (пропозиції конкурсних торгів), які не підлягають поверненню цим учасникам в частині здійснення закупівель за рахунок коштів районних бюджетів;

– кошти, отримані від учасника - переможця процедури закупівлі під час укладення договору про закупівлю

як забезпечення виконання цього договору, які не підлягають поверненню учаснику-переможцю, в частині здійснення закупівель за рахунок коштів районних бюджетів;

– 80 відсотків коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок районних бюджетів, за здані у вигляді брухту і відходів золото, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50 відсотків коштів, отриманих цими підприємствами, установами та організаціями за здане у вигляді брухту і відходів срібло;

– адміністративний збір за державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, що здійснюється районними державними адміністраціями, який зараховується до районних бюджетів за місцем надання послуг;

– адміністративний збір за проведення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, що здійснюється районними державними адміністраціями, який зараховується до районних бюджетів за місцем надання послуг;

– плата за скорочення термінів надання послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, а також плата за надання інших платних послуг, пов'язаних з такою державною реєстрацією, що здійснюється районними державними адміністраціями, яка зараховується до районних бюджетів за місцем надання послуг;

– частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, у порядку, визначеному районними радами;

– штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів з суб'єктами господарювання на придбання товарів, робіт і послуг за рахунок коштів відповідних місцевих бюджетів;

– інші доходи, що підлягають зарахуванню до районних бюджетів відповідно до законодавства.

Склад доходів загального фонду бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів регламентує стаття 66 Бюджетного кодексу України. До доходів загального

фонду бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів належать:

– 15 відсотків податку на доходи фізичних осіб (крім податку, визначеного пунктом 1-1 частини другої статті 29 Бюджетного кодексу, тобто податку на доходи фізичних осіб від оподаткування пасивних доходів у вигляді процентів на поточний або депозитний (вкладний) банківський рахунок, процентів на вклад (депозит) члена кредитної спілки у кредитній спілці), що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на відповідній території;

– 10 відсотків податку на прибуток підприємств (крім податку на прибуток підприємств державної власності; податку на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності засновником яких є Верховна Рада Автономної Республіки Крим та обласні ради; податку на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є сільські, селищні, міські ради; податку на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності засновником яких є міські (міст районного значення), селищні та сільські ради:

► податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності;

► податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є Верховна Рада Автономної Республіки Крим та обласні ради, зараховується відповідно до бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів;

– 45 відсотків рентної плати за спеціальне використання води (крім рентної плати за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення), що зараховуються до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів користувачами води за місцем її забору;

– 25 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу, газового конденсату та бурштину);

– 2 відсотки рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату

(крім рентної плати за користування надрами в межах континентального шельфу та/або виключної (морської) економічної зони України), що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів за місцезнаходженням (місцем видобутку) відповідних природних ресурсів;

– плата за використання інших природних ресурсів, що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів;

– акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції), що сплачується платниками, які зареєстровані в Автономній Республіці Крим, - до доходів бюджету Автономної Республіки Крим;

– орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними державними адміністраціями, яка зараховується відповідно до бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів;

– частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, у порядку, визначеному Верховною Радою Автономної Республіки Крим та обласними радами;

– плата за розміщення тимчасово вільних коштів бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів (крім коштів, отриманих закладами професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право);

– плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними державними адміністраціями, яка зараховується відповідно до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів;

– плата за ліцензії та сертифікати (крім плати за сертифікацію, визначеної пунктом 25-2 частини другої статті 29 Бюджетного кодексу, тобто плата за сертифікацію оператора системи передачі електричної енергії, оператора газотранспортної системи), що зараховується до бюджету Автономної

Республіки Крим та обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

– плата за ліцензії на виробництво спирту етилового, коньячного і плодового та зернового дистиляту, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого плодового, дистиляту виноградного спиртового, спирту-сирцю плодового, біоетанолу, алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

– плата за ліцензії на право оптової торгівлі спиртом етиловим, коньячним і плодовим та зерновим дистилятом, спиртом етиловим ректифікованим виноградним, спиртом етиловим ректифікованим плодовим, дистилятом виноградним спиртовим, спиртом-сирцем плодовим та біоетанолом, що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

– плата за державну реєстрацію (крім адміністративного збору за проведення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань), що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів;

– плата за ліцензії на право оптової торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами, що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

– плата за ліцензії на право роздрібної торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами, що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

– плата за ліцензії на виробництво пального, на право оптової торгівлі пальним, на право роздрібної торгівлі пальним, на право зберігання пального, що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

– адміністративні штрафи, що накладаються місцевими органами виконавчої влади або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями;

– штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів із суб'єктами господарювання на придбання товарів, робіт і послуг за рахунок коштів бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів;

– надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності, засновником яких є Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні ради;

– концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, засновником яких є Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні ради (крім концесійних платежів щодо об'єктів комунальної власності, які мають цільове спрямування згідно із законом);

– кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель як забезпечення їх тендерної пропозиції (пропозиції конкурсних торгів), які не підлягають поверненню цим учасникам в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів;

– кошти, отримані від учасника - переможця процедури закупівлі під час укладання договору про закупівлю як забезпечення виконання цього договору, які не підлягають поверненню учаснику-переможцю, в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів;

– 80 відсотків коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів, за здані у вигляді брухту і відходів золото, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50 відсотків коштів, отриманих цими підприємствами, установами та організаціями за здане у вигляді брухту і відходів срібло;

– інші доходи, що підлягають зарахуванню до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів відповідно до законодавства.

Склад доходів та видатків бюджетів районів у містах регламентовано статтею 68 Бюджетного кодексу України. Склад доходів та видатків бюджетів районів у містах (у разі їх створення) визначається міською радою відповідно до повноважень, переданих районним у містах радам. Розподіл

обсягу міжбюджетних трансфертів між міським бюджетом та бюджетами районів у місті (у разі їх створення) здійснюється у порядку, затвердженому міською радою. Якщо району у місті адміністративно підпорядковані інші міста, селища або села, склад доходів та видатків бюджетів таких міст, селищ або сіл, обсяги міжбюджетних трансфертів визначаються у порядку, затвердженому міською радою, з урахуванням повноважень відповідних місцевих рад.

Надходження спеціального фонду місцевих бюджетів визначає стаття 69-1 Бюджетного кодексу України. До надходжень спеціального фонду місцевих бюджетів належать:

– надходження бюджету розвитку місцевих бюджетів;

– кошти від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, що зараховуються у розмірі: 100 відсотків - до бюджетів міст Києва та Севастополя, 25 відсотків – до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів, 75 відсотків – до бюджетів місцевого самоврядування (крім бюджетів міст Києва і Севастополя);

– концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, які мають цільове спрямування згідно із законом;

– 70 відсотків грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності, в тому числі: до бюджетів місцевого самоврядування (крім бюджетів міст Києва та Севастополя) – 50 відсотків, обласних бюджетів та бюджету Автономної Республіки Крим – 20 відсотків, бюджетів міст Києва та Севастополя – 70 відсотків;

– 55 відсотків екологічного податку (крім екологічного податку, визначеного пунктом 16-1 частини другої статті 29 Бюджетного кодексу, тобто «45 відсотків екологічного податку (крім екологічного податку, що справляється за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю стаціонарними джерелами забруднення, який зараховується до загального фонду державного бюджету у повному обсязі; екологічного податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад встановлений особливими умовами ліцензії строк, який зараховується до спеціального

фонду державного бюджету у повному обсязі»), у тому числі: до бюджетів місцевого самоврядування (крім бюджетів міст Києва та Севастополя) – 25 відсотків, обласних бюджетів та бюджету Автономної Республіки Крим – 30 відсотків, бюджетів міст Києва та Севастополя – 55 відсотків;

– власні надходження бюджетних установ, що утримуються за рахунок відповідного місцевого бюджету;

– цільові та добровільні внески підприємств, установ, організацій і громадян до республіканського Автономної Республіки Крим та місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища;

– надходження до цільових фондів, утворених Верховною Радою Автономної Республіки Крим та місцевими радами;

– субвенції, що надаються з інших бюджетів за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду таких бюджетів;

– повернення кредитів, наданих з місцевих бюджетів індивідуальним сільським забудовникам;

– повернення кредитів, наданих з місцевих бюджетів молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла, а також пеня і відсотки за користування ними;

– надходження в рамках програм допомоги і грантів Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ;

– інші надходження, визначені законом про Державний бюджет України.

Надходження бюджету розвитку місцевих бюджетів визначає стаття 71 Бюджетного кодексу України, зокрема:

– дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки) господарських товариств, у статутних капіталах яких є майно Автономної Республіки Крим, комунальна власність;

– плата за надання місцевих гарантій. Державні гарантії можуть надаватися виключно у межах і за напрямами, що визначені законом про Державний бюджет України, на підставі: рішення Кабінету Міністрів України - для забезпечення виконання боргових зобов'язань суб'єктів господарювання - резидентів України; міжнародних договорів України – для

забезпечення виконання боргових зобов'язань суб'єктів господарювання – резидентів України і за дорученням Кабінету Міністрів України відповідні правочини щодо його рішень вчиняє Голова Боргового агентства України.

– кошти пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту, отримані відповідно до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності»;

– 10 відсотків коштів від використання (реалізації) частини виробленої продукції, що залишається у власності держави відповідно до угод про розподіл продукції, та/або коштів у вигляді грошового еквівалента такої державної частини продукції (крім коштів від державної частини продукції, виробленої на ділянці надр у межах континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони України), що розподіляються між місцевими бюджетами адміністративно-територіальних одиниць, на території яких знаходиться відповідна ділянка надр, у такому співвідношенні: 5 відсотків - до бюджету Автономної Республіки Крим або обласного бюджету; 5 відсотків - до відповідного бюджету місцевого самоврядування. Якщо ділянка надр розташована на території декількох адміністративно-територіальних одиниць, кошти між відповідними місцевими бюджетами розподіляються в межах встановленого співвідношення у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України;

– кошти від відчуження майна, що належить Автономній Республіці Крим, та майна, що перебуває в комунальній власності, включаючи кошти від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них;

– 90 відсотків коштів від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них, що перебувають у державній власності до розмежування земель державної і комунальної власності (крім земельних ділянок несільськогосподарського призначення, що перебувають у державній власності, на яких розташовані об'єкти, що підлягають приватизації), при цьому від продажу земельних ділянок, які знаходяться на території Автономної Республіки Крим: 35 відсотків - до бюджету Автономної Республіки Крим, 55 відсотків - до сільських, селищних, міських бюджетів Автономної Республіки Крим;

– капітальні трансферти (субвенції) з інших бюджетів;

– кошти від повернення кредитів, наданих з відповідного бюджету, та відсотки, сплачені за користування ними (крім надходжень, визначених пунктами 10 і 11 частини першої статті 69-1 Бюджетного кодексу, тобто, повернення кредитів, наданих з місцевих бюджетів індивідуальним сільським забудовникам та повернення кредитів, наданих з місцевих бюджетів молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла, а також пеня і відсотки за користування ними);

– місцеві запозичення, здійснені у порядку, визначеному цим Кодексом та іншими законами України;

– кошти, які передаються з іншої частини місцевого бюджету за рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради (щодо коштів резервного фонду місцевого бюджету в частині витрат бюджету розвитку - за рішенням Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевої державної адміністрації, виконавчого органу відповідної місцевої ради).

Визначені статтями 64 і 69-1 Бюджетного кодексу податки і збори (тобто доходи загального фонду бюджетів сіл, селищ та міст і спеціального фонду місцевих бюджетів), що сплачують підприємства, які здійснюють свою діяльність у зоні відчуження та у зоні безумовного (обов'язкового) відселення (якщо на таких територіях не сформовано органи місцевого самоврядування), зараховуються до відповідних бюджетів місцевого самоврядування в частинах, визначених Бюджетним кодексом та іншими нормативно-правовими актами.

До бюджету Автономної Республіки Крим зараховуються в повному обсязі платежі, пов'язані з виконанням Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про участь Російської Федерації в розвитку соціально-економічної сфери м. Севастополя та інших населених пунктів, в яких дислокуються військові формування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України.

Доходи, що визначені статтями 64-66, тобто доходи загального фонду бюджетів сіл, селищ та міст, районних бюджетів, фонду бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів та надходження спеціального фонду

місцевих бюджетів та бюджету розвитку, які сплачуються (перераховуються) на території Автономної Республіки Крим і міста Севастополя, зараховуються до місцевих бюджетів Автономної Республіки Крим.

Повернення помилково та/або надміру сплачених грошових зобов'язань з податків і зборів та бюджетне відшкодування податку на додану вартість платникам податків, які зареєстровані на території Автономної Республіки Крим і міста Севастополя, здійснюється з бюджету Автономної Республіки Крим.

Надходження та витрати бюджету міста Києва формуються в порядку, встановленому Бюджетним кодексом, з урахуванням Закону України «Про столицю України - місто-герой Київ». За цією умовою:

1) склад видатків та кредитування бюджету міста Києва визначається відповідно до статей 89-91 Бюджетного кодексу, тобто включаються видатки, що здійснюються з бюджетів сіл, селищ та міст, бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів, а також видатки, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів;

2) фінансові нормативи бюджетної забезпеченості, що застосовуються для визначення обсягу міжбюджетних трансфертів для бюджету міста Києва, визначаються на основі фінансових нормативів бюджетної забезпеченості для обласних бюджетів та бюджетів міст обласного значення з урахуванням особливостей його статусу.

4.5.РОЗМЕЖУВАННЯ ВИДАТКІВ МІЖ БЮДЖЕТАМИ

Видатки місцевих бюджетів регулюють та стимулюють розвиток сфер економіки регіонів у територіально-галузевому аспекті та задоволенні потреб населення, а також віддзеркалюють наслідки економічних і соціальних змін, що відбуваються в суспільстві. Розмежування видатків між видами місцевих бюджетів відбувається відповідно до функціональної класифікації. Особливостями фінансування є можливість одночасного здійснення з державного та місцевого бюджетів

або з різних бюджетів. Невикористані кошти цих субвенції наприкінці року не вилучаються до державного бюджету, зберігаються на рахунках відповідних місцевих бюджетів і використовуватимуться в наступному бюджетному періоді.

Розмежування видів видатків між місцевими бюджетами здійснюється на основі принципу субсидіарності з урахуванням критеріїв повноти надання публічних послуг та наближення їх до безпосереднього споживача. Відповідно до цих критеріїв види видатків поділяються на такі групи:

1) перша група – видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують необхідне першочергове надання публічних послуг і які розташовані найближче до споживачів;

2) друга група – видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують надання основних публічних послуг для всіх громадян України;

3) третя група – видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують публічні послуги для окремих категорій громадян, або реалізацію програм, потреба в яких існує в усіх регіонах України.

АКТУАЛЬНО!

Видатки першої групи *здійснюються з бюджетів місцевого самоврядування.*

Видатки другої групи *здійснюються з бюджетів місцевого самоврядування, а також районних бюджетів.*

Видатки третьої групи здійснюються з бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів. З бюджетів міст Києва та Севастополя здійснюються видатки всіх трьох груп.

Передані державою видатки на виконання власних повноважень місцевих органів влади та на реалізацію прав і обов'язків АР Крим та місцевого самоврядування здійснюються за рахунок

коштів місцевих бюджетів, у тому числі трансфертів з Державного бюджету України. Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, виконавчі органи відповідних місцевих рад зобов'язані забезпечити здійснення видатків 2 та 3 групи, з відповідних місцевих бюджетів з додержанням розподілу цих видатків між бюджетами, визначеного статтями 89-91 Бюджетного кодексу (тобто видатки, що здійснюються з бюджетів сіл, селищ та міст, з бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів і видатки, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів) та законом про Державний бюджет України. Забороняється планувати та здійснювати видатки, не віднесені до місцевих бюджетів Бюджетним кодексом, а також здійснювати впродовж бюджетного періоду видатки на утримання бюджетних установ одночасно з різних бюджетів, крім випадків, коли такі видатки здійснюються за рішенням відповідної місцевої ради за рахунок вільного залишку бюджетних коштів або перевиконання дохідної частини загального фонду місцевого бюджету за умови відсутності заборгованості такого бюджету за захищеними статтями видатків протягом року на будь-яку дату або за рішенням Кабінету Міністрів України.

Передача державою права на здійснення видатків. Держава може передати Раді міністрів Автономної Республіки Крим чи органам місцевого самоврядування право на здійснення видатків лише за умови відповідної передачі фінансових ресурсів у вигляді закріплених за відповідними бюджетами загальнодержавних податків і зборів або їх частки, а також трансфертів з Державного бюджету України.

Товари (роботи, послуги), придбані головним розпорядником коштів державного бюджету (місцевих бюджетів) за рахунок видатків на централізовані заходи відповідно до програмних документів економічного та соціального розвитку, державних цільових програм, можуть бути передані бюджетним установам, які утримуються з інших місцевих бюджетів. Зазначені централізовані заходи здійснюються з дотриманням таких вимог:

– встановлення головним розпорядником коштів державного бюджету (місцевих бюджетів) критеріїв визначення обґрунтування потреби у відповідних товарах (роботах, послугах);

– визначення бюджетними установами потреби у товарах (роботах, послугах) відповідно до встановлених критеріїв;

– відображення в обліку та звітності бюджетних установ операцій щодо придбання та передачі таких товарів (робіт, послуг).

Згідно зі статті 64 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні "видатки місцевого бюджету формуються відповідно до розмежування видатків між бюджетами, визначеного Бюджетним кодексом України, для виконання повноважень органів місцевого самоврядування. Вони здійснюються із загального та спеціального фондів місцевого бюджету відповідно до вимог Бюджетного кодексу та Закону про Державний бюджет України. У складі витрат спеціального фонду місцевого бюджету виділяються витрати бюджету розвитку.

До витрат бюджету розвитку місцевих бюджетів належать:

– погашення місцевого боргу, в тому числі за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах;

– капітальні видатки, включаючи капітальні трансферти іншим бюджетам (крім капітальних видатків, що здійснюються за рахунок визначених пунктами 2-13 частини першої статті 69-1 Бюджетного кодексу надходжень спеціального фонду місцевих бюджетів до яких, зокрема, належать:

► кошти від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, що зараховуються у розмірі: 100 відсотків - до бюджетів міст Києва та Севастополя, 25 відсотків - до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів, 75 відсотків - до бюджетів місцевого самоврядування (крім бюджетів міст Києва і Севастополя);

► концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, які мають цільове спрямування згідно із законом;

► 70 відсотків грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності,

в тому числі: до бюджетів місцевого самоврядування (крім бюджетів міст Києва та Севастополя) - 50 відсотків, обласних бюджетів та бюджету Автономної Республіки Крим - 20 відсотків, бюджетів міст Києва та Севастополя - 70 відсотків;

► 55 відсотків екологічного податку (крім екологічного податку, визначеного пунктом 16-1 частини другої статті 29 Бюджетного кодексу, тобто 45 відсотків екологічного податку (крім екологічного податку, що справляється за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю стаціонарними джерелами забруднення, який зараховується до загального фонду державного бюджету у повному обсязі; екологічного податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад встановлений особливими умовами ліцензії строк, який зараховується до спеціального фонду державного бюджету у повному обсязі), у тому числі: до бюджетів місцевого самоврядування (крім бюджетів міст Києва та Севастополя) – 25 відсотків, обласних бюджетів та бюджету Автономної Республіки Крим – 30 відсотків, бюджетів міст Києва та Севастополя – 55 відсотків;

► власні надходження бюджетних установ, що утримуються за рахунок відповідного місцевого бюджету;

► цільові та добровільні внески підприємств, установ, організацій і громадян до республіканського Автономної Республіки Крим та місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища;

► надходження до цільових фондів, утворених Верховною Радою Автономної Республіки Крим та місцевими радами;

► субвенції, що надаються з інших бюджетів за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду таких бюджетів;

► повернення кредитів, наданих з місцевих бюджетів індивідуальним сільським забудовникам;

► повернення кредитів, наданих з місцевих бюджетів молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла, а також пеня і відсотки за користування ними;

► надходження в рамках програм допомоги і грантів Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ;

► інші надходження, визначені законом про Державний бюджет України.

– внески органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування до статутного капіталу суб'єкта господарювання;

– проведення експертної грошової оцінки земельної ділянки, що підлягає продажу, за рахунок авансу, внесеного покупцем земельної ділянки;

– підготовка земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них державної (до розмежування земель державної та комунальної власності) чи комунальної власності для продажу на земельних торгах та проведення таких торгів;

– платежі, пов'язані з виконанням гарантійних зобов'язань Автономної Республіки Крим, обласної ради чи територіальної громади міста;

– розроблення містобудівної документації на місцевому та регіональному рівнях.

Капітальні видатки бюджету розвитку спрямовуються на: соціально-економічний розвиток регіонів; виконання інвестиційних проектів; будівництво, капітальний ремонт та реконструкцію об'єктів соціально-культурної сфери і житлово-комунального господарства; будівництво газопроводів і газифікацію населених пунктів; будівництво і придбання житла окремим категоріям громадян відповідно до законодавства; збереження та розвиток історико-культурних місць України та заповідників; будівництво та розвиток мережі метрополітенів; придбання вагонів для комунального електротранспорту; розвиток дорожнього господарства; придбання шкільних автобусів та автомобілів швидкої медичної допомоги; оновлення матеріально-технічної бази комунальних закладів охорони здоров'я, комп'ютеризацію та інформатизацію закладів загальної середньої освіти і комунальних закладів охорони здоров'я; природоохоронні заходи; інші заходи, пов'язані з розширеним відтворенням.

Кошти бюджету розвитку щодо здійснення заходів на будівництво, реконструкцію і реставрацію, капітальний ремонт об'єктів виробничої, комунікаційної та соціальної інфраструктури розподіляються за об'єктами за рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради при затвердженні місцевих бюджетів та при внесенні змін до них. За об'єктами, строк впровадження яких довший, ніж бюджетний період, визначаються прогнозні показники бюджету розвитку у складі прогнозу місцевого бюджету та враховуються при затвердженні місцевих бюджетів протягом усього строку впровадження таких об'єктів.

Розмежування видатків між бюджетами здійснюється відповідно до статей 87-93 Бюджетного кодексу України.

Видатки, що здійснюються з Державного бюджету України регламентує стаття 87 Бюджетного кодексу України.

Особливості здійснення видатків з Державного бюджету України:

– видатки, що здійснюються з бюджетів сіл, селищ та міст, з бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів, а також видатки, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів (визначені відповідно до статей 89-91);

– на наукову і науково-технічну діяльність, а також деталізовані видатки на освіту; охорону здоров'я; соціальний захист та соціальне забезпечення; культуру і мистецтво; програми підтримки національних і державних телерадіокомпаній, суспільного телебачення і радіомовлення, преси, книговидання, державних інформаційних агентств; фізичну культуру і спорт; державні програми підтримки регіонального розвитку та пріоритетних галузей економіки; програми реставрації пам'яток архітектури, спорудження (створення) пам'ятників і монументів державного значення; державні програми розвитку транспорту, дорожнього господарства, зв'язку, телекомунікацій та інформатики; державні інвестиційні проекти; державні програми з ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки, запобігання виникненню та ліквідації надзвичайних ситуацій та наслід-

ків стихійного лиха; інші програми, які мають виключно державне значення (вони визначені пунктами 4, 7-17 та 21 частини першої статті 87).

До видатків, що здійснюються з Державного бюджету України з урахуванням перерахованих особливостей належать видатки на:

– державне управління: законодавчу владу; виконавчу владу;
– президента України;
– судову владу;
– міжнародну діяльність;
– наукову і науково-технічну діяльність;
– національну оборону (крім заходів та робіт з мобілізаційної підготовки місцевого значення);
– правоохоронну діяльність, забезпечення безпеки держави та цивільний захист населення і територій (крім заходів, у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру в межах повноважень, встановлених законом (тобто згідно з пунктом 16 частини першої статті 91 Бюджетного Кодексу);
– забезпечення функціонування установ та закладів Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних органів, органів цивільного захисту, які перебувають у державній власності;
– освіту:

а) загальну середню освіту:

► спеціалізовані мистецькі школи (школи-інтернати), школи-інтернати (ліцеї-інтернати) спортивного профілю, військові (військово-морські) ліцеї, ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою, наукові ліцеї, наукові ліцеї-інтернати державної власності згідно з переліком, визначеним Кабінетом Міністрів України;

► школи соціальної реабілітації державної власності;

б) професійну (професійно-технічну) освіту (на оплату послуг з підготовки кадрів на умовах державного замовлення у закладах професійної (професійно-технічної) освіти соціальної реабілітації та адаптації державної власності, а також за професіями загальнодержавного значення, перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України);

в) вищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів на умовах державного замовлення у закладах вищої освіти державної та приватної власності, вартість освітніх послуг яких встановлюється з урахуванням законодавства про індикативну собівартість) та фахову передвищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців на умовах державного замовлення структурними підрозділами та відокремленими структурними підрозділами закладів вищої освіти державної власності, що не мають статусу юридичної особи);

г) післядипломну освіту (на оплату послуг з підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів на умовах державного замовлення);

ґ) заклади позашкільної освіти та заходи з позашкільної роботи з дітьми згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України;

д) інші заклади та заходи в галузі освіти, що забезпечують виконання загальнодержавних функцій, згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України;

► охорону здоров'я:

• первинну медико-санітарну, амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу (багатопрофільні лікарні та поліклініки, що виконують специфічні загальнодержавні функції, згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України);

• спеціалізовану, високоспеціалізовану амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу (клініки науково-дослідних інститутів, спеціалізовані лікарні, центри, лепрозорії, госпіталі для осіб з інвалідністю внаслідок війни, спеціалізовані поліклініки, спеціалізовані стоматологічні поліклініки згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України);

• санаторно-реабілітаційну допомогу (загальнодержавні санаторії для хворих на туберкульоз, загальнодержавні спеціалізовані санаторії для дітей та підлітків, спеціалізовані санаторії для ветеранів війни, осіб, на яких поширюється чинність законів України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про жертви нацистських переслідувань», та осіб з інвалідністю, загальнодержавні реабілітаційні

установи та комплекси для осіб з інвалідністю згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України);

• санітарно-епідеміологічний нагляд (лабораторні центри, заходи боротьби з епідеміями);

• інші програми в галузі охорони здоров'я, що забезпечують виконання загальнодержавних функцій, згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України;

• первинну медичну допомогу, крім видатків на оплату комунальних послуг та енергоносіїв комунальними закладами охорони здоров'я;

• державні програми громадського здоров'я та заходи боротьби з епідеміями;

• державні програми розвитку та підтримки закладів охорони здоров'я, що перебувають у державній власності, згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України;

• програму державних гарантій медичного обслуговування населення;

► соціальний захист та соціальне забезпечення:

• виплату пенсій військовослужбовцям рядового, сержантського та старшинського складу строкової служби та членам їхніх сімей, пенсій військовослужбовцям та особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, іншим особам, визначеним законом; сплату до Пенсійного фонду України страхових внесків за окремі категорії осіб, передбачені законом; виплату доплат, надбавок, підвищень до пенсій, додаткових пенсій, пенсій за особливі заслуги перед Україною, встановлених законом, державної соціальної допомоги на догляд особам. Зокрема, державна соціальна допомога на догляд призначається (відповідно до пунктів 1-3 частини першої статті 7 Закону України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю»), а саме:

1) особам з інвалідністю внаслідок війни з числа військовослужбовців та інших осіб, яким призначено пенсії по інвалідності відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»:

а) особам з інвалідністю I групи;

б) особам з інвалідністю ІІ групи, які є одинокими та за висновком лікарсько-консультативної комісії потребують постійного стороннього догляду;

в) особам з інвалідністю ІІІ групи, які є одинокими та за висновком лікарсько-консультативної комісії потребують постійного стороннього догляду;

2) особам, які належать до осіб з інвалідністю внаслідок війни відповідно до статті 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», а також на покриття різниці між мінімальним розміром та відповідним розмірами пенсії за віком:

а) особам з інвалідністю І групи;

б) особам з інвалідністю ІІ і ІІІ груп, які є одинокими і за висновком лікарсько-консультативної комісії потребують постійного стороннього догляду.

Зокрема, для:

- осіб начальницького і рядового складу органів Міністерства внутрішніх справ і органів Комітету державної безпеки колишнього Союзу РСР, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України та інших військових формувань, які стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час виконання службових обов'язків, ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, ядерних аварій, ядерних випробувань, участі у військових навчаннях із застосуванням ядерної зброї, інших уражень ядерними матеріалами;

- осіб, які стали особами з інвалідністю внаслідок поранень чи інших ушкоджень здоров'я, одержаних: у районах бойових дій у період Другої світової війни та від вибухових речовин, боєприпасів і військового озброєння у повоєнний період та від вибухових речовин, боєприпасів і військового озброєння на території проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях до 1 грудня 2014 року, а з 1 грудня 2014 року - на території проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, де органи державної влади здійснюють свої повноваження, та в населених пунктах, розташованих на лінії зіткнення, під час проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і

оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях; під час виконання робіт, пов'язаних з розмінуванням боєприпасів, незалежно від часу їх виконання;

- осіб, які стали особами з інвалідністю внаслідок воєнних дій громадянської та Другої світової воєн або стали особами з інвалідністю із зазначених причин у неповнолітньому віці у воєнні та повоєнні роки;

- військовослужбовців, осіб вільнонайманого складу, а також колишніх бійців винищувальних батальйонів, взводів і загонів захисту народу та інших осіб, які брали безпосередню участь у бойових операціях по ліквідації диверсійно-терористичних груп та інших незаконних формувань на території колишнього Союзу РСР і стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії або каліцтва, одержаних під час виконання службових обов'язків у цих батальйонах, взводах і загонах у період з 22 червня 1941 року по 31 грудня 1954 року;

- учасників бойових дій на території інших держав, які стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, пов'язаних з перебуванням у цих державах;

- осіб, які брали безпосередню участь у бойових діях під час Другої світової війни, та осіб, які у неповнолітньому віці були призвані чи добровільно вступили до лав Радянської Армії і Військово-Морського Флоту під час військових призовів 1941-1945 років і стали особами з інвалідністю внаслідок загального захворювання або захворювання, отриманого під час проходження військової служби чи служби в органах внутрішніх справ, державної безпеки, інших військових формуваннях;

- осіб, залучених до складу формувань Цивільної оборони, які стали особами з інвалідністю внаслідок захворювань, пов'язаних з ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи;

- осіб, які стали особами з інвалідністю внаслідок поранень, каліцтва, контузії чи інших ушкоджень здоров'я, одержаних під час участі у масових акціях громадського протесту в Україні з 21 листопада 2013 року по 21 лютого 2014 року за євроінтеграцію та проти режиму Януковича (далі - Революція Гідності), та які звернулися за медичною допомогою у період з 21 листопада 2013 року по 30 квітня 2014 року;

- військовослужбовців (резервістів, військовозобов'язаних) Збройних Сил України, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної прикордонної служби України, Державної спеціальної служби транспорту, військовослужбовців військових прокуратур, осіб рядового та начальницького складу підрозділів оперативного забезпечення зон проведення антитерористичної операції центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну

податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, поліцейських, осіб рядового, начальницького складу, військовослужбовців Міністерства внутрішніх справ України, Управління державної охорони України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Державної пенітенціарної служби України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України та стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції у період її проведення, під час безпосередньої участі у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, а також працівників підприємств, установ, організацій, які залучалися до забезпечення проведення антитерористичної операції, до забезпечення здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях і стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час забезпечення проведення антитерористичної операції безпосередньо в районах та у період її проведення, під час забезпечення здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів;

- осіб, які стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції у період її проведення у складі добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, за умови, що в подальшому такі добровольчі формування були включені до складу Збройних Сил України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції, Національної гвардії України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів;

- осіб, які стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах її проведення у

складі добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, але в подальшому такі добровольчі формування не були включені до складу Збройних Сил України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції, Національної гвардії України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів, і виконували завдання антитерористичної операції у взаємодії із Збройними Силами України, Міністерством внутрішніх справ України, Національною поліцією, Національною гвардією України та іншими утвореними відповідно до законів України військовими формуваннями та правоохоронними органами.

- осіб, які добровільно забезпечували (або добровільно залучалися до забезпечення) проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях (у тому числі здійснювали волонтерську діяльність) та стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час забезпечення проведення антитерористичної операції, перебуваючи безпосередньо в районах та у період її проведення, під час забезпечення здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів;

- осіб, залучених до конфіденційного співробітництва з розвідувальними органами України і які стали інвалідами внаслідок поранення, контузії або каліцтва, одержаних під час виконання своїх завдань на тимчасово окупованій території України, у районі проведення антитерористичної операції або здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії, або на інших територіях, де в період виконання цих завдань велися бойові дії.

3) особам, яким призначено пенсії за вислугу років відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» і які є особами з інвалідністю I групи внаслідок каліцтва (одержаного в результаті нещасного випадку, не пов'язаного з виконанням обов'язків військової служби (службових обов'язків), або внаслідок захворювання, пов'язаного з проходженням служби, або внаслідок трудового каліцтва, професійного чи загального захворювання, або одиноким пенсіонерам, які за висновком лікарсько-консультативної комісії потребують догляду;

► державні програми соціальної допомоги (грошова допомога особам, яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, та особам, яким надано тимчасовий захист; компенсації на медикаменти; програма протезування; програми і заходи із соціального захисту осіб з інвалідністю, у тому числі програми і заходи Фонду соціального захисту інвалідів; відшкодування збитків, заподіяних громадянам; заходи, пов'язані з поверненням в Україну кримськотатарського народу та осіб інших національностей, які були незаконно депортовані з України, та розміщенням іноземців і осіб без громадянства, які незаконно перебувають на території України; щорічна разова грошова допомога ветеранам війни та жертвам нацистських переслідувань; довічні державні стипендії; кошти, що передаються до фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування; програми соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, інші види цільової грошової допомоги, встановлені законом);

– державну підтримку громадських об'єднань осіб з інвалідністю і ветеранів на виконання загальнодержавних програм (проектів, заходів) згідно з порядком, визначеним Кабінетом Міністрів України;

– державні програми і заходи стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї;

– державну підтримку молодіжних та дитячих громадських організацій на виконання загальнодержавних програм і заходів стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України;

– державні програми підтримки будівництва (реконструкції) житла для окремих категорій громадян;

– забезпечення функціонування всеукраїнських, державних, міжрегіональних центрів професійної реабілітації осіб з інвалідністю і державних центрів соціальної реабілітації дітей з інвалідністю у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України;

– інші програми в галузі соціального захисту та соціального забезпечення, що забезпечують виконання загальнодержавних функцій, згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України;

– компенсацію дефіциту коштів Пенсійного фонду України для фінансування виплати пенсій у солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (перевищення видатків над доходами, у тому числі з урахуванням резерву коштів Пенсійного фонду України);

– державну підтримку громадських об'єднань на виконання заходів щодо національно-патріотичного виховання;

– житлові субсидії населенню та пільги на оплату житлово-комунальних послуг, придбання твердого та рідкого пічного побутового палива, скрапленого газу окремим категоріям громадян, що надаються: ветеранам війни; особам, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»; особам, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною; вдовам (вдівцям) та батькам померлих (загиблих) осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною; постраждалим учасникам Революції Гідності; особам, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною; вдовам (вдівцям) та батькам померлих (загиблих) осіб, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною; жертвам нацистських переслідувань; ветеранам військової служби; ветеранам органів внутрішніх справ; ветеранам Національної поліції; ветеранам податкової міліції; ветеранам державної пожежної охорони; ветеранам Державної кримінально-виконавчої служби; ветеранам служби цивільного захисту; ветеранам Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України; вдовам (вдівцям) померлих (загиблих) ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції, ветеранів податкової міліції, ветеранів державної пожежної охорони, ветеранів Державної кримінально-виконавчої служби, ветеранів служби цивільного захисту та ветеранів Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України; звільненим зі служби за віком, через хворобу або за вислугою років військовослужбовцям Служби безпеки України; особам, звільненим із служби цивільного захисту за віком, через хворобу або за вислугою років, та які стали особами з інвалідністю під час виконання службових обов'язків; звільненим з військової служби особам, які стали особами з інвалідністю під час проходження військової служби;

батькам та членам сімей військовослужбовців, військовослужбовців Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, які загинули (померли) або пропали безвісти під час проходження військової служби; батькам та членам сімей осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, які загинули (померли) або зникли безвісти під час виконання службових обов'язків; реабілітованим громадянам, які стали особами з інвалідністю внаслідок репресій або є пенсіонерами; депортованим особам, які повернулися в Україну на постійне проживання; громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; дружинам (чоловікам) та опікунам (на час опікунства) дітей померлих громадян, смерть яких пов'язана з Чорнобильською катастрофою; пенсіонерам з числа спеціалістів із захисту рослин відповідно до частини четвертої статті 20 Закону України «Про захист рослин» (тобто, спеціалістам із захисту рослин, які проживають і працюють за спеціальністю у сільській місцевості, селищах міського типу, відповідно до законодавства надається право на безплатне користування житлом, опаленням та освітленням, пільгове кредитування на обзаведення господарством, на будівництво індивідуальних жилих будинків, придбання худоби. Це право зберігається за спеціалістами із захисту рослин - пенсіонерами, які працювали у сфері захисту рослин у сільській місцевості і проживають там. Пільги на безплатне користування житлом з опаленням та освітленням, надаються за умови, якщо розмір середньомісячного сукупного доходу сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.); громадянам відповідно до пункту «ї» частини першої статті 77 Основ законодавства України про охорону здоров'я (тобто тим, хто проживає і працює у сільській місцевості і селищах міського типу, а також пенсіонерам, які раніше працювали медичними та фармацевтичними працівниками і проживають у цих населених пунктах, надання пільг щодо сплати земельного податку, кредитування, обзаведення господарством і будівництва приватного житла, придбання автомототранспорту на безплатне користування житлом з освітленням і опаленням в межах норм, встановлених

законодавством. Пільги на безплатне користування житлом з опаленням та освітленням, передбачені абзацом першим цього пункту, надаються за умови, якщо розмір середньомісячного сукупного доходу сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України), частини п'ятої статті 29 Закону України «Про культуру» (тобто працівникам державних і комунальних закладів культури, педагогічним працівникам закладів освіти сфери культури, які працюють у сільській місцевості та селищах міського типу, а також пенсіонерам, які раніше працювали в державних та комунальних закладах культури, закладах освіти сфери культури у таких населених пунктах і проживають у них, держава забезпечує відповідно до законодавства безоплатне користування житлом з опаленням і освітленням у межах установлених норм. Пільги на безплатне користування житлом з опаленням та освітленням надаються за умови, якщо розмір середньомісячного сукупного доходу сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України), частини другої статті 30 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (тобто працівникам бібліотек, які працюють у сільській місцевості та селищах міського типу, а також пенсіонерам, які раніше працювали у бібліотеках у цих населених пунктах і проживають у них, держава відповідно до законодавства забезпечує безоплатне користування житлом з опаленням і освітленням у межах встановлених норм. Пільги на безплатне користування житлом з опаленням та освітленням, передбачені частиною другою цієї статті, надаються за умови, якщо розмір середньомісячного сукупного доходу сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України), абзацу десятого частини другої статті 28 Закону України «Про музеї та музейну справу» (тобто працівники музеїв мають право на безплатне користування у межах встановлених норм житлом з опаленням і освітленням, якщо вони проживають у селах і селищах. Пільги на безплатне

користування житлом з опаленням та освітленням, передбачені частиною другою цієї статті, надаються за умови, якщо розмір середньомісячного сукупного доходу сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.), абзацу першого частини третьої статті 57 Закону України «Про освіту» (тобто педагогічним працівникам, які працюють у сільській місцевості і селищах міського типу, а також пенсіонерам, які раніше працювали педагогічними працівниками в таких населених пунктах і проживають у них, держава відповідно до законодавства забезпечує безоплатне користування житлом з опаленням і освітленням у межах встановлених норм. Зазначені пільги надаються за умови, що розмір середньомісячного сукупного доходу сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України); дітям війни; багатодітним сім'ям, дитячим будинкам сімейного типу та прийомним сім'ям, в яких не менше року проживають відповідно троє або більше дітей, а також сім'ям (крім багатодітних сімей), в яких не менше року проживають троє і більше дітей, враховуючи тих, над якими встановлено опіку чи піклування; доставку громадянам повідомлень про призначення (непризначення), відмову у призначенні житлової субсидії.

Граничні показники вартості та мінімальні норми твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу, на підставі яких надаються пільги та житлові субсидії населенню, визначаються Кабінетом Міністрів України;

► допомогу сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, особам з інвалідністю з дитинства, дітям з інвалідністю, тимчасову державну допомогу дітям, допомогу по догляду за особами з інвалідністю I чи II групи внаслідок психічного розладу, державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю, державну соціальну допомогу на догляд (крім державної соціальної допомоги на догляд особам, зазначеним у пунктах 1-3 частини першої статті 7 Закону України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю», а саме:

1) особам з інвалідністю внаслідок війни з числа військовослужбовців та інших осіб, яким призначено пенсії по інвалідності відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»:

а) особам з інвалідністю I групи;

б) особам з інвалідністю II групи, які є одинокими та за висновком лікарсько-консультативної комісії потребують постійного стороннього догляду;

в) особам з інвалідністю III групи, які є одинокими та за висновком лікарсько-консультативної комісії потребують постійного стороннього догляду;

2) особам, які належать до осіб з інвалідністю внаслідок війни відповідно до статті 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».

Зокрема, для:

- осіб начальницького і рядового складу органів Міністерства внутрішніх справ і органів Комітету державної безпеки колишнього Союзу РСР, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України та інших військових формувань, які стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час виконання службових обов'язків, ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, ядерних аварій, ядерних випробувань, участі у військових навчаннях із застосуванням ядерної зброї, інших уражень ядерними матеріалами;

- осіб, які стали особами з інвалідністю внаслідок поранень чи інших ушкоджень здоров'я, одержаних: у районах бойових дій у період Другої світової війни та від вибухових речовин, боєприпасів і військового озброєння у повоєнний період та від вибухових речовин, боєприпасів і військового озброєння на території проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях до 1 грудня 2014 року, а з 1 грудня 2014 року - на території проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, де органи державної влади здійснюють свої повноваження, та в населених пунктах, розташованих на лінії зіткнення, під час проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях; під час виконання

робіт, пов'язаних з розмінуванням боєприпасів, незалежно від часу їх виконання;

- осіб, які стали особами з інвалідністю внаслідок воєнних дій громадянської та Другої світової воєн або стали особами з інвалідністю із зазначених причин у неповнолітньому віці у воєнні та повоєнні роки;

- військовослужбовців, осіб вільнонайманого складу, а також колишніх бійців винищувальних батальйонів, взводів і загонів захисту народу та інших осіб, які брали безпосередню участь у бойових операціях по ліквідації диверсійно-терористичних груп та інших незаконних формувань на території колишнього Союзу РСР і стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії або каліцтва, одержаних під час виконання службових обов'язків у цих батальйонах, взводах і загонах у період з 22 червня 1941 року по 31 грудня 1954 року;

- учасників бойових дій на території інших держав, які стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, пов'язаних з перебуванням у цих державах;

- осіб, які брали безпосередню участь у бойових діях під час Другої світової війни, та осіб, які у неповнолітньому віці були призвані чи добровільно вступили до лав Радянської Армії і Військово-Морського Флоту під час військових призовів 1941-1945 років і стали особами з інвалідністю внаслідок загального захворювання або захворювання, отриманого під час проходження військової служби чи служби в органах внутрішніх справ, державної безпеки, інших військових формуваннях;

- осіб, залучених до складу формувань Цивільної оборони, які стали особами з інвалідністю внаслідок захворювань, пов'язаних з ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи;

- осіб, які стали особами з інвалідністю внаслідок поранень, каліцтва, контузії чи інших ушкоджень здоров'я, одержаних під час участі у масових акціях громадського протесту в Україні з 21 листопада 2013 року по 21 лютого 2014 року за євроінтеграцію та проти режиму Януковича (далі - Революція Гідності), та які звернулися за медичною допомогою у період з 21 листопада 2013 року по 30 квітня 2014 року;

- військовослужбовців (резервістів, військовозобов'язаних) Збройних Сил України, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної прикордонної служби України, Державної спеціальної служби транспорту, військовослужбовців військових прокуратур, осіб рядового та начальницького складу підрозділів оперативного забезпечення зон проведення антитерористичної операції центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, поліцейських, осіб рядового, начальницького

складу, військовослужбовців Міністерства внутрішніх справ України, Управління державної охорони України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Державної пенітенціарної служби України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України та стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції у період її проведення, під час безпосередньої участі у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, а також працівників підприємств, установ, організацій, які залучалися до забезпечення проведення антитерористичної операції, до забезпечення здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях і стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час забезпечення проведення антитерористичної операції безпосередньо в районах та у період її проведення, під час забезпечення здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів;

- осіб, які стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції у період її проведення у складі добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, за умови, що в подальшому такі добровольчі формування були включені до складу Збройних Сил України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції, Національної гвардії України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів;

- осіб, які стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах її проведення у складі добровольчих формувань, що були утворені або самооргані-

зувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, але в подальшому такі добровольчі формування не були включені до складу Збройних Сил України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції, Національної гвардії України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів, і виконували завдання антитерористичної операції у взаємодії із Збройними Силами України, Міністерством внутрішніх справ України, Національною поліцією, Національною гвардією України та іншими утвореними відповідно до законів України військовими формуваннями та правоохоронними органами.

- осіб, які добровільно забезпечували (або добровільно залучалися до забезпечення) проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях (у тому числі здійснювали волонтерську діяльність) та стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час забезпечення проведення антитерористичної операції, перебуваючи безпосередньо в районах та у період її проведення, під час забезпечення здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів;

- осіб, залучених до конфіденційного співробітництва з розвідувальними органами України і які стали інвалідами внаслідок поранення, контузії або каліцтва, одержаних під час виконання своїх завдань на тимчасово окупованій території України, у районі проведення антитерористичної операції або здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії, або на інших територіях, де в період виконання цих завдань велися бойові дії.

А також щомісячну компенсаційну виплату непрацюючій працездатній особі, яка доглядає за особою з інвалідністю I групи, а також за особою, яка досягла 80-річного віку, тимчасову державну соціальну допомогу непрацюючій особі, яка досягла загального пенсійного віку, але не набула права на пенсійну виплату, виплату державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях, грошове забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за принципом «гроші ходять за дитиною»,

оплату послуг із здійснення патронату над дитиною та виплату соціальної допомоги на утримання дитини в сім'ї патронатного вихователя, підтримку малих групових будинків;

– культуру і мистецтво:

► державні культурно-освітні програми (національні музеї, національні та державні бібліотеки, заповідники, національні та державні культурно-просвітницькі центри, міжнародні культурні зв'язки, державні культурно-освітні заходи, державна підтримка національних театрів, художніх колективів та їх дирекцій, концертних, національних та державних циркових організацій державної форми власності, культурно-мистецькі заходи національних творчих спілок) згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України;

► державну підтримку кінематографії;

► державну архівну справу та страховий фонд документації;

– програми підтримки національних і державних телерадіокомпаній, суспільного телебачення і радіомовлення, преси, книговидання, державних інформаційних агентств;

– фізичну культуру і спорт:

► державні програми з розвитку фізичної культури і спорту (забезпечення діяльності національних збірних команд, проведення спортивних заходів державного і міжнародного рівня, підготовка і участь національних збірних команд у міжнародних змаганнях з олімпійських та неолімпійських видів спорту, у тому числі в Олімпійських іграх, Європейських іграх, Юнацьких Олімпійських іграх, Всесвітніх іграх з неолімпійських видів спорту, забезпечення діяльності закладів фізичної культури і спорту всеукраїнського рівня, фінансова підтримка баз олімпійської підготовки та всеукраїнських громадських організацій фізкультурно-спортивного спрямування згідно з переліками, затвердженими Кабінетом Міністрів України);

► державні програми з розвитку фізичної культури, спорту, фізкультурно-спортивної реабілітації осіб з інвалідністю (центри державного значення з фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю, проведення навчально-тренувальних зборів, всеукраїнських змагань з видів спорту для осіб з інвалідністю, заходів з фізкультурно-спортивної реабілітації осіб з інвалідністю, утримання національних збірних команд з видів спорту

для осіб з інвалідністю, забезпечення їх підготовки та участі в міжнародних змаганнях (включаючи Паралімпійські та Дефлімпійські ігри), фінансова підтримка паралімпійського руху та баз паралімпійської і дефлімпійської підготовки згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України);

– державні програми підтримки регіонального розвитку та пріоритетних галузей економіки;

– програми реставрації пам'яток архітектури, спорудження (створення) пам'ятників і монументів державного значення;

– державні програми розвитку транспорту, дорожнього господарства, зв'язку, телекомунікацій та інформатики;

– державні інвестиційні проекти;

– державні програми з ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки, запобігання виникненню та ліквідації надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха;

– створення та поповнення державних запасів і резервів;

– обслуговування державного боргу;

– проведення виборів у випадках, передбачених законом, та всеукраїнських референдумів;

– виплати за державними деривативами;

– державне фінансове забезпечення політичних партій у формах, визначених законом;

– інші програми, які мають виключно державне значення.

Видатки, що здійснюються з бюджетів сіл, селищ та міст регламентує стаття 89 Бюджетного кодексу України. До видатків, що здійснюються з бюджетів сіл, селищ та міст належать видатки на:

– освіту:

► дошкільну освіту;

► загальну середню освіту:

а) початкові школи, гімназії, ліцеї (у тому числі з дошкільними підрозділами (відділеннями, групами);

б) міжшкільні ресурсні центри;

в) спеціалізовані мистецькі школи (школи-інтернати), школи-інтернати (ліцеї-інтернати) спортивного профілю, військові (військово-морські) ліцеї, ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою, наукові ліцеї, наукові ліцеї-інтернати, гімназії та

ліцеї, у складі яких є інтернати з частковим або повним утриманням учнів крім деталізованих видатків на загальну середню освіту, що здійснюються з Державного бюджету України, а також з бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів;

АКТУАЛЬНО!

г) дитячі будинки, навчально-реабілітаційні центри (якщо не менше 70 відсотків кількості учнів дитячих будинків, навчально-реабілітаційних центрів припадає на територію відповідної територіальної громади), інклюзивно-ресурсні центри;

► *фахову передвищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців на умовах регіонального замовлення у закладах фахової передвищої освіти комунальної власності, засновником яких є міська, сільська або селищна рада);*

– інші державні освітні програми;

– післядипломну освіту (на оплату послуг з підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів на умовах регіонального замовлення);

– позашкільну освіту;

АКТУАЛЬНО!

► *вищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів на умовах регіонального замовлення у закладах вищої освіти комунальної власності, засновником яких є міська, сільська або селищна рада);*

► *професійну (професійно-технічну) освіту з бюджетів міст обласного значення - обласних центрів (на оплату послуг з підготовки кадрів на умовах регіонального замовлення у закладах професійної (професійно-технічної) освіти*

та інших закладах освіти державної та/або комунальної власності, які розташовані на території зазначених міст);

– охорону здоров'я:

► амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу (лікарні широкого профілю, спеціалізовані медико-санітарні частини, пологові будинки, поліклініки і амбулаторії, загальні стоматологічні поліклініки, дільничні лікарні);

► первинну медичну допомогу (медичні амбулаторії, фельдшерсько-акушерські і фельдшерські пункти, центри первинної медичної (медико-санітарної) допомоги та інші заклади охорони здоров'я, що надають первинну медичну допомогу);

► програми медико-санітарної освіти (центри здоров'я і заходи з санітарної освіти);

► інші державні програми медичної та санітарної допомоги (територіальні медичні об'єднання, центри медичної статистики, автопідприємства санітарного транспорту, інші програми і заходи);

► оплату комунальних послуг та енергоносіїв комунальними закладами охорони здоров'я, що надають первинну медичну допомогу, місцеві програми розвитку та підтримки комунальних закладів охорони здоров'я, що надають первинну медичну допомогу, та місцеві програми надання населенню медичних послуг з первинної медичної допомоги населенню;

АКТУАЛЬНО!

► *співфінансування оплати медичних послуг, що надаються в рамках програми державних гарантій медичного обслуговування населення, для покриття вартості комунальних послуг та енергоносіїв комунальних закладів охорони здоров'я, які належать відповідним територіальним громадам;*

► *місцеві програми розвитку та підтримки комунальних закладів охорони здоров'я, які належать відповідним територіальним громадам, і місцеві програми надання населенню*

медичних послуг понад обсяг, передбачений програмою державних гарантій медичного обслуговування населення;

► місцеві програми громадського здоров'я;

– соціальний захист та соціальне забезпечення:

► державні програми підтримки будівництва (реконструкції) житла для окремих категорій громадян;

АКТУАЛЬНО!

► *державні програми соціального забезпечення: притулки для дітей, центри соціально-психологічної реабілітації дітей та соціальні гуртожитки для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (якщо не менше 70 відсотків кількості дітей, які перебувають у цих закладах, припадає на територію відповідної територіальної громади), малі групові будинки; територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг); центри соціальної реабілітації дітей з інвалідністю; центри професійної реабілітації осіб з інвалідністю, дитячі будинки сімейного типу, прийомні сім'ї; компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги громадянам похилого віку, особам з інвалідністю, дітям з інвалідністю, хворим, які не здатні до самообслуговування і потребують сторонньої допомоги;*

► *сільські, селищні та міські програми і заходи щодо реалізації державної політики стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї, у тому числі утримання та програми центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;*

– державні культурно-освітні та театрально-видовищні програми (сільські, селищні та міські палаци і будинки культури, клуби, центри дозвілля, інші клубні заклади та бібліотеки; театри, сільські, селищні, міські бібліотеки, музеї, виставки, палаци і будинки культури, школи естетичного виховання дітей, включаючи заклади та установи комунальної

власності, яким надано статус академічних, національних, зоопарки комунальної власності);

– фізичну культуру і спорт: утримання та навчально-тренувальна робота дитячо-юнацьких спортивних шкіл усіх типів (крім шкіл республіканського Автономної Республіки Крим і обласного значення), заходи з фізичної культури і спорту та фінансова підтримка місцевих осередків всеукраїнських громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості і спортивних споруд місцевого значення.

Видатки, що здійснюються з бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів регламентує стаття 90 Бюджетного кодексу України. До видатків, що здійснюються з бюджету Автономної Республіки Крим і обласних бюджетів, належать видатки на:

– державне управління: представницьку і виконавчу владу Автономної Республіки Крим;

– освіту:

► загальну середню освіту: спеціальні школи, санаторні школи; дитячі будинки, навчально-реабілітаційні центри (крім дитячих будинків, навчально-реабілітаційних центрів, що фінансуються з бюджетів сіл, селищ та міст); заклади загальної середньої освіти державної власності (крім закладів, що фінансуються з Державного бюджету України); спеціалізовані мистецькі школи (школи-інтернати), школи-інтернати (ліцеї-інтернати) спортивного профілю, військові (військово-морські) ліцеї, ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою, наукові ліцеї, наукові ліцеї-інтернати, гімназії та ліцеї, у складі яких є інтернати з частковим або повним утриманням учнів (якщо не менше 70 відсотків кількості учнів, які здобувають освіту у відповідному закладі освіти, є жителями населених пунктів, розташованих на території Автономної Республіки Крим чи області (крім населеного пункту, де розташований такий заклад);

► професійну (професійно-технічну) освіту (на оплату послуг з підготовки кадрів на умовах регіонального замовлення у закладах професійної (професійно-технічної) освіти та

інших закладах освіти державної та/або комунальної власності (крім закладів, що фінансуються з бюджетів сіл, селищ та міст);

► фахову передвищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців на умовах державного та/або регіонального замовлення у закладах фахової передвищої освіти державної та/або комунальної власності (крім закладів, які утримуються з бюджетів сіл, селищ та міст);

► вищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів на умовах регіонального замовлення у закладах вищої освіти комунальної власності (крім закладів, які утримуються з бюджетів сіл, селищ та міст);

► післядипломну освіту (на оплату послуг з підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів на умовах регіонального замовлення);

► позашкільну освіту (заходи і заклади національного, державного, республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення з позашкільної роботи з дітьми);

► інші державні освітні програми;

– охорону здоров'я:

► консультативну амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу (лікарні республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення), центри екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, станції екстреної (швидкої) медичної допомоги;

► спеціалізовану амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу (спеціалізовані лікарні, поліклініки, включаючи стоматологічні, центри, диспансери, госпіталі для ветеранів війни, будинки дитини, станції переливання крові);

► санаторно-курортну допомогу (санаторії для хворих на туберкульоз, санаторії для дітей та підлітків, санаторії медичної реабілітації);

► інші державні програми медичної та санітарної допомоги (медико-соціальні експертні комісії, бюро судмедекспертизи, центри медичної статистики, територіальні медичні об'єднання, автопідприємства санітарного транспорту, бази спецмедпостачання, центри здоров'я і заходи санітарної освіти, регіональні заходи з реалізації державних програм, інші програми і заходи);

► співфінансування оплати медичних послуг, що надаються в рамках програми державних гарантій медичного обслуговування населення, для покриття вартості комунальних послуг та енергоносіїв комунальних закладів охорони здоров'я, які є об'єктами права спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст, що перебувають в управлінні обласних рад;

► регіональні програми розвитку та підтримки комунальних закладів охорони здоров'я, які є об'єктами права спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст, що перебувають в управлінні обласних рад, і регіональні програми надання населенню медичних послуг понад обсяг, передбачений програмою державних гарантій

– медичного обслуговування населення:

► регіональні програми громадського здоров'я;

► інші заклади та заходи у системі охорони здоров'я (будинки дитини, заклади служби крові, медико-соціальні експертні комісії, бюро судмедекспертизи, бази спецмедпостачання);

– соціальний захист та соціальне забезпечення:

► державні програми соціального захисту та соціального забезпечення: виплати компенсації реабілітованим; дитячі будинки-інтернати; навчання та трудове влаштування осіб з інвалідністю; будинки-інтернати для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю; будинки-інтернати для дітей з інвалідністю; центри з нарахування та здійснення соціальних виплат; притулки для дітей, центри соціально-психологічної реабілітації дітей та соціальні гуртожитки для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (крім відповідних притулків, центрів і гуртожитків, які утримуються з бюджетів сіл, селищ та міст); пільгове медичне обслуговування громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; компенсаційні виплати особам з інвалідністю на бензин (пальне), ремонт, техобслуговування автотранспорту та транспортне обслуговування, а також на встановлення телефонів особам з інвалідністю I і II груп; відшкодування витрат на поховання учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни; центри соціальної реабілітації дітей з інвалідністю, центри професійної реабілітації осіб з інвалідністю;

► республіканські Автономної Республіки Крим та обласні програми і заходи з реалізації державної політики стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї, в тому числі утримання та програми республіканського Автономної Республіки Крим і обласних центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;

► інші державні соціальні програми;

– культуру і мистецтво:

► державні культурно-освітні програми (національні, державні, республіканські Автономної Республіки Крим та обласні заповідники, бібліотеки, музеї та виставки, включаючи заклади та установи комунальної власності, яким надано статус національних);

► державні театрально-видовищні програми (філармонії, художні, музичні колективи і ансамблі, театри, концертні і циркові організації, палаци, будинки культури, інші заклади національного, державного, республіканського Автономної Республіки Крим і обласного значення, інші заклади та заходи в галузі мистецтва, включаючи заклади та установи комунальної власності, яким надано статус національних);

► інші державні культурно-мистецькі програми;

– фізичну культуру і спорт:

► програми з розвитку фізичної культури і спорту (утримання та навчально-тренувальна робота дитячо-юнацьких спортивних шкіл усіх типів республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення (крім шкіл, визначених наступним пунктом), шкіл вищої спортивної майстерності, центрів олімпійської підготовки, центрів фізичного здоров'я населення республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, штатних спортивних команд резервного спорту, заходи з фізичної культури і спорту республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, включаючи підготовку збірних команд регіону до участі у спортивних змаганнях державного рівня, фінансова підтримка республіканського Автономної Республіки Крим та обласних осередків всеукраїнських громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості і спортивних споруд республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення);

► програми з розвитку фізичної культури, спорту, фізкультурно-спортивної реабілітації осіб з інвалідністю (центри республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення з розвитку фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю, дитячо-юнацькі спортивні школи для осіб з інвалідністю усіх типів; проведення заходів з фізкультурно-спортивної реабілітації осіб з інвалідністю, навчально-тренувальних зборів і змагань республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення з фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю, підготовка збірних команд регіону до участі у спортивних змаганнях державного рівня);

► програми природоохоронних заходів місцевого значення, проекти реструктуризації та ліквідації об'єктів підприємств гірничої хімії, підземного видобутку залізної руди, консервації ртутного виробництва, утримання водовідливних комплексів.

Видатки місцевих бюджетів, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів регламентує стаття 91 Бюджетного кодексу України. До видатків місцевих бюджетів, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів, належать видатки на:

– місцеву пожежну охорону;
– муніципальні формування з охорони громадського порядку;
– органи місцевого самоврядування;
– соціальний захист та соціальне забезпечення:

► програми місцевого значення стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї, у тому числі на підтримку діяльності молодіжних центрів;

► місцеві програми соціального захисту окремих категорій населення;

► програми соціального захисту малозабезпеченої категорії учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти;

► центри обліку та заклади соціального захисту для бездомних осіб, центри соціальної адаптації осіб, звільнених з установ виконання покарань;

► компенсаційні виплати за пільговий проїзд окремих категорій громадян;

► компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги громадянам похилого віку, особам з інвалідністю, дітям з інвалідністю, хворим, які не здатні до самообслуговування і потребують сторонньої допомоги;

► надання фінансової підтримки громадським об'єднанням ветеранів на виконання програм (проектів, заходів) відповідного адміністративно-територіального рівня;

– місцеві програми розвитку житлово-комунального господарства та благоустрою населених пунктів;

– культурно-мистецькі програми місцевого значення;

– програми підтримки кінематографії та засобів масової інформації;

– місцеві програми з розвитку фізичної культури і спорту;

– типове проектування, реставрацію та охорону пам'яток архітектури;

– транспорт, дорожнє господарство:

► регулювання цін (тарифів) на перевезення пасажирів у пасажирському транспорті за рішенням місцевого органу виконавчої влади та органу місцевого самоврядування відповідно до наданих повноважень;

► експлуатацію дорожньої системи місцевого значення (у тому числі роботи, що проводяться спеціалізованими монтажно-експлуатаційними підрозділами);

► будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання доріг місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах, а також капітальний та поточний ремонт вулиць і доріг населених пунктів та інших доріг, які є складовими автомобільних доріг державного значення (як співфінансування на договірних засадах);

– заходи з організації рятування на водах;

– обслуговування місцевого боргу;

– програми природоохоронних заходів місцевого значення, заходи програм у сфері житлово-комунального господарства з будівництва та реконструкції водопровідних та каналізаційних очисних споруд, доочищення питної води, модернізації систем теплопостачання, заміни природного газу альтернативними видами палива, модернізації та ремонту ліфтового господарства, реконструкції та ремонту житлових будинків, оснащення житлового фонду будинковими засобами обліку енергоносіїв та споживання води, капітального ремонту, реконструкції, будівництва мереж зовнішнього освітлення вулиць, капітального ремонту гуртожитків, що передаються у

власність територіальних громад, впровадження енергозберігаючих технологій;

– управління комунальним майном;

– регулювання земельних відносин;

– заходи у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру в межах повноважень, встановлених законом;

– заходи та роботи з територіальної оборони та мобілізаційної підготовки місцевого значення;

– проведення місцевих виборів у випадках, передбачених законом, та республіканських Автономної Республіки Крим і місцевих референдумів;

– членські внески до асоціацій органів місцевого самоврядування та їх добровільних об'єднань;

– підвищення кваліфікації депутатів місцевих рад та посадових осіб місцевого самоврядування;

– реалізацію програм допомоги і грантів Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ;

– програми підтримки будівництва (реконструкції) житла для окремих категорій громадян;

– пільги з послуг зв'язку, інші передбачені законодавством пільги, що надаються ветеранам війни; особам, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»; особам, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною; вдовам (вдівцям) та батькам померлих (загиблих) осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною; постраждалим учасникам Революції Гідності; особам, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною; вдовам (вдівцям) та батькам померлих (загиблих) осіб, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною; ветеранам праці; жертвам нацистських переслідувань; ветеранам військової служби; ветеранам органів внутрішніх справ; ветеранам Національної поліції; ветеранам податкової міліції; ветеранам державної пожежної охорони; ветеранам Державної кримінально-виконавчої служби; ветеранам служби цивільного захисту; ветеранам Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України; вдовам (вдівцям)

померлих (загиблих) ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції, ветеранів податкової міліції, ветеранів державної пожежної охорони, ветеранів Державної кримінально-виконавчої служби, ветеранів служби цивільного захисту та ветеранів Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України; особам, звільненим з військової служби, які стали особами з інвалідністю під час проходження військової служби; особам з інвалідністю, дітям з інвалідністю та особам, які супроводжують осіб з інвалідністю I групи або дітей з інвалідністю (не більше одного супроводжуючого); реабілітованим громадянам, які стали особами з інвалідністю внаслідок репресій або є пенсіонерами; громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; дружинам (чоловікам) та опікунам (на час опікунства) дітей померлих громадян, смерть яких пов'язана з Чорнобильською катастрофою; багатодітним сім'ям, дитячим будинкам сімейного типу та прийомним сім'ям, в яких не менше року проживають відповідно троє або більше дітей, а також сім'ям (крім багатодітних сімей), в яких не менше року проживають троє і більше дітей, враховуючи тих, над якими встановлено опіку чи піклування;

– місцеві програми підтримки здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти на умовах регіонального замовлення у відповідних закладах освіти;

– інші програми, пов'язані з виконанням власних повноважень, затверджені Верховною Радою Автономної Республіки Крим, відповідною місцевою радою згідно із законом.

Передача коштів між місцевими бюджетами на здійснення видатків місцевих бюджетів регламентована статтею 93 Бюджетного кодексу України. Таким чином, місцева рада може передати кошти на здійснення окремих видатків місцевих бюджетів іншій місцевій раді у вигляді міжбюджетного трансферту до відповідного місцевого бюджету. Передача коштів між місцевими бюджетами здійснюється на підставі рішень відповідних місцевих рад, прийнятих кожною із сторін, і укладання договору.

Якщо на території територіальної громади недостатньо бюджетних установ, інших суб'єктів господарювання комунальної власності, які забезпечують надання публічних послуг, визначених пунктом 2 частини першої статті 86 Бюджетного кодексу України (тобто видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують надання основних публічних послуг для всіх громадян України) в обсязі, визначеному фінансовими нормативами бюджетної забезпеченості, обрахований обсяг видатків на здійснення цих послуг враховується при визначенні міжбюджетного трансферту бюджету, з якого утримуються бюджетні установи, що надають публічні послуги.

Видатки та кредитування місцевих бюджетів здійснюються за рахунок та в межах надходжень до місцевих бюджетів Автономної Республіки Крим включають:

– видатки, які здійснюються з бюджетів сіл, селищ та міст, бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів, а також видатки, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів, визначені відповідно до статей 89-91 Бюджетного кодексу України;

– видатки, що здійснюються на території Автономної Республіки Крим і міста Севастополя, а також видатки на державне управління (місцеві державні адміністрації і територіальні органи державних органів в Автономій Республіці Крим та місті Севастополі) та судову владу (місцеві та апеляційні суди, територіальні управління Державної судової адміністрації України в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі). Це, зокрема, видатки, визначені пунктами 4, 7-17 та 21 частини першої статті 87 Бюджетного кодексу України, які спрямовуються на:

► наукову і науково-технічну діяльність;

► національну оборону (крім заходів та робіт з мобілізаційної підготовки місцевого значення);

► правоохоронну діяльність, забезпечення безпеки держави та цивільний захист населення і територій (крім заходів, визначених пунктом 16 частини першої статті 91 Бюджетного кодексу, тобто заходів у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру в межах повноважень, встановлених законом);

► забезпечення функціонування установ та закладів Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України

військових формувань, правоохоронних органів, органів цивільного захисту, які перебувають у державній власності;

► освіту; охорону здоров'я; соціальний захист та соціальне забезпечення; культуру і мистецтво;

► програми підтримки національних і державних телерадіокомпаній, суспільного телебачення і радіомовлення, преси, книговидання, державних інформаційних агентств;

► фізичну культуру і спорт;

► державні програми підтримки регіонального розвитку та пріоритетних галузей економіки;

► програми реставрації пам'яток архітектури, спорудження (створення) пам'ятників і монументів державного значення.

Видатки, що здійснюються на території Автономної Республіки Крим і міста Севастополя, а також видатки на державне управління (місцеві державні адміністрації і територіальні органи державних органів в Автономій Республіці Крим та місті Севастополі) та судову владу (місцеві та апеляційні суди, територіальні управління Державної судової адміністрації України в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі);

Позики на покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів у разі розміщення коштів місцевого бюджету на депозитах та/або обслуговування коштів місцевого бюджету в частині бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ в установах банків), відповідно до пункту 2 частини першої статті 73 Бюджетного кодексу України, до бюджетів Автономної Республіки Крим та міста Севастополя **не застосовуються.**

Крім того, для бюджетів Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, відповідно до статей 97-103-5 Бюджетного кодексу України, **не передбачено:**

► трансферти, що надаються з Державного бюджету України місцевим бюджетам;

► горизонтальне вирівнювання податкоспроможності обласних бюджетів;

► горизонтальне вирівнювання податкоспроможності бюджетів місцевого самоврядування,

► індекс податкоспроможності місцевого бюджету;

► міжбюджетні трансферти між місцевими бюджетами.

Міжбюджетні відносини між місцевими бюджетами Автономної Республіки Крим регулюються у порядку, затвердженому Радою міністрів Автономної Республіки Крим.

4.6.ВЗАЄМОВІДНОСИНИ МІЖ БЮДЖЕТАМИ. ЗБАЛАНСУВАННЯ БЮДЖЕТУ ДЕРЖАВИ.

Основним напрямом формування ефективної системи бюджетних відносин є нормативне регулювання податкових відрахувань та фінансова допомога за рахунок бюджетних асигнувань. Фінансове забезпечення розвитку адміністративних територій в Україні характеризується нерівномірністю розміщення податкової бази та різними соціально-економічними умовами. Економічні фактори регулювання міжбюджетних відносин грунтуються на визначенні організаційних основ взаємовідносин між державними органами влади та органами місцевого самоврядування з приводу розподілу доходів і видатків за рівнями бюджетної системи. Необхідність досягнення фінансової стабілізації в Україні потребує подальшого реформування міжбюджетних відносин із метою забезпечення їх збалансованості, а також формування державної регіональної політики шляхом стимулювання органів місцевого самоврядування до збільшення власної фінансової бази. Організація взаємовідносин між бюджетами передбачає виділення їх форм та ознак. Це надання державних трансфертів; вилучення коштів; взаємні розрахунки; бюджетні позички. Кожна ланка бюджетної системи є відносно уособленим фондом фінансових ресурсів, який формується і використовується на підставі окремо затвердженого плану. Разом з тим, між ланками бюджетної системи може відбуватись рух ресурсів, який характеризує взаємовідносини між бюджетами. Ці взаємовідносини розглядаються за різними ознаками: за стадіями, на яких виявляються взаємовідносини; за напрямком руху коштів; за правовим регулюванням (рис. 4.2.).

Надання державних трансфертів. Така форма взаємовідносин має сприяти виконанню загальнодержавних програм

і наданню державного субсидіювання і державної допомоги населенню. Наприклад, субсидія – це грошова допомога, що надається державою за рахунок коштів бюджету юридичним особам, місцевим державним органам, іншим державам; це вид цільової допомоги зазначеним особам, що надається за рахунок коштів бюджетів або цільових фондів.

Рис. 4.2. Класифікація форм бюджетних взаємовідносин

АКТУАЛЬНО!

У межах широкого спектру політичних заходів протидії впливу кризи на економіку та ринок праці багато країн прийняли стратегію впровадження ***тимчасового субсидіювання заробітної плати.*** *Тимчасове субсидіювання заробітної плати - не новий інструмент, але масштаби його застосування в умовах поточної кризи безпрецедентні. Субси-*

діювання впровадили під різними назвами, від Kurzarbeit (або виплати за скорочений робочий день) в Німеччині до activité partielle часткового безробіття у Франції та так званого Furloughing (звільнення з виходом у відпустку) працівників у Великій Британії та США. Програми тимчасового субсидіювання заробітної плати також були ухвалені в багатьох інших країнах, наприклад в Аргентині, Ботсвані, Бразилії, Малайзії чи (обмежено) в Бангладеш.

Тимчасове субсидіювання заробітної плати в кризовий період відрізняється від звичайних програм субсидій на заробітну плату, спрямованих на конкретних працівників в межах активних програм підтримки ринку праці (Active Labour Market Programmes - ALMP). Під час кризи COVID-19 субсидії на заробітну плату були впроваджені для підтримання трудових відносин протягом призупинення діяльності підприємств і галузей державним регулюванням чи через складні санітарні умови. Пізніше їхню дію продовжили, іноді переглянувши умови, щоб запобігти звільненням під час економічного спаду, що почався після завершення карантину. Субсидіювання заробітної плати характеризується тим, що воно чітко націлене на те, щоб підтримати та продовжувати трудові відносини, що йде на користь як працівникам, так і підприємствам. Застосування субсидіювання заробітної плати дозволяє підприємствам і працівникам зберегти трудові відносини, навіть якщо ці відносини можуть бути тимчасово призупинені через фінансові обмеження.

У деяких випадках тимчасове субсидіювання заробітної плати ґрунтується на наявних схемах (таких, як виплати за скорочений робочий день), що є перевагою в часи кризи. Наприклад, у Німеччині субсидія на виплати за скорочений робочий день («Kurzarbeit») й у звичайний період доступна для підприємств, які мають фінансові труднощі, але право на неї обмежене. Австрія, Бельгія, Канада, Нідерланди, Франція та Швейцарія мають подібні механізми.

Тоді, як субсидіювання заробітної плати зазвичай забезпечується в вигляді дотацій, у деяких країнах інтервенції з підтримки заробітної плати здійснюються в вигляді кредитів і позик. США впровадили кредит на збереження зайнятості

(Employment Retention Credit), що стимулює роботодавців утримувати працівників на заробітній платі, забезпечуючи доступ до кредиту на суму до 10 тис. доларів у розмірі 50% заробітної плати. Для малих і середніх підприємств США реалізували кредити за програмою захисту зайнятості (Paycheck Protection Program Loans), коли роботодавці повинні показати, що 75% позик було використано на заробітну плату працівників. В обох програмах кредити перетворюються на дотації, якщо використовуються для виплати заробітної плати працівникам.

У деяких випадках субсидіюються лише деякі види підприємств або деякі галузі. Наприклад, у Таїланді субсидії на заробітну плату доступні лише для малих і середніх підприємств. Ботсвана субсидує більшість галузей крім галузей водо- й електропостачання, оптової торгівлі продуктами харчування, страхових компаній, банків та інших організацій із прямою майновою участю держави. Крім того, субсидії доступні лише на працівників-громадян. Наприклад, у Бангладеші і Камбоджі одноразова субсидія на заробітну плату надавалася підприємствам і працівникам експортно-орієнтованої текстильної та швейної промисловості. Зазвичай підприємства повинні надати докази, що підтверджують взаємозв'язок між труднощами з виплати заробітної плати та пандемією COVID-19. Наприклад, у Нідерландах субсидії надаються лише підприємствам, чий оборот впав щонайменше на 20%. В Австралії підприємства мають право на субсидію лише, якщо їхній дохід зменшився на 30% для малого бізнесу або на 50% для великих підприємств з оборотом понад 1 мільярд доларів. Острови Кука також вимагають показати зменшення продажів на 30%, щоб отримати право на субсидію. У Малайзії підприємства повинні продемонструвати 50-відсоткове скорочення доходів чи прибутку. У Швеції підприємства повинні показати фінансові труднощі, пов'язані з пандемією.

У деяких країнах підприємствам, які користуються субсидіями на заробітну плату, обмежують виплату дивідендів акціонерам. Франція заборонила підприємствам, які користуються схемою aktivité partielle, виплачувати дивіденди акціонерам, тоді як інші країни, такі як Швейцарія,

цих вимог не встановлювали. Багато схем охоплюють широке коло працівників, але не включають незареєстрованих працівників або працівників, які не працюють в країні легально. Наприклад, у Великій Британії всі типи працівників мають право на субсидії (в т.ч. працівники, що працюють неповний робочий день, за договорами доручення та за гнучкими договорами або погодинно) за умови, що вони зареєстровані в системі соціального забезпечення та мають банківський рахунок у Великій Британії. Схема підтримки в Сингапурі охоплює лише громадян або тих, хто має постійний вид на проживання.

Країни можуть також розглянути введення так званого пільгового періоду або добровільної ініціативи щодо розкриття інформації для реєстрації незадекларованих працівників, тим самим стимулюючи офіційне оформлення незадекларованих працівників. Таку можливість пропонує система в Малайзії. У деяких випадках субсидії на заробітну плату надаються лише за умови, що працівники взагалі не працюють. Республіка Корея полегшила доступ до своєї програми субсидій для збереження зайнятості та тимчасово збільшила субсидію на заробітну плату підприємствам, якщо вони забезпечують своїм працівникам оплачувану відпустку чи відпустку за свій рахунок. В інших випадках субсидії на заробітну плату можуть компенсувати втрату заробітної плати через скорочення робочого часу.

У Німеччині схема «Kurzarbeit» дозволяє підприємствам, що стикаються з фінансовими труднощами, тимчасово скоротити робочий час своїх працівників. Наприклад, якщо робочий час працівника скоротився з 8 до 5 годин, субсидія на заробітну плату буде надаватися з розрахунку на ці три години. Те саме застосовується в Австрії, Бельгії та Швейцарії. Аналогічно, у Франції «aktivité partielle» може застосовуватися до тимчасового закриття всього підприємства чи його частин або до скорочення робочого часу. У США для підприємств, що мали в середньому протягом 2019 р. менше ста працівників, субсидії доступні незалежно від того, чи працюють працівники. Для підприємств, у яких в 2019 р. в середньому було більше ста працівників, кредит доступний лише для працівників, які не працювали.

На практиці субсидії на заробітну плату зазвичай виплачуються підприємствам. Так відбувається, наприклад, у Франції, Німеччині, Швейцарії чи Великобританії, де саме підприємства подають заявки й отримують субсидії на заробітну плату. В інших випадках субсидія на заробітну плату зараховується безпосередньо на банківські рахунки працівників. У Таїланді допомогу виплачують безпосередньо неоформленим працівникам. В Аргентині заявку подають підприємства, але субсидія виплачується безпосередньо працівникам. Так само в Чилі чи Уругваї пільги виплачуються безпосередньо працівникам, з якими трудові відносини тимчасово припинені. У цих двох випадках система працює через систему страхування на випадок безробіття. У випадку Уругваю така модель виплат існувала ще до кризи, тоді як у Чилі ця схема почала впроваджуватися під час кризи.

Якщо субсидія виплачується підприємствам, це може робитися або попередньо (до того, як підприємство виплатить зарплату працівникові), або за фактом (для відшкодування тим підприємствам, які вже виплатили заробітну плату). Наприклад, у Франції роботодавці щомісяця надсилають органу влади заяву про компенсацію й отримують після цього відшкодування. У Нідерландах роботодавцю виплачується аванс у розмірі 80 відсотків очікуваної компенсації. У деяких випадках субсидія обчислюється як частка втраченої заробітної плати через скорочення робочого часу.

В окремих країнах частка заробітної плати, яку покриває субсидія, змінюється залежно від рівня заробітної плати працівників чи розміру компанії. Наприклад, в Австрії стажерам покривають 100 відсотків. В інших країнах компенсація заробітної плати обчислюється за втратами обороту компанії. Субсидія на заробітну плату також може бути одноразовою.

У багатьох випадках те, якою мірою підприємства доповнюють субсидію, визначається регуляторними нормами або в межах двостороннього або тристороннього соціального діалогу. У Бразилії від компаній, що мають дохід понад певний поріг, вимагають сплачувати 30% заробітної плати працівників, тоді як субсидії покривають частину решти 70%. У Камбоджі працівникам швейних підприємств держава

платить 40 доларів США, а роботодавці зобов'язані платити додатково 30 доларів США. В інших випадках підприємства мають більше гнучкості та можуть приймати рішення щодо суми виплат на додаток до субсидій на заробітну плату, залежно від їхніх фінансових можливостей.

Якщо це не разові виплати, схеми тимчасового субсидіювання заробітної плати, як правило, зберігаються від 3 місяців до одного року з можливим продовженням. Наприклад, у Німеччині та Швейцарії схеми спочатку відкрили на 3 місяці, а потім у Швейцарії їх продовжити ще на 3 місяці. В Австралії та Швеції субсидія доступна протягом періоду до 6 місяців.

В окремих випадках зобов'язання виплачувати працівникам заробітну плату стосується лише періоду субсидіювання. Наприклад, у Новій Зеландії працівників, указаних у заяві, необхідно утримувати протягом періоду субсидіювання. Це зобов'язання може поширюватися на довший період, ніж дія субсидії. Наприклад, у Франції підприємства не можуть звільняти працівників, яким виплатили субсидію, протягом періоду, що вдвічі перевищує термін дії субсидії. Тобто, якщо субсидія покриває тримісячну зарплату, робоче місце зберігається 6 місяців після завершення дії субсидії. У Бразилії робоче місце зберігається протягом виплати субсидії, а також протягом додаткового періоду, еквівалентного періоду виплати субсидії.

У деяких країнах прийнято загальну заборону на звільнення працівників для всіх підприємств, незалежно від того, чи отримують вони субсидію на заробітну плату. В Аргентині загальна заборона на звільнення та зняття з посад була впроваджена на 60-денний період, а пізніше продовжена ще на 60 днів. Пакистан ввів заборону звільняти працівників під час пандемії, й роботодавці мають виплачувати працівникам повну суму заробітної плати.

Схеми тимчасового субсидіювання заробітної плати зазвичай фінансуються за рахунок податків або соціальних внесків, що сплачуються роботодавцями та працівниками. У деяких випадках субсидії на заробітну плату можуть співфінансуватися або фінансуватися міжнародними донорами. У текстильній і швейній промисловості субсидії на заробітну плату можуть співфінансуватися міжнародними покупцями.

В Ефіопії планується одноразова виплата заробітної плати працівникам текстильної та швейної промисловості за рахунок міжнародної допомоги.

В Європейському Союзі з метою мінімізації ризиків безробіття в надзвичайних ситуаціях (Support to mitigate Unemployment Risks in an Emergency - SURE) державам-членам забезпечується підтримка вже наявних і нових впроваджених схем короткочасної зайнятості. На цю програму виділено 100 мільярдів євро. Адміністрування субсидіювання заробітної плати може бути дуже різним. У Німеччині адміністрування Kurzarbeit здійснює Федеральне агентство зайнятості, тоді як у Новій Зеландії - Міністерство соціального розвитку. Системи субсидіювання заробітної плати інших країн адмініструються через внески до фонду соціального захисту, як, наприклад, у Малайзії. У Ботсвані адміністрування здійснює державний орган оподаткування на рівні уряду.

Рівень управління також може бути різним. У Малайзії та Таїланді субсидія адмініструється через центральний уряд, тоді як у федеральних країнах (наприклад, в Австралії, Німеччині чи Швейцарії), як правило, адміністрування відбувається на регіональному рівні або рівні штату. При цьому, у Франції роботодавцям, що подають недостовірні декларації, загрожує штраф у 30 тис. євро та до 2 років позбавлення волі. Крім того, роботодавці повинні повністю відшкодувати отримані державні субсидії, і їм буде заборонено протягом п'яти років отримувати будь-яку державну допомогу.

У країнах, що розвиваються, велика частка тіньової економіки обмежує охоплення субсидіюванням заробітної плати. Для забезпечення найбільшої ефективності процесів субсидіювання, право на субсидію має бути якомога ширшим. Утім на ситуацію впливають бюджетні обмеження, й у цьому випадку надається пріоритет найбільш вразливим підприємствам і галузям, які найбільше постраждали від карантину чи економічної кризи. Загалом, субсидії доцільно видавати не лише в випадку повної неспроможності працювати, а й в випадках скорочення робочого часу. Тоді субсидіювання заробітної плати може стати стимулом до формалізації трудових відносин, а також детінізації працівників і підприємств.

Вилучення коштів. Безспірне вилучення коштів з місцевих бюджетів передбачає стягнення органами Казначейства України коштів з місцевих бюджетів до державного бюджету, в тому числі і за рахунок зменшення обсягу трансфертів (базової дотації) місцевим бюджетам на відповідну суму, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Порядок безспірного вилучення коштів з місцевих бюджетів, витрачених на здійснення видатків, кредитування місцевого бюджету, які мають проводитися з іншого бюджету визначено окремим механізмом. Механізм стосується тих коштів місцевих бюджетів, які витрачені на здійснення видатків, кредитування місцевого бюджету, але відповідно до Бюджетного кодексу України мали проводитися з іншого бюджету. Виключені наступні випадки:

– коли такі видатки здійснюються за рішенням відповідної місцевої ради за рахунок вільного залишку бюджетних коштів;

– якщо існує перевиконання дохідної частини загального фонду місцевого бюджету за умови відсутності заборгованості такого бюджету за захищеними статтями видатків протягом року на будь-яку дату.

Міністерство фінансів України приймає рішення щодо застосування безспірного вилучення коштів з місцевих бюджетів шляхом:

– стягнення коштів з місцевих бюджетів до державного бюджету;

– зменшення обсягу трансфертів (дотації вирівнювання) місцевим бюджетам на відповідну суму.

Таке рішення доводиться до Державної казначейської служби, відповідного місцевого органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування та відповідного фінансового органу, а також державного органу, уповноваженого на здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства. Державна казначейська служба доводить зазначене рішення своєму територіальному органу, який здійснює обслуговування відповідного місцевого бюджету та перерахування міжбюджетних трансфертів. Стягнення коштів з місцевих бюджетів до державного бюджету здійснюється органами Державної казначейської служби з відповідних рахунків для обліку коштів загального фонду місцевих бюджетів.

Кошти, стягнуті органами Державної казначейської служби з місцевих бюджетів, спрямовуються в дохід загального фонду державного бюджету і відображаються як надходження до нього за кодом класифікації доходів бюджету 24060300 «Інші надходження».

Проведена операція із стягнення коштів відображається у звітності про виконання місцевих бюджетів як видатки за кодом тимчасової класифікації видатків місцевих бюджетів 250404 «Інші видатки» та кодом економічної класифікації видатків бюджету 1135 «Інші видатки».

Безспірне вилучення коштів з місцевих бюджетів, витрачених на здійснення видатків, кредитування місцевого бюджету, які мають проводитися з іншого бюджету, здійснюється протягом 10 днів з дня отримання рішення про їх безспірне вилучення незалежно від того, у якому звітному періоді допущено та/або виявлено це порушення. Територіальні органи Державної казначейської служби, що безпосередньо здійснили стягнення коштів, повідомляють про проведені операції Міністерство фінансів України та Державну казначейську службу.

Вилучення коштів носить регламентований характер. Така форма взаємовідносин між бюджетами виникає при певних обставинах. Ці бюджетні взаємовідносини і визначаються і здійснюються у ході виконання бюджету.

Взаємні розрахунки. До цієї групи відносяться ті взаємовідносини між бюджетами, необхідність в яких визначається в процесі виконання бюджету. Вони не плануються і не включаються до затвердженого бюджету. Навпаки, вони виникають якраз внаслідок відхилень виконання бюджету від його затверджених показників. Такі взаємовідносини, як і «вилучення коштів», теж визначаються і здійснюються в ході виконання бюджету; носять регламентований характер; виникають при певних обставинах і проводяться за чітко встановленим порядком.

Взаємні розрахунки *– це розрахунки, які виникають між бюджетами в процесі планування та виконання державного та місцевих бюджетів.*

У процесі казначейського обслуговування коштів місцевих бюджетів органи Казначейства проводять взаємні розрахунки між державним бюджетом та бюджетами Автономної Респу-

бліки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, а також між місцевими бюджетами. В окремих випадках за міжбюджетними трансфертами проводяться взаємні розрахунки (казначейські клірингові розрахунки). Вони здійснюються на підставі договорів про організацію взаєморозрахунків або інших документів, укладених учасниками розрахунків відповідно до вимог законодавства.

Взаємні розрахунки в частині міжбюджетних відносин виникають при зміні адміністративно-територіального розподілу, норм законодавства, підпорядкованості розпорядників бюджетних коштів, порядку зарахування надходжень, що розподіляються між рівнями місцевих бюджетів, у тому числі в результаті надання пільг платникам податків, або в інших випадках, передбачених законодавством.

Рішення місцевої ради щодо взаємних розрахунків у частині міжбюджетних відносин місцевий фінансовий орган протягом трьох робочих днів після його отримання доводить до відповідного фінансового органу місцевого бюджету, з яким необхідно провести взаємні розрахунки, та органу Казначейства за місцем обслуговування. Визначення суми, яку віднесено на взаєморозрахунки, та терміну її погашення проводиться фінансовим органом за результатом щоквартальної звітності. Фінансовий орган вищого рівня або фінансовий орган, який ініціює проведення взаємних розрахунків між місцевими бюджетами, визначає суму, яку віднесено на взаємні розрахунки між рівнями місцевих бюджетів, та термін її погашення, про що у формі довідки повідомляє відповідні фінансові органи, з якими необхідно провести взаємні розрахунки, та відповідні органи Казначейства. Довідка має бути погоджена відповідними фінансовими органами, з якими необхідно провести взаємні розрахунки.

Між учасниками взаємних розрахунків складається акт звірки за довільною формою, підписується їх керівниками та скріплюється гербовими печатками. Довідка та акт звірки надаються до органу Казначейства за місцем обслуговування фінансового органу, який ініціює проведення взаємних розрахунків. Після віднесення на взаємні розрахунки суми коштів, які необхідно передати з одного бюджету іншому, головне

управління Державної казначейської служби України в Автономній Республіці Крим, області, містах Києві та Севастополі (Головне управління Казначейства) повідомляє про це відповідні управління Казначейства у районах, містах та в районах у містах (Управління Казначейства).

Взаємні розрахунки між бюджетами повинні бути погашені до кінця бюджетного періоду, якщо інше не передбачено законодавством. Операції за взаємними розрахунками з державним бюджетом та між місцевими бюджетами здійснюються виключно у грошовій формі, якщо інше не передбачено законодавством.

Погашення заборгованості за взаємними розрахунками між рівнями місцевих бюджетів здійснюється шляхом перерахування коштів на відповідні рахунки для зарахування надходжень бюджетів, відкриті для проведення взаємних розрахунків, на підставі платіжних доручень, наданих відповідними фінансовими органами до органів Казначейства за місцем обслуговування.

Якщо у процесі здійснення взаєморозрахунків між бюджетами має місце порушення терміну проведення зазначених розрахунків та/або такі розрахунки залишились не погашеними до 1 листопада поточного бюджетного періоду, якщо інше не передбачено законодавством, органи Казначейства забезпечують їх проведення шляхом застосування нормативу щоденних відрахувань коштів від доходів загального фонду відповідного місцевого бюджету (з урахуванням міжбюджетних трансфертів). Норматив відрахувань установлюється органами Казначейства виходячи із суми непогашених взаємних розрахунків та планової суми надходжень на цей період до загального фонду місцевого бюджету згідно з розписом відповідного бюджету.

Бюджетні позички регулюються на підставі рішень відповідних органів місцевої влади та управління. Вони мають договірні елементи, хоча теж досить жорстко регламентуються.

Бюджетні позички *– це взаємовідносини між бюджетами з приводу тимчасової передачі коштів з одного бюджету до іншого. Потреба в цьому виникає внаслідок тимчасових касових розривів у виконанні бюджету. Касовий розрив харак-*

теризується неспівпаданням у часі фінансування видатків і отримання доходів: видатки випереджають надходження доходів. Він може виникати внаслідок декількох причин. По-перше, від неузгодженості термінів фінансування видатків і сплати податків та інших платежів до бюджету. По-друге, касовий розрив може виникнути внаслідок затримок в надходженні доходів, що є цілком ймовірним в сучасних умовах. По-третє, касовий розрив може бути пов`язаний із необхідністю фінансування непередбачених видатків, або перенесення їх фінансування на більш ранні терміни. Бюджетні позички пов`язані саме з касовим розривом у виконанні бюджету як тимчасовим явищем. Але стосовно незбалансованого дефіцитного бюджету бюджетні позички не можуть використовуватись, так як для їх погашення не буде відповідних надходжень.

За стадією, на якій виявляються взаємовідносини між бюджетами, вони поділяються на дві групи. До першої відносяться ті, необхідність в яких визначається в процесі бюджетного планування.

Це перерахування:

– з державного бюджету місцевим бюджетам базової дотації та інших поточних трансфертів місцевим бюджетам;

– до державного бюджету з місцевих бюджетів реверсної дотації.

Перерахування з державного бюджету місцевим бюджетам базової дотації та інших поточних трансфертів місцевим бюджетам, а також до державного бюджету з місцевих бюджетів реверсної дотації здійснюється відповідно до обсягів, визначених у проекті закону про Державний бюджет України на наступний бюджетний період, поданому Кабінетом Міністрів України до Верховної Ради України.

Порядок перерахування міжбюджетних трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам, реверсної дотації, а також порядок перерахування міжбюджетних трансфертів між місцевими бюджетами визначаються Кабінетом Міністрів України і мають забезпечувати своєчасність, рівномірність, гарантованість та повноту перерахування трансфертів.

Обсяги трансфертів встановлюються окремою статтею в Законі про державний бюджет України чи рішенні про затвер-

дження відповідного місцевого бюджету. Сам же процес перерахування міжбюджетних трансфертів відбувається в процесі виконання бюджету.

За напрямком руху коштів розрізняють вертикальні і горизонтальні взаємовідносини. Вертикальні характеризують рух коштів між різними рівнями бюджетної системи, а горизонтальні – між бюджетами, що належать до одного рівня. Більш поширеними і розвиненими є вертикальні взаємовідносини, оскільки вони контролюються органами влади і управління вищого рівня.

За правовим регулюванням взаємовідносини між бюджетами поділяються на дві групи: регламентовані законодавчими актами та інструктивними документами і договірні. Це дещо умовна класифікація, оскільки в деяких формах взаємовідносин присутні елементи і правового регламентування і договірні стосунки. Наявність навіть окремих елементів правового регулювання дає підставу відносити такі відносини до регламентованих. Так, територіальні громади сіл, селищ і міст можуть об'єднувати на договірних засадах кошти бюджетів для виконання спільних проектів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, організацій і установ з урахуванням наступного:

Передача коштів між місцевими бюджетами на здійснення видатків місцевих бюджетів передбачає наступне:

1. Місцева рада може передати кошти на здійснення окремих видатків місцевих бюджетів іншій місцевій раді у вигляді міжбюджетного трансферту до відповідного місцевого бюджету.

2. Передача коштів між місцевими бюджетами здійснюється на підставі рішень відповідних місцевих рад, прийнятих кожною із сторін, і укладання договору.

3. Якщо на території територіальної громади недостатньо бюджетних установ, інших суб'єктів господарювання комунальної власності, які забезпечують функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують надання основних публічних послуг для всіх громадян України в обсязі, визначеному фінансовими нормативами бюджетної забезпеченості, обрахований обсяг видатків на здійснення цих послуг враховується при визначенні міжбюджетного трансферту бюджету, з якого утримуються бюджетні установи, що надають публічні послуги.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які є стадії бюджетного процесу?
2. Охарактеризуйте першу стадію бюджетного процесу «Складання та розгляд Бюджетної декларації (прогнозу місцевого бюджету) і прийняття рішення щодо них».
3. Охарактеризуйте другу стадію бюджетного процесу «Складання проектів бюджетів» для державного і місцевих бюджетів.
4. Охарактеризуйте третю стадію бюджетного процесу Розгляд проекту та прийняття закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет).
5. Охарактеризуйте четверту стадію бюджетного процесу «Виконання бюджету, включаючи внесення змін до закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет)».
6. Охарактеризуйте п'яту стадію бюджетного процесу «Підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету і прийняття рішення щодо нього».
7. Хто може бути виключно головними розпорядниками бюджетних коштів?
8. Назвіть функції головних розпорядників бюджетних коштів.
9. Хто належить до розпорядників коштів нижчого рівня?
10. За якими критеріями передбачено визначення «одержувача бюджетних коштів»?
11. Яку інформацію містить Порядок використання бюджетних коштів?
12. Які складові містить бюджетна класифікація? Охарактеризуйте їх.
13. Який склад доходів загального фонду бюджетів сіл, селищ та міст? Якими є видатки цих місцевих бюджетів?
14. Який склад доходів загального фонду районних бюджетів? Якими є його видатки?
15. Який склад доходів загального фонду бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів? Якими є видатки цих місцевих бюджетів?
16. Який склад доходів та видатків бюджетів районів у містах?
17. Перерахуйте джерела надходжень спеціального фонду місцевих бюджетів.

ТЕМА 5. БЮДЖЕТНЕ ПЛАНУВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ЯК СКЛАДОВІ БЮДЖЕТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

5.1. Бюджетне прогнозування як інструмент фінансового управління

5.2. Сутність бюджетного планування: завдання, принципи та методи

5.3. Завдання і методологія планування доходів та видатків бюджету

5.4. Організація та стратегічні орієнтири бюджетного планування в Україні

5.5. Програмно-цільове планування бюджетних коштів

5.6. Формування бюджетних програм

Питання для самоконтролю

5.1. БЮДЖЕТНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ

Макроекономічна політика держави впливає на економічний розвиток через науково обґрунтовані методи регулювання, невід'ємною частиною яких є макромоделі прогнозування і правове поле для державного регулювання економіки та її ринкового саморегулювання. Відтак, складанню основного фінансового плану держави передує бюджетне прогнозування. В умовах поступової стабілізації фінансової системи, структурної перебудови економіки бюджетний процес став більш відкритим.

Міністерство фінансів України здійснює прогнозування та аналіз доходів бюджету. Це дає можливість здійснити відповідні розрахунки, перевірити статистичні показники та фактичні дані за попередні періоди й на цій основі спрогнозувати майбутні бюджетні показники.

Бюджетне прогнозування *– процес складання прогнозу доходів і видатків бюджетів на майбутні періоди, що базується на економічних та специфічних припущеннях у галузі фінансової, бюджетної політики.*

Призначення бюджетного прогнозування полягає в оцінці різних і найвірогідніших варіантів формування ресурсів бюджету і напрямів використання цих ресурсів. Аналіз таких варіантів створює основу для вибору цілей, які є орієнтиром при розробці бюджету.

Головна функція прогнозу – наукове передбачення. Як наукове передбачення, прогнозування дає змогу, по-перше, одержати картину майбутнього стану будь-якого явища і, по-друге, обґрунтувати шляхи переходу від сьогоднішнього стану явища до майбутнього. Наукове прогнозування аналізує сукупність тенденцій соціально-економічного розвитку суспільства та оцінює стан економіки, що склався.

Бюджетне прогнозування є важливим інструментом фінансового управління, що дає можливість передбачити майбутній фінансовий вплив поточної політики, економічних тенденцій та ймовірностей. Бюджетне прогнозування надає органам державної влади і місцевого самоврядування бюджетне прогнозування реальні переваги (рис. 5.1.).

Рис. 5.1. Переваги бюджетного прогнозування для органів державної влади і місцевого самоврядування

Прогнозування бюджетних показників має:

1) розраховувати майбутній вплив поточних рішень, програм і політики (аналіз впливу);

2) визначати та аналізувати можливості збалансування доходів та видатків (аналіз дефіциту).

Прогнози можуть бути коротко- (до 3-х років), середньо- (3-5 роки) і довготерміновими (5-10 років). Однією з переваг довгострокового прогнозування є можливість за допомогою відносно незначних зусиль уникнути відчутних проблем у близькому майбутньому (наприклад, якщо треба зменшити видатки, то чим більше часу є для цього, тим менш помітним буде скорочення). Іншою відчутною перевагою такого прогнозування є те, що воно дає можливість вжити певних заходів, наприклад, підвищити ставки податків або якось інакше запобігти зниженню доходів, і планувати розв'язання окремих проблем поетапно.

Довгострокові прогнози слід робити дуже обережно, повністю усвідомлюючи припущення, на яких вони базуються. В умовах стрімкого зростання динамізму суспіль-

ного життя, нестабільного економічного розвитку доволі складно спрогнозувати реалістичний бюджет з великою точністю на віддалену перспективу. Якщо джерело доходу чутливо реагує на зовнішні зміни, аналітик, який складає прогноз, має покладатися на свою обізнаність та уважно стежити за змінним економічним середовищем.

На точність прогнозних розрахунків бюджетних показників впливають здебільшого такі фактори, як: значення бюджетних показників у базовому (попередньому) періоді; величина й динаміка заданих параметрів розвитку економіки у прогнозованому періоді; якісні характеристики моделі для розрахунку показників. За умов нестабільності економічного розвитку, кризових явищ в економіці у бюджетному прогнозуванні потрібно враховувати показники темпів (рівня) інфляції, обмінного курсу національної валюти, державного боргу та їхні зміни у прогнозованому періоді.

Організація бюджетного прогнозування базується на використанні певних принципів:

– принцип наукової обґрунтованості означає, що прогнозування базується на системних знаннях про закономірності розвитку бюджетної системи; враховує реалії економічного, політичного, соціального життя держави, вітчизняний і світовий досвід; а також використовує систему наукових методів і методик;

– принцип багатоваріантності або альтернативності пов'язаний з необхідністю розробки кількох варіантів можливих напрямків соціально-економічного розвитку держави, який відбувається в межах певних закономірностей, зумовлених дією непередбачуваних чинників. При цьому важливо з маси можливих варіантів вибрати найкращий, встановити критерії його оптимальності;

– принцип цілеспрямованості пов'язаний з тим, що в процесі бюджетного прогнозування визначаються тенденції й закономірності розвитку бюджетної системи для розв'язання конкретних суспільних завдань, підвищення добробуту населення;

– принцип адекватності означає, що прогноз повинен достатньо точно і повно відображати реальні соціально-економічні процеси, що відбуваються у суспільстві.

АКТУАЛЬНО!

Кожен прогноз будується на даних про нинішній стан, на припущеннях про майбутнє і на припущеннях про те, як на нього реагуватимуть економічні гравці.

Дослідження показало: якщо строго дотримуватися закону, то точного бюджету отримати не вдається, оскільки прогнози бюджетних надходжень будуються на макропрогнозах, складених навесні попереднього року. Найточнішим виявився бюджет, який ухвалювався з певним відхиленням від стандартного процесу ухвалення бюджету.

Найбільш точним бюджетом, тобто таким, у якому фактичні показники виявилися найближчими до планових, є бюджет на 2018 рік. Середньозважене відхилення становить 5%.

Найважливіша відмінність фінплану-2018 – скоригований макропрогноз. У грудні 2017 року під час доопрацювання проекту державного бюджету на 2018 рік до другого читання уряд уточнив показники номінального ВВП та інфляції.

З одного боку, це означає, що уряд створив бюджетну «аномалію». Попередні бюджети й бюджет 2019 року розраховувалися на макропоказниках, затверджених навесні, як того вимагає бюджетне законодавство. З іншого боку, це позитивно вплинуло на якість прогнозу доходів у 2018 році: він виявився точнішим.

Протягом року бюджет коригувався чотири рази, однак, все одно знайшлися причини, які не дозволили виконати його на 100%.

Статус найменш точних розділили бюджети на 2009 рік та 2010 рік. Середньозважене відхилення у кожного з них – по 17%. Це був бюджет, на виконання якого вплинула фінансово-економічна криза. Замість очікуваного зростання на 0,4% реальний ВВП скоротився на 15,1%. Протягом року бюджет коригувався 11 разів, однак план за доходами був недовиконаний на 17,8%. Щодо 2010 року, то хоча економіка у 2010 році зростала швидше, ніж прогнозувалося, у той період не

вдалося подолати спад у будівництві. Бізнес ще не оговтався після кризи – на економічно активних підприємствах існувала заборгованість з виплати зарплати. Це позначилося на податкових надходженнях бюджету.

У 2019 р. змінами до Бюджетного кодексу України до системи бюджетного законодавства включено середньострокові прогнози місцевих бюджетів.

Відповідно до ст. 75 Бюджетного кодексу України, *прогноз місцевого бюджету містить положення, що включають:*

1) основні прогнозні показники економічного і соціального розвитку відповідної території, враховані під час розроблення прогнозу місцевого бюджету;

2) загальні показники доходів і фінансування місцевого бюджету, повернення кредитів до місцевого бюджету, загальні граничні показники видатків місцевого бюджету та надання кредитів з місцевого бюджету (з розподілом на загальний та спеціальний фонди);

3) показники за основними видами доходів місцевого бюджету (з розподілом на загальний та спеціальний фонди);

4) показники дефіциту (профіциту) місцевого бюджету, показники за основними джерелами фінансування місцевого бюджету (з розподілом на загальний та спеціальний фонди), а також показники місцевого боргу, гарантованого Автономною Республікою Крим, обласною радою чи міською територіальною громадою боргу і надання місцевих гарантій;

5) граничні показники видатків місцевого бюджету та надання кредитів з місцевого бюджету головним розпорядникам бюджетних коштів (з розподілом на загальний та спеціальний фонди);

6) обсяги капітальних вкладень у розрізі інвестиційних проектів, визначені в межах загальних граничних показників видатків місцевого бюджету та надання кредитів з місцевого бюджету;

6-1) положення щодо взаємовідносин місцевого бюджету з іншими місцевими бюджетами (включаючи показники, необхідні для складання прогнозів інших місцевих бюджетів);

7) інші показники і положення, необхідні для складання проекту рішення про місцевий бюджет.

Притаманні публічному управлінню в Україні методи прогнозування доходів і видатків бюджету на середньострокову перспективу здійснюються за довільними схемою і показниками, характерні ігнорування отриманих прогнозів при подальшій розробці планових показників, постійні коригування показників доходів для фінансування окремих проектів та внаслідок цього недовиконання планів, серед іншого зумовлені відсутністю стабільного фінансово-економічного законодавства, істотним відсотком коливань прогнозних показників соціально-економічного розвитку, а також відсутністю загальноприйнятої ефективної методики прогнозування доходів.

Кожен метод прогнозування доходів місцевих бюджетів має свої переваги і недоліки. Проте основними вимогами є забезпечення точності, вчасності і зрозумілості отриманих результатів. Обраний метод прогнозування, з одного боку, повинен забезпечити функціональну повноту, достовірність і достатню точність прогнозних розрахунків, і з іншого – оптимізувати витрати робочого часу і фінансових ресурсів на процес прогнозування. В дійсності прогнозування доходів місцевих бюджетів залежить передусім від компетентності осіб, що здійснюють прогнозування.

Прогнозування доходів бюджету істотно ускладнює низка факторів:

– недостатня розробленість методології і методичного забезпечення прогнозування доходів місцевих бюджетів (наявні підходи до прогнозування і планування часто дають достовірного обґрунтування показників майбутніх доходів місцевих бюджетів і здебільшого не орієнтовані на результат);

– низька якість розроблених прогнозів (активно розробляються різні стратегічні програми, затверджуються прогнозні макропоказники, проте їх часто корегують та ігнорують в середньо- чи довгостроковій перспективі);

– значні масштаби тіньової економіки;

– неможливість передбачити поведінку суб'єктів господарювання в нових умовах оподаткування (перманентні зміни в системі податків, неможливість передбачити поведінку

суб'єктів господарювання в нестабільних умовах оподаткування ускладнюють розробку прогнозів доходів місцевих бюджетів і виконання запланованих на поточний бюджетний рік показників, що може спричиняти неодноразовий перегляд бюджетів протягом року);

– інфляція та інфляційні очікування (вплив інфляційних процесів на динаміку доходів бюджету може відбуватися в бік як скорочення, так і збільшення їхніх обсягів);

– нестабільність правового поля й неузгодженість законодавчих норм (результативність прогнозування доходів бюджету досягається лише тоді, коли ці зміни є незначними або можуть бути враховані безпосередньо у процесі моделювання доходів бюджету);

– неточність і часті зміни вхідних прогнозних параметрів;

– ручне корегування прогнозів доходів бюджетів усіх рівнів до необхідного фінансового ресурсу.

Для прогнозування розвитку подій у бюджетній сфері у її взаємозв'язку з навколишнім середовищем і врахуванням впливу макроекономічних чинників крім розробки прогнозів щодо розвитку бюджетної сфери необхідні ще прогнози розвитку економічної і фінансової сфер держави в цілому, а також правовий і політичний прогнози. Перші кроки у цьому напрямку вже зроблено: Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України розробило Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2021-2023 роки, метою якого є формування уявлення щодо найбільш вірогідного «рестарту» економіки після поширення гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, траєкторії та характеру переходу до сталого позитивного розвитку у середньостроковій перспективі з урахуванням впливу реформ відповідно до пріоритетів, визначених у стратегічних документах Уряду.

Застосування такого підходу і в інших сферах сприятиме раціональному управлінню бюджетним процесом і бюджетною системою, надасть можливість заглянути у майбутнє розвитку бюджетної сфери з більш системних позицій.

5.2. СУТНІСТЬ БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ: ЗАВДАННЯ, ПРИНЦИПИ ТА МЕТОДИ

Бюджетне планування є складовою загальнодержавного економічного планування. Рівень його організації, наукова обґрунтованість планових показників бюджету, їх збалансованість значною мірою визначають економічний і соціальний розвиток як окремих регіонів, так і держави в цілому.

Бюджетне планування за сутністю можна визначити як науково обґрунтований процес встановлення джерел і обсягів формування та напрямів використання централізованого фонду грошових коштів держави. За його допомогою держава визначає рівень централізації фінансових ресурсів у процесі розподілу та перерозподілу ВВП, методи мобілізації грошових коштів відповідно до засад економічної політики.

Бюджетне планування *– це комплекс організаційно-технічних, методичних і методологічних заходів на таких стадіях бюджетного процесу як складання, розгляд і затвердження бюджетів для визначення обсягів і джерел формування та напрямів використання бюджетних ресурсів держави з метою забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку суспільства.*

Бюджетне планування є складовою загальнодержавного економічного планування і займає центральне місце у фінансовому плануванні. Від рівня збалансованості бюджету на стадії планування, точності економічних і соціальних прогнозів залежить стабільність функціонування бюджетної сфери і рівень виконання програм протягом майбутнього бюджетного періоду.

Держава використовує бюджетне планування для забезпечення ефективного функціонування бюджетної системи. Воно має такі особливості:

– об’єктом бюджетного планування виступають бюджетні ресурси держави;

– суб’єктами є органи державної влади й управління та місцевого самоврядування;

– предметною галуззю (сферою застосування) бюджетного планування є бюджетні відносини, що виникають у процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту та

пов'язані з формуванням і використання фінансових ресурсів держави на всіх стадіях відтворювальних процесів;

– у процесі бюджетного планування забезпечуються необхідні фінансові пропорції згідно з прогнозами економічного і соціального розвитку, встановлюються безпосередні зв'язки підприємств і організацій різних форм власності з бюджетом на плановий період;

– за допомогою бюджетного планування створюється належна фінансова база, визначаються параметри та конкретні механізми реалізації програм соціального захисту населення;

– бюджетне планування ґрунтується на грошовій оцінці бюджету, що дозволяє визначати найефективніші варіанти фінансового забезпечення прогнозних показників соціально-економічного розвитку;

– бюджетне планування є дієвим інструментом бюджетної політики держави.

Результативне використання бюджетного планування у регулюванні соціально-економічних процесів залежить від якісного виконання завдань, що можуть бути вирішені за допомогою бюджетного планування. До них належать стратегічні й тактичні завдання (рис. 5.2). Загалом як стратегічні, так і тактичні завдання потрібно вирішувати одночасно.

Рис. 5.2. Завдання бюджетного планування

Завдання бюджетного планування передбачають:

– забезпечення необхідних макроекономічних пропорцій розвитку держави;

– визначення реальних джерел і обсягів доходів на всіх рівнях бюджетної системи;
– ефективний розподіл витрат за напрямами і регіонами;
– забезпечення мінімального рівня соціальних потреб;
– збалансування бюджету;
– утворення необхідних соціальних резервів;
– оптимізація фінансових потоків між бюджетами різних рівнів;
– сприяння найбільш ефективному використанню бюджетних засобів.

Основні функції бюджетного планування узагальнено на рис. 5.3.

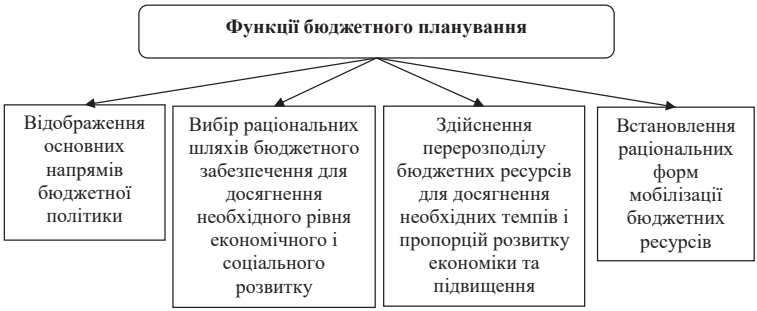

Рис. 5.3. Функції бюджетного планування

Кінцевим результатом процесу бюджетного планування є сукупність рішень і бюджетних показників у вигляді державного та зведеного бюджетів з врахуванням змін, що відбулися або очікуються у бюджетній сфері.

Організація бюджетного планування буде ефективною, якщо в неї закладатимуться науково обґрунтовані принципи. Основні принципи бюджетного планування представлені на рис. 5.4.

Опираючись на зазначені принципи, бюджетне планування забезпечує належне функціонування бюджетної системи та проведення дієвої бюджетної політики відповідно до економічної ситуації на кожному конкретному етапі розвитку суспільства.

Рис. 5.4. Принципи організації бюджетного планування

Загальні засади бюджетного планування визначено Конституцією України, Бюджетним кодексом України. Загальне керівництво ним покладено на Кабінет Міністрів України, а безпосередню роботу з організації планування бюджетів усіх рівнів виконує Міністерство фінансів України.

Залежно від суб'єктів та рівнів бюджетного планування розрізняють: зведене, територіальне та адресне планування.

Зведене бюджетне планування *здійснюється на стадії складання проектів бюджетів з метою забезпечення їхнього збалансування.* На цьому етапі визначаються основні напрями роботи, форми та методи мобілізації бюджетних ресурсів, здійснюється взаємоузгодження основних макропоказників економічного і соціального розвитку.

Територіальне бюджетне планування *передбачає складання та забезпечення виконання представницькими та виконавчими органами влади на локальному рівні відповідних місцевих бюджетів, що є їхньою фінансовою базою і забезпечують їхню фінансову незалежність.* Роль територіального бюджетного планування значно посилюється, що пов'язано з суттєвим розширенням владних повноважень органів місцевого самоврядування та зміцнення їхньої фінансової бази.

Адресне бюджетне планування *полягає в узгодженні та ув'язці конкретних показників бюджетів з показниками фінансових планів суб'єктів господарювання.*

Оптимальні управлінські рішення, які приймаються на всіх етапах бюджетного процесу, мають базуватися на якісній і кількісній оцінках умов і чинників, що впливають або діють у бюджетній сфері і поза нею, враховувати зміни, які вже відбулися або очікуються.

Тому у процесі бюджетного планування важливо правильно вибрати методи планування. Вони є тими інструментами, за допомогою яких держава оптимізує бюджетні потоки у суспільстві.

Методи бюджетного планування *– це система засобів розробки, обґрунтування, взаємоузгодження й оптимізації планових завдань і показників.* Методи макроекономічного планування наведені в табл. 5.1.

Таблиця 5.1.

Методи бюджетного планування

Метод	Характеристика
Аналітичний	За допомогою аналітичного методу здійснюється вивчення економічної кон'юнктури в минулому та сучасних періодах, а також досягнутого рівня як вихідної бази для макроекономічного планування. Цей метод застосовується при моделюванні бюджетних показників і передбачає обчислення планових показників на основі визначення впливу на них різноманітних чинників.
Коефіцієнтів (екстраполяції)	Базується на застосуванні відповідних коефіцієнтів. За основу беруть показники минулого періоду і коригуються з врахуванням відповідних коефіцієнтів, які відображають зміни, що передбачаються в плановому періоді
Нормативний	За основу беруться нормативи, які регламентують види надходжень і видатків. При цьому враховують економічний стан підприємств, установ, галузей національної економіки, фізичних осіб. Метод дає змогу сповна виявити бюджетні резерви
Балансовий	За його допомогою досягається узгодженість між джерелами надходжень і напрямами видатків за видами та регіонами, встановлюється взаємозв'язок із загальною величиною фінансових ресурсів у державі по міністерствах, відомствах, регіонах і відповідними потребами, які можуть бути забезпечені
Програмно-цільовий	Використовується при фінансуванні окремих державних програм економічного і соціального розвитку. Дає змогу виявити джерела покриття і визначити ефективність цих програм. Із 2002 р. використовується в Україні при формуванні бюджетів як основний

У бюджетному плануванні застосовуються повністю чи частково всі вказані методи з урахуванням реальних можливостей. Вибір методів та їхнє комбінування мають важливе значення у бюджетному менеджменті, тому що вони забезпечують відповідний рівень планової роботи.

Запровадження програмно-цільового методу спрямоване на забезпечення прозорості бюджетного процесу. При використанні даного методу планування:

– чітко визначаються цілі, на досягнення яких витрачаються бюджетні кошти;

– підвищується рівень контролю за виконанням бюджетних програм;

– здійснюється оцінка діяльності всіх учасників бюджетного процесу;

– упорядковується організація діяльності головного розпорядника бюджетних коштів щодо формування і виконання бюджетних програм, посилюється його відповідальність;

– підвищується якість розроблення бюджетної політики, ефективність розподілу та використання бюджетних коштів.

У бюджетному плануванні беруть участь Кабінет Міністрів, відповідні комітети Верховної Ради, міністерства та відомства, наукові установи, громадські організації, а також міжнародні фінансові інституції та зарубіжні консультанти.

В більшості розвинених країн світу вже багато років успішно застосовується бюджетне планування на середньострокову перспективу. Адже середньостроковий бюджетний прогноз сприяє досягненню вищого рівня стабільності і передбачуваності економічної ситуації в країні.

Окрім виконання стабілізаційної функції, середньострокове планування є інструментом розв'язання таких важливих проблем:

– підвищення ефективності бюджетного процесу та фінансової дисципліни;

– посилення прозорості та ефективності витрачання бюджетних коштів;

– сприяння розвитку інноваційного потенціалу та інвестиційної привабливості країни.

Середньострокове бюджетне планування (ССБП) *– це формування головними розпорядниками бюджетних коштів*

плану своєї діяльності на середньостроковий період, визначення обсягів необхідних коштів для досягнення поставлених цілей у середньостроковій перспективі.

Середньострокові плани розробляються на термін від 1 до 5 років.

Переваги середньострокового бюджетного планування:

– базується на чітко сформульованих цілях і пріоритетах бюджетної політики;

– дає оцінку відповідності поточної політики та її майбутнього впровадження фіскальній стратегії держави;

– надає бюджетному процесу риси безперервності й наступності;

– покращує ефективність розподілу державних ресурсів, підвищуючи прозорість і підзвітність у бюджетному процесі й забезпечуючи механізм систематичного перегляду бюджетних зобов'язань і пріоритетів витрачання бюджетних коштів;

– може слугувати своєрідним механізмом підвищення взаємодії між різними державними установами, заохочуючи галузеві міністерства до вищого рівня залученості у бюджетний процес.

Є також і недоліки середньострокового бюджетного планування:

– надмірне покладання на оцінки майбутніх показників при формуванні бюджету, що може призвести до негнучкості у фіскальній політиці;

– оптимістичні проектування багаторічного бюджету, які можуть бути використані як виправдання для необґрунтованих програм витрачання державних коштів;

– багаторічне бюджетування може бути складним і адміністративно затратним інструментом.

В Україні у 2019 році до Бюджетного кодексу України було внесено зміни щодо запровадження середньострокового бюджетного планування.

Метою таких змін є створення правового підґрунтя для запровадження середньострокового бюджетного планування, подальший розвиток програмно-цільового методу, а також удосконалення окремих норм Бюджетного кодексу України, що регулюють відносини, які виникають у процесі виконання бюджетів, звітування про їх виконання та контролю за дотри-

манням бюджетного законодавства, і питання відповідальності за порушення бюджетного законодавства.

Зміни до Бюджетного кодексу України передбачають:

– запровадження Бюджетної декларації на середньостроковий період;
– оновлення бюджетного календаря;
– розширення бюджетних правил;
– узгодження стратегічного та бюджетного планування.

АКТУАЛЬНО!

Перше впровадження середньострокового бюджетного планування в Україні було заплановано на 2020 рік. Проте, Міністерство фінансів України змушене було перенести запуск середньострокового бюджетного планування у зв'язку з невизначеністю волатильності економічних прогнозів.

Лише стабілізація ситуації із пандемією COVID19 дозволить розробити більш реалістичні макроекономічні прогнози та дасть можливість їх використовувати для середньострокового бюджетного планування, що, в свою чергу, дозволить підготувати якісний документ про бюджетну політику на середньострокову перспективу.

На початку 2021 року Міністерство фінансів розпочало процес підготовки Бюджетної декларації на 2022-2024 роки. За даними Мінфіну, документ визначає засади бюджетної політики й показники державного бюджету на середньостроковий період і є основою для складання проєкту держбюджету й прогнозів місцевих бюджетів.

Реалізація середньострокового бюджетного планування – один із пріоритетів роботи уряду та Мінфіну. Це системний підхід до формування бюджетної політики, який забезпечує стратегічний підхід до визначення пріоритетних заходів та ефективний розподіл ресурсів.

Враховуючи специфіку бюджетного планування можна зробити висновок, що його доцільно визначити як інструмент управління бюджетною системою і бюджетними відносинами при складанні бюджетів на основі принципів і методів з врахуванням бюджетної політики держави, визначення загальнодержавних цілей та основних напрямів реалізації бюджетної політики, встановлення якісних і кількісних показників соціально-економічного розвитку суспільства.

5.3. ЗАВДАННЯ І МЕТОДОЛОГІЯ ПЛАНУВАННЯ ДОХОДІВ ТА ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ

Планування доходів та інших обов'язкових платежів є основою для своєчасного та обґрунтованого складання бюджетів.

Під ***доходами бюджетів*** *розуміють об'єктивне економічне явище, яке пов'язане із сукупністю економічних відносин з приводу розподілу і перерозподілу ВВП із метою формування основного централізованого фонду грошових коштів держави.*

Обсяг доходів бюджету безпосередньо залежить від обсягу функцій та повноважень держави в особі органів державної влади, державного управління та місцевого самоврядування, визначених Конституцією та законами України.

Форми й методи мобілізації грошових коштів до бюджету залежать від умов і методів господарювання, завдань, які вирішує суспільство на конкретному етапі свого розвитку, стану економіки, величини валового внутрішнього продукту. За формою доходами бюджетів вважають суму бюджетних коштів, мобілізовану державою у вигляді податкових і неподаткових надходжень, доходів від операцій з капіталом, трансфертів в обсягах, необхідних їй для виконання своїх конституційних повноважень і функцій.

Раціонально побудована система доходів бюджету може вирішувати взаємопов'язані завдання: фіскальні, регулюючі та стимулюючі. Методи і види формування доходів проілюстровано на рис. 5.5.

Для прогнозування і планування доходів бюджету необхідно:

– визначити джерела доходів, на основі яких складатимуться прогнози та плани;

– зібрати фактичні дані про кожне джерело доходів принаймні за три останні роки;

– спрогнозувати показники й характеристики кожного джерела доходів для визначення найбільш придатної методики прогнозування;

– вибрати й застосувати необхідний метод прогнозування та планування;

– визначити вірогідність отриманого прогнозу доходів та відкоригувати його з урахуванням змін, що можуть вплинути на доходи;

– визначити очікуваний рівень доходів бюджету на плановий період.

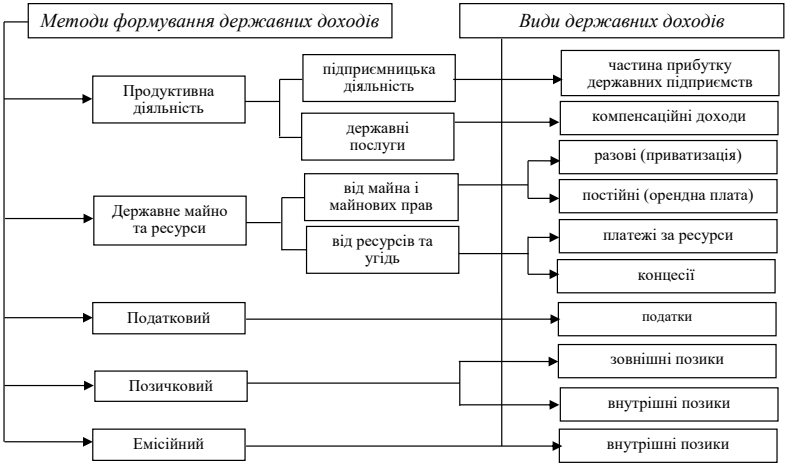

Рис. 5.5. Методи та види формування доходів держави

Відповідно до бюджетної класифікації доходи бюджету класифікуються за такими розділами:

1) податкові надходження;

2) неподаткові надходження;

3) доходи від операцій з капіталом;

4) офіційні трансферти.

Податковими надходженнями визнаються встановлені законами України про оподаткування загальнодержавні податки і збори та місцеві податки і збори.

Неподатковими надходженнями визнаються:

– доходи від власності та підприємницької діяльності;

– адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності;

– власні надходження бюджетних установ;

– інші неподаткові надходження.

Порядок та методологія планування доходів Державного бюджету України визначені чинними законодавчими і нормативними актами на основі розрахунків бази оподаткування та ставки податку. Завдання, що вирішуються у процесі планування доходів відображені на рис. 5.6.

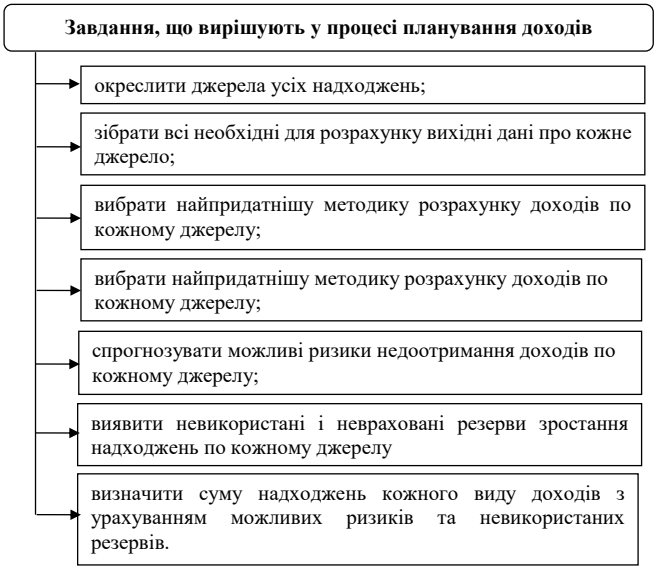

Рис. 5.6. Завдання, що вирішуються у процесі планування доходів

Серед найбільш поширених методів, які застосовуються в міжнародній практиці прогнозування та планування доходів бюджету, можна виокремити такі:

1) метод моделювання (практично всі наявні економетричні моделі не здатні відтворювати надходження бюджету

на базі значень різних показників попереднього періоду, що пояснюється лінійною природою моделей, наявністю та суттєвою важливістю деяких неврахованих суб'єктивних чинників, таких як політична складова, спрямованість керівництва фіскальної служби на активізацію певного виду діяльності в кожний окремий період часу тощо);

2) метод ефективної ставки оподаткування (надійність прогнозу під час використання такого підходу залежить від незмінності умов оподаткування і податкового адміністрування, що не є репрезентативним для податкової політики України);

3) метод, заснований на еластичності податкових надходжень (визначається як співвідношення відсоткової зміни податкових надходжень до відсоткової зміни бази оподаткування за умови, що протягом досліджуваного періоду не відбудеться жодних змін в оподаткуванні. Якщо такі зміни відбувалися, то з метою врахування їх впливу застосовують різні методи усування впливу дискреційних змін податків на податкові надходження);

4) інтегрований метод (синтетичний або прагматичний підхід), тобто моделі, які спочатку розраховують початковий макроекономічний прогноз, використовують його для прогнозу фіскальних показників простішими методами, описаними вище, після чого отримані похибки використовують для уточнення макроекономічного прогнозу. Ця процедура повторюється кілька разів, поки показники двох моделей не будуть повністю узгоджені. Зазначений метод ефективний за умови повної прозорості та достатності інформаційного обміну між учасниками планування доходів бюджету, що є нерепрезентативним для національної економіки.

Загальноприйнятим у вітчизняній та зарубіжній економічній літературі є визнання провідної ролі видатків бюджетів у фінансовому забезпеченні потреб соціально-економічного розвитку суспільства.

Відповідно до Бюджетного кодексу України, ***видатки бюджету*** *– це кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом.*

Видатки бюджету класифікуються за:

– бюджетними програмами (програмна класифікація видатків та кредитування бюджету);

– ознакою головного розпорядника бюджетних коштів (відомча класифікація видатків та кредитування бюджету);

– функціями, з виконанням яких пов'язані видатки та кредитування бюджету (функціональна класифікація видатків та кредитування бюджету).

На обсяги, склад і структуру видатків бюджетів впливають обсяги та характер функцій держави, адже в умовах товарно-грошових відносин будь-яка держава повноцінно зможе виконувати свої функції, маючи для цього необхідну суму бюджетних ресурсів.

Розподільчі процеси, пов'язані з видатками бюджетів, характеризуються різноманітністю і взаємозв'язком. Вони охоплюють розмаїття відносин з приводу спрямування та використання коштів бюджетного фонду держави і відображають напрями розподілу бюджетних ресурсів держави. В основі такого розподілу є функції держави, їхній обсяг та характер, визначені Конституцією України. При цьому існує тісний діалектичний взаємозв'язок між видатками бюджетів і функціями держави, який полягає у тому, що збільшення функцій зумовлює зростання видатків, і навпаки. Функції держави є визначальним чинником, який впливає на обсяги видатків бюджетів та їхній розподіл і використання, адже без достатнього рівня бюджетних ресурсів такі функції якісно виконувати неможливо. Тому в теорії й на практиці при складанні бюджету, визначенні його параметрів держава зобов'язана виходити не з обсягів доходів, а з потреби у видатках

У процесі планування видатків бюджетів вирішуються основних завдань, що відображені на рис. 5.7.

Вибір методології планування видатків бюджету залежить від рівня бюджетного планування.

Так, на вищому, загальнодержавному рівні планування здійснюється на основі результатів аналізу виконаних видаткової частини бюджету за попередні три роки, обсягів втрат бюджетних коштів у зв'язку з нецільовим, неефективним і неекономним використанням бюджетних коштів, розтратами та крадіжками, а також невикористаними резервами і можливостями, макроекономічних показників соціально-економічного розвитку країни та прогнозних стратегічних показників бюджету.

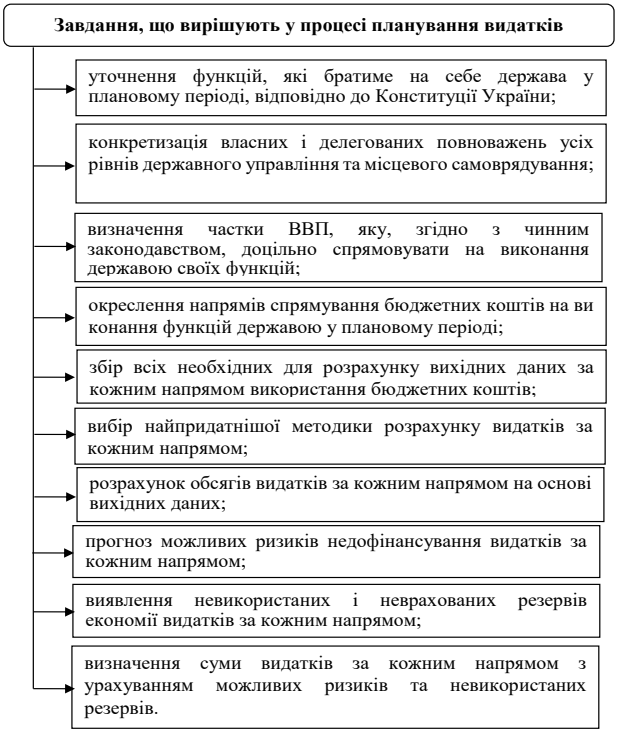

Рис. 5.7. Завдання, що вирішуються у процесі планування видатків

Планові показники видатків мають враховувати об'єктивні й стійкі тенденції розвитку економіки, соціально-культурної сфери, добробуту населення, міжнародних економічних і політичних зв'язків. У нестабільних умовах планування видатків бюджету слід здійснювати з урахуванням показників та тенденцій коротко-термінового характеру.

Підставами для визначення обсягів видатків за кожним напрямом, відповідно до функціональної класифікації, можуть бути:

– звітні дані про виконання планів видатків бюджету за попередні 3 роки;

– звітні дані про виконання плану видатків бюджету поточного року за станом на останню звітну дату;

– очікувані дані про виконання плану видатків з Державного бюджету України до кінця звітного року;

– прогнозні макроекономічні показники, відповідно до стратегії соціально-економічного розвитку країни;

– основні напрями (прогнози) соціально-економічного розвитку на плановий рік;

– статистична та облікова інформація стосовно кількості розпорядників і отримувачів бюджетних коштів за кожним напрямом, обсяги запланованих для них видатків, а також касових та фактичних видатків, недофінансування і економії бюджетних коштів;

– виробничі показники розпорядників та одержувачів бюджетних коштів;

– бюджетні норми і нормативи видатків;

– прогнозована потреба у бюджетних коштах найбільших отримувачів й розпорядників коштів;

– прогнозовані обсяги бюджетних коштів, необхідні для виконання довготермінових і середньотермінових бюджетних програм;

– перелік поточних бюджетних програм у розрізі розпорядників та отримувачів бюджетних коштів;

– бюджетні запити головних розпорядників бюджетних коштів;

– конкретні розрахунки видатків бюджету;

– інформація про можливі бюджетні ризики, а також напрями економії бюджетних коштів;

– інша інформація.

На середньому, регіональному рівні, який охоплює Автономну Республіку Крим, області, міста загальнодержавного підпорядкування та райони, планування видатків здійснюється на основі формул, затверджених Кабінетом Міністрів України.

Особливістю базового рівня, куди зараховують територіальні громади, є те, що у процесі планування видатків використовуються різні методи, які допомагають визначити оптимальну суму видатків бюджету, яка дала би можливість органам місцевого самоврядування якісно виконувати свої функції.

Відповідно до застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі, у вітчизняній практиці видатки бюджету формуються в розрізі програм.

Бюджетні програми формуються головними розпорядниками бюджетних коштів під час підготовки пропозицій до Бюджетної декларації (прогнозу місцевого бюджету) та складання бюджетного запиту з урахуванням планів діяльності на середньостроковий період, прогнозних та програмних документів економічного і соціального розвитку.

Результативні показники бюджетної програми використовуються для оцінки ефективності бюджетної програми за напрямами використання бюджетних коштів і включають кількісні та якісні показники, які визначають результат виконання бюджетної програми, характеризують хід її реалізації, ступінь досягнення цілей державної політики у відповідній сфері діяльності, формування та/або реалізацію якої забезпечує головний розпорядник бюджетних коштів, досягнення мети бюджетної програми, виконання завдань бюджетної програми, висвітлюють обсяг і якість надання публічних послуг.

Для отримання результативного бюджету важливим є застосування індикаторів у вигляді показників результативності, які показують доцільність та економічну ефективність витрачання бюджетних коштів, тобто методом забезпечення результативності бюджету є розроблення системи програм із результативними показниками їх використання. Методика розроблення результативних показників передбачає використання фактичних показників виконання бюджету попередніх бюджетних періодів. Показники можуть визначатися окремо за кожним завданням, а також загалом за програмою, що залежить від складності та неоднорідності напрямів діяльності виконавця програми.

5.4. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ В УКРАЇНІ

Бюджетне планування є основним інструментом державного регулювання соціально-економічного розвитку, зміст якого полягає у розробці основних напрямів формування та використання бюджетних коштів на середньо- та довгостроковий періоди, зважаючи на необхідність виконання завдань, що постають перед суспільством на певному етапі його розвитку.

Сьогодні діяльність держави щодо формування, розгляду, затвердження та виконання бюджету являє собою бюджетний процес, який регламентується бюджетним регламентом. Це документ, в якому визначаються порядок і терміни складання, розгляду і затвердження бюджету, а також організація його виконання.

Відповідно до Бюджетного кодексу, в Україні впроваджується програмно-цільовий метод формування бюджетів. Базовою та вихідною стадією бюджетного процесу вважають складання проекту бюджету держави як її основного фінансового плану. На цій стадії уточнюють стратегічні (довготермінові й середньотермінові) завдання бюджетної стратегії та прогнозні показники, визначають напрями бюджетної політики на наступний рік, розраховують обсяги доходів і видатків бюджету та здійснюють його збалансування, добирають відповідні важелі, інструменти, стратегічні й тактичні стимули і санкції бюджетного механізму, моделюють практичні форми бюджетних відносин у суспільстві протягом наступного бюджетного року.

Бюджетний процес характеризує і відображає систему управління бюджетом, яка в свою чергу включає: органи управління бюджетом; структуру бюджетного процесу та методологію бюджетної діяльності. Через те, що розміри бюджетного фонду досить значні, то і система управління ним має відповідати найвищим вимогам менеджменту. В сучасних умовах особливо надійність бюджетного процесу залежить від знань та навичок у сфері як генерального, так і спеціального галузевого менеджменту.

Оскільки від правильного визначення планових показників бюджету залежить якість його виконання, у бюджетному процесі значну роль відіграє бюджетне планування. Як один з важливих інструментів організації управління економікою бюджетне планування створює передумови для повного і своєчасного забезпечення фінансовими ресурсами соціально-економічний розвиток суспільства.

Усі бюджетно-правові відносини виникають і припиняються на законодавчій основі. Правові норми, що регулюють бюджетні відносини, становлять систему бюджетного права, яка ґрунтується на Конституції держави.

Процес складання проекту бюджету держави перебуває під контролем Верховної Ради України. Його організація покладена на Кабінет Міністрів України, а безпосереднім виконавцем робіт на цій стадії є Міністерство фінансів України. У процесі складання проекту бюджету держави беруть участь всі органи державної влади, державного управління і місцевого самоврядування, а також усі зацікавлені суб'єкти бюджетних відносин.

Функціонування бюджетних відносин в Україні здійснюється на основі законодавчих і нормативних актів, перелік яких визначений ст. 4 Бюджетного кодексу України:

1) Конституції України;

2) Бюджетного кодексу України;

3) Бюджетної декларації;

4) Закону «Про Державний бюджет України»;

5) інших законів, що регулюють бюджетні відносини;

6) нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України;

7) нормативно-правових актів органів виконавчої влади та нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України;

8) прогнозів місцевих бюджетів;

9) рішень про місцевий бюджет;

10) рішень органів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування.

Складанню проекту бюджету держави передує підготовча робота, яка включає в себе:

– розробку основних прогнозних макропоказників економічного і соціального розвитку України на плановий рік;

– розробку і затвердження Постанови Верховної Ради України «Про основні напрями бюджетної політики на наступний бюджетний рік»;

– аналіз виконання бюджету за минулий рік і очікуване виконання бюджету в поточному році;

– підготовку інструктивних листів про особливості складання розрахунків до проектів бюджетів на наступний бюджетний рік.

У табл. 5.2 наведено основні характеристики процесу складання, розгляду та затвердження бюджету Української Держави.

Ефективність організації бюджетного планування забезпечується за умови застосування науково обґрунтованих правил.

До основних правил бюджетного планування відносять:

– комплексний підхід до основних параметрів економічного і соціального розвитку у відповідності з наявними бюджетними можливостями;

– органічний зв'язок бюджетного планування з системою державних та регіональних програмних документів економічного і соціального розвитку;

– демократизація бюджетних відносин – створення оптимальних зв'язків між державним та місцевими бюджетами;

– пріоритетність бюджетного планування над іншими фінансовими планами;

– наукове обґрунтування планів з метою забезпечення економічної обґрунтованості та реальності прогнозних розрахунків;

– застосування єдиної методології здійснення бюджетних розрахунків;

– раціональне визначення джерел ресурсів бюджетів;

– створення резервів для забезпечення безперервності бюджетного процесу;

– директивність та обов'язковість виконання бюджету всіма суб'єктами бюджетних відносин.

До головних особливостей бюджетного планування відносяться наступні:

– сферою його застосування є бюджетні відносини, що виникають в процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту і національного доходу та пов'язані з формуванням і використанням фінансових ресурсів держави;

Таблиця 5.2.

Перелік заходів для складання, розгляду і затвердження Державного бюджету України

№ з/п	Перелік документів і дій, необхідних для складання, розгляду і затвердження бюджету	Органи, задіяні у бюджетному плануванні	Встановлені строки
1	Основні прогнозні макропоказники економічного і соціального розвитку України	Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Міністерство фінансів України, Національний банк України, міністерства, відомства	1 червня
	Основні прогнозні макропоказники економічного і соціального розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць	Місцеві ради, їх виконавчі органи	Червень
2	Бюджетна резолюція	Верховна Рада України	15 червня
3	Правила оформлення проекту закону про Державний бюджет України	Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України	Червень
4	Інструктивні листи про особливості складання розрахунків до проектів бюджетів на наступний бюджетний рік	Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, місцеві ради, їх виконавчі органи	Червень
5	Розрахунки для обґрунтування напрямів відрахувань від закріплених доходів, розмірів дотацій. Дані про зміни складу об'єктів, що підлягають бюджетному фінансуванню	Місцеві ради, їх виконавчі органи. Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України	Червень
6	Прогнозні показники попереднього проекту з веденого та державного бюджетів	Міністерство фінансів України, міністерства, відомства, органи виконавчої влади	1 липня
7	Пропозиції та зауваження щодо проектованих показників з веденого та державного бюджетів на плановий рік	Всі Міністерства, відомства, органи виконавчої влади, Міністерство фінансів України	15 липня
8	Розгляд пропозицій, зауважень щодо проектованих показників з веденого та державного бюджетів на плановий рік	Міністерство фінансів України, міністерства, відомства, органи виконавчої влади	1 серпня
9	Проект закону про Державний бюджет України	Міністерство фінансів України, Кабінет Міністрів України	15 серпня
10	Проект закону про Державний бюджет України	Кабінет Міністрів України, Президент України	1 вересня
11	Проект закону про Державний бюджет України	Президент України, Верховна Рада України	15 вересня
12	Проект закону про Державний бюджет України	Верховна Рада України	Вересень-грудень
13	Закон України «Про Державний бюджет України»	Верховна Рада України	2 грудня
	Постанова «Про порядок введення в дію Закону України «Про Державний бюджет України»»	Верховна Рада України	30 грудня

– в процесі бюджетного планування забезпечується дотримання необхідних фінансових пропорцій відповідно до прогнозів економічного і соціального розвитку;

– бюджетне планування створює фінансову базу, визначає параметри та конкретні механізми реалізації бюджетних програм;

– бюджетне планування є дієвим інструментом бюджетної політики держави.

У більшості розвинутих країн світу в процесі бюджетного планування застосовується складання проекту бюджету не тільки на наступний рік, а й на середньострокову перспективу.

Такий досвід набув широкого розповсюдження в країнах Європейського Союзу, які також розробляють стратегічні бюджети на довгострокову перспективу. Позитивний європейський досвід нині активно запроваджується і у вітчизняній практиці державного бюджетування.

Мета розроблення середньострокового бюджетного плану – формування (в окремих випадках – затвердження) бюджетних цілей та основних показників на кілька років наперед, а не лише безпосередньо на наступний рік. Треба наголосити на тому, що багаторічне планування є лише інструментом бюджетного управління, а не асигнуванням бюджетних коштів на кілька років. Його слід розглядати як прогноз доходів та витрат бюджету на наступні роки, який періодично уточнюється. Це дає змогу привести річний бюджет у відповідність з прийнятними фіскальними цілями на кілька років.

На сьогодні у більшості країн Європи необхідність середньострокового бюджетного планування законодавчо затверджена. У Євросоюзі стандартом вважається модель «наступний за поточним + два наступні роки». Поточний рік є бюджетним, відповідно на цей рік складається бюджет і прогноз.

Невід'ємною частиною середньострокового планування є система фіскальних правил та обмежень.

Рекомендації Єврокомісії щодо формування фіскальних правил для підвищення їх ефективності:

1. Фіскальне правило повинно бути законодавчо затвердженим та загальнообов'язковим. Практика показує, що тільки

жорстка законодавча база під фіскальним правилом може забезпечити його виконання.

2. Багаторічний характер. Фіскальні правила мають ефективно вбудовуватися у середньострокову систему планування. Кожне з них повинно розроблятися з таким розрахунком, щоб враховувався середньостроковий ефект від поточного впровадження.

3. Ефективна система обліку. Необхідно здійснювати спостереження за станом державних фінансів. Має працювати стандартизована система моніторингу, яка надаватиме інформаційну базу для подальшого планування.

4. Захисні механізми та санкції. Кожне фіскальне правило повинно розроблятися таким чином, щоб його виконання було захищене. Під захистом розуміється комплекс дій, передбачених у разі порушення цього правила. Захисний механізм має водночас допомагати досягти двох цілей: обмежити негативний вплив від порушення та припинити діяльність, що призвела до нього. У разі суттєвих порушень повинні накладатися санкції на безпосередніх порушників фіскальної дисципліни.

5. Винятки. Важливим елементом будь-якого ефективного фіскального правила є наявність винятків, коли можливі відступи від нього. Такий підхід має змогу зробити систему гнучкою та виключити ситуації, за яких наявність певного фіскального правила тільки знижує ефективність функціонування державних фінансів.

Детальні фіскальні правила розробляються у країнах відповідно до умов їх функціонування, особливостей бюджетної системи та потреб національної економіки.

У свою чергу Єврокомісія визначає ключові елементи, які мають бути втілені у системі середньострокового планування, відображені на рис. 5.8.

Позитивний європейський досвід нині активно запроваджується і у вітчизняній практиці державного бюджетування.

У грудні 2018 року до Бюджетного кодексу України було внесені зміни, що вплинули на організацію бюджетного процесу, зокрема запроваджено середньострокове бюджетне планування, яке дає змогу здійснювати збалан-

сування державного бюджету на основі функціональних фінансів та підвищити прозорість управління бюджетними ресурсами держави.

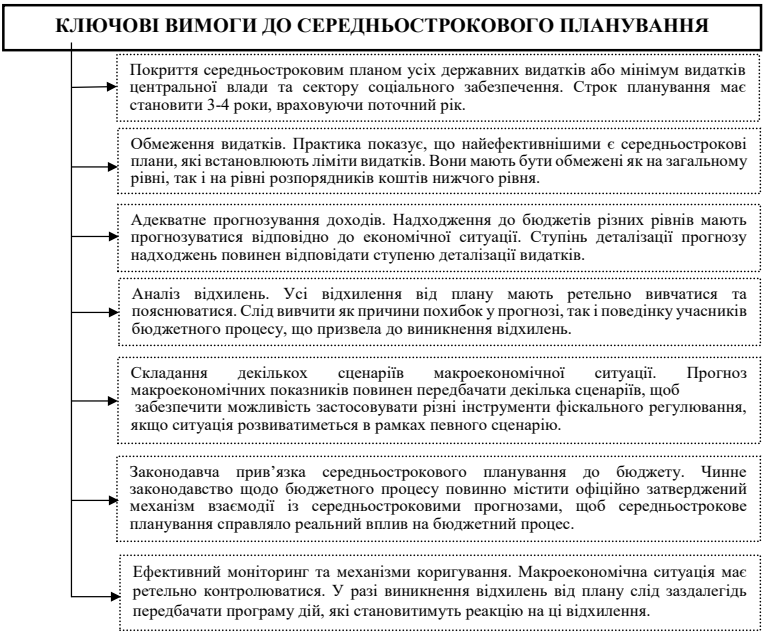

Рис. 5.8. Ключові елементи, які мають бути втілені у системі середньострокового планування згідно рекомендацій Єврокомісії

В Україні замість однорічних Основних напрямів бюджетної політики запроваджується середньострокова Бюджетна декларація як документ стратегічного планування, який визначає бюджетну політику на наступні три роки. Інструментом середньострокового бюджетного планування на місцевому рівні стануть трирічні місцеві фінансові плани.

Основною метою запровадження середньострокового бюджетного планування як складової фінансового стратегічного управління в Україні є підвищення контролю над державними видатками, а також забезпечення процесу аналізу використання коштів, що буде стимулювати прийняття більш

ефективних рішень щодо використання бюджетних коштів на всіх рівнях управління та планування головними розпорядниками коштів своєї поточної діяльності.

Впровадження середньострокового бюджетного планування передбачає встановлення нових бюджетних правил:

– дефіцит державного бюджету не може перевищувати 3% ВВП;

– дефіцит державного бюджету, що встановлюється законом про державний бюджет, не може перевищувати дефіцит, визначений у Бюджетній декларації;

– граничний обсяг надання державних гарантій не може перевищувати 3 % доходів загального фонду державного бюджету;

– перелік випадків уточнення статей видатків та надання кредитів з бюджету.

Стратегічне бюджетне планування є безперервним аналітично-розрахунковим процесом, механізми реалізації якого допомагають уникнути неузгодженості стратегічних документів між собою, орієнтації роботи на виконання поточних завдань, низької якості макроекономічних прогнозів, дисбалансу між бюджетними публічними видатками та доходами, необхідними для їх фінансування тощо.

Загалом запровадження бюджетного планування в бюджетну практику України сприятиме удосконаленню стратегічного фінансового управління, а саме:

– покращенню макроекономічного балансу та фіскальної дисципліни;

– оптимізації розподілу фінансових ресурсів між рівнями бюджетної системи та органами державної влади;

– підвищенню ефективності використання публічних коштів шляхом зменшення затрат, необхідних для досягнення результатів та надання суспільних послуг;

– посиленню відповідальності головних розпорядників публічних коштів за ефективне та цільове використання фінансових ресурсів;

– підвищенню рівня передбачуваності та прогнозованості державної та місцевої бюджетної політики тощо.

Таким чином, адекватне запозичення механізмів і методів стратегічного планування у вітчизняний бюджетний процес

повинно надати економіці і публічним фінансам, зокрема, прогнозну інерцію, у рамках якої кожний публічний орган влади зможе стратегічно планувати свою діяльність у рамках цільових орієнтирів на кількарічну перспективу з дотриманням обраного вектору розвитку.

5.5. ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВЕ ПЛАНУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

Визначення пріоритетів при розподілі бюджетних ресурсів, виявлення джерел фінансування витрат та контроль за цільовим і ефективним використанням коштів можливо здійснити при застосуванні програмно-цільового методу формування бюджету, використання якого при складанні бюджету змінило ідеологію бюджетного процесу, підвищило його ефективність, оскільки процес формування бюджету починається із зосередження уваги на результатах, яких необхідно досягти в державному секторі, та на ресурсах, потрібних для досягнення цих результатів.

Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі – *це метод управління бюджетними коштами для досягнення конкретних результатів за рахунок коштів бюджету із застосуванням оцінки ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу.*

Метою запровадження ПЦМ є встановлення безпосереднього зв'язку між виділенням бюджетних коштів та результатами їх використання.

У світі програмно-цільовий метод більше відомий під назвою «бюджетування, орієнтоване на результат». На сьогодні система БОР у тій чи іншій формі використовується в більшості країн Європейського Союзу, Австралії, Новій Зеландії та інших державах. Також варто зазначити, що сьогодні більшість країн ЄС надають допомогу іншим країнам у формі програм, спрямованих на досягнення конкретних результатів. Міжнародні фінансові організації, такі як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, надають свої позики іншим країнам за відповідними програмами. Це, зокрема, програма розширеного

фінансування (МФВ), програмні системні позики для реалізації конкретних проектів у різних галузях економіки (Світовий банк) тощо. Усі ці програми чітко окреслюють мету та очікувані результати від спрямування коштів у ту чи іншу галузь.

Такий підхід до фінансування проектів виявився досить ефективним, оскільки дає змогу проаналізувати ефективність використання коштів через порівняння отриманих результатів з очікуваними (запланованими), а також зіставити мету, на яку залучаються кошти, з кінцевими результатами від реалізації проекту.

Згідно ст. 20 Бюджетного кодексу України у бюджетному процесі програмно-цільовий метод застосовується на рівні державного бюджету та на рівні місцевих бюджетів.

Особливими складовими програмно-цільового методу у бюджетному процесі є:

- бюджетні програми;
- відповідальні виконавці бюджетних програм;
- паспорти бюджетних програм;
- результативні показники бюджетних програм.

Бюджетні програми формуються головними розпорядниками бюджетних коштів під час підготовки пропозицій до Бюджетної декларації (прогнозу місцевого бюджету) та складання бюджетного запиту з урахуванням планів діяльності на середньостроковий період, прогнозних та програмних документів економічного і соціального розвитку. Таким чином, ***бюджетна програма*** *– це сукупність заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети, завдань та очікуваного результату, визначення та реалізацію яких здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій.*

Відповідальний виконавець бюджетних програм *визначається головним розпорядником бюджетних коштів за погодженням з Міністерством фінансів України (місцевим фінансовим органом).*

Відповідальний виконавець бюджетних програм у процесі їх виконання забезпечує цільове та ефективне використання бюджетних коштів протягом усього строку реалізації відповідних бюджетних програм у межах визначених бюджетних призначень.

Паспорт бюджетної програми *– документ, що визначає мету, завдання, напрями використання бюджетних коштів, відповідальних виконавців, результативні показники та інші характеристики бюджетної програми відповідно до бюджетного призначення, встановленого законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет), та цілей державної політики у відповідній сфері діяльності, формування та/або реалізацію якої забезпечує головний розпорядник бюджетних коштів.*

Результативні показники бюджетної програми використовуються для оцінки ефективності бюджетної програми за напрямами використання бюджетних коштів і включають кількісні та якісні показники, які визначають результат виконання бюджетної програми, характеризують хід її реалізації, ступінь досягнення цілей державної політики у відповідній сфері діяльності, формування та/або реалізацію якої забезпечує головний розпорядник бюджетних коштів, досягнення мети бюджетної програми, виконання завдань бюджетної програми, висвітлюють обсяг і якість надання публічних послуг.

Перелік результативних показників щодо кожної бюджетної програми розробляється головними розпорядниками бюджетних коштів згідно з нормативно-правовим актом Міністерства фінансів України.

У вітчизняній практиці використовують чотири групи результативних показників, а саме:

– показники витрат – це показники, що визначають обсяги та структуру ресурсів, які забезпечують виконання бюджетної програми та характеризують структуру витрат бюджетної програми;

– показники продукту використовуються для оцінки досягнення поставленої мети. Показниками продукту є, зокрема, обсяг виробленої продукції, наданих послуг чи виконаних робіт на виконання бюджетної програми, кількість користувачів товарів (робіт, послуг) тощо;

– показники ефективності – залежно від завдань, виконання яких забезпечує реалізацію бюджетної програми, можуть визначатись як витрати ресурсів на одиницю показника продукту (економність), відношення максимальної кількості вироблених товарів (виконаних робіт, наданих послуг) до

визначеного обсягу фінансових ресурсів (продуктивність), досягнення визначеного результату (результативність);

– показники якості - є сукупністю властивостей, які характеризують досягнуті результати якості створеного продукту, що задовольняють споживача відповідно до їх призначення, та відображають послаблення негативних чи посилення позитивних тенденцій у наданні послуг (вироблені товарів, виконанні робіт) споживачам за рахунок коштів бюджетної програми.

На всіх стадіях бюджетного процесу його учасники в межах своїх повноважень здійснюють оцінку ефективності бюджетних програм, що передбачає заходи з моніторингу, аналізу та контролю за цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів. Оцінка ефективності бюджетних програм здійснюється на підставі даних моніторингу, аналізу результативних показників бюджетних програм, а також іншої інформації, що міститься у бюджетних запитах, кошторисах, паспортах бюджетних програм, звітах про виконання кошторисів та звітах про виконання паспортів бюджетних програм. Організаційно-методологічні засади здійснення оцінки ефективності бюджетних програм головними розпорядниками бюджетних коштів визначаються Міністерством фінансів України.

Результати оцінки ефективності бюджетних програм (включаючи висновки органів виконавчої влади, уповноважених на проведення контролю за дотриманням бюджетного законодавства, та висновки Рахункової палати) є підставою для прийняття рішень про внесення в установленому порядку змін до бюджетних призначень поточного бюджетного періоду, відповідних пропозицій до проекту бюджету на плановий бюджетний період та Бюджетної декларації (прогнозу місцевого бюджету), включаючи зупинення реалізації відповідних бюджетних програм.

За бюджетними програмами, здійснення заходів за якими потребує нормативно-правового визначення механізму використання бюджетних коштів, головні розпорядники коштів державного бюджету розробляють проекти порядків використання коштів державного бюджету (в тому числі за бюджетними програмами, вперше визначеними законом

про Державний бюджет України) та забезпечують їх затвердження протягом 30 днів з дня набрання чинності законом про Державний бюджет України. За рішенням Кабінету Міністрів України (у формі протокольного рішення) порядки використання коштів державного бюджету затверджуються Кабінетом Міністрів України або головним розпорядником коштів державного бюджету за погодженням з Міністерством фінансів України. Про затвердження таких порядків інформується Комітет Верховної Ради України з питань бюджету.

Якщо реалізація бюджетної програми продовжується у наступних бюджетних періодах, дія порядку використання бюджетних коштів за такою бюджетною програмою (з урахуванням змін до цього порядку, внесених у разі необхідності) продовжується до завершення її реалізації.

Порядок використання бюджетних коштів має містити:

– цілі та напрями використання бюджетних коштів;

– відповідального виконавця бюджетної програми, підстави та/або критерії залучення одержувачів бюджетних коштів до виконання бюджетної програми;

– завдання головного розпорядника бюджетних коштів, розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня (одержувачів бюджетних коштів), що забезпечують виконання бюджетної програми, з визначенням порядку звітування про її виконання (у тому числі щодо результативних показників) та заходів впливу у разі її невиконання;

– у разі потреби порядок, терміни та підстави, а також критерії розподілу (перерозподілу) видатків між адміністративно-територіальними одиницями у розрізі розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів з урахуванням відповідних нормативно-правових актів;

– конкурсні вимоги до інвестиційних проектів, включаючи порядок та критерії їх відбору, а також критерії та умови визначення виконавців таких проектів;

– критерії та умови відбору суб'єктів господарювання, яким надається державна підтримка з бюджету, а також визначення обсягу такої підтримки;

– умови та критерії конкурсного відбору позичальників та проектів (програм), на реалізацію яких надаються кредити

з бюджету; умови надання кредитів з бюджету та їх повернення, включаючи положення щодо здійснення контролю за їх поверненням;

– положення щодо необхідності перерахування коштів за бюджетними програмами, які передбачають надання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам;

– шляхи погашення бюджетної заборгованості у разі її наявності;

– вимоги щодо необхідності відображення у первинному та бухгалтерському обліку отриманих (створених) оборотних і необоротних активів бюджетними установами та одержувачами бюджетних коштів, у тому числі отриманих (створених) в результаті проведення централізованих заходів;

– у разі потреби – положення щодо здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг, визначення умов і термінів поставки та проведення розрахунків;

– інші положення щодо особливостей бюджетної програми.

Правила складання паспортів бюджетних програм та звітів про їх виконання встановлюються Міністерством фінансів України.

Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі передбачає застосування середньострокового бюджетного планування, в рамках якого здійснюється складання Бюджетної декларації (прогнозу місцевого бюджету).

Для забезпечення підвищення ефективності та результативності використання коштів державного бюджету за рішенням Кабінету Міністрів України проводяться огляди витрат державного бюджету. Такі огляди передбачають здійснення аналізу ефективності реалізації державної політики у відповідній сфері діяльності за рахунок коштів державного бюджету в межах визначених бюджетних програм, а також оцінки ефективності, результативності та економічної доцільності відповідних витрат державного бюджету. За результатами таких оглядів Кабінет Міністрів України приймає рішення, що є підставою для внесення відповідних пропозицій до проекту державного бюджету на плановий бюджетний період та до Бюджетної декларації.

У бюджетному процесі програмно-цільовий метод застосовується і на рівні місцевих бюджетів. Використання програмно-цільового методу дозволяє органам місцевого самоврядування забезпечити планування бюджету на середньострокову перспективу, перехід від утримання бюджетних установ до надання послуг високої якості населенню, оптимальне використання бюджетних коштів, досягнення в результаті значного економічного і соціального ефекту, підвищення обізнаності громадськості щодо ефективності витрачання коштів бюджету територіальної громади та рівня задоволення споживачів суспільних та гарантованих соціальних послуг.

Основні відмінності між традиційним (постатейним) методом формування і виконання місцевих бюджетів та програмно-цільовим методом відображенні у табл. 5.3.

Таблиця 5.3.

Відмінності між постатейним та програмно-цільовим методом формування і виконання місцевих бюджетів

Постатейний (традиційний) метод	Програмно-цільовий метод
• планування бюджету на короткострокову перспективу; • утримання бюджетних установ; • постатейний аналіз стану виконання бюджету.	• планування місцевих бюджетів на середньострокову перспективу; • перехід від утримання бюджетних установ до надання послуг високої якості населенню; • оптимальне використання бюджетних коштів, досягнення значного економічного і соціального ефекту; • гнучкість у прийнятті управлінських рішень; • посилення відповідальності розпорядників бюджетних коштів за досягнення кінцевого результату; • підвищення обізнаності громадськості щодо ефективності витрачання коштів бюджету територіальної громади та рівня задоволення споживачів суспільних та гарантованих соціальних послуг.

Отже, застосування програмно-цільового методу складання бюджету в Україні передбачає зміну бюджетної ідеології, за якою початок формування показників бюджету пов'язується з акцентом на результатах, які необхідно отримати, а вже потім – на ресурсах, потрібних для їхнього досягнення. На перший план при програмно-цільовому методі виступає результат, якого потрібно досягнути в процесі виконання програми, тому при формуванні обсягів фінансування розглядаються не тільки планові показники, а й показники результативності. Крім цього, метод передбачає складання бюджету на перспективу, чим забезпечує єдність стратегічного і поточного бюджетування, пріоритетність спрямування бюджетних коштів.

5.6. ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ ПРОГРАМ

Основним елементом програмно-цільового методу є бюджетна програма, яка являє собою сукупність заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети, завдань та очікуваного результату, визначення та реалізацію яких здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій.

Процес розробки та реалізації бюджетних програм можна поділити на чотири етапи:

1) планування програм;

2) їх погодження;

3) виконання;

4) аналіз виконання програм.

У свою чергу аналіз виконання програм складається з моніторингу та оцінки.

Бюджетні програми затверджуються щорічно виключно в межах наявних бюджетних ресурсів з метою досягнення конкретного результату при використанні цих ресурсів.

Складовими елементами бюджетної програми є (рис. 5.9):

– назва бюджетної програми;

– мета бюджетної програми;

– назва підпрограми (за умови поділу бюджетної програми на підпрограми);

– завдання бюджетної програми / підпрограми (одне або більше для кожної програми / підпрограми);

– результативні показники виконання бюджетної програми/підпрограми (затрат, продукту, ефективності, якості).

Мета бюджетної програми – кінцевий результат, що досягається при виконанні бюджетної програми, відповідає пріоритетам державної та регіональної політики і сприяє досягненню стратегічної мети розвитку держави та/або адміністративно-територіальної одиниці в середньостроковому періоді.

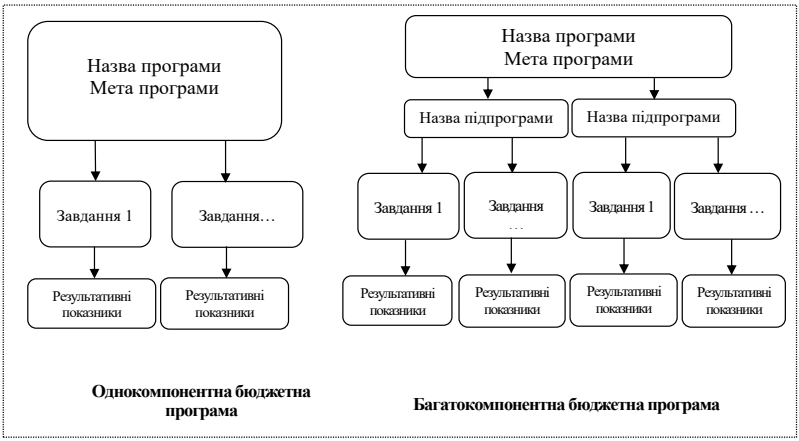

Рис. 5.9. Структура бюджетної програми

Мета повинна бути реальною та досяжною і суттєво не змінюватися з року в рік, за винятком випадків, коли бюджетна програма має періодичний характер, закінчується строк її виконання або прийняття нових законодавчих актів передбачає внесення до неї змін.

Будь-яка програма може мати лише одну мету, характерну тільки для цієї програми; мета не повторюється у форматі інших програм. Мета, за своєю суттю, – це відображення

загального кінцевого результату, на досягнення якого спрямована конкретна бюджетна програма.

Мета бюджетної програми:

– відображає кінцевий результат;
– залишається однаковою впродовж років;
– повинна узгоджуватися з місією головного розпорядника.

Бюджетні програми можуть поділятися на підпрограми. Підпрограми спрямовуються на комплексне досягнення загальної мети бюджетної програми. Формування підпрограм забезпечує конкретизацію заходів, спрямованих на досягнення загальної мети бюджетної програми, та дає змогу оцінити ефективність бюджетної програми в розрізі її складових. При цьому бюджетні програми можуть бути сформовані як з елементом «підпрограми», так і без нього.

Відповідно до мети бюджетної програми розпорядники коштів розробляють *завдання програми* (підпрограми). Завдання можна розглядати як короткострокові етапи в рамках середньострокової стратегії, що визначається метою бюджетної програми.

Завдання бюджетної програми (підпрограми) – конкретний, спрямований на досягнення мети бюджетної програми комплекс заходів, який відображає основні етапи досягнення поставленої мети, визначає шляхи виконання програми (підпрограми), підлягає перевірці та повинен містити результативні показники бюджетної програми (підпрограми). За умови поділу бюджетної програми на підпрограми завдання формуються для кожної підпрограми.

Характерні риси завдання:

– чітке формулювання завдання та орієнтованість на результат;
– результат виражається показниками у кількісних вимірах;
– конкретна дата виконання завдання;
– конкретність та реалістичність завдання.

Бюджетна програма (підпрограма) може мати декілька завдань, направлених на досягнення результату, очікуваного від впровадження програми (підпрограми).

Під час розробки бюджетної програми головним розпорядникам бюджетних коштів необхідно чітко усвідомлювати,

яким чином вимірювати результати її реалізації. Саме для вимірювання таких результатів застосовуються результативні показники виконання бюджетних програм.

Результативні показники *– індикатори, на підставі яких здійснюється оцінка й аналіз ефективності використання бюджетних коштів, передбачених на виконання бюджетної програми (підпрограми), для досягнення мети бюджетної програми (підпрограми) та реалізації її завдань. У вітчизняній практиці використовують чотири групи результативних показників, характеристика яких наведена у таблиці 5.4.*

Показники затрат – це показники, що визначають обсяги та структуру ресурсів, які забезпечують виконання бюджетної програми та характеризують структуру витрат бюджетної програми.

Таблиця 5.4.

Результативні показники виконання бюджетних програм

Назва показника	Характерна ознака показника у програмі	Ознака одиниці вимірювання
Показник затрат	1) Хто виробляє послугу? – Штатна структура, структура управлінь, відділів, відділень і т. ін. 2) Чим виробляємо послугу? – потужності, будівлі, споруди і т. ін.	Одиниця вимірювання завжди подається в абсолютному вираженні – шт. од., од., м. кв., м.куб.
Показник продукту	1) На кого (на що) ми докладаємо зусиль? 2) На кого (на що) ми діємо у процесі надання послуг? – Контингент споживачів послуги, обсяги виконаних робіт за послугою, і т. ін.	Одиниця вимірювання завжди подається в абсолютному вираженні – ос., учнів, м.куб., м. кв., ліжко-днів
Показник ефективності	1) Скільки коштує одиниця продукту в грошовому виразі? 2) Яку частку показника затрат припадає на одиницю продукту?	Одиниця вимірювання завжди подається в відносних величинах – грн./л-день, шт. од. вчителів/1 учня (навантаження), грн/м. кв. ремонту
Показник якості	1) Що досягнуто в результаті виконання програми?	Одиниця вимірювання завжди подається в відносних величинах – % зниження захворюваності, темп зростання показника порівняно з іншим періодом

Показники продукту використовуються для оцінки досягнення поставленої мети. Показниками продукту є, зокрема, обсяг виробленої продукції, наданих послуг чи виконаних робіт на виконання бюджетної програми, кількість користувачів товарами (роботами, послугами) тощо.

Показники ефективності залежно від завдань, виконання яких забезпечує реалізацію бюджетної програми, можуть визначатись як:

– витрати ресурсів на одиницю показника продукту (економність);

– відношення максимальної кількості вироблених товарів (виконаних робіт, наданих послуг) до визначеного обсягу фінансових ресурсів (продуктивність);

– досягнення визначеного результату (результативність).

Показники якості є сукупністю властивостей, які характеризують досягнуті результати якості створеного продукту, що задовольняють споживача відповідно до їх призначення та відображають послаблення негативних чи посилення позитивних тенденцій у наданні послуг (виробленні товарів, виконанні робіт) споживачам за рахунок коштів бюджетної програми.

В межах одного завдання можуть бути визначені як показники всіх груп, так і показники окремих груп.

Результативних показників не повинно бути забагато, не слід переобтяжувати ними програмно-цільовий бюджет. Водночас, це мають бути найбільш характерні та ілюстративні показники, які дають чітке уявлення про призначення бюджетної програми та результати, яких планується досягти в ході реалізації програми.

Підсумковим кроком у процесі розробки та застосування результативних показників програм є використання поданої інформації у процесі прийняття управлінських рішень, оскільки показники є підґрунтям для оцінювання програм, а на основі оцінки проводиться подальше управління програмою.

Відповідальний виконавець бюджетних програм місцевих бюджетів визначається головним розпорядником бюджетних коштів за погодженням з місцевим фінансовим органом. Відповідальним виконавцем бюджетних програм може бути головний розпорядник бюджетних коштів за бюджетними

програмами, виконання яких забезпечується його апаратом, та/або розпорядник бюджетних коштів нижчого рівня, який виконує бюджетні програми у системі головного розпорядника. Відповідальний виконавець бюджетних програм у процесі їх виконання забезпечує цільове та ефективне використання бюджетних коштів протягом усього строку реалізації відповідних бюджетних програм у межах визначених бюджетних призначень.

Особливості складання паспортів бюджетних програм визначені у «Правилах складання паспортів бюджетних програм місцевих бюджетів та звітів про їх виконання», затверджених наказом Міністерства фінансів України від 26.08.2014 № 836.

Паспорт бюджетної програми визначає мету, підпрограми (у разі їх формування), відповідальних виконавців, завдання, результативні показники й інші характеристики бюджетної програми згідно з бюджетними призначеннями, встановленими рішенням про місцевий бюджет на відповідний бюджетний період, на основі яких здійснюються контроль за цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів і аналіз виконання бюджетної програми.

Паспорти бюджетних програм складають усі без виключення головні розпорядники коштів місцевих бюджетів – щорічно, окремо за кожною бюджетною програмою на підставі рішення відповідної місцевої ради про бюджет.

Паспорти не складаються за бюджетними програмами, які створюються протягом року за рахунок коштів резервного фонду бюджету, за бюджетними програмами з повернення кредитів до бюджету, з відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду, відшкодування громадянинові вартості конфіскованого та безхазяйного майна, стягнутого в дохід держави, відшкодування шкоди, завданої фізичній чи юридичній особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, їх посадових і службових осіб, з перерахування міжбюджетних трансфертів

Головний розпорядник забезпечує своєчасність затвердження паспортів бюджетних програм, достовірність і повноту інформації, що в них міститься.

Важливими складовими програмно-цільового методу, які дозволяють своєчасно попередити можливі проблеми, пов'язані з виконанням бюджету, та розробити заходи для покращення якості надання суспільних послуг й підвищення ефективності видатків місцевих бюджетів, є моніторинг та оцінка ефективності виконання бюджетних програм.

Моніторинг надає можливість на систематичній основі відслідковувати хід виконання програми, результати діяльності розпорядника бюджетних коштів, якість надання бюджетних послуг.

Дані, отримані у ході моніторингу, є основою для здійснення оцінки ефективності бюджетної програми, яка передбачає:

– аналіз відповідності поставлених завдань меті бюджетної програми;

– аналіз відповідності результативних показників поставленим завданням та меті бюджетної програми;

– визначення причини неефективного чи недостатньо ефективного виконання бюджетної програми;

– підготовку пропозицій щодо зміни напрямів спрямування бюджетних коштів з метою досягнення максимального ефекту від їх використання;

– аналіз доцільності реалізації бюджетної програми в наступних бюджетних періодах або її припинення.

Оцінка ефективності бюджетної програми є ефективним інструментом аналізу, який дозволяє:

– відійти від практики фінансування за принципом утримання бюджетних установ до практики, орієнтованої на забезпечення оптимального співвідношення бюджетних видатків із досягнутими результатами;

– покращити структуру бюджетної програми як у ході її реалізації (наприклад, уточнивши завдання програми, показники тощо), так і на стадії планування програми на наступний бюджетний період;

– підвищити прозорість бюджетного процесу шляхом інформування громадськості про результати оцінки бюджетних програм.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Розкрийте економічну сутність бюджетного прогнозування.
2. Назвіть основні принципи організації бюджетного прогнозування.
3. У чому полягає сутність бюджетного планування?
4. Розкрийте основні завдання бюджетного планування.
5. Охарактеризуйте функції бюджетного планування.
6. Назвіть принципи організації бюджетного планування.
7. Які методи та рівні виділяють у бюджетному плануванні?
8. Розкрийте особливості середньострокового бюджетного планування.
9. Назвіть класифікацію доходів бюджету відповідно до Бюджетної класифікації.
10. Які завдання вирішуються у процесі планування доходів?
11. Охарактеризуйте класифікацію видатків бюджету.
12. Які завдання вирішуються у процесі планування видатків?
13. Розкрийте особливості організації бюджетного планування в Україні.
14. Охарактеризуйте програмно-цільовий метод у бюджетному процесі та особливості його застосування в Україні.
15. Назвіть етапи процесу розробки та реалізації бюджетних програм.

ТЕМА 6. ОРГАНІЗАЦІЯ ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТУ

6.1. Поняття та принципи виконання бюджету

6.2. Розпис доходів та видатків

6.3. Органи, що забезпечують виконання бюджету та їх функції

6.4. Організація виконання дохідної частини державного бюджету. Система справляння доходів бюджету

6.5. Порядок виконання видаткової частини бюджетів

6.6. Порядок покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів

Питання для самоконтролю

6.1. ПОНЯТТЯ ТА ПРИНЦИПИ ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТУ

Виконання бюджету означає забезпечення повного і своєчасного надходження запланованих доходів, податків і платежів до всіх ланок бюджетної системи та безперервне фінансування заходів, затверджених у бюджеті. Ця частина бюджетного процесу включає заходи щодо виконання дохідної і видаткової частин кожного із бюджетів, що входять до складу бюджетної системи України.

Виконання бюджету *– це четверта стадія бюджетного процесу, що означає забезпечення надходження запланованих доходів до всіх ланок бюджетної системи та фінансування заходів, затверджених у бюджеті держави.*

Основна мета виконання бюджету – забезпечення держави необхідним обсягом бюджетних ресурсів, потрібним для виконання її конституційних функцій. У процесі виконання бюджетів забезпечуються соціальні та економічні потреби держави, необхідний рівень соціального захисту населення. Тобто, метою виконання бюджету є досягнення відповідності між фактичними надходженнями до бюджету, видатками з нього та бюджетно-правовими нормами, якими встановлюються джерела та обсяг цих надходжень, а також напрями та обсяги здійснення видатків. Йдеться про досягнення балансу між доходами до бюджету з його дохідною частиною, з одного боку, та видатками бюджету з його видатковою частиною – з іншого. При виконанні бюджету відбувається постійно триваюче порівняння показників матеріальних бюджетно-правових норм з результатами бюджетної діяльності, зіставлення бюджетно-правової моделі з бюджетною діяльністю.

Виконання бюджету означає забезпечення повного і своєчасного надходження запланованих доходів, податків і податкових платежів до всіх ланок бюджетної системи та своєчасне, повне й безперервне фінансування всіх видатків затверджених у бюджеті. Ця частина бюджетного процесу включає заходи щодо виконання дохідної і видаткової частин кожного із бюджетів, що входять до складу бюджетної системи України.

Завдання щодо виконання бюджету покладаються на фінансові та фіскальні органи, установи банків, мініс-

терства, відомства, місцеві органи влади, підприємства, організації й установи.

До завдань, що вирішуються при виконанні бюджетів, зараховують (рис. 6.1): максимальну мобілізацію всіх доходів бюджетів, орієнтацію всіх установ та організацій, які фінансуються з бюджету, на економне й ефективне використання бюджетних коштів, удосконалення форм і методів фінансового контролю за виконанням перед бюджетом фінансових зобов'язань підприємствами, організаціями всіх форм власності, контроль за своєчасним фінансуванням бюджетних установ.

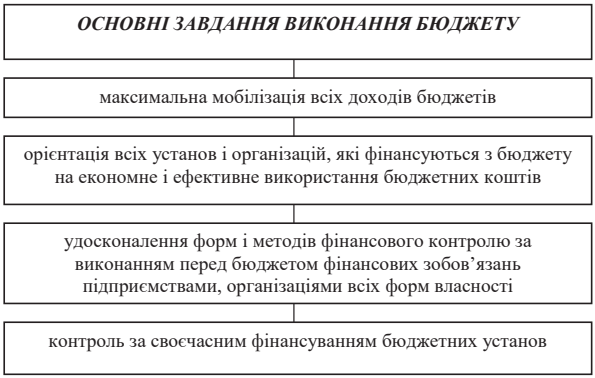

Рис.6.1.Основні завдання виконання бюджету

Виконання бюджетів має будуватися на принципах, які покладені в основу правового регулювання стадії виконання бюджетів. Принципами виконання бюджету є основоположні ідеї, керівні засади здійснення учасниками бюджетного процесу діяльності, спрямованої на виконання бюджету, що характеризують закономірності й особливості змісту цієї стадії. Ними мають бути такі основоположні засади та ідеї, які виражають сутність цієї стадії та головні напрями державної політики в сфері правового регулювання цієї стадії. Вихідними для побудови системи принципів виконання бюджету є принципи бюджетної системи, окремі з яких стосуються і виконання бюджету, зокрема, принцип повноти, обґрунтованості, субсидіарності, цільового використання бюджетних

коштів, публічності та прозорості, відповідальності, які мають особливості прояву.

Принцип обґрунтованості передбачає виконання бюджету, виходячи з реальних, об'єктивних показників економічного і соціального розвитку держави та її адміністративно-територіальних одиниць. При виконанні бюджетів дія цього принципу забезпечується можливістю внесення змін до закону про бюджет у випадках відхилення оцінки прогнозу макропоказників економічного і соціального розвитку України та надходжень до бюджету від прогнозу, врахованого при затвердженні Державного бюджету України на відповідний рік, зміни структури видатків державного бюджету або перевиконання дохідної частини бюджету. У випадках перевиконання чи недовиконання дохідної частини загального фонду місцевого бюджету також передбачається внесення змін до рішення про місцевий бюджет.

Принцип субсидіарності полягає в тому, що усі інституції є субсидіарними (додатковими) до особи і визначають засади ефективного надання суспільних послуг безпосередньо споживачам. У сучасному розумінні цей принцип застосовується у сфері розподілу повноважень між адміністративно-територіальними одиницями та державою. Органи державної влади мають брати і реалізовувати лише ті функції, які органи місцевого самоврядування не в змозі реалізувати. Отже, органи державної влади повинні мати лише ті повноваження, які не здатні реалізувати органи місцевого самоврядування, або ті, які з погляду інтересів особи можуть бути ефективніше реалізовані лише державою. Цей принцип передбачає децентралізацію видатків бюджетів і має забезпечити найбільш ефективну прив'язку коштів відповідного бюджету до їх отримувачів, а також ефективне використання наданих бюджетних повноважень.

Принцип цільового використання бюджетних коштів передбачає їх використання виключно на цілі, визначені бюджетними призначеннями. Видатки Державного бюджету України включають бюджетні призначення, встановлені законом про бюджет на конкретні цілі, пов'язані з реалізацією державних програм. Державний бюджет України виконується за розписом, який затверджується міністром фінансів України

відповідно до бюджетних призначень. Згідно з затвердженим бюджетним розписом розпорядники коштів отримують бюджетні асигнування і беруть бюджетні зобов'язання, провадять видатки тільки в межах бюджетних асигнувань, встановлених кошторисами.

Виконання бюджету має будуватися на власних принципах, які формуються, виходячи з вимог Бюджетного кодексу, та тісно пов'язані із принципами бюджетної системи.

До принципів організації виконання бюджету належать:

– забезпечення повного і своєчасного надходження доходів у цілому і за кожним джерелом зокрема;

– фінансування заходів у межах затверджених бюджетом сум на протязі бюджетного року;

– виділення бюджетних коштів на заходи відповідно до бюджетних програм;

– надання бюджетних коштів при умові виконання кожним підприємством та установою планових завдань і з урахуванням освоєння раніше виділених коштів;

– фінансування юридичних осіб тільки з одного бюджету;

– дотримання режиму економії в витрачанні трудових, матеріальних та природних ресурсів;

– забезпечення ефективного контролю за використанням бюджетних коштів;

– дотримання на підприємствах та в організаціях бюджетної сфери фінансової дисципліни.

Загальні положення організації виконання Державного бюджету встановлені Бюджетним кодексом.

Найважливішими невирішеними проблемами виконання бюджетів є невідповідність його організації науковим принципам, низька ефективність управління бюджетними коштами, неузгодженість бюджетних процедур між окремими учасниками бюджетного процесу, відсутність дієвої системи відповідальності за якість виконання бюджету, що у результаті недоречно позначається на вирішенні стратегічних та тактичних завдань.

Виконання бюджетів знаходиться під впливом різноманітних чинників об'єктивного та суб'єктивного походження.

До об'єктивних чинників належать форс-мажорні обставини, пов'язані з погіршенням міжнародної обстановки,

стихійні лиха, епідемії тощо, які, не залежно від позитивних рішень держави, негативно впливають на процес наповнення доходної частини бюджетів та фінансування видатків.

Всі інші чинники, які обумовлені некваліфікованим прийняттям управлінських рішень, відносять до суб'єктивних.

На ефективність виконання бюджету в Україні негативно впливають такі фактори, як:

– розпорошеність державних коштів;

– низька ефективність механізмів управління грошовими коштами бюджету;

– недостатня ефективність системи управління зобов'язаннями розпорядників коштів бюджету;

– практикування ручного управління бюджетними коштами на всіх його рівнях;

– відсутність належної узгодженості бюджетних процедур між учасниками бюджетного процесу;

– надмірно високе функціональне навантаження на працівників органів Державного казначейства України, яке робить фізично не можливим здійснювати контроль за спрямуванням і використанням бюджетних коштів;

– відсутність у фінансовому апараті держави належної системи матеріального стимулювання;

– відсутність дієвої системи відповідальності за невиконання бюджету, особливо стосовно його видаткової частини, внаслідок чого обсяг недофінансованих заходів при наявності бюджетних коштів щорічно зростає.

У цілому ефективність виконання бюджету залежить від чіткої його організації та логічної побудови стадій і взаємозв'язку між ними.

Таким чином, виконання бюджету забезпечує державу необхідним обсягом бюджетних ресурсів, потрібним для виконання її конституційних функцій. У процесі виконання бюджетів забезпечуються соціальні та економічні потреби держави, необхідний рівень соціального захисту населення, а принципи допомагають робити цей процес виконання бюджету, – структурованим, чітко прописаним процесом, з виділеною головною метою і чітко поставленими завданнями.

6.2. РОЗПИС ДОХОДІВ І ВИДАТКІВ

Державний і місцевий бюджети виконуються за розписом доходів і видатків. Відповідно до визначень у нормативних документах, ***розпис*** *– це документ, в якому встановлюється розподіл доходів та фінансування бюджетних асигнувань головним розпорядникам бюджетних коштів по певних періодах року відповідно до бюджетної класифікації.*

Розпис доходів і видатків Державного бюджету формується Міністерством фінансів України у місячний термін після прийняття Закону про Державний бюджет відповідно до бюджетних призначень, визначених цим законом. Фінансові органи на місцях формують розпис відповідних місцевих бюджетів. Розпис формується із помісячною розбивкою. Від правильності та реальності сформованого розпису залежить якість виконання бюджету.

Складання бюджетного розпису потребує певних навичок та високої відповідальності працівників фінансових органів. Чим краще складено розпис, тим чіткіше організовано виконання бюджету. Розпис бюджету складають відповідно до порядкових номерів надходжень та видатків бюджету. Порядкові номери (коди) і повні найменування доходів і видатків бюджету зазначені в бюджетній класифікації.

Розпис Державного бюджету України на відповідний рік має бути збалансованим та включати (табл. 6.1):

1) *розпис доходів державного бюджету* (розпис доходів), що поділяється на:

- річний розпис доходів загального і спеціального фондів державного бюджету;
- помісячний розпис доходів загального фонду державного бюджету;

2) *розпис фінансування державного бюджету* (розпис фінансування), що поділяється на:

- річний розпис фінансування загального і спеціального фондів державного бюджету за типом боргового зобов'язання;
- помісячний розпис фінансування загального фонду державного бюджету за типом боргового зобов'язання;

3) *розпис асигнувань державного бюджету* (за винятком надання кредитів з державного бюджету), що поділяється на:

- річний розпис асигнувань державного бюджету (за винятком надання кредитів з державного бюджету);
- помісячний розпис асигнувань загального фонду державного бюджету (за винятком надання кредитів з державного бюджету);

4) *розпис повернення кредитів до державного бюджету та надання кредитів з державного бюджету* (розпис кредитування), що поділяється на:

- річний розпис повернення кредитів до державного бюджету та надання кредитів з державного бюджету;
- помісячний розпис повернення кредитів до загального фонду державного бюджету та надання кредитів із загального фонду державного бюджету;

5) *річний розпис витрат спеціального фонду державного бюджету* з розподілом за видами надходжень;

6) *помісячний розпис спеціального фонду державного бюджету* (за винятком власних надходжень бюджетних установ та відповідних видатків).

Річний розпис асигнувань державного бюджету (за винятком надання кредитів з державного бюджету) – це розпис асигнувань загального і спеціального фондів державного бюджету на рік у розрізі головних розпорядників бюджетних коштів за програмною класифікацією видатків та кредитування бюджету й повною економічною класифікацією видатків бюджету без розподілу за періодами року.

Помісячний розпис асигнувань загального фонду державного бюджету (за винятком надання кредитів з державного бюджету) – це розпис асигнувань загального фонду державного бюджету на рік за місяцями в розрізі головних розпорядників за програмною класифікацією видатків та кредитування бюджету й скороченою економічною класифікацією видатків бюджету.

Річний розпис витрат спеціального фонду державного бюджету з розподілом за видами надходжень – це річний розпис витрат спеціального фонду (за кодами програмної класифікації видатків та кредитування бюджету і кодами класифікації фінансування бюджету за типом боргового зобов'язання) в розрізі доходів, фінансування, повернення кредитів до спеціального фонду.

Таблиця 6.1.

Складові розпису Державного бюджету України

РОЗПИС ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ	
1. Розпис доходів Державного бюджету	- річний розпис доходів загального і спеціального фондів
	- помісячний розпис доходів загального фонду
2. Розпис фінансування Державного бюджету	- річний розпис фінансування загального і спеціального фондів
	- помісячний розпис фінансування загального фонду
3. Розпис асигнувань Державного бюджету	- річний розпис асигнувань загального і спеціального фондів
	- помісячний розпис асигнувань загального фонду
4. Розпис кредитування	- річний розпис повернення кредитів до Державного бюджету та надання кредитів з Державного бюджету
	- помісячний розпис повернення кредитів до загального фонду Державного бюджету та надання кредитів із загального фонду Державного бюджету
5. Річний розпис витрат спеціального фонду Державного бюджету з розподілом за видами надходжень	
6. Помісячний розпис спеціального фонду Державного бюджету	

Помісячний розпис спеціального фонду державного бюджету (за винятком власних надходжень бюджетних установ та відповідних видатків) – це помісячний розпис витрат спеціального фонду (за кодами програмної класифікації видатків та кредитування бюджету, кодами скороченої економічної класифікації видатків бюджету, кодами класифікації кредитування бюджету та кодами класифікації фінансування бюджету за типом боргового зобов'язання) в розрізі доходів, фінансування, повернення кредитів до спеціального фонду. Розпис складається без помісячного розподілу власних надходжень бюджетних установ та відповідних видатків.

Розпис складається відповідно до бюджетних призначень, установлених у законі про Державний бюджет України, та затверджується Міністром фінансів України в місячний термін з дня прийняття цього закону.

До затвердження розпису затверджується тимчасовий розпис на відповідний період.

Неспроможність збалансування бюджету в окремому місяці є підставою для отримання бюджетних позичок. Забезпечення збалансування бюджету в межах кожного місяця досягається рівномірним розподілом видатків та встановленням відповідних термінів надходження доходів.

Кошториси не складаються за бюджетними програмами, призначення за якими встановлюються законом про Державний бюджет України за загальнодержавними видатками та кредитуванням бюджету та рішенням відповідної ради про затвердження місцевого бюджету у частині міжбюджетних трансфертів, здійснення передачі бюджетних призначень головним розпорядникам бюджетних коштів та бюджетних програм щодо виконання державою гарантійних зобов'язань за кредитами, залученими під державні гарантії, мобілізаційної підготовки галузей національної економіки, резервного фонду місцевих бюджетів, а також за бюджетними програмами щодо виплати пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, призначених за різними пенсійними програмами.

Розпорядники бюджетних коштів повинні затвердити у кошторисах обсяг коштів для проведення розрахунків за електричну і теплову енергію, водопостачання, водовідведення, природний газ, інші енергоносії, комунальні послуги та послуги зв'язку, які споживаються бюджетними установами, у повному обсязі в розрахунку на рік з урахуванням коштів загального та спеціального фондів відповідно до вимог статті 51 Бюджетного кодексу України, закону про Державний бюджет України. ***Розпорядниками бюджетних коштів*** *є бюджетна установа в особі її керівника, уповноважена на отримання бюджетних асигнувань, взяття бюджетних зобов'язань, довгострокових зобов'язань за енергосервісом, середньострокових зобов'язань у сфері охорони здоров'я та здійснення витрат бюджету.*

Складання розпису починається зі складання розпису доходів, розпису фінансування та розпису повернення кредитів до державного бюджету.

Розпис доходів складається структурним підрозділом Міністерства фінансів України, який відповідно до закріплених функцій і процедур забезпечує реалізацію бюджетної

політики в частині планування дохідної частини бюджету, за участю інших структурних підрозділів Мінфіну та головних розпорядників.

Розпис фінансування складається структурними підрозділами Мінфіну, які відповідно до закріплених функцій і процедур забезпечують реалізацію бюджетної політики в частині надходжень та витрат бюджету, пов'язаних із зміною обсягу боргу, та надходжень від приватизації державного майна, за погодженням з Департаментом державного бюджету Мінфіну з урахуванням необхідності забезпечення своєчасності і повноти платежів з погашення основної суми державного боргу, можливостей щодо обсягів і термінів залучення державних запозичень, графіків проведення приватизації державного майна, а також потреб покриття помісячних касових розривів загального фонду державного бюджету.

Розпис повернення кредитів до державного бюджету складається відповідними структурними підрозділами Мінфіну.

Процедура складання і виконання розпису Державного бюджету визначена законодавчо в Бюджетному кодексі та «Інструкції про складання і виконання розпису Державного бюджету України». Розпис повернення кредитів до державного бюджету складається відповідними структурними підрозділами Мінфіну.

На основі складених розписів доходів, фінансування та повернення кредитів до державного бюджету Департамент державного бюджету Мінфіну розраховує граничні помісячні обсяги асигнувань та надання кредитів із загального фонду державного бюджету за відповідними структурними підрозділами Мінфіну і подає їм разом із роз'ясненнями.

Керуючись роз'ясненнями, відповідні структурні підрозділи Мінфіну визначають головним розпорядникам помісячні обсяги асигнувань загального фонду в розрізі бюджетних програм або в цілому головному розпоряднику за тими бюджетними програмами, які належать до компетенції відповідного структурного підрозділу, та разом із лімітними довідками про бюджетні асигнування та кредитування надають їх Департаменту державного бюджету Мінфіну, який зводить отримані помісячні обсяги асигнувань загального фонду, складає

узагальнену лімітну довідку за кожним головним розпорядником з визначенням помісячних обсягів асигнувань головному розпоряднику в цілому та доводить усі лімітні довідки до кожного головного розпорядника. За необхідності структурні підрозділи Мінфіну надають головним розпорядникам додаткові матеріали разом із необхідними роз'ясненнями.

Головні розпорядники за участю розпорядників нижчого рівня згідно з отриманими лімітними довідками уточнюють проекти кошторисів, складають проекти планів асигнувань (за винятком надання кредитів з бюджету) загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету, планів спеціального фонду бюджету (за винятком власних надходжень бюджетних установ та відповідних видатків), а для вищих навчальних закладів та наукових установ – планів використання бюджетних коштів та помісячних планів використання бюджетних коштів та подають відповідним структурним підрозділам Мінфіну зведені проекти цих документів для перевірки їх відповідності показникам лімітних довідок. Структурні підрозділи Мінфіну відстежують підготовку головними розпорядниками матеріалів до розпису, забезпечують своєчасне подання головними розпорядниками цих матеріалів Мінфіну, аналізують зазначені матеріали, вносять при необхідності до них корективи і подають Департаменту державного бюджету Мінфіну свої пропозиції щодо включення їх до розпису.

Департамент державного бюджету Мінфіну зводить отримані від структурних підрозділів Мінфіну матеріали, вносить при необхідності корективи і подає розпис на затвердження Міністру фінансів України у двох примірниках.

Оригінал затвердженого розпису передається на паперових та електронних носіях Державній казначейській службі України, примірник затвердженого розпису передається до Рахункової палати та Комітету Верховної Ради України з питань бюджету з подальшим інформуванням про внесені до нього зміни, зумовлені внесенням змін до закону про Державний бюджет України.

Міністерство фінансів України надає Державній казначейській службі України на паперових та електронних носіях

помісячний розподіл міжбюджетних трансфертів, які надаються з Державного бюджету України місцевим бюджетам, за кодами бюджетів за відповідними місцевими бюджетами згідно із затвердженим розписом державного бюджету, крім міжбюджетних трансфертів, розподіл яких здійснюється відповідно до окремого рішення відповідного органу. Органи Державної казначейської служби України доводять витяги з розпису до відома Міністерства фінансів Автономної Республіки Крим і відповідних місцевих фінансових органів.

Державна казначейська служба України протягом трьох робочих днів після затвердження розпису доводить головним розпорядникам витяг із розпису, що є підставою для затвердження в установленому порядку кошторисів, планів асигнувань (за винятком надання кредитів з бюджету) загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету, планів спеціального фонду бюджету (за винятком власних надходжень бюджетних установ та відповідних видатків), планів використання бюджетних коштів та помісячних планів використання бюджетних коштів для вищих навчальних закладів та наукових установ.

Внесення змін до розпису здійснюється у разі:

– необхідності перерозподілу бюджетних асигнувань в розрізі економічної класифікації видатків бюджету у межах загального обсягу бюджетних призначень за бюджетною програмою окремо за загальним та спеціальним фондами бюджету;

– прийняття нормативного акта про передачу бюджетних призначень від одного головного розпорядника до іншого головного розпорядника, перерозподіл видатків і надання кредитів з бюджету за бюджетними програмами, а також за бюджетною програмою збільшення видатків розвитку за рахунок зменшення інших видатків;

– прийняття рішення щодо передачі нерозподілених бюджетних призначень на визначену в законі про Державний бюджет України мету між головними розпорядниками;

– прийняття рішення про зменшення бюджетних асигнувань головним розпорядникам бюджетних коштів у разі вчинення ними порушень бюджетного законодавства на суму вчиненого порушення;

– прийняття рішення Кабінету Міністрів України щодо здійснення програм та заходів за іншими надходженнями спеціального фонду бюджету;

– необхідності збільшення бюджетних асигнувань спеціального фонду державного бюджету;

– необхідності внесення змін до розпису доходів, до розпису фінансування або до розпису кредитування;

– унесення змін до закону про Державний бюджет України.

Відповідні структурні підрозділи Мінфіну за обґрунтованим поданням головних розпорядників, доручень Кабінету Міністрів України або на підставі нормативних актів за дві години до кінця робочого дня не пізніше 20-го числа поточного місяця подають до Департаменту державного бюджету Мінфіну пропозиції про внесення змін до розпису для перевірки та візування в одному примірнику. При цьому до довідки необхідно додати обґрунтовані пропозиції щодо доцільності внесення запропонованих головним розпорядником змін, а також інформацію про виділені асигнування за відповідними бюджетними програмами згідно зі звітністю Державної казначейської служби України.

Після прийняття рішення Кабінетом Міністрів України про передачу бюджетних призначень від одного головного розпорядника до іншого головного розпорядника, перерозподілу видатків і надання кредитів з бюджету за бюджетними програмами, а також за бюджетною програмою збільшення видатків розвитку за рахунок зменшення інших видатків, погодженого з Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету, головний розпорядник подає лист з обґрунтованими пропозиціями щодо внесення змін до розпису до відповідного структурного підрозділу Мінфіну, який готує довідку про внесення змін до розпису в загальному порядку.

Департамент державного бюджету Мінфіну надсилає Державній казначейській службі України зміни до розпису на електронних носіях для звірки за відповідний період (тиждень, місяць) в останній робочий день тижня та до 29-го числа кожного місяця.

Виконання розпису здійснюється наростаючим підсумком з початку року. Зведення, складання та надання звітності про

виконання державного бюджету здійснюються Державною казначейською службою України:

1) щодо доходів – ураховуючи розпис доходів наростаючим підсумком з початку року;

2) щодо фінансування – враховуючи розпис фінансування наростаючим підсумком з початку року;

3) щодо видатків – ураховуючи розпис асигнувань наростаючим підсумком з початку року;

4) щодо розпису повернення кредитів та надання кредитів – ураховуючи розпис повернення кредитів до державного бюджету та надання кредитів із державного бюджету наростаючим підсумком з початку року.

До 10-го числа місяця, що настає за звітним, Державна казначейська служба України проводить з Департаментом державного бюджету Мінфіну звірку розпису державного бюджету, уточненого з урахуванням унесених змін, в електронному вигляді.

Головні розпорядники бюджетних коштів, у мережі яких є наукові установи та вищі навчальні заклади, щомісяця до 10 числа місяця, що настає за звітним, подають Міністерству фінансів України виконання зведених планів використання бюджетних коштів і зведених помісячних планів використання бюджетних коштів з урахуванням внесених протягом місяця змін.

У звіті про виконання державного бюджету за спеціальним фондом відображаються планові показники, враховані при затвердженні закону про Державний бюджет України, та уточнені планові показники з урахуванням змін, внесених до кошторисів.

Звіт про виконання розпису за спеціальним фондом державного бюджету складається за бюджетними програмами головних розпорядників у розрізі джерел надходжень, ураховуючи розпис витрат спеціального фонду державного бюджету з розподілом за видами надходжень (підгрупами власних надходжень бюджетних установ та надходжень спеціального фонду).

Укладення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС означає досягнення нового рівня у відносинах між нашою державою та Європейським Союзом – від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції. Тому для України є особливо актуальне врахування європейського досвіду реалізації бюджетного процесу.

Згідно ст. 310 Договору про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЄС), усі статті доходів та видатків Союзу включають у кошторис, який розробляють на відповідний фінансовий рік і відображають у бюджеті. Деталізуюча до ст. 310 ДФЄС норма міститься у Фінансових правилах, затверджених Регламентом Європейського парламенту і Ради від 25.10.2012 р. (далі – Фінансовий регламент).

За своєю правовою природою *Фінансовий регламент* – це акт вторинного права ЄС, який відповідно до ст. 322 ДФЄС, ухвалюють Європейський парламент і Рада ЄС за звичайною законодавчою процедурою після проведення консультацій з Рахунковою палатою.

Мета Фінансового регламенту – сформувати принципи і правила, що визначають прийняття, виконання та контроль за виконанням бюджету ЄС.

Отже, згідно зі ст. 43 Фінансового регламенту бюджет ЄС повинен складатися із загального розпису доходів та видатків ЄС, а також розділів з розписами доходів та видатків окремо для кожного інституту ЄС. Зокрема, бюджет ЄС охоплює дві частини:

1) Загальне положення про доходи (англ. – General Statement of Revenue);

2) Положення про видатки за секціями (Statement of Revenue by Sections).

У Загальному положенні про доходи визначено перелік доходів спільного бюджету Союзу. Положення про доходи та видатки за секціями розподілене на десять секцій для інститутів, відповідних органів та посадових осіб. Наприклад, Секцією II. «Парламент» встановлені як види надходжень, пов'язаних з діяльністю Європейського парламенту (від оподаткування заробітної плати працівників, продажу рухомого і нерухомого майна та ін.), так й адміністративні видатки, спрямовані на забезпечення його діяльності (виплати заробітних плат працівникам, витрати на утримання приміщень та будівель Європейського парламенту в належному стані та ін.).

Згідно європейського досвіду формування та виконання дохідної частини бюджету ЄС ст. 311 Договору про функціонування Європейського Союзу передбачає, що доходи ЄС складаються з власних ресурсів та інших надходжень.

Поняття «власні ресурси» є однією зі специфічних характеристик Європейського Союзу, що свідчить про унікальність європейської інтеграції, адже із завершенням формування єдиного ринку, реалізацією спільної зовнішньої політики та політики безпеки виникла нагальна потреба у власних, незалежних від держав-членів ЄС, засобах фінансування подальшої діяльності ЄС з метою посилення інтеграційних процесів.

«Власними» ці ресурси називають тому, що вони формуються на підставі правових актів ЄС й надходять від держав-членів без ухвалення будь-яких додаткових рішень органами держав-членів. Відповідно до ст. 40 Фінансового регламенту, з моменту набрання чинності бюджетом кожна держава-член ЄС набуває обов'язку з 1 січня відповідного року сплатити необхідні платежі до бюджету ЄС. Тобто такі зобов'язання виникають у держав-членів автоматично з моменту набуття бюджетом чинності.

Відповідно до Рішення Ради ЄС про систему власних ресурсів визначено такі джерела формування власних ресурсів:

1. Мито, додаткові чи компенсаційні внески, митні збори на основі єдиного митного тарифу або інші збори, визначені інститутами ЄС стосовно торгівлі з третіми країнами, митні збори на товари, визначені Договором про заснування ЄОВС, чий термін дії завершено, та інші збори, що передбачені в рамках спільної організації ринку цукру.

Усю продукцію, яку імпортують до ЄС з третіх країн, обкладають митами, які сплачуються на основі Спільного митного тарифу, затвердженого Регламентом Ради.

Другою складовою цієї категорії власних ресурсів є збори з виробників цукру, ізоглюкози та інулінової патоки. Проте, на відміну від імпортних мит, ці збори стягують з виробників цукру вже в межах ЄС.

2. Надходження від застосування відсоткової ставки до обсягів ПДВ. Ресурс ПДВ формується через відрахування уніфікованої відсоткової ставки від гармонізованих баз ПДВ держав-членів, розрахованих за єдиною методикою, прийнятою в ЄС.

Гармонізовану базу ПДВ розраховує кожна держава – член із використанням методики, що отримала назву «метод доходу». Суть її полягає в тому, що усі надходження певної

держави від ПДВ ділять на зважену середню ставку ПДВ, тобто середню ставку ПДВ на всі категорії товарів і послуг, до яких ПДВ застосовують. У такий спосіб отримують проміжну базу ПДВ, яку потім коригують позитивними чи негативними компенсаціями відповідно до Директиви Ради, у результаті чого отримують гармонізовану базу ПДВ.

3. Надходження від застосування відсоткової ставки до обсягів ВНП. Цей ресурс формують шляхом відрахування уніфікованої відсоткової ставки від ВНП держав-членів. Ставку відрахувань установлює й обґрунтовує Комісія під час розроблення бюджету на певний фінансовий рік з урахуванням обсягу очікуваних у цьому фінансовому році видатків і доходів з усіх інших (окрім ресурсу ВНП) джерел.

Незважаючи на те, що власні ресурси становлять лише один із восьми розділів бюджетних доходів, саме на них припадає найбільша частка дохідної частини бюджету ЄС. Інші розділи відповідають таким категоріям доходів, як:

– надлишки та залишки з минулого фінансового року й поправки, внесені після затвердження бюджету;

– доходи, отримані від осіб, які працюють на інституції та інші органи ЄС;

– доходи, отримані від адміністративної діяльності інституцій;

– внески та відшкодування, що випливають з угод і програм Союзу;

– відсотки за несвоєчасними платежами й інші стягнення;

– доходи, отримані в результаті отримання та надання позик;

– інші доходи.

6.3. ОРГАНИ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТУ ТА ЇХ ФУНКЦІЇ

Загальне керівництво виконанням бюджету покладається на Кабінет Міністрів України. Кабінет Міністрів України організує виконання бюджету держави через Міністерство фінансів України, Державне казначейство, міністерства, відомства, інші органи виконавчої влади, уряд АРК, місцеві виконавчі органи (рис. 6.2).

Рис. 6.2. Органи, що забезпечують виконання бюджету в Україні

Відповідно до Бюджетного кодексу України, ***Кабінет Міністрів України*** забезпечує виконання Державного бюджету України. Загалом Кабінет Міністрів України наділений значними повноваженнями у сфері фінансової діяльності та є вищим органом у системі органів виконавчої влади. У питаннях фінансової діяльності уряд відповідальний перед Верховною Радою України у межах, передбачених Конституції України.

Кабінет Міністрів України забезпечує:

1) економічну самостійність України, здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави;

2) проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики, політики у сферах праці й зайнятості населення, соціального захисту, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування;

3) розробляє проект закону про Державний бюджет України і забезпечує його виконання, затвердженого Верховною Радою України, а також подає їй звіт про його виконання.

Міністерство фінансів України – центральний орган виконавчої влади, підпорядкований КМУ. На Мінфін України покладено завдання забезпечити проведення єдиної державної фінансової, бюджетної, податкової політики, спрямованої на реалізацію визначених завдань економічного та соціального розвитку України, здійснення координації діяльності у цій сфері інших центральних органів виконавчої влади. Мінфін України також узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його повноважень, розробляє пропо-

зиції щодо вдосконалення законодавства та у встановленому порядку вносить їх на розгляд КМУ. У межах своїх повноважень Мінфін України організовує виконання актів законодавства та здійснює систематичний контроль за їх реалізацією.

Міністерство фінансів України здійснює загальну організацію та управління виконанням Державного бюджету України, координує діяльність учасників бюджетного процесу з питань виконання бюджету.

Фактично з Міністерства фінансів знята відповідальність за виконання Державного бюджету. У процесі виконання Державного бюджету Міністерство фінансів України здійснює прогнозування та аналіз доходів бюджету і має виключне право надання відстрочок на сплату податків, зборів (обов'язкових платежів) на умовах податкового кредиту за поданнями органів стягнення на термін до трьох місяців у межах поточного бюджетного періоду.

Державна казначейська служба України (Казначейство) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну політику у сферах казначейського обслуговування бюджетних коштів, коштів клієнтів відповідно до законодавства, бухгалтерського обліку виконання бюджетів.

Державна казначейська служба України веде бухгалтерський облік всіх надходжень, що належать Державному бюджету України, та за поданням органів стягнення здійснює повернення коштів, що були помилково або надмірно зараховані до бюджету.

До основних завдань Державного казначейства України належать:

1) організація виконання Державного бюджету України і здійснення контролю;

2) управління наявними коштами Державного бюджету України;

3) фінансування видатків Державного бюджету України;

4) ведення обліку касового виконання Державного бюджету України, складання звітності про стан виконання Державного бюджету України;

5) здійснення управління державним внутрішнім та зовнішнім боргом відповідно до чинного законодавства;

6) розподіл між Державним бюджетом України та бюджетами АРК, областей, міст Києва і Севастополя відрахувань від загальнодержавних податків, зборів та обов'язкових платежів за нормативами, затвердженими Верховною Радою України;

7) здійснення контролю за надходженням, використанням коштів державних позабюджетних фондів і позабюджетних коштів установ та організацій, що утримуються за рахунок коштів Державного бюджету України;

8) розробка нормативно-методичних документів з питань бухгалтерського обліку, звітності та організації виконання бюджетів усіх рівнів, які є обов'язковими для всіх підприємств, установ та організацій, що використовують бюджетні кошти та кошти державних позабюджетних фондів.

Державна казначейська служба наділена правом застосування заходів впливу за порушення бюджетного законодавства і може одночасно застосовувати і попередження про неналежне виконання бюджетного законодавства, і зупинення операцій з бюджетними коштами у таких випадках:

– невідповідність інформації, наведеної у наданих розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів документах, картці із зразками підписів та відбитка печатки, даним Єдиного реєстру розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів;

– надання неповного пакета документів при поданні картки (тимчасової картки) із зразками підписів та відбитка печатки (копія сторінок паспорта або іншого документа, що посвідчує особу, копія ідентифікаційного номера; копія наказу, протоколу тощо, що підтверджують повноваження зазначених у картці осіб та надання права першого та другого підписів посадовим особам);

– оформлення картки із зразками підписів та відбитка печатки з порушенням вимог законодавства; недотримання визначеного законодавством терміну користування карткою із зразками підписів та відбитка печатки без відбитка печатки у разі тимчасової відсутності печатки;

– відсутність затвердженого в установленому порядку паспорта бюджетної програми (крім випадків, у яких законодавством не передбачено його затвердження) при реєстрації бюджетних зобов'язань та/або бюджетних фінансових зобов'язань.

Державна податкова служба України (ДПС) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну податкову політику, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Основними завданнями ДПС є:

1) реалізація державної податкової політики, здійснення в межах повноважень, передбачених законом, контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків, зборів, платежів, державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, пального, державної політики з адміністрування єдиного внеску, державної політики у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установлений законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), проведення розрахункових операцій, а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону;

2) внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування: державної податкової політики; здійснення контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків, зборів, платежів; державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, пального; державної політики з адміністрування єдиного внеску, а також у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань сплати єдиного внеску; державної політики у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установлений законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), проведення розрахункових операцій, а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону.

Державна митна служба України (Держмитслужба) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів.

Держмитслужба реалізує державну митну політику, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань державної митної справи.

Держмитслужба у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства.

Основними завданнями Держмитслужби є:

1) забезпечення реалізації державної митної політики, зокрема забезпечення митної безпеки та захисту митних інтересів України і створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, збереження належного балансу між митним контролем і спрощенням законної торгівлі;

2) забезпечення реалізації державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань державної митної справи, запобігання та протидії контрабанді, боротьби з порушеннями митних правил;

3) внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної митної політики на розгляд Міністра фінансів.

Органи Державної податкової служби та Державної митної служби забезпечують своєчасне та в повному обсязі надходження до Державного бюджету податків, зборів та інших доходів відповідно до законодавства. Усі доходи Державного бюджету зараховуються безпосередньо на єдиний казначейський рахунок Державного бюджету України і не можуть акумулюватися на рахунках органів стягнення.

АКТУАЛЬНО!

Європейський союз забезпечує сталий розвиток Європи, основу якого становлять економічний розвиток і стабільні ціни, високо конкурентоздатна соціальна ринкова економіка, що має на меті досягнення повної зайнятості і соціального прогресу. Досягненню цих цілей сприяє належне

виконання бюджету ЄС як консолідованого кошторису, за рахунок якого фінансуються різні галузі.

На стадіях розробки та прийняття бюджету ЄС відсутні спеціальні заходи щодо контролю. Лише на стадії виконання бюджету передбачені конкретні заходи, методи та дії, спрямовані на перевірку законності, доцільності та ефективності утворення, розподілу і використання бюджетних фондів ЄС.

Згідно Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС), головним інститутом, який несе відповідальність за належне виконання бюджету є Європейська комісія. Звісно, наповнення та виконання бюджету було б неможливе без тісної співпраці Комісії з державами-членами. Лісабонський договір підкреслює роль держав-членів у процесі наповнення наднаціонального бюджету нормою про те, що «Комісія виконує бюджет у співпраці з державами-членами».

Фінансовий регламент ЄС передбачає три способи виконання бюджету Комісією. Перший спосіб – пряме управління, передбачає виконання бюджету як структурними підрозділами Комісії (генеральними директорами, службами та управліннями), так і виконавчими агентствами (наприклад, Європейське екологічне агентство, Європейська фундація з покращення умов життя та праці та інші).

Другий спосіб – спільне управління, полягає в делегуванні повноважень щодо виконання бюджету державам-членам ЄС. Комісія та держави-члени зобов'язані дотримуватися принципів ефективного фінансового управління, прозорості процедур та недискримінації, запроваджувати ефективні системи контролю і аудиту використання бюджетних коштів.

Виконання бюджету через непряме управління здійснюється через делегування виконавчих повноважень органам влади третіх країн або іншим структурам, заснованим у цих країнах та міжнародним організаціям.

Головними посадовими особами щодо виконання бюджету ЄС є уповноважений розпорядник та головний бухгалтер. Функцію першого відповідно до Фінансового регламенту виконує кожен інститут, другий – призначається в рамках кожного інституту.

Виконання місцевих бюджетів забезпечують:
– Рада міністрів Автономної Республіки Крим;
– місцеві державні адміністрації;
– виконавчі органи відповідних місцевих рад.

Місцеві фінансові органи здійснюють загальну організацію та управління виконанням відповідного місцевого бюджету, координують діяльність учасників бюджетного процесу з питань виконання бюджету.

6.4. ОРГАНІЗАЦІЯ ВИКОНАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ. СИСТЕМА СПРАВЛЯННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ.

Успішне виконання бюджетів усіх рівнів передбачає своєчасне і повне надходження доходів, яке забезпечується раціонально організованою системою їхнього стягнення. Система мобілізації доходів має забезпечити рівномірність, регулярність та стійкість надходжень коштів на рахунки бюджету, а також відповідне їхнє документальне оформлення, яке дасть змогу фінансовим органам мати своєчасну інформацію про виконання плану за доходами.

Основним джерелом доходів держави є валовий внутрішній продукт, частину якого вона використовує. При цьому держава використовує лише ту частину, яка переходить у її власність без будь-яких умов та обов'язків щодо інших осіб у вигляді різного виду платежів. Саме ця частина ВВП і складає державні доходи, якими можуть розпоряджатися органи державної влади.

Міністерство фінансів України здійснює прогнозування та аналіз доходів бюджету.

Казначейство України веде бухгалтерський облік усіх надходжень Державного бюджету України та за поданням органів, що контролюють справляння надходжень бюджету, здійснює повернення коштів, помилково або надміру зарахованих до бюджету.

Перерахування між видами доходів і бюджетів коштів, помилково та/або надміру зарахованих до державного бюджету через єдиний рахунок, здійснюється Казначейством України за висновком податкових органів, поданим на дату формування

реєстру платежів з єдиного рахунка в розрізі окремого платника у складі зведеного реєстру платежів з єдиного рахунка згідно з Податковим кодексом України.

Органи, що контролюють справляння надходжень бюджету, забезпечують своєчасне та в повному обсязі надходження до державного бюджету податків і зборів та інших доходів відповідно до законодавства. Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації та виконавчі органи міських (міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) рад координують діяльність відповідних органів стягнення щодо виконання визначених для територій показників доходів бюджету.

Податки і збори та інші доходи державного бюджету зараховуються безпосередньо на єдиний казначейський рахунок і не можуть акумулюватися на рахунках органів, що контролюють справляння надходжень бюджету (за винятком установ України, які функціонують за кордоном).

Порядок зарахування до державного бюджету коштів, що отримуються установами України, які функціонують за кордоном, та власних надходжень державних і комунальних вищих навчальних закладів, наукових установ та закладів культури, отриманих як плата за послуги, що надаються ними згідно з основною діяльністю, благодійні внески та гранти встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Податки і збори та інші доходи державного бюджету визнаються зарахованими до державного бюджету з дня зарахування на єдиний казначейський рахунок.

Забороняється проведення розрахунків з бюджетом у негрошовій формі, у тому числі шляхом взаємозаліку, застосування векселів, бартерних операцій та зарахування зустрічних платіжних вимог у фінансових установах, за винятком операцій, пов'язаних з державним боргом, та випадків, передбачених законом про Державний бюджет України.

Перелік податків і зборів та інших доходів бюджету згідно з бюджетною класифікацією в розрізі органів, що контролюють справляння надходжень бюджету, а також загальні вимоги щодо обліку доходів бюджету визначаються Кабінетом Міністрів України.

У разі зміни місцезнаходження суб'єктів господарювання-платників податків сплата визначених законодавством податків і зборів після реєстрації здійснюється за місцем попередньої реєстрації до закінчення поточного бюджетного періоду.

Частина прибутку до розподілу Національного банку України визначається та перераховується до Державного бюджету України після підтвердження зовнішнім аудитом та затвердження Радою Національного банку України річної фінансової звітності та формування Національним банком резервів у порядку та розмірах, визначених Законом України «Про Національний банк України».

При виконанні державного бюджету і місцевих бюджетів застосовується казначейське обслуговування бюджетних коштів. Казначейство України забезпечує казначейське обслуговування бюджетних коштів на основі ведення єдиного казначейського рахунку, відкритого у Національному банку України.

Казначейське обслуговування бюджетних коштів передбачає:

1) розрахунково-касове обслуговування розпорядників і одержувачів бюджетних коштів, а також інших клієнтів відповідно до законодавства;

2) контроль за здійсненням бюджетних повноважень при зарахуванні надходжень бюджету, реєстрації взятих бюджетних зобов'язань розпорядниками бюджетних коштів та здійсненні платежів за цими зобов'язаннями;

3) ведення бухгалтерського обліку і складання звітності про виконання бюджетів з дотриманням національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі та інших нормативно-правових актів Міністерства фінансів України;

4) здійснення інших операцій з бюджетними коштами.

В органах, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів, бюджетним установам відкриваються рахунки у встановленому законодавством порядку.

Обслуговування Казначейством України установ України, які функціонують за кордоном, державних і комунальних закладів фахової передвищої та вищої освіти, наукових установ та закладів культури у частині власних надходжень, отриманих

як плата за послуги, що надаються ними згідно з основною діяльністю, благодійні внески та гранти, а також коштів бюджету, отриманих як надходження в рамках програм допомоги і грантів Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ та як кредити (позики), залучені державою від іноземних держав, іноземних фінансових установ і міжнародних фінансових організацій, здійснюється у порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України.

Казначейством України не здійснюється оплата послуг з оброблення електронних розрахункових документів та повідомлень у системі електронних переказів Національного банку України і з переказу коштів через валютні рахунки, відкриті в Національному банку України.

Казначейство України за погодженням з Міністерством фінансів України має право залучати на поворотній основі кошти єдиного казначейського рахунку для покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів, Пенсійного фонду України.

Казначейство України за погодженням з Міністерством фінансів України має право залучати на поворотній основі кошти єдиного казначейського рахунка для покриття тимчасових касових розривів загального фонду державного бюджету з дотриманням граничного обсягу дефіциту державного бюджету.

Обсяги тимчасових касових розривів місцевих бюджетів, пов'язаних із забезпеченням захищених видатків загального фонду, тимчасових касових розривів загального фонду державного бюджету покриваються Казначейством України в межах поточного бюджетного періоду, а тимчасові касові розриви Пенсійного фонду України, пов'язані з виплатою пенсій, – у межах фактичного дефіциту коштів на цю мету за рахунок коштів єдиного казначейського рахунку на договірних умовах без нарахування відсотків за користування цими коштами з обов'язковим їх поверненням до кінця поточного бюджетного періоду.

У разі розміщення коштів місцевого бюджету на депозитах та/або обслуговування коштів місцевого бюджету в частині бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ в установах банків обсяги тимчасових касових розривів за загальним фондом такого місцевого бюджету не покриваються за рахунок коштів єдиного казначейського рахунку. Порядок

проведення таких операцій затверджується Кабінетом Міністрів України.

Казначейське обслуговування місцевих бюджетів здійснюється органами Казначейства України. Зміст казначейського обслуговування бюджетних коштів наведено на рис. 6.3.

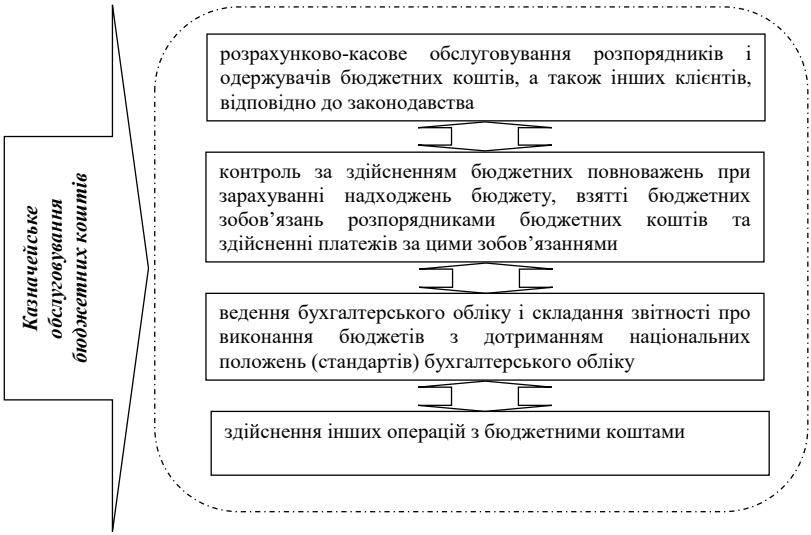

Рис. 6.3. Казначейське обслуговування бюджетних коштів

Казначейство України веде облік усіх надходжень, що належать місцевим бюджетам, та за поданням (висновком) органів, що контролюють справляння надходжень бюджету, погодженим з відповідними місцевими фінансовими органами, здійснює повернення (перерахування) коштів, помилково або надміру зарахованих до бюджету.

Перерахування між видами доходів і бюджетів коштів, помилково та/або надміру зарахованих до місцевих бюджетів через єдиний рахунок, здійснюється Казначейством України за висновком податкових органів, поданим на дату формування реєстру платежів з єдиного рахунка в розрізі окремого платника у складі зведеного реєстру платежів з єдиного рахунка згідно з Податковим кодексом України.

За рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради при виконанні місцевих бюджетів обслуговування бюджетних коштів у частині бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ може здійснюватися установами банків державного сектору.

Порядок обслуговування коштів місцевих бюджетів у частині бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ в установах банків державного сектору, а також особливості ведення бухгалтерського обліку виконання місцевих бюджетів та складання звітності про виконання місцевих бюджетів щодо таких коштів визначаються Кабінетом Міністрів України за погодженням з Національним банком України.

Місцевий бюджет виконується за розписом, який затверджується керівником місцевого фінансового органу. До затвердження розпису місцевого бюджету керівником місцевого фінансового органу затверджується тимчасовий розпис місцевого бюджету на відповідний період. Керівник місцевого фінансового органу протягом бюджетного періоду забезпечує відповідність розпису місцевого бюджету встановленим бюджетним призначенням.

Місцевий фінансовий орган за участю органів, що контролюють справляння надходжень бюджету, у процесі виконання місцевого бюджету за доходами здійснює прогнозування та аналіз доходів відповідного бюджету.

Податки і збори та інші доходи місцевого бюджету визнаються зарахованими до місцевого бюджету з дня зарахування відповідно на єдиний казначейський рахунок та рахунки, відкриті в установах банків державного сектору згідно з частиною другою цієї статті, і не можуть акумулюватися на рахунках органів, що контролюють справляння надходжень бюджету.

Органи, що контролюють справляння надходжень бюджету, забезпечують своєчасне та в повному обсязі надходження до місцевих бюджетів податків і зборів та інших доходів місцевих бюджетів відповідно до законодавства, а також здійснюють обмін відповідною інформацією з органами місцевого самоврядування в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Рішення про внесення змін до рішення про місцевий бюджет ухвалюється Верховною Радою Автономної Республіки Крим, відповідною місцевою радою на підставі офіційного висновку місцевого фінансового органу про перевиконання чи недовиконання дохідної частини загального фонду, про обсяг залишку коштів загального та спеціального фондів (крім власних надходжень бюджетних установ) відповідного бюджету. Факт перевиконання дохідної частини загального фонду місцевого бюджету визнається за підсумками першого півріччя та наступних звітних періодів з початку поточного бюджетного періоду на підставі офіційних висновків місцевого фінансового органу за умови перевищення доходів загального фонду місцевого бюджету (без урахування міжбюджетних трансфертів), врахованих у розписі місцевого бюджету на відповідний період, не менше ніж на 5 відсотків. Факт недоотримання доходів загального фонду місцевого бюджету визнається на підставі офіційного висновку місцевого фінансового органу за підсумками квартального звіту в разі недоотримання доходів загального фонду місцевого бюджету, врахованих у розписі місцевого бюджету на відповідний період, більше ніж на 15 відсотків.

Рішення про внесення змін до рішення про місцевий бюджет можуть бути ухвалені Верховною Радою Автономної Республіки Крим, відповідною місцевою радою, в разі необхідності перерозподілу бюджетних призначень між головними розпорядниками бюджетних коштів (за наявності відповідного обґрунтування) та в інших випадках, передбачених Бюджетним кодексом.

Після набрання чинності законом про Державний бюджет України органам державної влади та їх посадовим особам забороняється приймати рішення, що призводять до виникнення додаткових витрат місцевих бюджетів, без визначення джерел коштів, виділених державою для забезпечення цих витрат.

Доходи державного бюджету – поняття більш вужче, ніж доходи держави. Доходи Державного бюджету України є частиною доходів держави, яка використовується для

фінансування виконання органами державної влади загальнодержавних функцій, визначених Конституцією України.

Система справляння доходів бюджету визначена Бюджетним і Податковим кодексами України, відповідно до яких суб'єктами роботи щодо мобілізації доходів бюджету визнано Верховну Раду України, місцеві ради, Кабінет Міністрів України, фінансовий апарат держави (Міністерство фінансів України, Державна податкова служба, Державна митна служба, Державна казначейська служба), платників податків.

Робота з мобілізації доходів бюджету містить такі основні елементи:

– встановлення правової бази (законодавчої бази та інструктивно-методичного забезпечення);

– нарахування й обчислення податків, податкових і неподаткових платежів, інших видів доходів та їхній облік;

– визначення способів утримання і стягнення податків (з джерела сплати, за платіжним повідомленням, за податковою декларацією) інших видів доходів;

– розрахунки із бюджетом – визначення форм та способів мобілізації доходів.

Безпосередню роботу з мобілізації доходів бюджету, відповідно до ст. 50 Бюджетного кодексу України, виконують органи стягнення, до яких належать: Державна податкова служба України, Державна митна служба України, інші органи. Бухгалтерський облік надходжень до бюджету і касове виконання бюджету здійснюють органи Державної казначейської служби України. Найбільшу частку доходів бюджету мобілізують органи Державної податкової служби та Державної митної служби України.

Визначення суми податкових та грошових зобов'язань платників податків, порядок їхньої сплати та оскарження рішень контролюючих органів регулюються статтями 54-60 Податкового кодексу України.

Крім випадків, передбачених податковим законодавством, платник податків самостійно обчислює суму податкового та/або грошового зобов'язання та/або пені, яку зазначає у податковій (митній) декларації або уточнюючому розрахунку, що подається контролюючому органу у строки, встановлені цим

Кодексом. Така сума грошового зобов'язання та/або пені вважається узгодженою.

Грошове зобов'язання щодо суми податкових зобов'язань з податку, що підлягає утриманню та сплаті (перерахуванню) до бюджету в разі нарахування/виплати доходу на користь платника податку-фізичної особи, вважається узгодженим податковим агентом або платником податку, який отримує доходи не від податкового агента, в момент виникнення податкового зобов'язання, який визначається за календарною датою, встановленою розділом IV Податкового кодексу для граничного строку сплати податку до відповідного бюджету.

Контролюючий орган зобов'язаний самостійно визначити суму грошових зобов'язань, зменшення (збільшення) суми бюджетного відшкодування та/або зменшення (збільшення) від'ємного значення об'єкта оподаткування податком на прибуток або від'ємного значення суми податку на додану вартість платника податків, передбачених Податковим кодексом або іншим законодавством.

Платник податків зобов'язаний самостійно сплатити суму податкового зобов'язання, зазначену у поданій ним податковій декларації, протягом 10 календарних днів, що настають за останнім днем відповідного граничного строку, передбаченого цим Кодексом для подання податкової декларації, крім випадків, встановлених цим Кодексом.

Податковий агент зобов'язаний сплатити суму податкового зобов'язання (суму нарахованого (утриманого) податку), самостійно визначеного ним з доходу, що виплачується на користь платника податку - фізичної особи та за рахунок такої виплати, у строки, передбачені цим Кодексом.

Суму податкового зобов'язання, визначену у митній декларації, платник податків зобов'язаний сплатити до/або на день подання митної декларації.

Якщо граничний строк сплати податкового зобов'язання припадає на вихідний або святковий день, останнім днем сплати податкового зобов'язання вважається операційний (банківський) день, що настає за вихідним або святковим днем.

6.5. ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ ВИДАТКОВОЇ ЧАСТИНИ БЮДЖЕТІВ

Рівень організації та результативність виконання видаткової частини бюджету впливають на показники соціально-економічного розвитку країни, ефективність реалізації стратегічних засад бюджетної політики держави. Якісне виконання видаткової частини бюджету залежить від чіткої його організації й логічної побудови процедур і взаємозв'язку між ними. Головне завдання щодо виконання видаткової частини бюджету – забезпечення раціонального використання державних коштів на всіх ділянках бюджетного фінансування.

Згідно Бюджетного кодексу, ***видатки бюджету*** – *кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом.* До видатків бюджету не належать: погашення боргу; надання кредитів з бюджету; розміщення бюджетних коштів на депозитах; придбання цінних паперів; повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів та інших доходів бюджету, проведення їх бюджетного відшкодування; компенсація частини суми штрафних (фінансових) санкцій, що перераховується покупцям (споживачам) за рахунок штрафних (фінансових) санкцій, застосованих органами, що контролюють справляння надходжень бюджету, за наслідками проведеної перевірки за зверненням або скаргою покупця (споживача) про порушення платником податків установленого порядку проведення розрахункових операцій.

Бюджетні процедури, пов'язані з виконанням видаткової частини бюджетів, регулюються Бюджетним кодексом України, зокрема у ст. 46 визначено стадії виконання бюджету за видатками і кредитуванням (рис. 6.4).

Встановлення бюджетних асигнувань розпорядникам бюджетних коштів

Відповідно до затвердженого розпису бюджету розпорядники бюджетних коштів одержують бюджетні асигнування, що є підставою для затвердження кошторисів. Порядок складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Казначейство України здійснює контроль за відповідністю кошторисів розпорядників бюджетних коштів розпису бюджету.

Розпорядники бюджетних коштів забезпечують управління бюджетними асигнуваннями і здійснення контролю за виконанням процедур та вимог, встановлених Бюджетним кодексом.

Рис. 6.4. Стадії виконання видаткової частини бюджетів

Взяття бюджетних зобов'язань

Розпорядники бюджетних коштів беруть бюджетні зобов'язання та здійснюють платежі тільки в межах бюджетних асигнувань, встановлених кошторисами, враховуючи необхідність виконання бюджетних зобов'язань минулих років; довгострокових зобов'язань за енергосервісом, узятих на облік органами Казначейства України; середньострокових

зобов'язань у сфері охорони здоров'я; середньострокових зобов'язань за договорами на будівництво, реконструкцію, ремонт і утримання автомобільних доріг; щодо завдань (проектів) Національної програми інформатизації – після їх погодження з Генеральним державним замовником Національної програми інформатизації.

Довгострокове зобов'язання за енергосервісом на підставі документального підтвердження в установленому порядку скорочення обсягів споживання комунальних послуг та енергоносіїв і видатків на їх оплату за звітний період (порівняно з такими обсягами (видатками), які були б спожиті (здійснені) за відсутності енергосервісу) набуває статусу бюджетного зобов'язання у сумі, визначеній згідно з умовами договору енергосервісу виходячи з цін (тарифів), діючих у періоді, за який здійснюється розрахунок, у межах фактичного скорочення таких видатків.

Середньострокове зобов'язання у сфері охорони здоров'я набуває статусу бюджетного зобов'язання у сумі, визначеній згідно з умовами угоди (договору), та/або невикористаних асигнувань, передбачених для виконання програм та здійснення централізованих заходів з охорони здоров'я, за умови її відповідності граничним показникам видатків державного бюджету, що можуть бути спрямовані на взяття середньострокових зобов'язань у сфері охорони здоров'я, визначеним законом про Державний бюджет України на відповідний період. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, здійснює постійний моніторинг відповідності взятих особою, уповноваженою на здійснення закупівель у сфері охорони здоров'я, середньострокових зобов'язань граничним показникам видатків державного бюджету, що можуть спрямовуватися на таку мету.

Розпорядники бюджетних коштів беруть бюджетні зобов'язання за спеціальним фондом бюджету виключно в межах відповідних фактичних надходжень спеціального фонду бюджету.

Кредиторська заборгованість розпорядників бюджетних коштів за середньостроковими зобов'язаннями за договорами на

будівництво, реконструкцію, ремонт і утримання автомобільних доріг на кінець поточного бюджетного періоду не може перевищувати залишка коштів спеціального фонду державного бюджету, утвореного за рахунок надходжень, які є джерелом формування державного дорожнього фонду та використовуються за напрямами, визначеними Бюджетним кодексом України.

За бюджетними програмами, які здійснюються із залученням державою кредитів (позик) від іноземних держав, іноземних фінансових установ і міжнародних фінансових організацій для реалізації інвестиційних проектів, термін дії яких завершується у поточному бюджетному періоді, розпорядники бюджетних коштів мають право брати відповідні бюджетні зобов'язання у четвертому кварталі поточного бюджетного періоду понад фактичні надходження таких кредитів (позик) за умови наявності письмової згоди кредитора на оплату цих зобов'язань протягом першого кварталу наступного бюджетного періоду.

Розміщення замовлення, укладення договору, придбання товару, послуги чи здійснення інших аналогічних операцій протягом бюджетного періоду, за якими розпорядником бюджетних коштів взято зобов'язання без відповідних бюджетних асигнувань або з перевищенням повноважень, встановлених Бюджетним кодексом та законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет), є недійсними. За такими операціями не виникають бюджетні зобов'язання та не утворюється бюджетна заборгованість.

Зобов'язання, взяті учасником бюджетного процесу без відповідних бюджетних асигнувань або з перевищенням повноважень, встановлених Бюджетним кодексом та законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет), не вважаються бюджетними зобов'язаннями і не підлягають оплаті за рахунок бюджетних коштів. Взяття таких зобов'язань є порушенням бюджетного законодавства. Витрати бюджету на покриття таких зобов'язань не здійснюються.

Вимоги фізичних і юридичних осіб щодо відшкодування збитків та/або шкоди за зобов'язаннями, взятими розпорядниками бюджетних коштів без відповідних бюджетних асигнувань або з перевищенням повноважень, встановлених

цим Кодексом та законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет), стягуються з осіб, винних у взятті таких зобов'язань, у судовому порядку.

Казначейство України здійснює реєстрацію та облік бюджетних зобов'язань розпорядників бюджетних коштів і відображає їх у звітності про виконання бюджету. При реєстрації та обліку бюджетних зобов'язань здійснюється перевірка відповідності напрямів витрачання бюджетних коштів бюджетному асигнуванню, паспорту бюджетної програми.

Бюджетні зобов'язання щодо виплати субсидій, допомоги, пільг з оплати спожитих житлово-комунальних послуг та послуг зв'язку (в частині абонентної плати за користування квартирним телефоном), компенсацій громадянам з бюджету, на що згідно із законами України мають право відповідні категорії громадян, обліковуються Казначейством України незалежно від визначених на цю мету бюджетних призначень.

Порядок здійснення реєстрації та обліку бюджетних зобов'язань розпорядників бюджетних коштів визначається Міністерством фінансів України.

Здійснення платежів відповідно до взятих бюджетних зобов'язань

Розпорядник бюджетних коштів після отримання товарів, робіт і послуг відповідно до умов взятого бюджетного зобов'язання приймає рішення про їх оплату та надає доручення на здійснення платежу органу Казначейства України.

Казначейство України здійснює платежі за дорученнями розпорядників бюджетних коштів у разі:

1) наявності відповідного бюджетного зобов'язання для платежу у бухгалтерському обліку виконання бюджету;

2) наявності затвердженого в установленому порядку паспорта бюджетної програми;

3) наявності у розпорядників бюджетних коштів відповідних бюджетних асигнувань.

Повернення кредитів до бюджету

У разі надання кредитів з бюджету у позичальників виникає заборгованість перед бюджетом. З моменту надання кредитів з бюджету на суму отриманих з бюджету коштів права кредитора та право вимагати від позичальників повернення таких

кредитів до бюджету у повному обсязі переходять до держави (Автономної Республіки Крим, територіальної громади).

Позовна давність на вимоги щодо погашення такої заборгованості не поширюється.

Органи доходів і зборів визначаються органами стягнення простроченої заборгованості суб'єктів господарювання перед державою (Автономною Республікою Крим, територіальною громадою) за кредитами з бюджету.

Особливості здійснення окремих видатків бюджету

Керівники бюджетних установ утримують чисельність працівників, військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та здійснюють фактичні видатки на заробітну плату (грошове забезпечення), включаючи видатки на премії та інші види заохочень чи винагород, матеріальну допомогу, лише в межах фонду заробітної плати (грошового забезпечення), затвердженого для бюджетних установ у кошторисах.

Витрати на безоплатне або пільгове матеріальне і побутове забезпечення, на яке згідно із законодавством України мають право окремі категорії працівників бюджетних установ, здійснюються за рахунок бюджетних асигнувань на функціонування цих бюджетних установ.

Розпорядники бюджетних коштів забезпечують у повному обсязі проведення розрахунків за електричну та теплову енергію, водопостачання, водовідведення, природний газ, інші енергоносії, комунальні послуги та послуги зв'язку, які споживаються бюджетними установами, та укладають договори за кожним видом відповідних послуг у межах бюджетних асигнувань, затверджених у кошторисі.

За наявності простроченої кредиторської заборгованості із заробітної плати (грошового забезпечення), стипендій, а також за спожиті комунальні послуги та енергоносії розпорядники бюджетних коштів у межах бюджетних асигнувань за загальним фондом не беруть бюджетні зобов'язання та не здійснюють платежі за іншими заходами, пов'язаними з функціонуванням бюджетних установ (крім захищених видатків бюджету), до погашення такої заборгованості.

Вступ до міжнародних організацій і приєднання до міжнародних договорів, умови членства в яких передбачають сплату

внесків або здійснення будь-яких інших виплат за рахунок коштів державного бюджету, здійснюються виходячи з відповідних обсягів, визначених на цю мету у законі про Державний бюджет України, та у порядку, визначеному Законом України «Про міжнародні договори України».

Якщо фактичний обсяг власних надходжень за спеціальним фондом кошторису бюджетної установи з урахуванням залишків бюджетних коштів на початок року менший від планових показників, врахованих у спеціальному фонді її кошторису, розпорядник бюджетних коштів зобов'язаний до закінчення бюджетного періоду внести зміни до спеціального фонду кошторису щодо зменшення власних надходжень і видатків з урахуванням очікуваного виконання спеціального фонду кошторису у відповідному бюджетному періоді. Розпорядники бюджетних коштів упорядковують бюджетні зобов'язання з урахуванням внесених змін до спеціального фонду кошторису.

Якщо фактичні обсяги власних надходжень бюджетних установ з урахуванням залишків відповідних бюджетних коштів на початок року перевищують відповідні витрати, затверджені законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет), розпорядник бюджетних коштів передбачає спрямування таких надпланових обсягів у першу чергу на погашення заборгованості з оплати праці, нарахувань на заробітну плату, стипендій, комунальних послуг та енергоносіїв.

Якщо такої заборгованості немає, розпорядник бюджетних коштів спрямовує 50 відсотків коштів на заходи, що здійснюються за рахунок відповідних надходжень, і 50 відсотків коштів – на заходи, необхідні для виконання основних функцій, але не забезпечені коштами загального фонду бюджету за відповідною бюджетною програмою.

Кредиторська заборгованість, яка утворилася на кінець поточного бюджетного періоду у місцевих бюджетах за бюджетними зобов'язаннями, взятими за капітальними трансфертами з державного бюджету місцевим бюджетам та коштами державного фонду регіонального розвитку, в першу чергу має бути погашена за рахунок коштів державного

бюджету, передбачених у наступних бюджетних періодах на реалізацію відповідних програм і заходів.

Виконання місцевих бюджетів за видатками та кредитуванням здійснюється відповідно до статей 46-51 Бюджетного кодексу України.

Органи Казначейства України здійснюють операції щодо виконання платіжних доручень розпорядників бюджетних коштів, оформлених відповідно до вимог законодавства, на підставі підтвердних документів відповідно до взятих бюджетних зобов'язань та наявних бюджетних асигнувань за видатками місцевих бюджетів (протягом п'яти операційних днів з дати надання доручення на здійснення платежу за умови виконання доходів зведеного бюджету України).

6.6. ПОРЯДОК ПОКРИТТЯ ТИМЧАСОВИХ КАСОВИХ РОЗРИВІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Порядок покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів визначає механізм покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів, пов'язаних із забезпеченням здійснення захищених видатків загального фонду, шляхом надання територіальними органами Казначейства на договірних умовах позик місцевим бюджетам за рахунок коштів єдиного казначейського рахунка без нарахування відсотків за користування ними.

Тимчасовий касовий розрив *означає недостатню спроможність місцевого бюджету на конкретну дату погасити за рахунок наявних та очікуваних грошових активів загального фонду (в тому числі залишків бюджетних коштів), крім субвенцій, трансфертів іншим бюджетам та коштів резервного фонду, бюджетні фінансові зобов'язання за захищеними видатками.*

Голова Казначейства з урахуванням платоспроможності, результатів оцінки ризиків її втрати та обсягів коштів місцевих бюджетів, що акумулюються на єдиному казначейському рахунку, затверджує щомісяця до 25 числа позиковий ліміт (максимальна сума, у межах якої територіальний орган Казначейства може

використовувати кошти єдиного казначейського рахунка для надання позик) на наступний місяць, який доводиться до відома зазначеного органу з використанням засобів телекомунікаційного зв'язку в регламентованому режимі.

Позика надається в межах граничного обсягу, визначеного територіальним органом Казначейства, що не перевищує однієї дванадцятої затвердженого на поточний бюджетний період обсягу доходів загального фонду місцевого бюджету, за вирахуванням обсягу цільових міжбюджетних трансфертів та з урахуванням позикового ліміту. Міністр фінансів має право встановлювати інший норматив, з урахуванням якого визначається граничний обсяг позики.

Для надання позики Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцева держадміністрація, виконавчий орган відповідної місцевої ради подає не пізніше ніж за два робочих дні до дня, в який необхідно її отримати, до територіального органу Казначейства заяву про надання позики та розрахунок обсягу тимчасового касового розриву за формами, встановленими Мінфіном.

Надання таких позик територіальними органами Казначейства в районах, районах у містах, містах обласного, республіканського (Автономної Республіки Крим) значення здійснюється за погодженням з відповідним територіальним органом Казначейства в Автономній Республіці Крим, області, мм. Києві та Севастополі.

Позики надаються територіальними органами Казначейства у разі:

1) *наявності тимчасового касового розриву місцевого бюджету,* обсяг якого визначається за такою формулою:

$$Kr = (Z + D) - Rd - V \qquad (6.1),$$

де Kr – обсяг тимчасового касового розриву;

Z – залишок бюджетних коштів на рахунках місцевого бюджету та розпорядників коштів такого бюджету (крім цільових міжбюджетних трансфертів та коштів резервного фонду) на дату подання заяви;

D – обсяг усіх очікуваних надходжень до загального фонду місцевого бюджету (крім цільових міжбюджетних трансфертів) у період з дати подання заяви до дати отримання позики;

Rd – обсяг реверсної дотації, перерахування якої припадає на період з дати подання заяви до дати отримання позики;

V – залишок непогашених бюджетних фінансових зобов'язань розпорядників коштів місцевого бюджету за видатками, що зареєстровані в органах Казначейства на дату подання заяви (без урахування бюджетних фінансових зобов'язань, що фінансуються за рахунок субвенцій;

2) *відсутності простроченої кредиторської заборгованості місцевого бюджету за позиками, отриманими у фінансових установах.*

Позики не надаються у разі розміщення на дату отримання позики коштів місцевого бюджету на депозитах (крім коштів, розміщених до 1 січня 2015 р.) та/або обслуговування коштів місцевого бюджету в частині бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ в установах банків.

Територіальний орган Казначейства протягом двох робочих днів з дати отримання заяви приймає рішення про:

– надання позики, про що письмово інформує заявника;

– відмову в наданні позики, про що письмово інформує заявника з обґрунтуванням причин відмови.

Для проведення аналізу платоспроможності заявника територіальний орган Казначейства має право отримувати від нього відповідну інформацію.

Договір про надання позики укладається територіальним органом Казначейства з відповідним місцевим фінансовим органом на підставі письмового звернення заявника до територіального органу. Для укладення зазначеного договору заявник подає територіальному органові Казначейства:

– завірену в установленому порядку копію рішення Верховної Ради Автономної Республіки Крим чи відповідної місцевої ради щодо права на отримання позики;

– картку із зразками підписів осіб, яким надано в установленому порядку повноваження щодо укладення від імені відповідного місцевого фінансового органу договору, та відбитком печатки за формою, встановленою Мінфіном;

– довідку про відсутність простроченої кредиторської заборгованості місцевого бюджету за позиками, отриманими у фінансових установах;

– лист про відсутність на дату отримання позики коштів місцевого бюджету, розміщених на депозитах (крім коштів, розміщених до 1 січня 2015 р.), та/або коштів місцевого бюджету в частині бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ, що обслуговуються в установах банків.

Укладені договори реєструються територіальним органом Казначейства в журналі реєстрації договорів про надання позик.

Форма примірного договору про надання позики та журналу реєстрації таких договорів встановлюється Мінфіном.

Позики спрямовуються виключно на погашення бюджетних фінансових зобов'язань за видатками на:

1) оплату праці;

2) нарахування на оплату праці;

3) придбання медикаментів та перев'язувальних матеріалів;

4) забезпечення продуктами харчування;

5) оплату комунальних послуг та енергоносіїв;

6) здійснення окремих заходів щодо реалізації державних (регіональних) програм, не віднесених до заходів розвитку, у частині видатків бюджетних установ на оплату праці та нарахування на оплату праці, придбання медикаментів, забезпечення продуктами харчування, оплату комунальних послуг та енергоносіїв, виплату стипендій;

7) обслуговування боргових зобов'язань;

8) надання субсидій та поточних трансфертів підприємствам, установам, організаціям у частині видатків комунальних закладів охорони здоров'я, які є одержувачами бюджетних коштів, на оплату праці та нарахування на оплату праці, придбання медикаментів, забезпечення продуктами харчування, оплату комунальних послуг та енергоносіїв;

9) надання поточних трансфертів органам державного управління інших рівнів у частині видатків бюджетних установ на оплату праці та нарахування на оплату праці, придбання медикаментів, забезпечення продуктами харчування, оплату комунальних послуг та енергоносіїв;

10) виплату стипендій.

Погашення позики здійснюється за рахунок не менш як 80 відсотків усіх надходжень загального фонду місцевого бюджету.

Строк погашення позики не може перевищувати 60 днів з дня ліквідації тимчасового касового розриву. Зазначений строк може бути продовжено в установленому порядку за згодою сторін договору про надання позики. Кінцевим строком погашення позики є 1 грудня поточного бюджетного періоду.

Міністр фінансів має право встановлювати інший кінцевий строк погашення позик у межах поточного бюджетного періоду.

До використання позики в повному обсязі сума коштів загального фонду відповідного місцевого бюджету, які спрямовуються на рахунки головних розпорядників коштів такого бюджету за видатками, не може перевищувати суми надходжень до загального фонду (крім цільових міжбюджетних трансфертів), яка залишається після погашення позики, і визначається за такою формулою:

$$I = Nt - Pt - Mt \qquad (6.2),$$

де I – обсяг коштів загального фонду місцевого бюджету, які можуть спрямовуватися на рахунки головних розпорядників коштів такого бюджету за видатками;

N – обсяг усіх надходжень до загального фонду місцевого бюджету;

P – обсяг коштів місцевого бюджету, які спрямовуються на погашення позики;

M – обсяг цільових міжбюджетних трансфертів;

t – кількість робочих днів з дати надання позики.

Операції з надання позик відображаються у бухгалтерському обліку виконання місцевих бюджетів у встановленому законодавством порядку.

Казначейство подає Мінфіну інформацію про стан надання та погашення позик у розрізі:

– зведених бюджетів областей, м. Києва – щодня;

– місцевих бюджетів, яким надано позики, – щодекади (в останній день декади) та щомісяця до 5 числа.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Назвіть основні завдання виконання бюджету.
2. Перерахуйте принципи виконання бюджету.
3. Що являє собою розпис доходів і видатків?
4. Назвіть складові розпису Державного бюджету України.
5. Хто є розпорядниками бюджетних коштів?
6. Які органи забезпечують в Україні виконання бюджету?
7. Яку роль відіграє Державна казначейська служба в процесі виконання бюджету?
8. Яку роль відіграють Державна податкова служба та Державна митна служба України в процесі виконання бюджету?
9. Які органи забезпечують виконання місцевих бюджетів?
10. Опишіть виконання дохідної частини бюджетів.
11. Що передбачає казначейське обслуговування бюджетних коштів?
12. Які стадії передбачає виконання видаткової частини бюджетів?
13. Опишіть процес взяття бюджетних зобов'язань розпорядниками бюджетних коштів при виконанні видаткової частини бюджетів.
14. У яких випадках надаються позики територіальними органами Казначейства у механізмі покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів?
15. На які напрями можуть використовуватись позики на погашення бюджетних фінансових зобов'язань за видатками?

ТЕМА 7. ПОРЯДОК ОБЛІКУ ТА ЗВІТНІСТЬ ПРО ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТІВ

7.1. Організація обліку виконання державного та місцевих бюджетів

7.2. Бухгалтерський облік операцій виконання державного бюджету за доходами і видатками

7.3. Бухгалтерський облік операцій виконання місцевих бюджетів за доходами і видатками

7.4. Форми фінансової та бюджетної звітності про виконання бюджетів

7.5. Склад звітності та періодичність її подання за належністю

7.6. Формування та подання звітності про виконання державного та місцевих бюджетів

Питання для самоконтролю

7.1. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО ТА МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Організація бухгалтерського обліку про виконання бюджетів забезпечується єдиною бюджетною класифікацією та єдиним планом рахунків, які є обов'язковими для застосування усіма учасниками бюджетного процесу в межах бюджетних повноважень. Порядок організації роботи, функції та завдання структурних підрозділів з питань ведення бухгалтерського обліку та складання звітності про виконання бюджетів затверджуються наказом організаційно-розпорядчого характеру Державної казначейської служби України.

Облік виконання бюджетів покладений на відповідні служби в залежності від рівня фінансового органу. Так, облік виконання Державного бюджету здійснює Управління бухгалтерського обліку і звітності в складі Головного управління Державної казначейської служби України (ДКСУ) та відділи бухгалтерського обліку і звітності територіальних органів ДКСУ. Облік виконання місцевих бюджетів ведуть бухгалтерії у складі обласних, міських (м. м. Київ і Севастополь) фінансових управлінь державних адміністрацій, а також бухгалтерії районних, міських і районних у містах фінансових відділів. Фінансові органи належать до бюджетних установ. Крім обліку виконання бюджету вони здійснюють облік виконання своїх кошторисів видатків. Облік виконання бюджету і облік використання кошторису у фінансових органах чітко розмежовані.

Основна мета бухгалтерського обліку виконання бюджетів *– надання користувачам правдивої та повної інформації про фінансовий стан, результати виконання бюджетів та рух бюджетних коштів.* Але повнота та достовірність операцій в обліку можливі тільки за умови функціонування ефективної облікової політики, яка має забезпечувати:

1) повноту відображення в бухгалтерському обліку всіх операцій, здійснюваних органами ДКСУ за звітний період;

2) відображення в бухгалтерському обліку фактів бюджетних операцій, виходячи з правової форми та економічного змісту;

3) однаковість даних аналітичного (ведеться не лише у вартісних, а й у натуральних показниках, містить довідкові дані) і синтетичного (узагальнення в грошовому вимірі економічно однорідних господарських засобів, їх джерел і господарських процесів) обліку, а також відповідність показників звітності записам на рахунках бухгалтерського обліку;

4) раціональне ведення бухгалтерського обліку з урахуванням особливостей бюджетного процесу.

В органах Казначейства ведуться бухгалтерський та управлінський обліки, які ґрунтуються на єдиній методологічній та інформаційній базі. Бухгалтерський облік забезпечує своєчасне та повне відображення всіх операцій органів Державного казначейства та надання користувачам інформації про стан активів та зобов'язань, результати виконання бюджетів та їх змін. На основі даних бухгалтерського обліку складається фінансова та бюджетна звітність.

Управлінський облік забезпечує керівництво органів Казначейства оперативною інформацією для планування, управління ліквідністю субрахунків єдиного казначейського рахунку, оцінки та контролю за цільовим спрямуванням бюджетних коштів. Управлінський облік ведеться для внутрішнього користування.

Єдиний казначейський рахунок (ЄКР) - *це рахунок, відкритий Державному казначейству в Національному банку України для обліку коштів та здійснення розрахунків у Системі електронних платежів Національного банку України.* ЄКР консолідує кошти державного та місцевих бюджетів, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, коштів інших клієнтів, обслуговування яких здійснюється органами Державної казначейської служби України та регламентується законодавством. ЄКР, відкритий на балансі Державного казначейства, об'єднує кошти субрахунків, що відкриті на балансі Головних управлінь ДКСУ (субрахунки ЄКР).

Функціонування ЄКР забезпечує:

– казначейське обслуговування бюджетних коштів;

– зарахування податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших надходжень, передбачених законодавством, до державного та місцевих бюджетів;

– швидку мобілізацію коштів, які протягом дня надходять на рахунки, відкриті в органах Державного казначейства України, та використання їх для проведення бюджетних видатків і здійснення інших операцій, що не суперечать законодавству;

– отримання в режимі реального часу інформації про обсяг коштів на ЄКР;

– прискорення розрахунків за коштами, що обліковуються на ЄКР;

– оптимальні можливості для прийняття представниками законодавчої та виконавчої влади оперативних рішень щодо забезпечення виконання бюджетів, ефективного управління державним боргом;

– розміщення на конкурсних засадах та/або шляхом проведення аукціонів тимчасово вільних коштів ЄКР на депозитах або шляхом придбання державних цінних паперів з подальшим поверненням таких коштів до кінця поточного бюджетного періоду;

– залучення на поворотній основі коштів ЄКР для покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів, Пенсійного фонду України та для надання середньострокових позик місцевим бюджетам.

З метою ведення бухгалтерського обліку операцій по виконанню державного та місцевих бюджетів, а також інших операцій з коштами клієнтів, передбачених законодавством, в органах Державного казначейства відкрито:

– бюджетні рахунки для зарахування надходжень бюджетів, передбачених законодавством;

– бюджетні рахунки для операцій клієнтів з бюджетними коштами;

– рахунки для обліку операцій з фінансування бюджетів та інші бюджетні рахунки;

– рахунки фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування;

– рахунки інших клієнтів за операціями, що не належать до операцій з виконання бюджетів, але відповідно до вимог законодавства обслуговуються органами Державного казначейства.

Зазначені рахунки відкриваються на балансі Державної казначейської служби України та Головних управлінь ДКСУ відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку

виконання державного та місцевих бюджетів та Інструкції про відкриття аналітичних рахунків для обліку операцій по виконанню бюджетів в системі Державного казначейства.

Органи Казначейства ведуть бухгалтерський облік і складають звітність у грошовій одиниці України. Операції в іноземній валюті відображаються в бухгалтерському обліку і звітності в грошовій одиниці України з перерахуванням її за офіційним валютним курсом, установленим Національним банком України на дату здійснення операції або на останній день звітного періоду. Схема виконання бухгалтерських проведень за рахунками визначається технологією обробки платіжних документів у платіжній системі Державної казначейської служби України.

Бухгалтерський облік виконання бюджетів ведеться органами Державного казначейства. Він є складовою системою обліку, що включає сукупність правил, методик та процедур обліку для реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та обміну інформацією про операції виконання бюджетів.

За допомогою бухгалтерського обліку операції виконання бюджетів відображаються за відповідними рахунками в автоматизованому режимі, що дає змогу:

– забезпечити користувачів інформацією про стан активів та зобов'язань, результати виконання бюджетів та їх змін;

– здійснити прогнозування і визначення стратегії виконання бюджету шляхом порівняння показників балансу з показниками, затвердженими в бюджетах та аналізу їх динаміки;

– правильно прийняти рішення на основі аналізу наслідків раніше прийнятих рішень;

– здійснити контроль виконання бюджетів за доходами та видатками.

Основна мета *бухгалтерського обліку виконання бюджетів – надання користувачам правдивої та повної інформації про фінансовий стан, результати виконання бюджетів та рух бюджетних коштів.*

Основні завдання системи бухгалтерського обліку щодо виконання бюджетів:

– додержання принципів обліку і звітності;

– своєчасне, повне, достовірне відображення в обліку за від-повідними рахунками всіх операцій щодо виконання бюджетів;

– щоденне завершення та звірення всіх облікових процесів, реєстрів та документів та автоматизована перевірка відповідності даних аналітичного обліку даним балансу;

– достовірне відображення в обліку і звітності руху використання фінансових та інших ресурсів бюджетів, надання об'єктивної інформації про результати виконання бюджетів.

Підставою для бухгалтерського обліку операцій з виконання державного та місцевих бюджетів в органах Казначейства є первинні документи, які фіксують факти здійснення операцій. Первинні документи можуть складатися в паперовій формі та/або у вигляді електронних документів у формі, яка доступна для читання та виключає можливість внесення будь-яких змін.

Первинні документи як у паперовій формі, так і в електронному вигляді для надання їм юридичної сили повинні мати обов'язкові реквізити, встановлені Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Документи (незалежно від способу виготовлення), які подають розпорядники і одержувачі бюджетних коштів та інші клієнти до органу Казначейства, мають бути особисто підписані уповноваженими особами клієнта, а їх підписи скріплені печаткою. Для клієнтів, які є суб'єктами господарювання, організаціями та не утримуються за рахунок бюджетних коштів, використання печатки відповідно до законодавства не є обов'язковим. На електронний документ накладається електронний цифровий підпис відповідно до вимог законодавства про електронні документи та електронний документообіг. Первинні документи, які не містять обов'язкових реквізитів, повертаються органами Казначейства без виконання клієнтам, від яких вони надійшли.

Регістри бухгалтерського обліку операцій (відомості, книги, журнали, картки обліку тощо) забезпечують хронологічне, систематичне чи комбіноване накопичення, групування та узагальнення інформації з первинних документів. Регістри повинні мати назву, період реєстрації операцій, прізвища і підписи або інші кодовані знаки, що дають змогу ідентифікувати осіб, які їх склали.

Записи в регістрах здійснюються на підставі первинних документів. Контроль за правильністю відображення операцій

в регістрах здійснюють особи, які склали і підписали ці регістри. Форми регістрів, порядок і спосіб реєстрації та узагальнення інформації в них визначає Казначейство України. Доступ до регістрів обмежений.

У разі зберігання первинних документів і регістрів в електронному вигляді органи Казначейства зобов'язані надавати їх копії на паперових носіях на вимогу інших учасників операцій, а також контролюючих та правоохоронних органів у межах їх повноважень, передбачених законодавством. Видача первинних документів, регістрів, звітності з структурних підрозділів з питань ведення бухгалтерського обліку та складання звітності та/або з архіву працівникам інших структурних підрозділів може проводитися тільки за рішенням керівника органу Казначейства або його заступника. Вилучення оригіналів первинних документів, регістрів бухгалтерського обліку та звітів здійснюється тільки за рішенням відповідних органів, прийнятим у межах їх повноважень, передбачених законодавством.

Для забезпечення потреб ведення бухгалтерського обліку операцій з виконання державного та місцевих бюджетів та складання фінансової та бюджетної звітності використовується План рахунків бухгалтерського обліку виконання державного та місцевих бюджетів у розрізі кодів бюджетної класифікації і типів операцій.

План рахунків бухгалтерського обліку з виконання державного та місцевих бюджетів – це систематизований перелік рахунків бухгалтерського обліку, що використовується для детальної та повної реєстрації фінансових операцій і забезпечення потреб складання фінансової звітності згідно з вимогами бюджетного процесу на відповідний бюджетний період. План рахунків надає змогу здійснювати детальний і повний облік операцій, пов'язаних з виконанням бюджетів, а також своєчасно надавати детальну, достовірну і змістовну інформацію керівництву органів казначейства, доходів і зборів, державної служби статистики, фінансових органів, іншим користувачам; він ґрунтується на міжнародних стандартах бухгалтерського обліку та звітності.

7.2. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ЗА ДОХОДАМИ І ВИДАТКАМИ

Регулювання питань методології бухгалтерського обліку та звітності про виконання бюджетів здійснюється Міністерством фінансів України. Бухгалтерський облік усіх операцій щодо виконання Державного бюджету України здійснюють органи Казначейства України у порядку, встановленому Міністерством фінансів України. Цей облік має відображати всі активи та зобов'язання держави. Бюджетні установи ведуть бухгалтерський облік відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі та інших нормативно-правових актів щодо ведення бухгалтерського обліку в порядку, встановленому Міністерством фінансів України.

Завдання та функціональні обов'язки бухгалтерських служб, повноваження керівника бухгалтерської служби у бюджетних установах - головного бухгалтера визначаються Кабінетом Міністрів України. Призначення та звільнення головного бухгалтера бюджетної установи здійснюються відповідно до законодавства про працю.

Усі надходження бюджету та витрати бюджету обліковуються у валових показниках незалежно від того, передбачається чи не передбачається у бюджетних призначеннях взаємозарахування цих показників. *(**Бюджетне призначення** - повноваження, надане головному розпоряднику бюджетних коштів Бюджетним кодексом, законом про Державний бюджет України або рішенням про місцевий бюджет, що має кількісні та часові обмеження та дозволяє надавати бюджетні асигнування).*

Усі надходження бюджету та витрати бюджету мають відображатися на рахунках у хронологічному порядку відповідно до встановленої законодавством процедури. Усі бухгалтерські записи мають підтверджуватися документально. Відображення в бухгалтерському обліку операцій, пов'язаних із надходженням і використанням власних надходжень державних і комунальних закладів фахової передвищої та вищої освіти, наукових установ та закладів культури, отриманих як плата за послуги, що надаються ними згідно з

основною діяльністю, благодійні внески та гранти, здійснюється у встановленому порядку.

Не пізніше 31 грудня поточного бюджетного періоду або останнього дня іншого бюджетного періоду Казначейство України закриває всі рахунки, відкриті у поточному бюджетному періоді для виконання бюджету. Порядок закриття рахунків поточного бюджетного періоду та відкриття рахунків наступного бюджетного періоду визначається Міністерством фінансів України. За виняткових обставин Міністр фінансів України може визначити інший термін закриття рахунків, який має настати не пізніш як через п'ять робочих днів після закінчення бюджетного періоду.

Залишки коштів державного бюджету на кінець бюджетного періоду установ України, які функціонують за кордоном, на рахунках, відкритих у банківських установах країн їх місцезнаходження, а також залишки коштів власних надходжень державних і комунальних закладів фахової передвищої та вищої освіти, наукових установ та закладів культури, отриманих як плата за послуги, що надаються ними згідно з основною діяльністю, благодійні внески та гранти, на поточних рахунках у банках державного сектору зберігаються на таких рахунках для здійснення видатків у наступному бюджетному періоді відповідно до кошторисів.

На кінець бюджетного періоду Казначейство України зберігає залишки коштів на рахунках спеціального фонду державного бюджету та щодо субвенцій із спеціального фонду державного бюджету на рахунках спеціального фонду місцевих бюджетів для покриття відповідних витрат у наступному бюджетному періоді з урахуванням їх цільового призначення. У разі відсутності відповідних бюджетних призначень на наступний бюджетний період залишки коштів спеціального фонду перераховуються до загального фонду державного бюджету.

Бюджетні зобов'язання за бюджетними програмами спеціального фонду державного бюджету, не передбаченими проектом закону про Державний бюджет України на наступний бюджетний період, поданим на розгляд до Верховної Ради України, головні розпорядники бюджетних коштів зобов'язані виконати до кінця поточного бюджетного періоду в межах

і за рахунок відповідних фактичних надходжень до спеціального фонду бюджету, не допускаючи наявності за такими зобов'язаннями кредиторської заборгованості на початок наступного бюджетного періоду.

Усі надходження і витрати записуються в тому бюджетному періоді, в якому вони здійснені.

АКТУАЛЬНО!

З 2020 р. Порядок відображення у бухгалтерському обліку операцій по виконанню державного бюджету передбачає (наказ Державної казначейської служби України від 19.12.2019 № 356 (у редакції наказу Державної казначейської служби України від 14.04.2020 № 107):

І. Облік операцій за плановими показниками:

– у Державній казначейській службі України;

– у Головному управлінні Державної казначейської служби України та у Державній казначейській службі України.

ІІ. Облік операцій за доходами:

1) у розрізі загального та спеціального фондів:

– у Головному управлінні Державної казначейської служби України та у Державній казначейській службі України (у разі проведення зазначених операцій на центральному рівні);

– у Державній казначейській службі України.

2) доходи, що розподіляються між загальним і спеціальним фондами державного бюджету:

– у Головному управлінні Державної казначейської служби України та у Державній казначейській службі України (у разі проведення зазначених операцій на центральному рівні);

3) доходи, що підлягають розподілу між державним та місцевими бюджетами:

– у Головному управлінні Державної казначейської служби України;

4) здійснення операцій за коштами, тимчасово віднесеними на доходи державного бюджету;

5) здійснення операцій за іншими коштами, тимчасово віднесеними на доходи державного бюджету:

– у Головному управлінні Державної казначейської служби України та у Державній казначейській службі України (у разі проведення зазначених операцій на центральному рівні).

III. Облік операцій за власними надходженнями бюджетних установ та їх використанням у Головному управлінні Державної казначейської служби України та у Державній казначейській службі України (у разі проведення зазначених операцій на центральному рівні):

1) власні надходження бюджетних установ та їх використання у грошовій формі;

2) перерахування власних надходжень вищим та підвідомчим бюджетним установам згідно з вимогами нормативно-правових актів;

3) власні надходження бюджетних установ та їх використання у натуральній формі;

4) розміщення власних надходжень бюджетних установ на депозит в установах банків;

5) власні надходження бюджетних установ на рахунках в банках та їх використання.

IV. Облік операцій з обліку зобов'язань розпорядників бюджетних коштів у Головному управлінні Державної казначейської служби України та у Державній казначейській службі України (у разі проведення зазначених операцій на центральному рівні).

V. Облік операцій за відкритими асигнуваннями та видатками державного бюджету, у тому числі із надання кредитів.

1) у розрізі загального та спеціального фондів:

– у Головному управлінні Державної казначейської служби України та у Державній казначейській службі України (у разі проведення зазначених операцій на центральному рівні);

– у Державній казначейській службі України.

VI. Облік операцій з коштами бюджетної дотації сільськогосподарським товаровиробникам.

VII. Облік операцій із управління єдиним казначейським рахунком:

1) операції по управлінню коштами єдиного казначейського рахунку у Державній казначейській службі України;

2) операції із надання короткострокових позик на покриття тимчасових касових розривів Пенсійному фонду України та фондам загальнообов'язкового державного соціального страхування.

VIII. Облік операцій за відкритими асигнуваннями та проведеними загальнодержавними видатками:

– загальний фонд;

– спеціальний фонд.

IX. Облік операцій за відкритими асигнуваннями розпорядникам, які обслуговуються транзитними Головними управліннями Державної казначейської служби України через базові Головні управління Державної казначейської служби України:

– по загальному фонду;

– по спеціальному фонду.

X. Облік операцій у Казначействі України за окремими видатками розпорядників бюджетних коштів, підвідомчі установи яких знаходяться за кордоном.

XI. Облік операцій у Казначействі України за коштами, отриманими за вчинення консульських дій та інших коштів, що отримуються закордонними дипломатичними установами України в іноземній валюті.

XII. Облік операцій із повернення бюджетних кредитів:

– у Головному управлінні Державної казначейської служби України та у Державній казначейській службі України (у разі проведення зазначених операцій на центральному рівні).

XIII. Облік у Державній казначейській службі України активних операцій та операцій, пов'язаних із державним боргом, виплатами за державними деривативами та виконання державою гарантованих зобов'язань за позичальниками:

1) операції з обліку внутрішніх державних цінних паперів, номінованих в національній валюті та придбання цінних паперів;

2) операції з обліку внутрішніх державних цінних паперів, номінованих в іноземній валюті;

3) операції з обліку облігацій зовнішньої державної позики;

4) операції по обліку заборгованості за кредитами, одержаними в Національному банку України в минулих роках на покриття дефіциту бюджету та їх обслуговування;

5) операції по обліку векселів, виданих Державною казначейською службою України;

6) операції по обліку одержаних позик на фінансування бюджету, їх обслуговування та погашення за загальним фондом в іноземній валюті;

7) операції по обліку позик на фінансування проектів розвитку та позик, що виникають в результаті визнання боргу, їх обслуговування та погашення;

8) відображення операцій при реструктуризації боргових зобов'язань, їх обслуговування та погашення;

9) операції з відображення заборгованості боржників перед державою за позиками, наданими за рахунок кредитів, залучених державою або під державні гарантії;

10) операції з оформлення заборгованості боржників перед державою за кредитами, залученими державою або під державні гарантії, бюджетними позичками та фінансовою допомогою, наданою на поворотній основі, векселями;

11) операції з розміщення на депозит коштів загального фонду державного бюджету в національній валюті;

12) операції з продажу іноземної валюти;

13) операції, які проводились із залишками коштів державного бюджету та вплинули на результат виконання державного бюджету;

14) операції із випуску та обігу облігацій внутріш-
ньої державної позики, випущених для відшкодування сум податку на додану вартість;

15) операції із випуску та сплати казначейських фінансових векселів

16) операції із розміщення та погашення державних деривативів:

– у Державній казначейській службі України.

17) операції із закупівлі Казначейством України іноземної валюти для розпорядників (одержувачів) бюджетних коштів.

XIV. Облік операцій за взаємними розрахунками між державним та місцевими бюджетами:

- по загальному фонду.

XV. Відображення операцій по річному заключенню рахунків:

1) списання залишків коштів з рахунків розпорядників (одержувачів) коштів державного бюджету;

2) операції по заключенню рахунків, а також:

– операції по заключенню рахунків за іншими операціями;

– заключення рахунків за зобов'язаннями розпорядників бюджетних коштів.

Результатом виконання бюджету може бути профіцит бюджету або дефіцит бюджету. Під ***результатом виконання бюджетів*** *необхідно розуміти загальну суму доходів і видатків, проведених протягом бюджетного періоду.* По завершенні бюджетного року органи Державного казначейства розпочинають складання фінансової звітності. Для цього органи Державного казначейства: проводять інвентаризацію всіх рахунків; визначають результат виконання Державного бюджету. Результат виконання Державного та місцевих бюджетів визначається окремо.

Органи Казначейства при обслуговуванні доходів та інших надходжень державного бюджету здійснюють операції:

– за платежами, які відповідно до Бюджетного кодексу України та закону про Державний бюджет України є доходами загального фонду державного бюджету;

– за коштами від повернення до загального фонду державного бюджету бюджетних позичок, фінансової допомоги, наданої на поворотній основі, та кредитами, у тому числі залученими державою або під державні гарантії;

– за платежами, які відповідно до Бюджетного кодексу України та закону про Державний бюджет України є доходами спеціального фонду державного бюджету;

– за коштами від повернення до спеціального фонду державного бюджету бюджетних позичок, фінансової допомоги, наданої на поворотній основі, та кредитами, у тому числі залученими державою або під державні гарантії;

– за платежами, які відповідно до Бюджетного кодексу України та закону про Державний бюджет України розподіляються між загальним та спеціальним фондами державного бюджету;

– за платежами, які відповідно до Бюджетного кодексу України та закону про Державний бюджет України розподіляються між державним та місцевими бюджетами;

– за іншими коштами, які тимчасово віднесені на доходи державного бюджету та підлягають розподілу відповідними уповноваженими органами згідно з вимогами нормативно-правових актів;

– за платежами, які належать до власних надходжень бюджетних установ, що утримуються за рахунок коштів державного бюджету;

– за платежами до загального та спеціального фондів державного бюджету в іноземній валюті.

7.3. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЗА ДОХОДАМИ І ВИДАТКАМИ

Казначейство України веде облік усіх надходжень, що належать місцевим бюджетам, та за поданням органів, що контролюють справляння надходжень бюджету, погодженим з відповідними місцевими фінансовими органами, здійснює повернення коштів, помилково або надміру зарахованих до бюджету. За рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради при виконанні місцевих бюджетів обслуговування бюджетних коштів у частині бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ може здійснюватися установами банків державного сектору.

Порядок обслуговування коштів місцевих бюджетів у частині бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ в установах банків державного сектору, а також особливості ведення бухгалтерського обліку виконання місцевих бюджетів та складання звітності про виконання місцевих бюджетів щодо таких коштів визначаються

Кабінетом Міністрів України за погодженням з Національним банком України.

АКТУАЛЬНО!

З 2020 р. Порядок відображення у бухгалтерському обліку операцій з виконання місцевого бюджету (наказ Державної казначейської служби України від 13.12.2019 № 351 (у редакції від 26.03.2021 № 81).

І. Введення планових показників на початку бюджетного періоду.

ІІ. Реєстрація зобов'язань розпорядників коштів місцевого бюджету в органах Казначейства України.

ІІІ. Здійснення операцій за доходами місцевого бюджету:

1) доходи загального фонду місцевого бюджету;

2) доходи спеціального фонду місцевого бюджету;

3) операції із зарахування до загального та спеціального фондів місцевих бюджетів платежів в іноземній валюті;

4) доходи, що розподіляються між рівнями місцевих бюджетів;

5) здійснення операцій за коштами, тимчасово віднесеними до надходжень місцевого бюджету, що підлягають розподілу;

6) здійснення операцій за коштами, тимчасово віднесеними до надходжень місцевого бюджету.

IV. Облік операцій за власними надходженнями бюджетних установ та їх використанням:

1) власні надходження бюджетних установ та їх використання у грошовій формі;

2) перерахування коштів вищим та підвідомчим бюджетним установам згідно з вимогами нормативно-правових актів;

3) власні надходження бюджетних установ та їх використання у натуральній формі;

4) розміщення власних надходжень бюджетних установ на депозит в установах банків;

5) власні надходження бюджетних установ на рахунках в банках та їх використання;

V. Здійснення операцій за видатками місцевого бюджету.

V.1 Здійснення операцій з коштами бюджету розвитку місцевого бюджету, розміщених в установах банків.

VI. Здійснення операцій по наданню з місцевого бюджету.

VII. Здійснення операцій з фінансування місцевих бюджетів

VIII. Здійснення операцій по взаємних розрахунках між бюджетами:

- загальний фонд.

IX. Відображення операцій по річному заключенню рахунків:

1) списання залишків коштів з рахунків розпорядників (одержувачів) коштів місцевих бюджетів, розташованих на інших територіях ніж місцевий бюджет;

2) списання залишків коштів з рахунків розпорядників (одержувачів) коштів місцевих бюджетів;

- щодо коштів бюджету розвитку, на рахунках в банках у разі відсутності цільового призначення у наступному бюджетному періоді:

3) операції по заключенню субрахунків бюджетного обліку;

4) операції по заключенню інших субрахунків бюджетного обліку;

5) операції по заключенню субрахунків управлінського обліку;

6) операції по заключенню субрахунків позабалансового обліку;

7) операції по заключенню субрахунків за зобов'язаннями розпорядників бюджетних коштів.

Казначейство України веде облік усіх надходжень, що належать місцевим бюджетам, та за поданням (висновком) органів, що контролюють справляння надходжень бюджету, погодженим з відповідними місцевими фінансовими органами, здійснює повернення (перерахування) коштів, помилково або надміру зарахованих до бюджету.

Порядок обслуговування коштів місцевих бюджетів у частині бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ в установах банків державного сектору, а також особливості ведення бухгалтерського обліку

виконання місцевих бюджетів та складання звітності про виконання місцевих бюджетів щодо таких коштів визначаються Кабінетом Міністрів України за погодженням з Національним банком України.

Ведення бухгалтерського обліку виконання місцевих бюджетів та порядок закриття рахунків місцевих бюджетів після закінчення бюджетного періоду здійснюються з урахуванням положень статей 56 «Ведення бухгалтерського обліку виконання Державного бюджету України» і 57 Бюджетного кодексу України «Порядок закриття рахунків після закінчення бюджетного періоду». Базові вимоги щодо ведення обліку визначені ст. 56 і 57 і, зокрема, регулюють порядок ведення бухгалтерського обліку виконання місцевих бюджетів та закриття рахунків місцевих бюджетів після закінчення бюджетного періоду по аналогії з державним бюджетом.

Незважаючи на те, що обслуговування коштів місцевих бюджетів у частині бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ може обслуговуватися в установах банків держсектора, бухгалтерський облік виконання місцевих бюджетів та складання звітності здійснюється органами Казначейства з урахуванням вимог Порядку обслуговування коштів місцевих бюджетів у частині бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ в установах банків державного сектора, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14.05.15 р. № 378.

Своєчасне, повне і коректне відображення в обліку операцій органами Казначейства забезпечить формування достовірної звітності про виконання місцевих бюджетів, важливої для прийняття управлінських рішень органами місцевої влади. Базовою інформацією для складання місцевими фінансовими органами бюджетів та здійснення аналізу його виконання є звітність про виконання бюджетів, яка складається органами Казначейства.

Наприклад, операція щодо введення планових показників на початку бюджетного періоду відображається у бухгалтерському обліку з виконання місцевого бюджету таким чином:

1. Введення зведених показників річного розпису призначень ***(підстава – затверджений розпис відповідного бюджету):***

– *за доходами місцевих бюджетів:*

Дебет	**9261**	Затверджений розпис доходів місцевих бюджетів
Кредит	**9911**	Контррахунок для активних рахунків позабалансового обліку

а також

Дебет	**9262**	Поточний розпис доходів місцевих бюджетів
Кредит	**9911**	Контррахунок для активних рахунків позабалансового обліку

– *за поверненням кредитів до місцевого бюджету:*

Дебет	**9281**	Затверджений зведений розпис повернення кредитів до місцевих бюджетів
Кредит	**9911**	Контррахунок для активних рахунків позабалансового обліку

а також

Дебет	**9283**	Поточний зведений розпис повернення кредитів до місцевих бюджетів
Кредит	**9911**	Контррахунок для активних рахунків позабалансового обліку

– *за видатками та наданням кредитів з місцевих бюджетів:*

Дебет	**9921**	Контррахунок для пасивних рахунків позабалансового обліку
Кредит	**9291**	Затверджений зведений розпис асигнувань місцевих бюджетів

а також

Дебет	**9921**	Контррахунок для пасивних рахунків позабалансового обліку
Кредит	**9293**	Поточний зведений розпис асигнувань місцевих бюджетів

– *за фінансуванням місцевих бюджетів:*

за кодами залучення

Дебет	**9271**	Затверджений розпис фінансування місцевих бюджетів за типом боргового зобов'язання
Кредит	**9931**	Контррахунок для активно-пасивних рахунків позабалансового обліку

а також

Дебет	**9272**	Поточний розпис фінансування місцевих бюджетів за типом боргового зобов'язання
Кредит	**9931**	Контррахунок для активно-пасивних рахунків позабалансового обліку

за кодами погашення

Дебет	**9931**	Контррахунок для активно-пасивних рахунків позабалансового обліку
Кредит	**9271**	Затверджений розпис фінансування місцевих бюджетів за типом боргового зобов'язання

а також

Дебет	**9931**	Контррахунок для активно-пасивних рахунків позабалансового обліку
Кредит	**9272**	Поточний розпис фінансування місцевих бюджетів за типом боргового зобов'язання

2. Введення зведених показників бюджетних призначень за помісячним розписом ***(підстава – помісячний розпис місцевого бюджету)***:

- *за доходами місцевих бюджетів:*

Дебет	**9263**	Затверджений помісячний розпис доходів місцевих бюджетів
Кредит	**9911**	Контррахунок для активних рахунків позабалансового обліку

а також

Дебет	**9264**	Поточний помісячний розпис доходів місцевих бюджетів
Кредит	**9911**	Контррахунок для активних рахунків позабалансового обліку

- за поверненням кредитів до місцевого бюджету:

Дебет	**9285**	Затверджений зведений помісячний розпис повернення кредитів до місцевих бюджетів
Кредит	**9911**	Контррахунок для активних рахунків позабалансового обліку

а також

Дебет	**9287**	Поточний зведений помісячний розпис повернення кредитів до місцевих бюджетів
Кредит	**9911**	Контррахунок для активних рахунків позабалансового обліку

- за видатками та кредитуванням місцевих бюджетів:

Дебет	**9921**	Контррахунок для пасивних рахунків позабалансового обліку
Кредит	**9295**	Затверджений зведений помісячний розпис асигнувань місцевих бюджетів

а також

Дебет	**9921**	Контррахунок для пасивних рахунків позабалансового обліку
Кредит	**9297**	Поточний зведений помісячний розпис асигнувань місцевих бюджетів

- за фінансуванням місцевих бюджетів:
За кодами погашення

Дебет	**9931**	Контррахунок для активно-пасивних рахунків позабалансового обліку
Кредит	**9273**	Затверджений помісячний розпис фінансування місцевих бюджетів за типом боргового зобов'язання

а також

Дебет	**9931**	Контррахунок для активно-пасивних рахунків позабалансового обліку
Кредит	**9274**	Поточний помісячний розпис фінансування місцевих бюджетів за типом боргового зобов'язання

За кодами залучення

Дебет	**9273**	Затверджений помісячний розпис фінансування місцевих бюджетів за типом боргового зобов'язання
Кредит	**9931**	Контррахунок для активно-пасивних рахунків позабалансового обліку

а також

Дебет	**9274**	Поточний помісячний розпис фінансування місцевих бюджетів за типом боргового зобов'язання
Кредит	**9931**	Контррахунок для активно-пасивних рахунків позабалансового обліку

3. Введення розподілу показників зведеного кошторису ***(підстава – розподіл показників зведеного кошторису, отриманий від головного розпорядника або розпорядника нижчого рівня, до сфери управління якого належать інші розпорядники нижчого рівня)***:

Дебет	**9921**	Контррахунок для пасивних рахунків позабалансового обліку
Кредит	**9143**	Поточні зведені бюджетні асигнування місцевих бюджетів

4. Введення розподілу показників зведеного плану асигнувань та зведеного плану надання кредитів ***(підстава – розподіл показників зведеного плану асигнувань та зведеного плану надання кредитів, отримані від головного розпорядника коштів бюджету або розпорядника нижчого рівня, до сфери управління якого належать інші розпорядники нижчого рівня)***:

Дебет	**9921**	Контррахунок для пасивних рахунків позабалансового обліку
Кредит	**9147**	Поточні зведені помісячні бюджетні асигнування місцевих бюджетів

5. Введення індивідуальних показників бюджетних призначень ***(підстава – річний розпис асигнувань та розпис повернення кредитів до місцевого бюджету та надання кредитів з місцевого бюджету, у розрізі розпорядників нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів, сформований на підставі даних розподілів показників зведених кошторисів, отриманих від головних розпорядників бюджетних коштів***

або розпорядника нижчого рівня, до сфери управління якого належать інші розпорядники нижчого рівня):

За видатками місцевих бюджетів

Дебет	**9921**	Контррахунок для пасивних рахунків позабалансового обліку
Кредит	**9292**	Затверджений розпис асигнувань місцевих бюджетів

а також

Дебет	**9921**	Контррахунок для пасивних рахунків позабалансового обліку
Кредит	**9294**	Поточний розпис асигнувань місцевих бюджетів

за поверненням кредитів до місцевих бюджетів:

Дебет	**9282**	Затверджений розпис повернення кредитів до місцевих бюджетів
Кредит	**9911**	Контррахунок для активних рахунків позабалансового обліку

а також

Дебет	**9284**	Поточний розпис повернення кредитів до місцевих бюджетів
Кредит	**9911**	Контррахунок для активних рахунків позабалансового обліку

6. Введення індивідуальних показників бюджетних призначень за помісячним розписом ***(підстава – помісячний розпис асигнувань місцевого бюджету та помісячний розпис надання кредитів місцевого бюджету, у розрізі розпорядників нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів, сформований на підставі даних розподілів показників зведених кошторисів, отриманих від головних розпорядників бюджетних коштів або розпорядника нижчого рівня, до сфери управління якого належать інші розпорядники нижчого рівня)***:

Дебет	**9921**	Контррахунок для пасивних рахунків позабалансового обліку
Кредит	**9296**	Затверджений помісячний розпис асигнувань місцевих бюджетів

а також

Дебет	**9921**	Контррахунок для пасивних рахунків позабалансового обліку
Кредит	**9298**	Поточний помісячний розпис асигнувань місцевих бюджетів

7. Введення показників індивідуального кошторису або плану використання бюджетних коштів ***(підстава – кошторис, наданий головним розпорядником та/або розпорядником бюджетних коштів, або план використання бюджетних коштів, наданий одержувачем бюджетних коштів):***

Дебет	**9921**	Контррахунок для пасивних рахунків позабалансового обліку
Кредит	**9142**	Затверджені бюджетні асигнування місцевих бюджетів

а також

Дебет	**9921**	Контррахунок для пасивних рахунків позабалансового обліку
Кредит	**9144**	Поточні бюджетні асигнування місцевих бюджетів

а також

Дебет	**9921**	Контррахунок для пасивних рахунків позабалансового обліку
Кредит	**9161**	Асигнування на взяття зобов'язань за коштами місцевих бюджетів

8. Введення показників за планом асигнувань ***(підстава – план асигнувань та план надання кредитів як додаток до індивідуального кошторису розпорядника коштів місцевого бюджету):***

Дебет	**9921**	Контррахунок для пасивних рахунків позабалансового обліку
Кредит	**9146**	Затверджені помісячні бюджетні асигнування місцевих бюджетів

а також

Дебет	**9921**	Контррахунок для пасивних рахунків позабалансового обліку
Кредит	**9148**	Поточні помісячні бюджетні асигнування місцевих бюджетів

При збільшенні планових показників у бухгалтерському обліку зазначені операції відображаються за вищенаведеними проведеннями. Відповідно при зменшенні планових показників у бухгалтерському обліку зазначені операції відображаються зворотними проведеннями. Поточні планові показники за доходами та поверненням кредитів до місцевих бюджетів не вводяться.

7.4. ФОРМИ ФІНАНСОВОЇ ТА БЮДЖЕТНОЇ ЗВІТНОСТІ ПРО ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТІВ

Звітність належить до елементів бухгалтерського обліку та є завершальним етапом бухгалтерського узагальнення інформації. Тому звітність відносять до вищого етапу узагальнення інформації про виконання бюджетів.

Процес складання й подання звітності про виконання державного та місцевих бюджетів відбувається поетапно, що зумовлено тривалістю бюджетного процесу, складністю бюджетних операцій, різноманітністю форм бюджетної звітності та періодичністю її подання.

Метою складання звітності про виконання державного та місцевих бюджетів є надання повної, достовірної і неупередженої інформації про стан виконання бюджетів. За допомогою цієї інформації можна спостерігати за ходом виконання бюджетів, здійснювати заходи щодо забезпечення контролю за операціями та управління бюджетними коштами.

За результатами аналізу показників виконання бюджетів можна розраховувати вплив окремих чинників на відхилення заданих бюджетних показників, а відтак визначити шляхи наповнення дохідної та економії видаткової частин бюджетів усіх рівнів. Разом з тим результати аналізу використовуються при складанні проектів бюджетів на наступний бюджетний період. Чималу роль відіграє звітність у забезпеченні економного витрачання бюджетних коштів, дотриманні бюджетної дисципліни учасниками бюджетного процесу.

Звітність про виконання державного та місцевих бюджетів є *сукупністю впорядкованих, взаємопов'язаних показників, які характеризують умови, кількісні й якісні резуль-*

тати виконання бюджетів. Показники звітності ґрунтуються на інформації поточного бухгалтерського обліку, що забезпечує її реальність і достовірність.

За результатами аналізу показників виконання бюджетів можна розраховувати вплив окремих чинників на відхилення заданих бюджетних показників, а відтак визначити шляхи наповнення дохідної та економії видаткової частин бюджетів усіх рівнів. Разом з тим результати аналізу використовуються при складанні проектів бюджетів на наступний бюджетний період. Чималу роль відіграє звітність у забезпеченні економного витрачання бюджетних коштів, дотриманні бюджетної дисципліни учасниками бюджетного процесу.

Відповідно до Бюджетного кодексу звітність про виконання Державного бюджету України (кошторисів бюджетних установ) включає фінансову та бюджетну звітність.

Фінансовою звітністю *вважають систему узагальнених і взаємопов'язаних показників, які характеризують результати діяльності бюджетних установ за звітний період згідно з національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.*

Бюджетна звітність *– це система узагальнених і взаємопов'язаних показників, які відображають стан виконання бюджету за звітний період в розрізі бюджетної класифікації.*

Фінансова та бюджетна звітність про виконання бюджетів складається відповідно до вимог Бюджетного кодексу України на основі даних бухгалтерського обліку та окремих даних звітів розпорядників та одержувачів бюджетних коштів. Форми фінансової та бюджетної звітності встановлюються Міністерством фінансів України. Питання організації роботи зі складання Казначейством України звітності про виконання бюджетів регламентується окремими наказами організаційно-розпорядчого характеру Казначейства України.

Зміни даних фінансової та бюджетної звітності внаслідок допущених помилок, що належать як до поточного, так і до минулих бюджетних періодів, проводяться в тому звітному періоді, в якому були виявлені помилки.

Управлінська звітність *- звітність про стан та результати діяльності органів Казначейства, яка використовується керівництвом Казначейства України для планування,*

контролю та прийняття відповідних управлінських рішень. Форми, порядок складання та подання управлінської звітності встановлюються наказами організаційно-розпорядчого характеру Казначейства України.

Оперативний звіт *– щоденний, тижневий, декадний або звіт за інший період, який визначено Державною казначейською службою України. Місячна і квартальна звітність є проміжною (періодичною) і складається з наростаючим підсумком у поточному звітному році.* Річна звітність є логічним завершенням періодичної звітності. Підставою для річної звітності є дані облікових регістрів та зведених звітів.

Бюджетна звітність має відповідати аналогічним даним бухгалтерського обліку та звітності органів Державної казначейської служби України. Бюджетна звітність має містити інформацію про виконання кошторисів та/або планів використання бюджетних коштів.

Звітним періодом для складання місячної бюджетної звітності є період, що починається 01 січня і закінчується в останній день звітного місяця. Звітним періодом для складання квартальної (проміжної) бюджетної звітності є період, що починається 01 січня і закінчується в останній день звітного кварталу. Квартальна (проміжна) бюджетна звітність складається за І квартал, перше півріччя та за дев'ять місяців звітного року. Звітним періодом для складання річної бюджетної звітності є бюджетний період, що становить один календарний рік, який починається 01 січня кожного року і закінчується 31 грудня того самого року, якщо не буде визначено іншого періоду у випадках, визначених законодавством. Звітним періодом для бюджетних установ, що створені протягом звітного року, є період від їх створення до кінця звітного року.

Звітним періодом для бюджетних установ, що створені та припиняють свою діяльність у зв'язку із закінченням строку, на який вони створювались, протягом звітного року, є період від дати створення до дати припинення діяльності таких бюджетних установ. Звітним періодом для бюджетних установ, що припиняють свою діяльність шляхом реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації, є період з початку звітного року до моменту припинення їх діяльності.

АКТУАЛЬНО!

Розпорядники бюджетних коштів, підпорядкованість яких згідно із законодавством України з початку нового бюджетного періоду та/або протягом звітного періоду була змінена, в тому числі у зв'язку із зміною бюджету, з якого здійснювались видатки на їх утримання, бюджетну звітність складають та подають за попередньою підпорядкованістю як такі, що припинили діяльність, в обсязі річної звітності. За новою підпорядкованістю такі розпорядники бюджетних коштів складають і подають бюджетну звітність як новоутворені залежно від того, яка звітність складається та подається (місячна, квартальна (проміжна), річна).

Розпорядники бюджетних коштів, що створені згідно із законодавством України протягом звітного періоду, бюджетну звітність складають і подають розпорядникам бюджетних коштів вищого рівня, до мережі яких вони включені, та органам Казначейства за місцем обслуговування у загальному порядку. У бюджетній звітності такими розпорядниками бюджетних коштів показники на початок звітного року не зазначаються.

Розпорядники вищого рівня, до мережі яких включені новоутворені розпорядники бюджетних коштів, у зведеній бюджетній звітності враховують дані бюджетної звітності таких розпорядників бюджетних коштів. Розпорядники бюджетних коштів, які припинили свою діяльність згідно із законодавством України протягом звітного періоду, складають бюджетну звітність в обсязі річної і подають розпорядникам вищого рівня, до мережі яких вони були включені, та органам Казначейства за місцем обслуговування. У бюджетній звітності таких розпорядників бюджетних коштів показників на кінець звітного періоду не повинно бути. Розпорядники вищого рівня у разі виключення зі своєї мережі розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня у зв'язку з припиненням

їх діяльності у зведеній бюджетній звітності показники на початок року зазначають без змін.

При складанні звітів за формою № 2 - про надходження та використання коштів загального фонду, за відповідними формами № 4 - про надходження і використання коштів спеціального фонду, за формою № 7 - про заборгованість за бюджетними коштами у формі потрібно підкреслити її номер, вид бюджету, за яким складено звіт (державний або місцевий бюджет), указати коди класифікації видатків та кредитування бюджету, їх назви. При складанні звітів за формою № 7, крім цього, зазначається фонд бюджету (загальний чи спеціальний), за коштами якого складений звіт.

При складанні звітів за бюджетними програмами, кошториси за якими відповідно до законодавства не складаються, у формах бюджетної звітності показники «Затверджено на звітний рік» заповнюються відповідно до бюджетних асигнувань, встановлених розписом бюджету.

Кошти, які протягом звітного періоду надходять на ім'я розпорядників та одержувачів бюджетних коштів на відновлення касових видатків згідно із законодавством України (за телефонні переговори, помилково перераховані тощо), відображаються у відповідних формах бюджетної звітності як зменшення касових видатків за тим кодом економічної класифікації видатків, за яким вони були проведені у попередніх звітних періодах в межах одного бюджетного періоду.

Дані (показники) про операції, що здійснювались розпорядниками бюджетних коштів, але відповідно до законодавства України не передбачені кошторисом розпорядників бюджетних коштів (наприклад, розрахунки з виплати допомоги і компенсацій громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, допомоги у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, що здійснюється за рахунок коштів Фонду соціального страхування України, розрахунки з внутрівідомчої передачі запасів, розрахунки за депонованою заробітною платою тощо), у звітах про надходження та використання коштів загального фонду (форма № 2д, № 2м), про надходження і використання коштів спеціального фонду (форма № 4д, № 4м), про заборгованість за бюджетними коштами (форма № 7д, № 7м) не відображаються.

Головні розпорядники коштів державного або місцевих бюджетів можуть установлювати для розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, включених до своєї мережі, додаткові довідки до пояснювальної записки та отримувати від них додаткову інформацію відповідно до законодавства України щодо виконання бюджетних програм, за якими вони включені до мережі.

До відокремлених структурних підрозділів розпорядника та одержувача бюджетних коштів, які не є юридичними особами та включені до мережі розпорядника бюджетних коштів, застосовуються положення, визначені для розпорядника та одержувача бюджетних коштів.

У процесі подання звітності органам Казначейства може здійснюватися обмін документами в електронному вигляді, в тому числі електронними документами. При поданні звітності в електронному вигляді застосовуються вимоги Законів України «Про електронні документи та електронний документообіг» і «Про електронні довірчі послуги».

Форми звітності складаються та подаються із застосуванням автоматизованої системи подання електронної звітності клієнтами Державної казначейської служби України (АС «Є-Звітність»). Державна казначейська служба України забезпечує розміщення на офіційному вебсайті Казначейства інформації щодо порядку роботи в АС «Є-Звітність». При поданні звітності до органів Казначейства АС «Є-Звітність» формує повідомлення про статус документа. Підтвердженням успішної передачі звітності до органів Казначейства є повідомлення про статус переданого документа в АС «Є-Звітність».

У разі невдалої спроби передавання звітності в електронному вигляді до органів Казначейства АС «Є-Звітність» формує повідомлення про неприйняття звітності. Розпорядники та одержувачі бюджетних коштів, фонди загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування здійснюють заходи щодо повторного передавання звітності.

У разі неможливості подання звітності до АС «Є-Звітність» через мережу Інтернет з технічних причин або в інших випадках, визначених законодавством, звітність подається до АС «Є-Звітність» з окремо налаштованого робочого місця

в органі Казначейства, або на паперових носіях з поданням звітності до АС «Є-Звітність» після усунення обставин, які стали причиною подання звітності на паперових носіях.

Дані бюджетної звітності розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, у тому числі зведеної бюджетної звітності, перевіряються органами Казначейства в частині відповідності аналогічним даним, відображеним у бухгалтерському обліку органів Казначейства, у терміни, встановлені Казначейством та органами Казначейства у межах термінів, визначених Бюджетним кодексом України для подання звітності про виконання Державного бюджету України.

Дані бухгалтерського обліку органів Казначейства за операціями з обслуговування кошторисів (планів використання бюджетних коштів), що формуються в інформаційній системі Казначейства, вважаються остаточними.

АКТУАЛЬНО!

Усі примірники бюджетної звітності розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, а також зведена бюджетна звітність головних розпорядників бюджетних коштів та розпорядників нижчого рівня, до мережі яких включені розпорядники бюджетних коштів, у тому числі в інших областях, до подання розпорядникам вищого рівня або іншим користувачам перевіряються і візуються відповідним органом Казначейства шляхом:

– накладання кваліфікованого електронного підпису на кожну форму бюджетної звітності і форму щодо розкриття елементів бюджетної звітності (у разі подання звітності із застосуванням АС «Є-Звітність»);

– засвідчення підписом на кожній сторінці всіх форм бюджетної звітності і форм щодо розкриття елементів бюджетної звітності із зазначенням посади, власного імені та прізвища відповідальної особи органу Казначейства та дати перевірки звітності (у разі подання звітності на паперових носіях).

При перевірці Казначейством зведеної бюджетної звітності головних розпорядників візуються (засвідчуються підписом, підписом на кожній сторінці із зазначенням посади, власного імені та прізвища відповідальної особи органу Казначейства та дати перевірки звітності) лише окремі зведені звіти форм № 2д, № 2м, № 4д, № 4м, № 7д, № 7м, № 7д.1, № 7м.1.

Розпорядники бюджетних коштів, до мережі яких включені розпорядники бюджетних коштів, розташовані в інших областях, до своєї бюджетної звітності додають форми бюджетної звітності, перевірені та завізовані відповідними органами Казначейства.

Зведена бюджетна звітність обласних державних адміністрацій перевіряється та візується відповідними головними управліннями Державної казначейської служби України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі у загальному порядку та подається Казначейству. Віза органу Казначейства засвідчує, що бюджетна звітність розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів підлягає консолідації у зведеній бюджетній звітності розпорядників вищого рівня.

У разі неподання на звітну дату бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів, що знаходяться на тимчасово окупованій території та на території проведення антитерористичної операції або здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, що здійснюються шляхом проведення операції Об'єднаних сил (ООС), до зведеної бюджетної звітності включаються показники бюджетної звітності таких розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, яка була подана ними за попередній звітний період.

У разі коли при складанні форм бюджетної звітності не були дотримані вимоги, органи Казначейства застосовують заходи впливу за порушення бюджетного законодавства, визначені Бюджетним кодексом України. Дані такої бюджетної звітності не підлягають консолідації розпорядниками вищого

рівня у зведеній бюджетній звітності та органами Казначейства у звітності про виконання бюджетів. Приведена у відповідність із вимогами бюджетна звітність повторно надається до обслуговуючих органів Казначейства на перевірку та візування.

Зведена бюджетна звітність складається головними розпорядниками та розпорядниками нижчого рівня, що мають свою мережу, на підставі бюджетної звітності розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, що включені до їх мережі, а також бюджетної звітності за своїми операціями. Головні розпорядники бюджетних коштів до зведеної річної бюджетної звітності окремо подають зведену бюджетну звітність розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, що знаходяться на тимчасово окупованій території та на території проведення антитерористичної операції або здійснення заходів ООС.

Головні розпорядники та розпорядники нижчого рівня, що мають у своїй мережі розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, до зведеної квартальної (проміжної) та річної бюджетної звітності подають окремі зведені звіти форм № 2д, № 2м, № 4д, № 4м, № 7д, № 7м, № 7д.1, № 7м.1 за всіма кодами програмної класифікації видатків та кредитування державного бюджету або за всіма кодами програмної класифікації видатків та кредитування місцевих бюджетів (Типової програмної класифікації видатків та кредитування місцевих бюджетів):

– щодо розпорядників бюджетних коштів;
– щодо одержувачів бюджетних коштів;
– загальний зведений звіт.

Форми звітності та пояснювальні записки підписуються керівниками і головними бухгалтерами (спеціалістами, на яких покладено виконання обов'язків бухгалтерської служби). За бюджетними програмами щодо загальнодержавних видатків та кредитування форми звітності можуть підписуватися керівником бюджетної установи або уповноваженою особою та керівником самостійного структурного підрозділу. Без таких підписів звітність вважається недійсною. В АС «Є-Звітність» накладається кваліфікований електронний підпис.

Розпорядники бюджетних коштів, до мережі яких включені розпорядники та одержувачі бюджетних коштів, що знаходяться на тимчасово окупованій території та на території

проведення антитерористичної операції або здійснення заходів ООС, вносять в АС «Є-Звітність» наявні показники звітності таких розпорядників та одержувачів бюджетних коштів. На форми бюджетної звітності та форми щодо розкриття елементів бюджетної звітності накладається електронний цифровий підпис, який підтверджує правильність внесення цих показників в АС «Є-Звітність».

Подання звітності супроводжується листом, в якому зазначаються перелік форм звітності, що подаються, та їх обсяг (кількість аркушів за кожною формою), а також номери додатків за формами, які не подаються у зв'язку з відсутністю показників. При поданні звітності із застосуванням АС «Є-Звітність» кількість аркушів за кожною формою звітності не зазначається.

Квартальна (проміжна) та річна бюджетна звітність подається до органів Казначейства в терміни, встановлені для фінансової звітності. Терміни (графіки) подання місячної бюджетної звітності до органів Казначейства встановлюються ними у межах термінів, визначених статтею 59 Бюджетного кодексу України.

Терміни (графіки) подання бюджетної звітності встановлюються органами Казначейства із застосуванням АС «Є-Звітність». Головні розпорядники затверджують терміни подання бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами, включеними до їх мережі, з таким розрахунком, щоб вони вкладались у терміни подання бюджетної звітності до органів Казначейства.

7.5. СКЛАД ЗВІТНОСТІ ТА ПЕРІОДИЧНІСТЬ ЇЇ ПОДАННЯ ЗА НАЛЕЖНІСТЮ

Склад бюджетної звітності розпорядників бюджетних коштів:

Звіт про надходження та використання коштів загального фонду (форма № 2д, № 2м);

Звіт про надходження і використання коштів, отриманих як плата за послуги (форма № 4-1д, № 4-1м);

Звіт про надходження і використання коштів, отриманих за іншими джерелами власних надходжень (форма № 4-2 д, № 4-2м);

Звіт про надходження і використання інших надходжень спеціального фонду (форма № 4-3д, № 4-3м);

Звіт про надходження і використання коштів, отриманих на виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку регіонів (форма № 4-4д);

Звіт про надходження і використання інших надходжень спеціального фонду (кредити (позики) від іноземних держав, іноземних фінансових установ і міжнародних фінансових організацій) (форма № 4-3д.1, № 4-3.м 1);

Звіт про заборгованість за бюджетними коштами (форма № 7д, № 7м);

Звіт про заборгованість за окремими програмами (форма № 7д.1, № 7м.1).

Склад бюджетної звітності одержувачів бюджетних коштів:

Звіт про надходження та використання коштів загального фонду (форма № 2д, № 2м);

Звіт про надходження і використання коштів, отриманих за іншими джерелами власних надходжень (форма № 4-2д, № 4-2м);

Звіт про надходження і використання інших надходжень спеціального фонду (форма № 4-3д, № 4-3м);

Звіт про надходження і використання інших надходжень спеціального фонду (кредити (позики) від іноземних держав, іноземних фінансових установ і міжнародних фінансових організацій) (форма № 4-3д.1, № 4-3.м 1);

Звіт про заборгованість за бюджетними коштами (форма № 7д, № 7м);

Звіт про заборгованість за окремими програмами (форма № 7д.1, № 7м.1).

Фондами загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування складається та подається Звіт про виконання бюджету (кошторису) Фонду.

Розкриття елементів бюджетної звітності здійснюється у Пояснювальній записці та формах щодо розкриття елементів бюджетної звітності.

Елементи бюджетної звітності додатково розкриваються у формах:

Довідка про використання кредитів (позик) від іноземних держав, іноземних фінансових установ і міжнародних фінансових організацій для реалізації інвестиційних проектів;

Довідка про залишки коштів в іноземній валюті, що перебувають на поточних рахунках, відкритих в установах банків;

Довідка про залишки коштів на рахунках в установах банків;

Довідка про депозитні операції;

Довідка про сплату до бюджету штрафів, накладених контролюючими органами;

Довідка про причини виникнення простроченої кредиторської заборгованості загального фонду;

Довідка про спрямування фактичних обсягів власних надходжень з урахуванням залишків на початок року, які перевищують відповідні витрати, затверджені законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет);

Довідка про направлення асигнувань розпорядникам бюджетних коштів, які підпорядковані іншим головним розпорядникам бюджетних коштів;

Довідка про кредиторську заборгованість, яка склалася станом на 01.01.2011 за зобов'язаннями, що не вважаються бюджетними;

Довідка про дебіторську та кредиторську заборгованість за операціями, які не відображаються у формі № 7д, № 7м «Звіт про заборгованість за бюджетними коштами»;

Довідка про розподіл видатків Державного бюджету України на 20__ рік на забезпечення здійснення правосуддя місцевими, апеляційними судами та функціонування органів і установ системи правосуддя.

Розпорядниками бюджетних коштів бюджетна звітність складається та подається:

1) місячна - до органів Казначейства за формами (форма № 4-1д, № 4-1м; № 4-2д, № 4-2м; № 4-3д, № 4-3м). Розпорядники бюджетних коштів при казначейському обслуговуванні за всіма операціями ці форми місячної бюджетної звітності не складають та до органів Казначейства не подають. Форми місячної бюджетної звітності у терміни складання та подання

квартальної (проміжної) бюджетної звітності не складаються та до органів Казначейства не подаються;

2) квартальна (проміжна) та річна - до органів Казначейства та розпорядників вищого рівня за формами (форми № 4-1д, № 4-1м; № 4-2д, № 4-2м; № 4-3д, № 4-3м; № 4-4д; 4-3д.1, № 4-3м.1; 7д, № 7м; 7д.1; № 7м.1; звіт про виконання бюджету (кошторису) Фонду).

Елементи квартальної (проміжної) бюджетної звітності розкриваються у Пояснювальній записці та формах щодо розкриття елементів бюджетної звітності (Довідка про використання кредитів (позик) від іноземних держав, іноземних фінансових установ і міжнародних фінансових організацій для реалізації інвестиційних проектів; Довідка про залишки коштів в іноземній валюті, що перебувають на поточних рахунках, відкритих в установах банків; Довідка про залишки коштів на рахунках в установах банків; Довідка про депозитні операції; Довідка про причини виникнення простроченої кредиторської заборгованості загального фонду; Довідка про спрямування фактичних обсягів власних надходжень з урахуванням залишків на початок року, які перевищують відповідні витрати, затверджені законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет); Довідка про направлення асигнувань розпорядникам бюджетних коштів, які підпорядковані іншим головним розпорядникам бюджетних коштів; Довідка про кредиторську заборгованість, яка склалася станом на 01.01.2011 за зобов'язаннями, що не вважаються бюджетними; Довідка про дебіторську та кредиторську заборгованість за операціями, які не відображаються у формі № 7д, № 7м «Звіт про заборгованість за бюджетними коштами»; Довідка про розподіл видатків Державного бюджету України на 20__ рік на забезпечення здійснення правосуддя місцевими, апеляційними судами та функціонування органів і установ системи правосуддя).

Елементи річної бюджетної звітності розкриваються у Пояснювальній записці та формах щодо розкриття елементів бюджетної звітності (форми відповідають квартальним).

Головні розпорядники та розпорядники нижчого рівня, що включені до їх мережі, квартальну (проміжну) і річну зведену бюджетну звітність (форми № 4-1д, № 4-1м; № 4-2д, № 4-2м;

№ 4-3д, № 4-3м; № 4-4д; 4-3д.1, № 4-3м.1; 7д, № 7м; 7д.1; № 7м.1; звіт про виконання бюджету (кошторису) Фонду).

Розпорядники бюджетних коштів за бюджетними програмами щодо загальнодержавних видатків та кредитування в частині міжбюджетних трансфертів та бюджетних програм з реалізації проектів, що підтримуються іноземними державами, іноземними фінансовими установами і міжнародними фінансовими організаціями, для відображення у бюджетній звітності складають і подають до органів Казначейства Звіт про надходження та використання коштів загального фонду (форма № 2д, № 2м), Звіт про надходження і використання інших надходжень спеціального фонду (форма № 4-3д, № 4-3м), Звіт про надходження і використання інших надходжень спеціального фонду (кредити (позики) від іноземних держав, іноземних фінансових установ і міжнародних фінансових організацій) (форма № 4-3д.1, № 4-3м.1). Такі звіти подаються також відповідним головним розпорядникам, яким за такими бюджетними програмами встановлені бюджетні призначення.

За бюджетними програмами щодо загальнодержавних видатків та кредитування в частині міжбюджетних трансфертів головні розпорядники коштів державного бюджету складають та подають Казначейству Звіт про надходження та використання коштів загального фонду (форма № 2д, № 2м), Звіт про надходження і використання інших надходжень спеціального фонду (форма № 4-3д, № 4-3м), Звіт про надходження і використання інших надходжень спеціального фонду (кредити (позики) від іноземних держав, іноземних фінансових установ і міжнародних фінансових організацій) (форма № 4-3д.1, № 4-3м.1) при складанні та поданні бюджетної звітності за своїми операціями.

Головні розпорядники коштів державного бюджету зведену квартальну (проміжну) і річну бюджетну звітність подають Казначейству та Рахунковій палаті. Копії зведеної річної бюджетної звітності, попередньо перевіреної та завізованої Казначейством, подаються до Мінфіну у паперовому вигляді або із застосуванням системи електронної взаємодії органів виконавчої влади. Головні розпорядники коштів місцевих бюджетів зведену квартальну (проміжну) і річну

бюджетну звітність подають до органу Казначейства. Копії зведеної річної бюджетної звітності, попередньо перевіреної та завізованої в органах Казначейства, подаються до відповідних фінансових органів.

Одержувачами бюджетних коштів бюджетна звітність складається та подається:

1) місячна - до органів Казначейства за формами. Одержувачі бюджетних коштів при казначейському обслуговуванні за всіма операціями форму місячної бюджетної звітності не складають та до органів Казначейства не подають;

2) квартальна (проміжна) та річна - до органів Казначейства та розпорядників вищого рівня. Форми місячної бюджетної звітності у терміни складання та подання квартальної (проміжної) бюджетної звітності одержувачами бюджетних коштів не складаються та до органів Казначейства не подаються.

Фондами загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування складається та подається квартальна (проміжна) та річна звітність до Казначейства і Мінфіну. Показники квартальної (проміжної) та річної звітності розкриваються у Пояснювальній записці. Звіт про виконання бюджету (кошторису) Фонду щокварталу надається також Верховній Раді України, Президенту України, Кабінету Міністрів України, Рахунковій палаті у терміни, встановлені Мінфіном.

Органи Казначейства складають місячну, квартальну та річну бюджетну звітність у розрізі всіх місцевих бюджетів та формують зведені показники бюджетної звітності по бюджету міської територіальної громади, у складі якої утворені райони у місті, які включають показники міського бюджету та бюджетів районів у місті (у разі утворення районних у місті рад). Головні управління Державної казначейської служби України в областях та місті Києві консолідують показники бюджетної звітності у розрізі обласного бюджету, районних бюджетів та бюджетів місцевого самоврядування (бюджети сільських, селищних, міських територіальних громад, а також бюджети районів у містах (у разі утворення районних у місті рад)), та формують зведені показники консолідованої бюджетної звітності по області та місту Києву.

АКТУАЛЬНО!

Протягом 2021 року Головні управління Казначейства в зведені показники консолідованої бюджетної звітності по області та місту Києву включають консолідовані показники звітності місцевих бюджетів, які припинили свою діяльність у 2020 році. Органи Казначейства складають місячну, квартальну та річну бюджетну звітність по кожному місцевому бюджету за кодами програмної класифікації видатків та кредитування місцевих бюджетів (7 знаків).

Управління (відділення) Державної казначейської служби України у районах, містах та районах у містах бюджетну звітність подають Головним управлінням Казначейства, в обсягах, визначених цією Інструкцією, у терміни, встановлені Головними управліннями Казначейства.

Головні управління Казначейства консолідують бюджетну звітність, отриману від управлінь Казначейства, з даними звітів, складеними структурними підрозділами Головних управлінь Казначейства за кодами Типової програмної класифікації видатків та кредитування місцевих бюджетів (4 знаки) і подають до Департаменту консолідованої звітності Казначейства. При складанні місячної, квартальної та річної звітності Головні управління Казначейства подають разом із формами звітності Інформацію щодо уточнення окремих показників звітних даних. Головні управління Казначейства подають до Казначейства місячну звітність та Інформацію щодо уточнення окремих показників звітних даних у терміни:

– *звітність про виконання місцевих бюджетів* - ***10 числа місяця, наступного за звітним;***

– *звіт про бюджетну заборгованість* - ***19 числа місяця, наступного за звітним.***

Усі форми квартальної звітності та Інформацію щодо уточнення окремих показників звітних даних Головні управ-

ління Казначейства подають до Казначейства **23 числа місяця, наступного за звітним кварталом.**

З метою забезпечення своєчасного складання річного звіту про виконання закону про Державний бюджет України строки подання річної звітності Головним управлінням Казначейства встановлюються з урахуванням термінів, визначених наказом Міністерства фінансів України.

У разі коли дата подання звітності випадає на неробочий день, термін подання звітності переноситься на перший після вихідного робочий день.

Бюджетна звітність в електронному вигляді подається управліннями Казначейства відповідним фінансовим органам для опрацювання та в разі потреби надання своїх зауважень органам Казначейства:

– ***квартальна звітність*** *- за 2 дні до подачі Головному управлінню Казначейства;*

– ***річна звітність*** *- за 5 днів до подачі Головному управлінню Казначейства.*

Головні управління Казначейства встановлюють строки подання місячної, квартальної та річної бюджетної звітності управлінням Казначейства з таким розрахунком, щоб забезпечити своєчасне її подання Казначейству.

Місячна, квартальна та річна бюджетна звітність подається органами Казначейства відповідним фінансовим органам в електронному вигляді із застосуванням ***АС «Є-Звітність»***. Зведена місячна, квартальна та річна бюджетна звітність подається Головними управліннями Казначейства відповідним фінансовим органам в електронному вигляді із застосуванням АС «Є-Звітність». У разі неможливості подання органами Казначейства бюджетної звітності із застосуванням АС «Є-Звітність» через мережу Інтернет з технічних причин або в інших випадках, визначених законодавством, звітність подається на паперових носіях.

Органи Казначейства можуть обслуговувати розпорядника бюджетних коштів, який розташований на іншій території, ніж місцевий бюджет, розпорядником якого він є. У такому випадку орган Казначейства приймає від розпорядника коштів місцевого бюджету, якого він обслуговує,

бюджетну звітність та перевіряє її. Дані звітності таких розпорядників бюджетних коштів включаються органом Казначейства, що обслуговує відповідний бюджет, у відповідні форми бюджетної звітності.

7.6. ФОРМУВАННЯ ТА ПОДАННЯ ЗВІТНОСТІ ПРО ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО ТА МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Звітність про виконання Державного бюджету України. Звітність про виконання Державного бюджету України (кошторисів бюджетних установ) включає фінансову та бюджетну звітність.

Фінансова звітність складається згідно з національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку в державному секторі та іншими нормативно-правовими актами Міністерства фінансів України.

Бюджетна звітність відображає стан виконання бюджету, містить інформацію в розрізі бюджетної класифікації.

Форми фінансової і бюджетної звітності та порядок їх заповнення встановлюються Міністерством фінансів України.

Зведення, складання та подання звітності про виконання Державного бюджету України здійснюються Казначейством України. Казначейство України забезпечує достовірність інформації про виконання Державного бюджету України. Головний бухгалтер бюджетної установи забезпечує складання та подання фінансової і бюджетної звітності відповідно до встановлених вимог.

Звітність про виконання Державного бюджету України є оперативною, місячною, квартальною та річною.

Місячний звіт про виконання Державного бюджету України подається Казначейством України Верховній Раді України, Президенту України, Кабінету Міністрів України, Рахунковій палаті та Міністерству фінансів України не пізніше 15 числа місяця, наступного за звітним.

Зведені показники звітів про виконання бюджетів, інформація про виконання захищених видатків Державного бюджету

України, інформація про використання коштів з резервного фонду державного бюджету, інформація про використання коштів державного фонду регіонального розвитку, звіти про надходження і використання коштів державного дорожнього фонду, Державного фонду поводження з радіоактивними відходами, державного фонду розвитку водного господарства (такі звіти мають включати планові та фактичні показники відповідних надходжень і витрат державного бюджету в розрізі бюджетної класифікації та залишки коштів на початок і кінець звітного періоду), інформація про здійснені операції з управління державним боргом, інформація про надані державні гарантії та звіт про бюджетну заборгованість подаються Казначейством України Верховній Раді України, Президенту України, Кабінету Міністрів України, Рахунковій палаті та Міністерству фінансів України не пізніше 25 числа місяця, наступного за звітним.

Органи, що контролюють справляння надходжень бюджету, подають Верховній Раді України, Президенту України, Кабінету Міністрів України, Рахунковій палаті та Міністерству фінансів України не пізніше 15 числа місяця, наступного за звітним, такі місячні звіти (у галузевому і територіальному розрізі та у розрізі джерел доходів і форм власності) окремо щодо зведеного бюджету України, державного бюджету та місцевих бюджетів:

1) про фактичні надходження податків і зборів та інших доходів бюджету;

2) про податковий борг;

3) про суми надміру сплачених грошових зобов'язань платників податків та суми платежів, які сплачені та будуть нараховані в наступних звітних періодах;

4) про бюджетне відшкодування податку на додану вартість, включаючи інформацію про заборгованість бюджету з відшкодування податку на додану вартість.

Квартальний звіт про виконання Державного бюджету України подається Казначейством України Верховній Раді України, Президенту України, Кабінету Міністрів України, Рахунковій палаті та Міністерству фінансів України не пізніше 35 днів після закінчення звітного кварталу.

Квартальний звіт про виконання Державного бюджету України включає:

1) баланс;

2) звіт про фінансові результати;

4) звіт про виконання Державного бюджету України (включаючи звіти про виконання показників за формою додатків до закону про Державний бюджет України);

5) звіт про стан державного боргу і гарантованого державою боргу;

6) зведені показники звітів про виконання бюджетів;

7) звіт про прострочену заборгованість суб'єктів господарювання перед державою за кредитами (позиками), залученими під державні гарантії;

7^{-1}) звіт про платежі з виконання державою гарантійних зобов'язань;

8) інформацію про здійснені операції з управління державним боргом;

9) інформацію про надані державні гарантії;

9^{-1}) інформацію про стан місцевих боргів та гарантованих відповідно Автономною Республікою Крим, обласними радами та територіальними громадами боргів і про надані місцеві гарантії;

10) пояснення щодо стану виконання показників Державного бюджету України та місцевих бюджетів за звітний період.

Органи, що контролюють справляння надходжень бюджету, подають Верховній Раді України, Президенту України, Кабінету Міністрів України, Рахунковій палаті та Міністерству фінансів України такі квартальні звіти (у галузевому і територіальному розрізі та у розрізі джерел доходів і форм власності) окремо щодо зведеного бюджету України, державного бюджету та місцевих бюджетів:

1) про суми списаного податкового боргу - не пізніше 35 днів після закінчення кварталу;

2) про розстрочені і відстрочені суми податкового боргу і грошових зобов'язань платників податків - не пізніше 35 днів після закінчення кварталу;

3) про суми наданих податкових пільг, включаючи втрати доходів бюджету від їх надання, - не пізніше 50 днів після закінчення кварталу і не пізніше 70 днів після закінчення року.

4. Міністерство фінансів України у двотижневий строк після отримання квартального звіту про виконання Державного бюджету України у поточному бюджетному періоді подає Комітету Верховної Ради України з питань бюджету інформацію про виконання текстових статей закону про Державний бюджет України.

Річний звіт про виконання закону про Державний бюджет України подається Кабінетом Міністрів України Верховній Раді України, Президенту України та Рахунковій палаті не пізніше 1 квітня року, наступного за звітним. Річний звіт про виконання закону про Державний бюджет України, відповідно до статті 61 Бюджетного кодексу України, включає:

1) баланс;

2) звіт про виконання Державного бюджету України (включаючи звіти про виконання показників за формою додатків до закону про Державний бюджет України);

3) звіт про фінансові результати;

4) звіт про рух грошових коштів;

5) звіт про власний капітал;

6) інформацію про виконання захищених видатків Державного бюджету України;

7) звіт про бюджетну заборгованість;

8) звіт про використання коштів з резервного фонду державного бюджету;

8^{-1}) звіт про надходження і використання коштів державного фонду регіонального розвитку;

8^{-2}) звіт про надходження і використання коштів державного дорожнього фонду;

8^{-3}) звіт про надходження і використання коштів Державного фонду поводження з радіоактивними відходами;

8^{-4}) звіт про надходження і використання коштів державного фонду розвитку водного господарства;

9) звіт про стан державного боргу і гарантованого державою боргу;

10) звіт про прострочену заборгованість суб'єктів господарювання перед державою за кредитами (позиками), залученими під державні гарантії;

10^{-1}) звіт про платежі з виконання державою гарантійних зобов'язань;

11) зведені показники звітів про виконання бюджетів;

12) інформацію про виконання місцевих бюджетів, включаючи інформацію про стан місцевих боргів та гарантованих відповідно Автономною Республікою Крим, обласними радами та територіальними громадами боргів і про надані місцеві гарантії;

13) інформацію про здійснені операції з управління державним боргом;

14) інформацію про надані державні гарантії;

15) інформацію про досягнення головними розпорядниками коштів державного бюджету запланованої мети, завдань та результативних показників бюджетних програм, а також цілей державної політики у відповідній сфері діяльності, формування та/або реалізацію якої забезпечує головний розпорядник коштів державного бюджету, з показниками їх досягнення за результатами звітного бюджетного періоду;

15^{-1}) інформацію про виконання державних інвестиційних проектів із зазначенням загальної вартості кожного проекту, включаючи інформацію про стан реалізації проекту із зазначенням ступеня його готовності та обсягу витрат державного бюджету, необхідних для завершення проекту, за бюджетними програмами, а також обсяги таких витрат за звітний бюджетний період за бюджетними програмами. Підготовка таких матеріалів здійснюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері економічного і соціального розвитку;

15^{-2}) інформацію про виконання інвестиційних проектів, що реалізуються із залученням державою кредитів (позик) від іноземних держав, іноземних фінансових установ і міжнародних фінансових організацій, із зазначенням загальної вартості кожного проекту, включаючи інформацію про стан реалізації проекту із зазначенням ступеня його готовності, обсягів відповідних кредитів (позик) і витрат державного бюджету, необхідних для завершення проекту, за бюджетними програмами, а також обсяги таких кредитів (позик) і витрат за звітний бюджетний період за бюджетними програмами;

16) інформацію про виконання текстових статей закону про Державний бюджет України;

16^{-1}) пояснювальну записку до звіту про виконання закону про Державний бюджет України, що включає пояснення відхилень звітних показників від планових показників за основними видами доходів, фінансування, видатків та кредитування державного бюджету, інформацію щодо стану державного боргу і гарантованого державою боргу;

17) іншу інформацію, визнану Кабінетом Міністрів України необхідною для пояснення звіту.

Розгляд річного звіту про виконання закону про Державний бюджет України. Рахункова палата протягом двох тижнів з дня офіційного подання Кабінетом Міністрів України річного звіту про виконання закону про Державний бюджет України готує та подає до Верховної Ради України висновки про виконання закону про Державний бюджет України з оцінкою ефективності управління коштами державного бюджету, а також пропозиції щодо усунення порушень, виявлених у звітному бюджетному періоді, та вдосконалення бюджетного процесу загалом. Розгляд у Верховній Раді України річного звіту про виконання закону про Державний бюджет України здійснюється за спеціальною процедурою, визначеною Регламентом Верховної Ради України.

Формування та подання звітів про виконання місцевих бюджетів. Органи Державного казначейства України складають звітність про виконання місцевих бюджетів. Метою складання звітності про виконання місцевих бюджетів є надання повної, правдивої та неупередженої інформації про стан виконання місцевих бюджетів користувачам для прийняття рішень.

Звітність про виконання місцевих бюджетів визначається відповідно до вимог, встановлених щодо звітності про виконання Державного бюджету України у Бюджетному кодексі України (стаття 80).

Казначейство України складає та подає відповідним місцевим фінансовим органам звітність про виконання місцевих бюджетів за встановленими формами. Зведені показники звітності про виконання бюджетів одночасно подаються органами Казначейства України відповідно органу виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань фінансів,

фінансовим органам місцевих державних адміністрацій та виконавчих органів відповідних місцевих рад на умовах.

Органи, що контролюють справляння надходжень бюджету, подають місцевим фінансовим органам відповідні звіти, а саме:

1) про фактичні надходження податків і зборів та інших доходів бюджету;

2) про податковий борг;

3) про суми надміру сплачених грошових зобов'язань платників податків та суми платежів, які сплачені та будуть нараховані в наступних звітних періодах;

4) про бюджетне відшкодування податку на додану вартість, включаючи інформацію про заборгованість бюджету з відшкодування податку на додану вартість;

5) про суми списаного податкового боргу - не пізніше 35 днів після закінчення кварталу;

6) про розстрочені і відстрочені суми податкового боргу і грошових зобов'язань платників податків - не пізніше 35 днів після закінчення кварталу;

7) про суми наданих податкових пільг, включаючи втрати доходів бюджету від їх надання, - не пізніше 50 днів після закінчення кварталу і не пізніше 70 днів після закінчення року.

Квартальний та річний звіти про виконання місцевого бюджету подаються до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевою державною адміністрацією, виконавчим органом відповідної місцевої ради у двомісячний строк після завершення відповідного бюджетного періоду. Перевірка річного звіту здійснюється Рахунковою палатою Верховної Ради Автономної Республіки Крим (щодо використання органами виконавчої влади коштів бюджету Автономної Республіки Крим), комісією з питань бюджету Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради, після чого Верховна Рада Автономної Республіки Крим, відповідні місцеві ради затверджують річний звіт про виконання бюджету або приймають інше рішення з цього приводу.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Назвіть суб'єктів обліку виконання Державного бюджету та місцевих бюджетів.
2. Дайте визначення бухгалтерського та управлінського обліку, чим вони відрізняються?
3. Для чого призначений єдиний казначейський рахунок? Як він функціонує?
4. Що є метою та які основні завдання системи бухгалтерського обліку щодо виконання бюджетів?
5. Яким чином і з якою метою здійснюється вилучення оригіналів первинних документів, регістрів бухгалтерського обліку та звітів?
6. З якою метою використовується план рахунків бухгалтерського обліку з виконання державного та місцевих бюджетів?
7. Які операції по виконанню державного бюджету передбачені для відображення у бухгалтерському обліку ДКСУ?
8. Які операції по виконанню місцевих бюджетів передбачені для відображення у бухгалтерському обліку ДКСУ?
9. Для чого призначена фінансова та бюджетна звітність про виконання бюджетів, які нормативно-законодавчі акти це регламентують?
10. Який звітний період буде у бюджетних установ, що припиняють свою діяльність у зв'язку із закінченням строку, на який вони створювались?
11. Яка система використовується у ДКСУ для складання та подання звітності в автоматизованому режимі? Охарактеризуйте її.
12. Які форми входять до складу бюджетної звітності розпорядників бюджетних коштів?
13. Які форми входять до складу бюджетної звітності одержувачів бюджетних коштів?
14. Які звіти виконуються та подаються Фондами загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування?

ТЕМА 8. КОНТРОЛЬ ТА АУДИТ У БЮДЖЕТНОМУ ПРОЦЕСІ

8.1. Державний фінансовий контроль в україні. Види бюджетного контролю, його форми і методи.

8.2. Органи бюджетного контролю

8.3. Рахункова палата України: принципи діяльності та повноваження

8.4. Державна аудиторська служба України, її завдання, повноваження та права

8.5. Бюджетний аудит. Порядок державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм.

Питання для самоконтролю

8.1. ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ В УКРАЇНІ. ВИДИ БЮДЖЕТНОГО КОНТРОЛЮ, ЙОГО ФОРМИ І МЕТОДИ.

Державний фінансовий контроль – одна з найважливіших функцій державного управління. У широкому розумінні ***державний фінансовий контроль*** *– це встановлена законодавством діяльність органів державної влади і управління всіх рівнів з виявлення та попередження:*

– помилок і зловживань в управлінні державними грошовими та іншими матеріальними ресурсами, а також контроль за використанням у господарській діяльності об'єктів державної власності;

– порушення фінансово-господарського, зокрема, бюджетного, законодавства;

– недоліків організації системи управління фінансово-господарською діяльністю державних органів, підприємств та організацій.

Державний фінансовий контроль призначений для реалізації фінансової політики держави, створення умов для фінансової стабілізації. Це передусім розробка, розгляд, затвердження та виконання бюджетів усіх рівнів і позабюджетних фондів, а також контроль за фінансовою діяльністю підприємств та організацій, банків і фінансових корпорацій. Фінансовий контроль держави за недержавною сферою економіки охоплює лише сферу виконання грошових зобов'язань перед бюджетом, включно з податками та іншими обов'язковими платежами, дотримання законності та доцільності у витрачанні виділених їм бюджетних субсидій і кредитів, а також встановлених правил організації грошових розрахунків, ведення бухгалтерського обліку та звітності.

Мета державного фінансового контролю – забезпечення дотримання принципів законності, доцільності та ефективності розпорядчих і виконавчих дій з управління державними фінансовими ресурсами, матеріальними цінностями і нематеріальними об'єктами, їх збереження та збільшення для виконання функцій держави.

Необхідною умовою ефективного управління фінансовими ресурсами держави є бюджетний контроль, основне

призначення якого – зміцнення фінансово-бюджетної дисципліни та запобігання вчиненню зловживань на всіх стадіях бюджетного процесу. Бюджетний контроль є матеріальним вираженням контрольної функції бюджету, об'єктивно зумовленою складовою процесу економічної діяльності та однією з функцій управління бюджетною системою. Він охоплює тільки ті розподільні процеси, які стосуються формування і використання централізованого фонду грошових ресурсів держави.

Бюджетний контроль *– це різновид державного фінансового контролю, спрямований на забезпечення доцільності, законності, достовірності та раціональності дій учасників бюджетного процесу під час складання, розгляду, затвердження, виконання, внесення змін та звітування про виконання бюджетів усіх рівнів.*

Такий контроль є особливим видом управлінської діяльності, спрямованим на виявлення відхилень у формуванні та використанні централізованого фонду грошових коштів, а також своєчасне прийняття коригувальних та превентивних заходів.

Основною метою бюджетного контролю є перевірка своєчасності та повноти надходження коштів до бюджету, а також їхнього цільового та ефективного використання. Відповідно його завданнями є:

– дотримання процедури складання, розгляду і затвердження бюджету, а також його виконання;

– дотримання бюджетного законодавства;

– контроль за правильністю формування дохідної частини бюджету;

– перевірка ефективності й цільового використання бюджетних коштів і коштів позабюджетних фондів;

– контроль за правильністю ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності;

– контроль за реалізацією механізму міжбюджетних відносин.

Відповідно до Бюджетного кодексу України контроль за дотриманням бюджетного законодавства спрямований на забезпечення ефективного і результативного управління бюджетними коштами та здійснюється на всіх стадіях бюджетного процесу його учасниками відповідно Бюджетного кодексу та іншого законодавства, а також забезпечує:

1) оцінку управління бюджетними коштами (включаючи проведення державного фінансового аудиту);

2) правильність ведення бухгалтерського обліку та достовірність фінансової і бюджетної звітності;

3) досягнення економії бюджетних коштів, їх цільового використання, ефективності і результативності в діяльності розпорядників бюджетних коштів шляхом прийняття обґрунтованих управлінських рішень;

4) проведення аналізу та оцінки стану фінансової і господарської діяльності розпорядників бюджетних коштів;

5) запобігання порушенням бюджетного законодавства та забезпечення інтересів держави у процесі управління об'єктами державної власності;

6) обґрунтованість планування надходжень і витрат бюджету.

Сучасний стан державних фінансів потребує посилення контролю за витрачанням бюджетних коштів органами центральної виконавчої влади та місцевого самоврядування, боротьби з порушеннями бюджетного законодавства. Удосконалення організації системи державного фінансового контролю має бути забезпечене діяльністю всіх організацій, які входять у структуру державного контролю на рівні різних гілок державної влади.

В Україні державний фінансовий контроль здійснюється уповноваженими центральними органами законодавчої й виконавчої влади та підрозділами внутрішнього аудиту та контролю, що функціонують у структурі міністерств, інших центральних органів виконавчої влади.

Контроль від імені Верховної Ради України за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням здійснює Рахункова палата. Діяльність центральних органів виконавчої влади, які забезпечують проведення державної політики у сфері контролю за дотриманням бюджетного законодавства (у межах їх повноважень, встановлених Бюджетним кодексом та іншими нормативно-правовими актами), спрямовується, координується та контролюється Кабінетом Міністрів України.

Крім того, до контролюючих органів належать Міністерство фінансів України, Державна аудиторська служба України,

Державна казначейська служба України, Державна податкова служба України, Державна митна служба України, Національний банк України тощо, а також розпорядники бюджетних коштів в особі їх керівників, які організовують внутрішній контроль і внутрішній аудит та забезпечують їх здійснення у своїх установах і на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери управління таких розпорядників бюджетних коштів.

Внутрішнім контролем *є комплекс заходів, що застосовуються керівником для забезпечення дотримання законності та ефективності використання бюджетних коштів, досягнення результатів відповідно до встановленої мети, завдань, планів і вимог щодо діяльності розпорядника бюджетних коштів і підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління.*

Внутрішнім аудитом *є діяльність, спрямована на удосконалення системи управління, внутрішнього контролю, запобігання фактам незаконного, неефективного та нерезультативного використання бюджетних коштів, виникненню помилок чи інших недоліків у діяльності розпорядника бюджетних коштів і підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління, та яка передбачає надання незалежних висновків і рекомендацій.*

Таким чином, бюджетний контроль є важливою складовою бюджетного менеджменту, одним із найнеобхідніших атрибутів держави, найважливішою умовою належного функціонування громадянського суспільства.

Для раціональної організації бюджетного контролю його класифікують за видами, формами та методами.

Видом бюджетного контролю *називають таку його складову частину, яка, з одного боку, відображає зміст контролю загалом, а з іншого – відрізняється від окремих його складових конкретними носіями контрольних функцій, об'єктами контролю та методами здійснення контрольних дій.* Види бюджетного контролю класифікують за специфічними ознаками (рис. 8.1).

Залежно від суб'єктів, які ініціюють і здійснюють контроль, виокремлюють державний (загальнодержавний,

муніципальний), відомчий (внутрішньогалузевий, внутрішньогосподарський) і громадський бюджетний контроль.

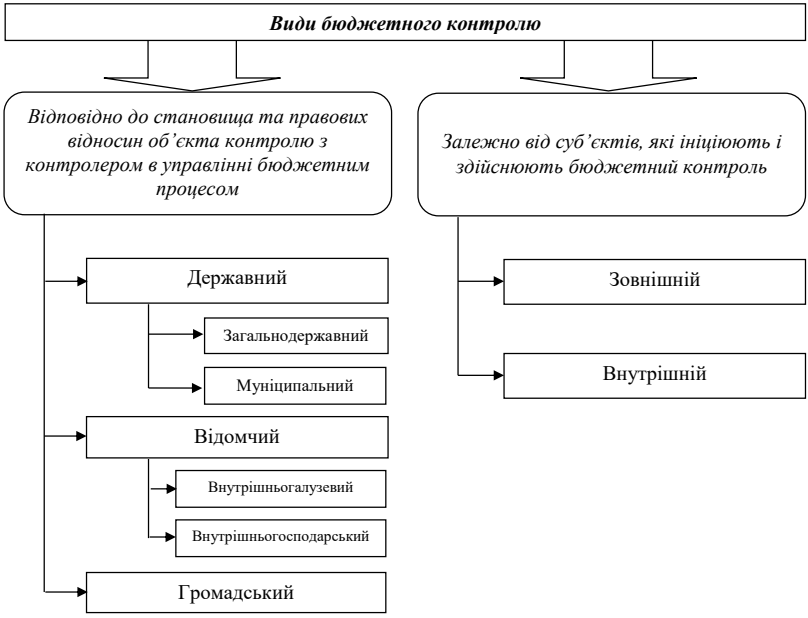

Рис. 8.1. Класифікація видів бюджетного контролю

Загальнодержавний бюджетний контроль здійснюють органи державної влади й управління. Основна особливість загальнодержавного бюджетного контролю полягає в його позавідомчому характері (проводиться щодо будь-якого суб'єкта незалежно від його відомчої належності й підпорядкування).

Суб'єктами *муніципального бюджетного контролю* є Верховна Рада Автономної Республіки Крим і відповідні місцеві ради, а також тимчасові контрольні комісії, рішення про створення та порядок роботи яких приймають органи місцевого самоврядування відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Об'єктом муніципального бюджетного контролю є місцеві бюджети, фінансова діяльність бюджетних установ, підприємств і організацій комунальної форми власності, які використовують бюджетні кошти.

Суб'єктами відомчого (внутрішньогалузевого) бюджетного контролю є контрольно-ревізійні підрозділи галузевих міністерств та інших центральних і місцевих органів виконавчої влади. Відомчий контроль охоплює підпорядковані підприємства, організації та установи.

Функціями відомчого контролю є: перевірка законності господарських і фінансових операцій, контроль за ефективністю використання матеріальних ресурсів, придбаних за бюджетні кошти; перевірка збереження й цільового використання бюджетних коштів; правильність ведення бухгалтерського обліку, а також достовірність фінансової звітності; контроль за обґрунтованістю бюджетних запитів бюджетних установ, дотриманням бюджетної, кошторисної дисципліни, своєчасністю і повнотою виконання зобов'язань перед бюджетом.

Внутрішньогосподарський бюджетний контроль проводиться керівниками підприємств (установ, організацій), їхніми головними бухгалтерами і фахівцями в момент вчинення й оформлення господарських операцій, що надає можливість вчасно виявити недоліки в роботі й ужити заходів щодо їхнього усунення.

Громадський бюджетний контроль здійснюється громадянами країни та об'єднаннями громадян. Громадський бюджетний контроль може здійснюватись групами спеціалістів, які створюються при парламентських комітетах і комісіях рад народних депутатів, а також безпосередньо на підприємствах, в установах та організаціях на основі добровільності й безоплатності.

Відповідно до становища та правових відносин об'єкта контролю з контролером в управлінні бюджетним процесом, бюджетний контроль поділяється на:

– *зовнішній бюджетний контроль*, який здійснюється на всіх стадіях бюджетного процесу, коли об'єкт та предмет контролю не належать до сфери управління контролюючого органу;

– *внутрішній бюджетний контроль*, який здійснюється на всіх стадіях бюджетного процесу, коли об'єкт та предмет контролю належать до сфери управління контролюючого органу.

Форми бюджетного контролю *– це способи конкретного вираження та організації контрольних дій на кожному етапі бюджетного процесу, спрямовані на виконання функцій контролю в процесі формування, розподілу та використання бюджетних коштів.* Класифікація форм бюджетного контролю зображена на рис. 8.2.

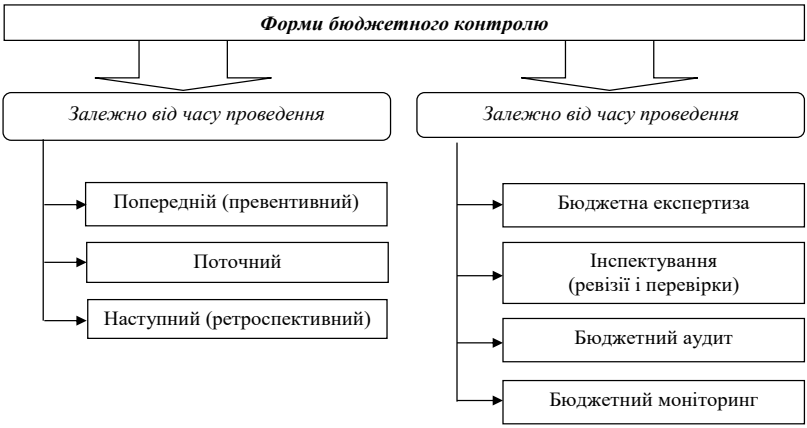

Рис. 8.2. Класифікація форм бюджетного контролю

Так, *залежно від часу проведення форми бюджетного контролю* доцільно поділяти таким чином:

– *попередній (превентивний) контроль* – проводиться на етапі складання і розгляду проектів бюджетів відповідного рівня, сприяє недопущенню неправильного, нераціонального використання бюджетних ресурсів, а також пошуку додаткових резервів наповнення бюджету;

– *поточний (оперативний) контроль* – здійснюється в процесі виконання бюджету і передбачає: контроль за своєчасністю надходжень коштів до бюджету та здійсненням платежів з бюджетних рахунків; операційний контроль ефективності та цілеспрямованості використання бюджетних ресурсів; контроль забезпечення достовірності складання фінансової звітності; запобігання зловживанням під час використання бюджетних коштів;

– *наступний (ретроспективний) контроль* – здійснюється після завершення звітного періоду; перевіряється доцільність

та ефективність витрачання бюджетних коштів, оцінюються досягнуті фінансові результати в процесі виконання бюджету.

До форм бюджетного контролю належать: бюджетна експертиза, інспектування (ревізії й перевірки), бюджетний аудит та бюджетний моніторинг.

Бюджетна експертиза *– це комплекс заходів, які проводяться Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету щодо аналізу кожного законопроекту, внесеного на розгляд до Верховної Ради України, з метою оцінки його впливу на дохідну і видаткову частини бюджетів та виконання закону про Державний бюджет України на поточний рік.* За результатами експертизи готують експертний висновок

Інспектування *– це ретроспективний контроль за використанням і збереженням фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, правильністю визначення потреби в бюджетних коштах та взяття зобов'язань, станом та достовірністю обліку та фінансової звітності органів державного і комунального сектору з метою виявлення недоліків і порушень.* Інспектування здійснюється у формі ревізій і перевірок та має забезпечувати виявлення фактів порушення законодавства, встановлення винних в їхньому допущенні посадових та матеріально відповідальних осіб.

Ревізія як форма бюджетного контролю – це система контрольних дій, спрямованих на всебічну перевірку діяльності учасників бюджетного процесу з метою встановлення законності операцій з мобілізації, розподілу або використання бюджетних коштів, виявлення винних у бюджетних правопорушеннях посадових і матеріально відповідальних осіб і спричинених порушеннями фінансових втрат.

Перевірки здійснюються з метою докладного вивчення окремих питань складання і виконання бюджету, реалізації бюджетних програм, ефективності управління коштами бюджету. Наслідки перевірки оформляються довідкою або доповідною запискою.

Бюджетний аудит *– це форма бюджетного контролю, за допомогою якої вивчаються процедури прийняття і виконання управлінських рішень суб'єктами бюджетного процесу з метою досягнення певних цілей.* Невід'ємною

складовою бюджетного аудиту є аудит ефективності використання бюджетних ресурсів, який здійснюється з метою розроблення обґрунтованих пропозицій щодо підвищення ефективності використання коштів державного та місцевих бюджетів у процесі виконання бюджетних програм. Результатом дослідження є аудиторський висновок.

Бюджетний моніторинг *– це систематичне спостереження та аналіз бюджетної політики з метою вивчення реального стану відповідного бюджету на основі даних обліку та звітності для виявлення резервів його поповнення й недопущення неефективного використання бюджетних ресурсів.* На відміну від ревізії, перевірки чи аудиту, моніторинг не є разовим контрольним заходом, який здійснюється у певний проміжок часу. Про проведення моніторингу підконтрольний об'єкт не повідомляється, за його результатами не складається акт, довідка чи будь-який інший документ.

Питання ефективності бюджетного контролю пов'язане з визначенням методів бюджетного контролю. ***Методами бюджетного контролю*** *називають сукупність методичних прийомів контролю бюджетного процесу і дотримання його законодавчого та нормативно-правового регулювання.* У процесі визначення методу бюджетного контролю виділяють дві групи методичних прийомів: загальнонаукові та власні.

Загальнонаукові методичні прийоми базуються на діалектичному методі філософії й охоплюють: аналіз і синтез, індукцію та дедукцію, аналогію й моделювання, абстрагування і конкретизацію, системний та функціонально-вартісний аналіз.

Власні методичні прийоми бюджетного контролю формуються залежно від цільової функції науки та її загальнонаукових прийомів, вони є специфічними і виробляються практикою на основі досягнення економічної науки. Ці прийоми об'єднують у такі групи: органолептичні, розрахунково-аналітичні, документальні, узагальнення і реалізації результатів контролю.

Завершальними методичними прийомами є сукупність прийомів синтезування результатів контролю і прийняття рішень щодо усунення виявлених недоліків та запобігання їм у майбутньому. До таких прийомів належать: групу-

вання недоліків, документування результатів проміжного контролю, аналітичне групування, слідчо-юридичне групування, систематизований виклад недоліків у акті комплексної ревізії, прийняття рішень за результатами ревізії, контроль за виконанням практичних рішень.

Практичне застосування сукупності видів, форм та методів бюджетного контролю має надзвичайне значення для забезпечення його ефективності, оскільки їхнє раціональне поєднання сприяє зміцненню дохідної частини бюджету, забезпеченню якісного виконання його видаткової частини, підвищенню ефективності бюджетного процесу та створенню необхідних умов для належного функціонування бюджетної системи загалом.

Сучасний стан державного фінансового контролю в Україні характеризується значними процесами реформування, які стосуються всіх сторін здійснення фінансового контролю. Однак наявна кількість бюджетних правопорушень, високий рівень корупції свідчать про необхідність реформування цієї системи.

У контексті євроінтеграційних процесів, які наразі відбуваються в Україні, доцільно розглянути принципи функціонування системи фінансового контролю безпосередньо Європейського Союзу.

У Європейському Союзі діє триступенева система бюджетного контролю:

1) *звільнення від відповідальності за виконання бюджету*, яке затверджується Парламентом – це політичний аспект зовнішнього контролю за виконанням бюджету. Політичний контроль у бюджетній сфері здійснюється Парламентом і Радою. Бюджетний контроль з боку Парламенту полягає, в першу чергу, в затвердженні звіту про виконання бюджету і звільнення Комісії від відповідних обов'язків. Цей акт Парламенту завершує бюджетний процес;

2) *зовнішній контроль* – призначенням якого є перевірка законності і безпомилковості проведення видаткових операцій, своєчасності надходження фінансових ресурсів у формуванні дохідної частини бюджету, а також ефективності застосування фінансового менеджменту у процесі виконання бюджету здійснює Ревізійна палата, а також Парламент і Рада. Обидві форми зовнішнього контролю взаємопов'язані і доповнюють

одна одну, оскільки щорічні і спеціальні звіти Ревізійної палати істотно впливають на рішення Парламенту в бюджетній сфері;

3) *внутрішній контроль* здійснюється кожним підприємством, заснованим співтовариством через призначених фінансових уповноважених.

Одна з головних ролей у здійсненні фінансового контролю та аудиту як протягом усього фінансового року, так і після його закінчення належить спеціально створеному органу бюджетного контролю – Ревізійній палаті.

Ревізійна палата є спеціалізованим інститутом (регулятором) фінансового контролю Європейського Союзу. Головне управління Ревізійної палати розташоване в Люксембурзі, окремі бюро є і в Брюсселі. Основна місія Ревізійної палати полягає у проведенні незалежних перевірок щодо справляння і витрачання фінансових ресурсів Європейського Союзу для оцінки ефективності фінансової та бюджетної політики, здійснюваної всіма органами та інститутами Європейського Союзу.

Досвід функціонування системи фінансового контролю Європейського Союзу може дати новий потужний поштовх у функціонуванні цієї системи в Україні, зокрема:

– формування концептуального системного функціонального підходу до здійснення державного фінансового контролю;

– законодавче закріплення галузевого державного фінансового контролю за відповідними суб'єктами;

– оптимізація структури державного фінансового контролю;

– удосконалення кадрового забезпечення діяльності державного фінансового контролю.

8.2. ОРГАНИ БЮДЖЕТНОГО КОНТРОЛЮ

Бюджетний контроль реалізується через систему органів бюджетного контролю, яка: по-перше, є елементом загальної структури контрольних органів держави; по-друге, важливою складовою бюджетного механізму, за допомогою якого держава реалізує свою бюджетну політику.

Систему органів бюджетного контролю відповідно до Конституції України розглядають у вигляді двох підсистем (рис. 8.3).

Рис. 8.3. Система органів бюджетного контролю України

До контролюючих суб'єктів загального бюджетного контролю належать:

– Верховна Рада України, її комітети та комісії, народні депутати, уповноважені чинним законодавством на здійснення парламентського бюджетного контролю (ст. 109 Бюджетного кодексу України);

– Президент України, який здійснює президентський бюджетний контроль;

– Кабінет Міністрів України, тобто на нього покладається урядовий бюджетний контроль;

– Верховна Рада Автономної Республіки Крим, відповідні місцеві ради, місцеві державні адміністрації і органи місцевого самоврядування (ст. 114-115 Бюджетного кодексу України).

До контролюючих суб'єктів спеціалізованого бюджетного контролю належать:

– Рахункова палата України, яка від імені Верховної Ради України здійснює контроль за надходженням коштів до Державного бюджету України та їхнім використанням (ст. 110 Бюджетного кодексу України);

– Міністерство фінансів України та місцеві фінансові органи (ст. 111 Бюджетного кодексу України);

– Державна казначейська служба України (ст. 112 Бюджетного кодексу України);

– Державна аудиторська служба України (ст. 113 Бюджетного кодексу України);

– розпорядники бюджетних коштів в особі їхніх керівників організовують внутрішній контроль і аудит і забезпечують їхнє здійснення у своїх закладах та в підвідомчих бюджетних установах відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 28 вересня 2011 року № 1001.

Повноваження органів державної влади й управління з контролю за дотриманням бюджетного законодавства визначено у главі 17 Бюджетного кодексу України.

Верховна Рада України здійснює контроль за дотриманням бюджетного законодавства у процесі:

1) розгляду Бюджетної декларації;

2) розгляду проекту та прийняття закону про Державний бюджет України;

3) внесення змін до закону про Державний бюджет України;

4) виконання закону про Державний бюджет України, у тому числі шляхом заслуховування звітів про виконання Державного бюджету України (включаючи звіти головних розпорядників коштів державного бюджету про використання ними бюджетних коштів та результати виконання відповідних бюджетних програм);

5) розгляду річного звіту про виконання закону про Державний бюджет України;

6) використання кредитів (позик), що залучаються державою від іноземних держав, іноземних фінансових установ і міжнародних фінансових організацій.

Верховна Рада України здійснює контроль за діяльністю Рахункової палати щодо виконання нею повноважень, визначених законом.

До повноважень ***Комітету Верховної Ради України*** з питань бюджету належать:

1) підготовка питання щодо Бюджетної декларації та попередній розгляд проекту закону про Державний бюджет України;

2) надання до поданих на розгляд Верховної Ради України законопроектів висновків щодо їх впливу на показники бюджету та відповідності законам, що регулюють бюджетні відносини;

3) попередній розгляд річного звіту про виконання закону про Державний бюджет України та підготовка проекту рішення щодо цього звіту для розгляду Верховною Радою України;

4) попередній розгляд інформації Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України, Казначейства України, інших центральних органів виконавчої влади про стан виконання закону про Державний бюджет України протягом відповідного бюджетного періоду;

5) взаємодія з Рахунковою палатою (включаючи попередній розгляд висновків і пропозицій Рахункової палати щодо результатів контролю за дотриманням бюджетного законодавства).

За зверненням Комітету Верховної Ради України з питань бюджету органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування надають інформацію про державний бюджет та місцеві бюджети, необхідну йому для підготовки та попереднього розгляду бюджетних питань.

Комітети Верховної Ради України беруть участь у попередньому розгляді питання щодо Бюджетної декларації та проекту закону про Державний бюджет України, а також попередньо розглядають питання про виконання Державного бюджету України (включаючи висновки і пропозиції Рахункової палати щодо результатів контролю за дотриманням бюджетного законодавства) в частині, що віднесена до компетенції комітетів.

До повноважень ***Рахункової палати*** належить здійснення контролю за надходженням та використанням коштів Державного бюджету України, у тому числі за утворенням, обслуговуванням і погашенням державного боргу, ефективністю управління коштами державного бюджету, використанням коштів місцевих

бюджетів у частині трансфертів, що надаються з державного бюджету, а також за надходженням закріплених за місцевими бюджетами загальнодержавних податків і зборів або їх частки та за використанням коштів місцевих бюджетів у частині видатків, передбачених Бюджетним кодексом, які визначаються функціями держави і передані на виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню.

Рахункова палата за підсумками кожного кварталу подає Верховній Раді України висновки про стан виконання закону про Державний бюджет України, а також пропозиції щодо усунення порушень, виявлених у звітному бюджетному періоді.

Міністерство фінансів України здійснює контроль за дотриманням бюджетного законодавства на кожній стадії бюджетного процесу як щодо державного бюджету, так і місцевих бюджетів, якщо інше не передбачено законодавством України.

Міністерство фінансів України в межах своїх повноважень забезпечує реалізацію єдиної державної політики у сфері контролю за дотриманням бюджетного законодавства, координує та спрямовує діяльність органів виконавчої влади, уповноважених на проведення контролю за дотриманням бюджетного законодавства, якщо інше не передбачено законодавством.

Місцеві фінансові органи здійснюють контроль за дотриманням бюджетного законодавства на кожній стадії бюджетного процесу щодо місцевих бюджетів.

Міністерство фінансів України та місцеві фінансові органи у встановленому законодавством порядку одержують від центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, банків та інших фінансових установ усіх форм власності пояснення, матеріали та інформацію з питань, що виникають під час складання, розгляду, затвердження і виконання бюджетів та звітування про їх виконання.

До повноважень ***Казначейства України*** з контролю за дотриманням бюджетного законодавства належить здійснення контролю за:

1) веденням бухгалтерського обліку всіх надходжень і витрат державного бюджету та місцевих бюджетів, крім випадку, передбаченого Бюджетним кодексом, складанням та поданням фінансової і бюджетної звітності;

2) бюджетними повноваженнями при зарахуванні надходжень бюджету;

3) відповідністю кошторисів розпорядників бюджетних коштів показникам розпису бюджету;

4) відповідністю взятих бюджетних зобов'язань розпорядниками бюджетних коштів відповідним бюджетним асигнуванням, паспорту бюджетної програми;

5) відповідністю платежів взятим бюджетним зобов'язанням та відповідним бюджетним асигнуванням.

Казначейство України в межах своїх повноважень забезпечує організацію та координацію діяльності головних бухгалтерів бюджетних установ та контроль за виконанням ними своїх повноважень шляхом оцінки їх діяльності.

До повноважень ***органів державного фінансового контролю з контролю за дотриманням бюджетного законодавства*** належить здійснення контролю за:

1) цільовим, ефективним та результативним використанням коштів державного бюджету та місцевих бюджетів (включаючи проведення державного фінансового аудита);

2) цільовим використанням і своєчасним поверненням кредитів (позик), одержаних під державні (місцеві) гарантії;

3) достовірністю визначення потреби в бюджетних коштах при складанні планових бюджетних показників;

4) відповідністю взятих бюджетних зобов'язань розпорядниками бюджетних коштів відповідним бюджетним асигнуванням, паспорту бюджетної програми;

4.1) відповідністю взятих розпорядниками бюджетних коштів довгострокових зобов'язань за енергосервісом затвердженим в установленому порядку умовам закупівлі енергосервісу;

5) веденням бухгалтерського обліку, а також складанням фінансової і бюджетної звітності, паспортів бюджетних програм та звітів про їх виконання, кошторисів та інших документів, що застосовуються в процесі виконання бюджету;

6) станом внутрішнього контролю та внутрішнього аудита у розпорядників бюджетних коштів.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю, щомісячно надає Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України та

Міністерству фінансів України звіти про узагальнені результати контролю за дотриманням бюджетного законодавства.

Верховна Рада Автономної Республіки Крим та відповідні місцеві ради з контролю за дотриманням бюджетного законодавства здійснюють:

1) контроль за виконанням рішення про місцевий бюджет;

2) інші повноваження, передбачені Бюджетним кодексом, законом про Державний бюджет України та рішенням про місцевий бюджет.

Контроль за відповідністю бюджетному законодавству показників затверджених бюджетів, розпису бюджету, кошторисів бюджетних установ та інших документів, які використовуються у бюджетному процесі, здійснюється:

1) Радою міністрів Автономної Республіки Крим – щодо бюджетів місцевого самоврядування та районних бюджетів Автономної Республіки Крим;

2) обласними державними адміністраціями – щодо бюджетів місцевого самоврядування та районних бюджетів;

3) міськими державними адміністраціями в містах Києві та Севастополі - щодо районних у цих містах бюджетів;

4) виконавчими органами міських рад – щодо бюджетів районів у містах.

У Європейському союзі спеціалізованим інститутом (регулятором) фінансового контролю є ***Ревізійна палата***.

Основна місія Ревізійної палати полягає у проведенні незалежних перевірок щодо справляння і витрачання фінансових ресурсів Європейського Союзу для оцінки ефективності фінансової та бюджетної політики, здійснюваної всіма органами та інститутами Європейського Союзу.

Основні завдання Ревізійної палати:

1) надання Європейському Парламенту та Європейській Раді щорічної доповіді після завершення фінансового року (процедура підтвердження виконання бюджету);

2) надання сприяння Парламенту та Раді в реалізації ними функцій контролю за виконанням бюджету;

3) здійснення контрольно-ревізійної діяльності у фінансовій сфері;

4) ревізійна перевірка всіх рахунків і аудит звітності;

5) перевірка звітів про доходи та витрати ЄС і всіх його інститутів і органів, які мають доступ до єврофондів.

Ревізійна палата є повністю автономним інститутом і не є політично відповідальною перед іншими інституціями ЄС. Ревізійна палата приймає незалежні рішення в рамках своєї організації, а також визначає терміни публікацій своїх доповідей. Аудитори Ревізійної палати можуть проводити контроль як знайомлячись з бухгалтерськими документами у процесі, так і проводячи контроль на місцях.

Функціональна організаційна структура Ревізійної палати ЄС дає свідчення того, що фінансовий контроль в Європейському Союзі чітко диференційований за напрямами та галузями, що надає можливість ефективно управляти фінансовими ресурсами та засобами. Діяльність 27 аудиторів Ревізійної палати забезпечується великою кількістю штатних і позаштатних співробітників цього інституту.

Отже, досвід Європейського Союзу у сфері державного фінансового контролю свідчить про незалежність, прозорість та системний підхід до управління та контролю фінансами макрорівня. Дотримання Україною такого підходу однозначно позитивно позначиться на загальному стані фінансового контролю в Україні і значно наблизить його до європейських стандартів.

8.3. РАХУНКОВА ПАЛАТА УКРАЇНИ: ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПОВНОВАЖЕННЯ

Особливе місце в системі органів бюджетного контролю належить Рахунковій палаті України. Рахункова палата функціонує з 1997 р. і є органом зовнішнього державного фінансового контролю, що будує діяльність на основі принципів законності, плановості, об'єктивності, незалежності та гласності.

Діяльність Рахункової палати України визначається Конституцією України, Законом України «Про Рахункову палату», регламентом Рахункової палати, а також наказами і розпорядженнями голови Рахункової палати.

Рахункова палата України є постійно діючим органом контролю за надходженням коштів до Державного бюджету України та їхнім використанням, який утворюється Верховною Радою України, підпорядкований і підзвітний їй. Вона здійснює свою діяльність самостійно, незалежно від будь-яких інших органів держави. Рахункова палата є юридичною особою, має печатку зі своїм найменуванням і зображенням Державного Герба України.

Діяльність Рахункової палати ґрунтується на принципах законності, незалежності, об'єктивності, безсторонності, гласності та неупередженості.

Рахункова палата є організаційно, функціонально та фінансово незалежною, самостійно планує свою діяльність.

Незалежність Рахункової палати забезпечується:

1) встановленим Конституцією України і цим Законом порядком призначення на посади та звільнення з посад членів Рахункової палати;

2) визначеними цим Законом та іншими законами України гарантіями діяльності Рахункової палати;

3) особливим порядком організаційного забезпечення діяльності Рахункової палати, встановленим законом.

Рахункова палата під час здійснення своїх повноважень є незалежною від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання. Незаконне втручання у здійснення Рахунковою палатою наданих законом повноважень забороняється і тягне за собою відповідальність, встановлену законом.

Втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, політичних партій та громадських об'єднань, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових і службових осіб у діяльність Рахункової палати забороняється.

Припинення повноважень Верховної Ради України не може бути підставою для припинення повноважень членів Рахункової палати.

Рахункова палата застосовує у своїй діяльності основні принципи діяльності Міжнародної організації вищих органів фінансового контролю (INTOSAI), Європейської організації вищих органів фінансового контролю (EUROSAI) та Міжнародні стандарти вищих органів фінансового контролю (ISSAI) в частині, що не суперечить Конституції та законам України.

АКТУАЛЬНО!

В міжнародній практиці інституційну основу для здійснення аудиторської діяльності органами зовнішнього аудиту, зокрема Вищими органами аудиту (ВОА), розробляє Міжнародна організація вищих органів аудиту (INTOSAI), а для реалізації аудиторської функції внутрішнім аудитом – Інститутом внутрішніх аудиторів (ІІА).

INTOSAI здійснює свою діяльність під гаслом: «Спільний досвід на користь всім». INTOSAI є автономною, незалежною, професійною та неполітичною організацією, створеною як постійне представництво. Цілі цієї організації: надавати взаємну підтримку ВОА; сприяти обміну ідеями, знаннями і досвідом; виступати як визнаний глобальний громадський голос ВОА в рамках міжнародного співтовариства; встановлювати стандарти для перевірки державного сектора; сприяти належному національному управлінню; підтримувати розвиток потенціалу ВОА, співпраці і безперервного вдосконалення. Сьогодні до складу INTOSAI входять 195 повних члена, п'ять асоційованих членів та один член Асоціації.

Рахункова палата України є повноправним членом INTOSAI з 1998 року.

Обмін досвідом між членами INTOSAI є основою та гарантією того, що аудиторська функція й методологія її організації та проведення постійно розвивається, забезпечується передача знань, вдосконалення аудиту у всьому світі, що відображається, зокрема, шляхом розроблення відповідних стандартів. Міжнародні стандарти аудиту (ISSAI) мають рамкову чотирьохрівневу ієрархічну структуру від фундаментальних (базових) положень до спеціальних вказівок.

ISSAI встановлюють основні попередні умови для забезпечення впорядкованої роботи і професійної етики ВОА та керівні принципи проведення аудиту. Стандарти містять методологію, зокрема методичні вказівки для проведення аудиту без обмеження права всіх ВОА самостійно визначати ступінь використання інструментів, що містяться в струк-

турі ISSAI. Стандарти та керівництво ґрунтуються на інформації, отриманої з різних джерел, включаючи документи INTOSAI та напрацювання стандартизуючих організацій – таких як Міжнародна федерація бухгалтерів (IFAC) і Комітет з міжнародних стандартів аудиту та підтвердження достовірності інформації (IAASB). Розробку стандартів координує Комітет INTOSAI з професійних стандартів.

Стандарти INTOSAI не мають юридичної сили та примусового характеру, про що підкреслюється в кожному стандарті, зокрема в ISSAI 100 зазначено: «ISSAI містять вимоги до аудиту державного сектора на організаційному рівні, в той час як на рівні проведення окремих аудиторських перевірок їхня мета: сприяти членам INTOSAI в розробці власного професійного підходу відповідно до їхніх повноважень і національних нормативно-правових актів. ISSAI встановлює основоположні принципи аудиту, незалежно від форм чи умов їхнього проведення. Принципи жодним чином не мають пріоритет перед національним законодавством, нормативними або іншими регламентуючими актами і не перешкоджають проведенню ВОА аудиторських досліджень, перевірок або інших завдань, які спеціально не регламентовані існуючими ISSAI». Тобто, ВОА зберігають повну незалежність у питаннях впровадження і ступеня застосування інструментів ISSAI.

Повноваження, покладені на Рахункову палату Конституцією України, здійснюються через провадження заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту).

Державний зовнішній фінансовий контроль (аудит) забезпечується Рахунковою палатою шляхом здійснення фінансового аудиту, аудиту ефективності, експертизи, аналізу та інших контрольних заходів.

Фінансовий аудит *полягає у перевірці, аналізі та оцінці правильності ведення, повноти обліку і достовірності звітності щодо надходжень і витрат бюджету, встановлення фактичного стану справ щодо цільового використання бюджетних коштів, дотримання законодавства при здійсненні операцій з бюджетними коштами.*

Аудит ефективності *передбачає встановлення фактичного стану справ та надання оцінки щодо своєчасності і повноти бюджетних надходжень, продуктивності, результативності, економності використання бюджетних коштів їх розпорядниками та одержувачами, законності, своєчасності і повноти прийняття управлінських рішень учасниками бюджетного процесу, стану внутрішнього контролю розпорядників бюджетних коштів.*

Оцінка продуктивності використання бюджетних коштів передбачає встановлення співвідношення між результатами діяльності розпорядника та одержувача бюджетних коштів і використаними для досягнення таких результатів коштами бюджету.

Оцінка результативності використання бюджетних коштів передбачає встановлення ступеня відповідності фактичних результатів діяльності розпорядника та одержувача бюджетних коштів запланованим результатам.

Оцінка економності використання бюджетних коштів передбачає встановлення стану досягнення розпорядником та одержувачем таких коштів запланованих результатів за рахунок використання мінімального обсягу бюджетних коштів або досягнення максимального результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів.

Рахункова палата у межах своїх повноважень:

1) здійснює фінансовий аудит та аудит ефективності щодо:

– надходжень до державного бюджету податків, зборів, обов'язкових платежів та інших доходів, включаючи адміністрування контролюючими органами таких надходжень;

– проведення витрат державного бюджету, включаючи використання бюджетних коштів на забезпечення діяльності Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Конституційного Суду України, Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Вищої ради правосуддя, Офісу Генерального прокурора та інших органів, безпосередньо визначених Конституцією України; використання коштів державного бюджету, наданих місцевим бюджетам та фондам загальнообов'язкового

державного соціального і пенсійного страхування; здійснення таємних видатків державного бюджету;

– управління об'єктами державної власності, що мають фінансові наслідки для державного бюджету, включаючи забезпечення відрахування (сплати) до державного бюджету коштів, отриманих державою як власником таких об'єктів, та використання коштів державного бюджету, спрямованих на відповідні об'єкти;

– надання кредитів з державного бюджету та повернення таких коштів до державного бюджету;

– операцій щодо державних внутрішніх та зовнішніх запозичень, державних гарантій, обслуговування і погашення державного та гарантованого державою боргу;

– використання кредитів (позик), залучених державою до спеціального фонду державного бюджету від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій, виконання міжнародних договорів України, що призводить до фінансових наслідків для державного бюджету, у межах, які стосуються таких наслідків;

– здійснення закупівель за рахунок коштів державного бюджету;

– виконання державних цільових програм, інвестиційних проектів, державного замовлення, надання державної допомоги суб'єктам господарювання за рахунок коштів державного бюджету;

– управління коштами державного бюджету центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів;

– стану внутрішнього контролю розпорядників коштів державного бюджету;

– інших операцій, пов'язаних із надходженням коштів до державного бюджету та їх використанням;

– виконання кошторису доходів та витрат Національного банку України;

– надходжень закріплених за місцевими бюджетами загальнодержавних податків і зборів або їх частки та використання коштів місцевих бюджетів у частині видатків, які визначаються функціями держави і передані на виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню;

2) проводить експертизу поданого до Верховної Ради України проекту закону про Державний бюджет України та готує відповідні висновки;

3) аналізує виконання Державного бюджету України та готує відповідні висновки, а також пропозиції щодо усунення виявлених відхилень і порушень;

4) аналізує річний звіт про виконання закону про Державний бюджет України, поданий Кабінетом Міністрів України, та готує відповідні висновки з оцінкою ефективності управління коштами державного бюджету, а також пропозиції щодо усунення виявлених порушень та вдосконалення бюджетного законодавства;

5) аналізує ефективність використання суб'єктами господарювання пільг із сплати до державного бюджету податків, зборів, обов'язкових платежів, доцільність функціонування пільгових режимів оподаткування та їх вплив на загальний стан надходжень державного бюджету;

6) здійснює попередній аналіз, до розгляду на засіданнях комітетів Верховної Ради України та на пленарних засіданнях Верховної Ради України, звіту Антимонопольного комітету України та звіту Фонду державного майна України в частині, що впливає на виконання державного бюджету;

6.1) здійснює попередній аналіз, до розгляду на засіданнях комітетів Верховної Ради України та на пленарних засіданнях Верховної Ради України, щорічного звіту, що містить аналіз функціонування системи публічних закупівель та узагальнену інформацію про результати здійснення контролю у сфері закупівель, протягом трьох місяців з дня його оприлюднення;

7) здійснює за зверненням органів місцевого самоврядування, фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування, державних підприємств та інших суб'єктів господарювання державного сектору економіки заходи державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) щодо відповідних місцевих бюджетів та діяльності суб'єктів звернення;

8) направляє за результатами заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) обов'язкові для розгляду рішення Рахункової палати;

9) аналізує реалізацію наданих Рахунковою палатою рекомендацій (пропозицій) з метою оцінки їх результативності;

10) звертається до суду у разі порушення об'єктами контролю повноважень членів Рахункової палати та посадових осіб апарату Рахункової палати, зокрема щодо усунення перешкод у реалізації таких повноважень;

11) у разі виявлення ознак кримінального або адміністративного правопорушення інформує про них відповідні правоохоронні органи;

12) здійснює співробітництво з вищими органами фінансового контролю інших держав, міжнародними організаціями, укладає з ними угоди про співробітництво, проводить з органами фінансового контролю інших держав спільні та паралельні аудити;

13) здійснює методичну та методологічну роботу з питань державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту);

14) забезпечує проведення для посадових осіб апарату Рахункової палати навчання та підвищення кваліфікації;

15) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Об'єктами контролю Рахункової палати при виконанні повноважень є державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, інші бюджетні установи, у тому числі закордонні дипломатичні установи України, суб'єкти господарювання, громадські чи інші організації, фонди загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування, Національний банк України та інші фінансові установи.

Рахункова палата за результатами здійснення заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту):

1) регулярно інформує Верховну Раду України, Президента України про результати здійснення заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту), включаючи факти порушень бюджетного законодавства;

2) подає Верховній Раді України висновки щодо проекту закону про Державний бюджет України;

3) щокварталу подає Верховній Раді України висновки про стан виконання закону про Державний бюджет України, а також пропозиції щодо усунення виявлених відхилень і порушень;

4) подає Верховній Раді України висновки і пропозиції щодо річного звіту про виконання закону про Державний бюджет України.

Рахункова палата може надавати в межах компетенції консультації Верховній Раді України, Президенту України, Кабінету Міністрів України, міністерствам, іншим державним органам та органам місцевого самоврядування.

При здійсненні державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) у сфері казначейського обслуговування коштів державного бюджету Рахункова палата досліджує:

1) дотримання встановленого законодавством порядку казначейського обслуговування бюджетних коштів;

2) дотримання вимог законодавства щодо повернення коштів, помилково або надміру зарахованих до державного бюджету, безспірного списання коштів державного бюджету, бюджетного відшкодування податку на додану вартість;

3) дотримання вимог законодавства щодо ведення обліку бюджетних асигнувань, реєстрації і обліку бюджетних зобов'язань розпорядників і одержувачів коштів державного бюджету, здійснення платежів за цими зобов'язаннями, а також випадки відмови у реєстрації або несвоєчасної реєстрації бюджетних зобов'язань, випадки відмови у проведенні або несвоєчасного проведення платежів;

4) дотримання вимог щодо розміщення на депозитах і повернення тимчасово вільних коштів єдиного казначейського рахунка та коштів валютних рахунків державного бюджету;

5) дотримання вимог щодо покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів і Пенсійного фонду України за рахунок коштів єдиного казначейського рахунка та повернення таких коштів;

6) правильність ведення бухгалтерського обліку операцій щодо виконання державного бюджету;

7) дотримання порядків і термінів зведення, складання і подання звітності про виконання Державного бюджету України;

8) достовірність фінансової і бюджетної звітності про виконання Державного бюджету України.

Рахункова палата здійснює аудит ефективності та фінансовий аудит щодо законності, повноти нарахування,

своєчасності сплати і зарахування на єдиний казначейський рахунок податків, зборів, обов'язкових платежів, інших доходів державного бюджету, щодо правомірності бюджетного відшкодування податку на додану вартість, надає оцінку ефективності адміністрування контролюючими органами надходжень до державного бюджету та заходів, що вживаються органами стягнення до боржників державного бюджету.

Зазначені заходи державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) здійснюються Рахунковою палатою щодо діяльності центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, інших органів, що контролюють справляння надходжень до державного бюджету.

Рахункова палата надає оцінку впливу наданих пільг із сплати податків, зборів, обов'язкових платежів, інших платежів до державного бюджету на ефективність виконання державного бюджету, у тому числі оцінює фінансові наслідки для державного бюджету.

Рахункова палата здійснює контроль за надходженням до державного бюджету коштів, отриманих державою як власником об'єктів державної власності, а також аудит ефективності використання і розпорядження об'єктами державної власності, належними державі матеріальними та іншими активами, що мають фінансові наслідки для державного бюджету.

Фонд державного майна України, інші державні органи, органи місцевого самоврядування та їх посадові особи надають Рахунковій палаті за її запитами необхідну інформацію щодо об'єктів державної власності, що перебувають у їх управлінні (включаючи об'єкти, що знаходяться у користуванні інших осіб).

Рахункова палата в межах повноважень здійснює контроль за:

1) станом державного боргу та гарантованого державою боргу, порядком утворення, обслуговування і погашення таких боргів;

2) дефіцитом (профіцитом) державного бюджету та джерелами фінансування державного бюджету;

3) цільовим і ефективним використанням та своєчасним поверненням кредитів (позик), залучених державою до спеціального фонду державного бюджету;

4) дотриманням граничного обсягу державного боргу та гарантованого державою боргу, а також виконанням плану заходів з приведення загального обсягу державного боргу та гарантованого державою боргу до встановлених вимог;

5) відшкодуванням суб'єктами господарювання, які отримали кредити (позики) під державні гарантії, витрат державного бюджету, що виникли внаслідок виконання державою гарантійних зобов'язань перед кредиторами.

При здійсненні контролю за державним боргом та гарантованим державою боргом Рахункова палата досліджує:

1) кредитні договори та нормативно-правові акти, за якими виникають державні боргові зобов'язання та гарантійні зобов'язання, здійснюються платежі з обслуговування і погашення державного боргу та гарантованого державою боргу;

2) ефективність управління державним боргом та гарантованим державою боргом;

3) ефективність розміщення тимчасово вільних коштів єдиного казначейського рахунка і коштів валютних рахунків державного бюджету на депозитах або шляхом придбання державних цінних паперів.

При здійсненні державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) щодо діяльності Національного банку України та інших фінансових установ Рахункова палата перевіряє та аналізує діяльність Національного банку України, інших фінансових установ у частині обслуговування ними коштів державного бюджету.

Рахункова палата в порядку здійснення контролю за надходженням коштів до державного бюджету та використанням коштів державного бюджету здійснює перевірку виконання кошторису доходів і витрат Національного банку України.

При здійсненні державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) за ефективністю використання коштів державного бюджету, передбачених на виконання державного замовлення, Рахункова палата досліджує та оцінює систему правових, організаційних і фінансових засад держав-

ного замовлення, ефективність формування та виконання державного замовлення.

Державний зовнішній фінансовий контроль (аудит) щодо здійснення закупівель за рахунок коштів державного бюджету проводиться Рахунковою палатою стосовно всіх стадій закупівель і включає перевірку та аналіз законності та ефективності здійснення закупівель, дотримання передбачених процедур, оцінку своєчасності отримання товарів, послуг та проведення робіт, а також аналіз стану прозорості та додержання встановлених принципів здійснення закупівель.

Рахункова палата здійснює стосовно суб'єктів господарювання, громадських чи інших організацій, які є одержувачами коштів державного бюджету, заходи державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) щодо:

– використання ними коштів державного бюджету (включаючи кошти, надані у вигляді трансфертів і кредитів з бюджету);

– достовірності здійснення ними розрахунків для отримання коштів державного бюджету.

Рахункова палата здійснює заходи державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) щодо:

1) законності, повноти нарахування, своєчасності сплати і зарахування до місцевих бюджетів закріплених за ними загальнодержавних податків і зборів або їх частки;

2) правильності визначення та розподілу, своєчасності і повноти перерахування трансфертів між державним бюджетом та місцевими бюджетами, законності та ефективності використання таких трансфертів розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів за видатками місцевих бюджетів;

3) законності та ефективності використання коштів місцевих бюджетів у частині видатків, які визначаються функціями держави і передані на виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню.

Рахункова палата має право запитувати та одержувати у державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування наявну в них інформацію і документацію про:

1) надходження закріплених за місцевими бюджетами загальнодержавних податків і зборів або їх частки;

2) визначення, розподіл, перерахування та використання трансфертів між державним бюджетом та місцевими бюджетами;

3) використання коштів місцевих бюджетів у частині видатків, які визначаються функціями держави і передані на виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню.

При здійсненні заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) щодо таємних видатків державного бюджету Рахункова палата обов'язково враховує специфічну мету цих видатків.

Розгляд Рахунковою палатою звітів за результатами заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) щодо таємних видатків державного бюджету проводиться з урахуванням вимог законодавства про державну таємницю.

8.4. ДЕРЖАВНА АУДИТОРСЬКА СЛУЖБА УКРАЇНИ, ЇЇ ЗАВДАННЯ, ПОВНОВАЖЕННЯ ТА ПРАВА

Державна аудиторська служба України (Держаудитслужба) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів та який реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю.

Держаудитслужба у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства.

Основними завданнями Держаудитслужби є:

1) реалізація державної політики у сфері державного фінансового контролю;

2) внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері державного фінансового контролю;

3) здійснення державного фінансового контролю, спрямованого на оцінку ефективного, законного, цільового, результативного використання та збереження державних

фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, досягнення економії бюджетних коштів;

4) надання у передбачених законом випадках адміністративних послуг.

Держаудитслужба відповідно до покладених на неї завдань:

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подає їх Міністру фінансів;

2) здійснює контроль у:

- міністерствах, інших органах виконавчої влади, державних фондах, фондах загальнообов'язкового державного соціального страхування, бюджетних установах, суб'єктах господарювання державного сектору економіки, а також на підприємствах, в установах та організаціях, які отримують (отримували у періоді, який перевіряється) кошти з бюджетів усіх рівнів, державних фондів та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування або використовують (використовували у періоді, який перевіряється) державне чи комунальне майно;
- суб'єктах господарської діяльності незалежно від форми власності, які не віднесені законодавством до підконтрольних установ, за судовим рішенням, ухваленим у кримінальному провадженні;

3) реалізує державний фінансовий контроль через здійснення:

- державного фінансового аудиту;
- перевірки закупівель;
- інспектування (ревізії);
- моніторингу закупівель;

АКТУАЛЬНО!

Нещодавно з'явилась можливість повідомляти про порушення безпосередньо в Держаудитслужбу через електронну систему публічних закупівель Prozorro.

Цей функціонал був розроблений на виконання Розпорядження КМУ від 18 грудня 2018 року № 1088-р «Про затвердження плану дій із впровадження Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» 2018-2020 роках». Одним з пунктів цього документу передбачено можливість подання інститутами громадянського суспільства електронних звернень щодо виявлених порушень в електронній системі публічних закупівель «Prozorro» до контролюючих та правоохоронних органів. Одним з перших органів влади, який отримав можливість отримувати такі повідомлення, стала Держаудитслужба Україна.

Державна аудиторська служба України є одним із основних контролюючих органів у сфері публічних закупівель, на який у тому числі покладено обов'язок здійснювати контроль за дотриманням законодавства про закупівлі.

Підставами для проведення моніторингу можуть бути:

- дані автоматичних індикаторів ризиків;

- інформація від органів державної влади, народних депутатів, органів місцевого самоврядування про порушення;

- повідомлення в ЗМІ;

- порушення, які виявили самі аудитори;

- інформація від громадських об'єднань.

До адміністративної відповідальності за порушення у сфері публічних закупівель можуть притягнути як посадових осіб, так і керівників замовників. Сума штрафу і відповідальні будуть залежати від типу порушення.

Існують порушення, розглядати які аудитори не мають повноважень. Наприклад, дискримінаційні вимоги у тендерній документації та антиконкурентні узгоджені дії. Такі порушення належать до компетенції Антимонопольного комітету України.

4) здійснює контроль за:

– цільовим, ефективним використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів;

– досягненням економії бюджетних коштів і результативності в діяльності розпорядників бюджетних коштів;

– цільовим використанням і своєчасним поверненням кредитів (позик), отриманих під державні (місцеві) гарантії;

– достовірністю визначення потреби в бюджетних коштах під час складання планових бюджетних показників та відповідністю взятих розпорядниками бюджетних коштів бюджетних зобов'язань відповідним бюджетним асигнуванням, паспорту бюджетної програми (у разі застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі);

– відповідністю взятих розпорядниками бюджетних коштів довгострокових зобов'язань за енергосервісом затвердженим в установленому порядку умовам закупівлі енергосервісу;

– дотриманням законодавства на всіх стадіях бюджетного процесу щодо державного і місцевих бюджетів;

– дотриманням законодавства про закупівлі;

– веденням бухгалтерського обліку, а також складенням фінансової і бюджетної звітності, паспортів бюджетних програм та звітів про їх виконання (у разі застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі), кошторисів та інших документів, що застосовуються в процесі виконання бюджету;

– станом і достовірністю бухгалтерського обліку і фінансової звітності;

– виконанням функцій з управління об'єктами державної власності;

– станом внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту у розпорядників бюджетних коштів, станом внутрішнього контролю в інших підконтрольних установах;

– усуненням виявлених недоліків і порушень;

– реалізацією інвестиційних проектів;

– законним та ефективним використанням публічних коштів та інших активів для використання (впровадження) інформаційних технологій (систем, процесів, ресурсів);

– законністю та правомірністю витрат бенефіціарів (партнерів) у межах виконання спільних операційних програм прикордонного та транскордонного співробітництва;

5) проводить оцінку управління бюджетними коштами, досягнення їх економії, стану фінансової і господарської діяльності, ефективності і результативності в діяльності підконтрольних установ;

6) проводить оцінку достовірності фінансової звітності підконтрольних установ;

7) сприяє забезпеченню законного та ефективного використання державних і комунальних коштів та/або майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку та складення фінансової звітності суб'єктами господарювання державного сектору економіки, визначеними в установленому порядку;

7.1) на підставі результатів аналізу інформації щодо використання державних ресурсів планує заходи державного фінансового контролю за високоризиковими операціями;

8) вживає в межах повноважень, передбачених законом, заходів до усунення виявлених недоліків та запобігання їм у подальшому, а саме:

– проводить аналіз стану дотримання фінансової та бюджетної дисципліни, виявляє причини та умови, що призвели до недоліків і порушень, готує рекомендації та пропозиції щодо їх усунення і запобігання їм у подальшому;

– подає зазначені рекомендації та пропозиції Кабінету Міністрів України, міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади, іншим державним органам, органам місцевого самоврядування та керівникам підконтрольних установ;

– здійснює контроль за станом врахування і впровадження поданих рекомендацій та пропозицій;

9) вживає в установленому порядку заходів до усунення виявлених під час здійснення державного фінансового контролю порушень законодавства та притягнення до відповідальності винних осіб, а саме:

– вимагає від керівників та інших осіб підприємств, установ та організацій, що контролюються, усунення виявлених порушень законодавства; здійснює контроль за виконанням таких вимог;

– звертається до суду в інтересах держави у разі незабезпечення виконання вимог щодо усунення виявлених під час здійснення державного фінансового контролю порушень законодавства з питань збереження і використання активів;

– застосовує заходи впливу за порушення бюджетного законодавства, накладає адміністративні стягнення на осіб, винних у порушенні законодавства;

– передає в установленому порядку правоохоронним органам матеріали за результатами державного фінансового контролю у разі встановлення порушень законодавства, за які передбачено кримінальну відповідальність або які містять ознаки корупційних діянь;

10) забезпечує участь представників Держаудитслужби в ревізійних комісіях господарських організацій, у яких корпоративні права держави перевищують 50 відсотків статутного капіталу;

11) здійснює розгляд листів, заяв і скарг про факти порушення законодавства з фінансових питань та бюджетного законодавства, вживає згідно із законодавством відповідних заходів для їх усунення;

12) подає щомісяця Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України і Мінфіну звіти про узагальнені результати контролю за дотриманням бюджетного законодавства;

14) здійснює управління об'єктами державної власності, що належать до сфери управління Держаудитслужби;

15) інформує громадськість про свою діяльність та стан реалізації державної політики у визначеній сфері;

16) здійснює розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю Держаудитслужби, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери її управління;

17) здійснює міжнародне співробітництво з питань, що належать до компетенції Держаудитслужби;

17.1) бере участь у проведенні перевірок на місцях (інспектувань) Європейським бюро з боротьби з шахрайством з метою захисту фінансових інтересів ЄС від шахрайства та інших порушень на території України відповідно до положень Регламенту Ради (Євратом, ЄС) № 2185/96 від 11 листопада 1996 р. та законодавства України;

17.2) забезпечує самопредставництво в судах України без окремого доручення через державних службовців юридичної служби та інших структурних підрозділів Держаудитслужби відповідно до положень про такі структурні підрозділи Держаудитслужби, через державних службовців структурних підрозділів міжрегіональних територіальних органів відповідно до положень про такі органи;

18) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Держаудитслужба для виконання покладених на неї завдань має право:

1) залучати в установленому порядку вчених і фахівців, працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади, державних фондів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій за погодженням з їх керівниками до виконання окремих робіт, а також для проведення контрольних обмірів будівельних, монтажних, ремонтних та інших робіт, контрольних запусків сировини і матеріалів у виробництво, контрольних аналізів сировини, матеріалів і готової продукції, інших перевірок;

2) отримувати безоплатно (зокрема шляхом тимчасового доступу до інформаційно-телекомунікаційних систем підконтрольних установ з урахуванням вимог до забезпечення захисту інформації, яка є власністю держави, або інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом) від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб, фізичних осіб-підприємців, а також громадян та їх об'єднань інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на неї завдань, у тому числі відомості, необхідні для проведення аналізу фінансово-господарської діяльності підконтрольних установ;

3) отримувати інформацію про стан та рух коштів державного бюджету від Казначейства;

4) скликати наради, утворювати комісії та робочі групи, проводити наукові конференції, семінари з питань, що належать до її компетенції;

5) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами;

6) перевіряти в ході державного фінансового контролю грошові та бухгалтерські документи, звіти, кошториси та інші документи, що підтверджують надходження і витрачання коштів та матеріальних цінностей, документи щодо проведення процедур закупівель, дані на електронних носіях, проводити перевірку фактичної наявності цінностей (коштів, цінних паперів, сировини, матеріалів, готової продукції, устаткування тощо);

7) безперешкодного доступу в ході державного фінансового контролю на склади, у сховища, виробничі та інші приміщення, що належать підприємствам, установам та організаціям, що контролюються;

8) вимагати від керівників підконтрольних установ проведення інвентаризації основних фондів, товарно-матеріальних цінностей, коштів і розрахунків;

9) отримувати від службових і матеріально відповідальних осіб об'єктів, що контролюються, письмові пояснення з питань, які виникають під час здійснення державного фінансового контролю;

10) отримувати від підприємств, установ та організацій, що контролюються, завірені копії, витяги з документів (у тому числі електронних), які свідчать про порушення законодавства;

11) вилучати під час проведення ревізій у підприємств, установ і організацій копії фінансово-господарських та бухгалтерських документів, які свідчать про порушення, а на підставі рішення суду - вилучати до закінчення ревізії оригінали первинних фінансово-господарських та бухгалтерських документів із складенням опису, який засвідчується підписами представника органу Держаудитслужби та керівника відповідного підприємства, відповідної установи, організації, та залишенням копій зазначених документів таким підприємствам, установам, організаціям;

12) отримувати від Національного банку і його установ, банків та інших кредитних установ необхідні відомості, копії документів, довідки про банківські операції та залишки коштів на рахунках об'єктів, що контролюються, а від інших підприємств і організацій, в тому числі недержавної форми власності, що мали правові відносини із зазначеними об'єктами, довідки і копії документів про операції та розрахунки з підприємствами, установами, організаціями. Отримання від банків інформації, що становить банківську таємницю, здійснюється у порядку та обсязі, встановлених законом;

13) звертатися в установленому порядку за наявності відповідних міжнародних договорів до контролюючих чи правоохоронних органів іноземних держав за додатковою інформацією про порушення фінансової дисципліни на підприємствах, в установах та організаціях;

14) проводити на підприємствах, в установах та організаціях зустрічні звірки з метою документального та фактичного

підтвердження виду, обсягу і якості операцій та розрахунків для з'ясування їх реальності та повноти відображення в обліку підприємства, установи та організації, що контролюється;

15) ініціювати проведення перевірок робочими групами центральних органів виконавчої влади;

16) пред'являти керівникам та іншим особам підприємств, установ та організацій, що контролюються, обов'язкові до виконання вимоги щодо усунення виявлених порушень законодавства;

17) надавати міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади, державним органам, іншим підконтрольним установам обов'язкові до розгляду пропозиції та рекомендації щодо усунення причин і умов, які призвели (можуть призвести) до вчинення порушень та виникнення недоліків у діяльності підконтрольних установ, а також отримувати від зазначених органів інформацію про розгляд таких пропозицій та рекомендацій;

18) призупиняти в межах повноважень, передбачених законом, бюджетні асигнування, зупиняти операції з бюджетними коштами в установленому законодавством порядку, а також застосовувати та ініціювати застосування відповідно до закону інших заходів впливу в разі виявлення порушень законодавства;

19) вилучати в судовому порядку до бюджету виявлені під час проведення ревізій приховані, занижені валютні та інші платежі, порушувати перед відповідними органами питання про припинення бюджетного фінансування і кредитування у разі, коли отримані підприємствами, установами та організаціями кошти і позички використовуються з порушенням законодавства;

20) порушувати перед відповідними державними органами питання про визнання недійсними договорів, укладених з порушенням законодавства, у судовому порядку стягувати у дохід держави кошти, отримані підконтрольними установами за незаконними договорами, без установлених законом підстав та з порушенням законодавства;

21) накладати у випадках, передбачених законом, адміністративні стягнення;

22) порушувати перед керівниками відповідних органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підпри-

ємств, установ та організацій питання про притягнення до відповідальності осіб, винних у допущених порушеннях;

23) у разі виявлення збитків, завданих державі чи підприємству, установі, організації, що контролюється, визначати їх розмір в установленому законодавством порядку;

24) брати в установленому порядку участь у засіданнях колегій міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади з питань стану фінансово-бюджетної дисципліни.

Держаудитслужба здійснює свої повноваження безпосередньо і через утворені в установленому порядку міжрегіональні територіальні органи.

Держаудитслужба під час виконання покладених на неї завдань взаємодіє з іншими державними органами, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, утвореними Кабінетом Міністрів України, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, громадськими спілками, профспілками та організаціями роботодавців, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також підприємствами, установами та організаціями.

Держаудитслужба в межах повноважень, передбачених законом, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів Президента України та постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України, наказів Мінфіну видає накази організаційно-розпорядчого характеру, організовує та контролює їх виконання.

8.5. БЮДЖЕТНИЙ АУДИТ. ПОРЯДОК ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО АУДИТУ ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТНИХ ПРОГРАМ.

В європейській практиці термін «аудит» вживають як синонім контролю. Згідно з Міжнародними стандартами аудиту (INTOSAI) розрізняють декілька його видів, зокрема:

– *фінансовий* (перевірка правильності або відповідності). Цей аудит передбачає вивчення й оцінку фінансових записів,

проведення аудиту фінансових систем і трансакцій, перевірку відповідності щодо чинних норм і стандартів;

– *ефективності.* Він охоплює аудит адміністративної діяльності, аудит ефективності трудових ресурсів, аудит ефективності з метою досягнення результатів.

Міжнародна організація вищих контрольних органів аудитом ефективності визнає аудит адміністративної діяльності, який вивчає ефективність використання трудових і матеріальних ресурсів з метою надання замовнику рекомендацій щодо досягнення кращих результатів.

У вітчизняних нормативних актах аудит ефективності розуміють як форму контролю, яка спрямована на визначення ефективності використання бюджетних коштів для реалізації запланованих цілей та виявлення чинників, які цьому перешкоджають. Цей аудит здійснюється з метою розроблення обґрунтованих пропозицій щодо підвищення ефективності використання коштів державного та місцевих бюджетів у процесі виконання бюджетних програм.

Державний фінансовий аудит *виконання бюджетних програм – вид державного фінансового аудиту, спрямований на проведення аналізу і перевірки законності та ефективності управління і використання коштів державного та місцевих бюджетів під час виконання бюджетних програм, досягнення економії бюджетних коштів та їх цільового використання, досягнення результативних показників бюджетних програм, правильності ведення бухгалтерського обліку, достовірності фінансової та бюджетної звітності, функціонування системи внутрішнього контролю та стану внутрішнього аудиту.*

Основними завданнями аудиту є:

1) проведення аналізу та перевірки:

- законності та ефективності планування і виконання бюджетних програм, досягнення їх результативних показників;

- законності та ефективності управління і використання бюджетних коштів, досягнення їх економії, цільового використання і результативності в діяльності розпорядників бюджетних коштів під час виконання бюджетних програм;

- правильності ведення бухгалтерського обліку, достовірності фінансової, бюджетної звітності розпорядників бюджетних коштів;

- функціонування системи внутрішнього контролю та стану внутрішнього аудиту у розпорядників бюджетних коштів;

2) розроблення пропозицій та рекомендацій щодо усунення виявлених під час проведення аудиту недоліків і порушень та запобігання їм у подальшому.

Аудит проводиться такими етапами:

1) планування та організація аудиту (попереднє вивчення об'єкта аудиту, розроблення плану, складення та затвердження програми аудиту).

Програму аудиту складає керівник аудиту та подає на затвердження керівникові органу Держаудитслужби або його заступнику. Керівник аудиту подає для ознайомлення програму аудиту об'єкту аудиту одним із способів, визначених у «Порядку проведення Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм»;

2) проведення аудиторських процедур, формування і оформлення аудиторських доказів, підготовка аудиторських висновків, пропозицій та рекомендацій;

3) звітування за результатами аудиту шляхом оформлення та узгодження проекту звіту про результати аудиту, підписання протоколу узгодження, формування, підписання та подання звіту об'єкту аудиту;

4) проведення моніторингу виконання поданих за результатами аудиту пропозицій та рекомендацій і результатів їх впровадження.

Документування проведення аудиту здійснюється в паперовій формі.

Під час проведення аудиту з метою дослідження гіпотез аудиту та отримання аудиторських доказів може здійснюватися збір інформації (отримання від учасника аудиту необхідних документів, інформації) такими способами:

- за письмовим запитом органу Держаудитслужби;

- державними аудиторами за місцезнаходженням учасника аудиту. Результати збору інформації (зокрема зустрічних звірок) таким способом відображаються в довідці, яка підпи-

сується державним аудитором та керівником учасника аудиту і додається до звіту.

Гіпотезою аудиту *називають припущення аудитора щодо причини виникнення та існування проблем, недосконалості певних позицій у використанні фінансових ресурсів установ при виконанні бюджетних програм.*

Аудит проводиться згідно із затвердженим у встановленому порядку планом проведення заходів державного фінансового контролю, що розміщується на офіційному веб-сайті Держаудитслужби.

Для проведення аудиту та/або збору інформації за місцезнаходженням учасника аудиту на кожного державного аудитора оформляється у двох примірниках направлення за встановленими Мінфіном зразками, яке підписує керівник органу Держаудитслужби.

Загальна тривалість проведення аудиту становить не більш як 120 робочих днів.

Аудит проводиться групою державних аудиторів. Керівництво групою державних аудиторів здійснює керівник аудиту, який визначається із складу групи державних аудиторів. Склад групи державних аудиторів, строки проведення аудиту визначає орган Держаудитслужби відповідно до завдань аудиту.

Строк проведення аудиту може бути продовжено за рішенням керівника органу Держаудитслужби або його заступника з одночасним внесенням в установленому порядку змін до плану проведення заходів державного фінансового контролю. При цьому загальна тривалість аудиту становить не більш як 120 робочих днів.

У разі продовження строку проведення аудиту державні аудитори зобов'язані пред'явити керівнику об'єкта аудиту чи його заступникові направлення з відміткою про продовження строку його дії.

У разі зміни періоду проведення аудиту після внесення в установленому порядку змін до плану проведення заходів державного фінансового контролю нове направлення не оформляється.

Перший примірник акта подається об'єкту аудиту одним із таких способів:

– особисто під підпис керівнику, його заступникові або головному бухгалтеру об'єкта аудиту;

– через структурний підрозділ діловодства об'єкта аудиту з відміткою на другому примірнику акта про дату реєстрації вхідної кореспонденції об'єкта аудиту та підписом працівника структурного підрозділу діловодства, який здійснив реєстрацію;

– рекомендованим поштовим відправленням з повідомленням про вручення;

– в електронній формі в установленому законодавством порядку.

Під час проведення аудиту можуть залучатись на договірних засадах кваліфіковані фахівці відповідних органів виконавчої влади, підприємств, установ і організацій для проведення контрольних обмірів будівельних, монтажних, ремонтних та інших робіт, контрольних запусків сировини і матеріалів у виробництво, контрольних аналізів сировини, матеріалів і готової продукції, інших перевірок.

Об'єкт аудиту забезпечує державним аудиторам місце для роботи, створення умов для зберігання документів, можливість користування службовим зв'язком, комп'ютерною, розмножувальною та іншою технікою, доступу до електронних баз, систем та програмних комплексів, що використовуються під час автоматизації провадження його фінансово-господарської діяльності, подання матеріалів, інформації, документів, необхідних для проведення аудиту та здійснення аудиторських процедур.

Керівник аудиту формує проект звіту та подає його об'єкту аудиту для ознайомлення не пізніше ніж за один робочий день до завершення визначеного в направленні строку проведення аудиту з урахуванням продовження такого строку одним із способів, передбачених «Порядком проведення Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм».

Керівник та визначені ним працівники об'єкта аудиту разом з керівником аудиту та державними аудиторами обговорюють і узгоджують проект звіту у визначений органом Держаудитслужби у супровідному листі до такого проекту строк з урахуванням строку ознайомлення об'єкта аудиту з проектом звіту.

Під час обговорення та узгодження проекту звіту державні аудитори мають право отримувати від об'єкта аудиту додаткову інформацію, підтвердні документи та/або відповідні

пояснення з метою уточнення викладених у коментарях до проекту звіту фактів.

У разі коли за результатами обговорення та узгодження проекту звіту керівником аудиту не враховані коментарі об'єкта аудиту, протокол узгодження підписується з відповідною позначкою в ньому.

Керівник аудиту протягом трьох робочих днів з дня підписання протоколу узгодження складає та підписує по одному примірнику звіту для органу Держаудитслужби та кожного об'єкта аудиту.

Керівник аудиту протягом трьох робочих днів з дня підписання протоколу узгодження подає відповідний примірник звіту об'єкту аудиту одним із способів, визначених у «Порядку проведення Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм».

Разом із звітом керівник аудиту подає об'єкту аудиту супровідний лист, підписаний керівником органу Держаудитслужби, із зазначенням строку інформування про виконання пропозицій та рекомендацій, що містяться у звіті.

Пропозиції та рекомендації, що містяться у звіті, обов'язкові до розгляду об'єктом аудиту.

Об'єкт аудиту у строк, визначений у листі органу Держаудитслужби, інформує орган Держаудитслужби про стан та результати розгляду пропозицій та рекомендацій, що містяться у звіті, заплановані та вжиті заходи, спосіб і результати впровадження пропозицій та рекомендацій.

Орган Держаудитслужби проводить моніторинг стану врахування і результатів впровадження пропозицій та рекомендацій, що містяться у звіті.

Керівник Держаудитслужби інформує Міністра фінансів про результати аудиту та/або стан врахування і результати впровадження пропозицій та рекомендацій об'єктом аудиту та приймає рішення про таке інформування заінтересованих органів та громадськості.

Результати аудиту можуть оприлюднюватися у засобах масової інформації. Орган Держаудитслужби з метою інформування громадськості розміщує звіт на офіційному веб-сайті Держаудитслужби.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Визначте роль бюджетного контролю у бюджетному менеджменті.
2. Які органи здійснюють бюджетний контроль і в чому полягають їхні функції?
3. Які види бюджетного контролю виділяють відповідно до становища та правових відносин об'єкта контролю з контролером в управлінні бюджетним процесом?
4. Назвіть види бюджетного контролю залежно від суб'єктів, які ініціюють і здійснюють бюджетний контроль та охарактеризуйте їх.
5. Визначте зміст і завдання попереднього, поточного і наступного бюджетного контролю.
6. Назвіть форми бюджетного контролю залежно від часу проведення.
7. Визначте сутність та перерахуйте методи бюджетного контролю.
8. Перерахуйте контролюючих суб'єктів загального бюджетного контролю в Україні.
9. Назвіть контролюючих суб'єктів спеціалізованого бюджетного контролю в Україні.
10. На яких принципах ґрунтується діяльність Рахункової палати?
11. Які основні повноваження Рахункової палати України?
12. Назвіть об'єктів контролю Рахункової палати при виконанні повноважень
13. Визначте основні завдання Державної аудиторської служби України.
14. Як основні завдання державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм?
15. Яка максимальна тривалість проведення державного фінансового аудиту?

ЛІТЕРАТУРА

1. Boeri, T. and Bruecker, H. 2011. Short-Time Work Benefits Revisited: Some Lessons from the Great Recession (Перегляд виплат за скорочений робочий день: деякі уроки Великої рецесії). URL: http://ftp.iza.org
2. Gentilini, U. et al. 2020. Social Protection and Job Responses to COVID-19: A Real-Time Review of Country Measures (Соціальний захист і реагування на COVID-19 у сфері зайнятості: огляд заходів, що впроваджуються на рівні країн, у реальному часі). URL: http://documents.worldbank.org
3. Giupponi, G. and Landais, C. 2020. Building effective short-time work schemes for the COVID-19 crisis (Розбудова ефективних схем виплат за скорочений робочий день у контексті кризи COVID-19). URL: https://voxeu.org
4. Hijzen, A and Martin, S. 2012. The role of Short-Time Working Schemes During the Global Financial Crisis and Early Recovery: A CrossCountry Analysis (Роль схем виплат за скорочений робочий день під час глобальної фінансової кризи та на ранньому етапі відновлення: аналіз на основі співставлення досвіду країн). URL: https://www.oecd-ilibrary.org
5. Hijzen, A and Venn D. 2011. "The role of Short-Time Working Schemes During the 2008-2009 Recession" (Роль схем виплат за скорочений робочий день під час рецесії 2008-2009 рр.). URL: https://www.oecd-ilibrary.org
6. ILO Brief. 2020. "COVID-19 crisis and the informal economy" (Криза COVID-19 і неформальна економіка). Доступно за адресою: https://www.ilo.org Müller, T and Schulten T. ETUI Policy Brief. 2020. Ensuring fair short-time work- a European overview (Забезпечення справедливих виплат за скорочений робочий день - європейський огляд). URL: https://www.etui.org
7. The extension of short-time work schemes during the Great Recession: A story of success? (Розширення схем виплат за скорочений робочий день під час Великої рецесії: історія успіху?). URL: https://www.cambridge.org
8. Williams, C. C., Kayaoglu, A. 2020. "The Coronavirus Pandemic and Europe's Undeclared Economy: Impacts and a Policy Proposal" (Пандемія коронавірусу та незадекларована економіка Європи: вплив і пропозиція щодо розробки напрям-

ків політики). URL: https://www.researchgate.net

9. Алєксєєв І.В., Ярошевич Н.Б., Кондрат І.Ю., Ливдар М.В. Бюджетна система: підручник. Львів: Львівська політехніка, 2019. 400 с.

10. Бенчмаркінг доброго врядування: практичний посібник / За заг. ред. А. Гука. К.: ТОВ Видавництво «Юстон», 2018. 60 с.

11. Білінський Д.О. Публічні фонди грошових коштів в умовах децентралізації фінансової системи України: правовий аналіз. Право і суспільство. 2016. № 3(1). С. 137-141. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2016_3%281%29__28

12. Богдан Т. Фіскальні дисбаланси і виклики для бюджетно-боргової політики України URL: https://zn.ua/ukr/macrolevel/fiskalni-disbalansi-i-vikliki-dlya-byudzhetno-borgovoyi-politiki-ukrayini-287107_.html

13. Бухгалтерський облік виконання бюджетів. Желюк Л.О., Іванечко Ю.М. Лучко М.Р. Тернопіль: "Економічна думка", 2006. 306 с.

14. Бухгалтерський облік та звітність виконання бюджетів: навч. посіб. / Л.В. Гізатуліна, Н.І.Сушко, С.І.Харченко та ін.; за заг. ред. Т.І. Єфименко. К.: ДННУ "Акад. фін. управління", 2014.742 с.

15. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р., № 2456-VI. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text

16. Бюджетний кодекс України. Науково-практичний коментар: станом на 1 берез. 2011 р. за ред. Л. К. Воронової, М. П. Кучерявенка. Х.: Право, 2011. 608 с.

17. Бюджетний менеджмент: підруч. за ред. В.Г. Дем'янишина, Г.Б. Погріщук. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. 532 с.

18. В.А. Тулянцева Правовий режим державних позабюджетних цільових фондів в Україні. Вісник Академії митної служби України. Сер.: Право. 2012. №1. С. 80-87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsup_2012_1%288%29__14

19. Винниченко Н. В. Система управління бюджетом: наукові основи, сучасні тенденції, світовий досвід: монографія за заг. ред. Н.В. Винниченко. Суми: Сумський державний університет, 2017. 372 с.

20. Горбунов О.В. Бюджетний менеджмент як складова системи державного регулювання економіки. Економіка: реалії часу. Науковий журнал. 2018. №2(36). С. 96-103. URL: https:economics.opu.ua/files/archive/2018/No2/96.pdf

21. Горбунов О.В. Дуальний підхід до розкриття змісту бюджетного менеджменту. Економіка. Фінанси. Право. 2018. №3/2. С. 45-49.

22. Горизонтальне вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів URL: https://hromady.org/wp-content/uploads/2018/04/%D0%93%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5-%D0%B2%D0%B8%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0-1.pdf

23. Даньків, В. Й. Роль бюджету у соціально-економічному розвитку держави. Науковий вісник Ужгородського університету: збірник наукових праць. Ред. кол.: В.П.Мікловда, М.І.Пітюлич, Н.М.Гапак та ін. Ужгород: УжНУ, 2013. Вип. 3(40). С. 219-226.

24. Деякі питання надання молодіжним та дитячим громадським організаціям державної підтримки для виконання загальнодержавних програм і заходів стосовно дітей, молоді, жінок та сім'ї: Постанова Верховної Ради України від 29.06.2011 р., № 778. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/778-2011-п#Text

25. Європейська хартія місцевого самоврядування. Міжнародний документ від 15.10.1985 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text

26. Іголкін І. В. Роль траспарентності бюджетних відносин у системі управління державними фінансами. Наукові праці НДФІ. 2016. №1(74). С. 50-67.

27. Казначейська справа: Навчальний посібник. За аг. Л. М. Попова, С.М. Попова, В. І. Успаленко. Київ: Центр учбової літератури, 2011. с. 92-106.

28. Клець Л.Є. К 48 Бюджетний менеджмент. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 640 с.

29. Коваль, Ю. Фінансові ресурси держави як основа для формування доходів державного бюджету. Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє: щорічник. Тернопіль: Економічна думка, 2012. Вип. 17. С. 57-63.

30. Ковшова О. Актуальне запитання. Про застосування норм Податкового кодексу України. Місцеве самоврядування. 2018. №1. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/ms/2018/january/issue-1/article-33481.html

31. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text

32. Кудіна О. Транспарентність влади в Україні: проблеми становлення та чинники забезпечення. Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія. 2013. Т. 21. Вип. 23 (4). С. 33-38.

33. Кузькін Є Ю. Фінансове забезпечення фіскального простору місцевого самоврядування: монографія. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця; ПП «Технологічний Центр», 2019. 260 с.

34. Кульчицький М.І. Заброцька О.В. Фінансове територіальне вирівнювання в системі міжбюджетних відносин: монографія. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2015. 336 с.

35. Куценко Т. Ф. Формування ефективної моделі бюджетної безпеки України з урахуванням стандартів ЄС у сфері державних фінансів. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Випуск 4. С. 181-188.

36. Лелеченко А.П. Васильєва О.І., Куйбіда В.С., Ткачук А.Ф. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень. К.: 2017. 110 с.

37. Лисенко Ж. П. Моделі бюджетування у сфері державного фінансового менеджменту. Ефективна економіка. 2015. №3. С. 44-46.

38. Лисяк Л. В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України: моногр. К.: ДННУ АФУ, 2009. 600с.

39. Мартинюк О. А. Формування сучасної моделі бюджетного менеджменту. Агросвіт. 2020. № 4. С. 15-20.

40. Матюшенко Ю. В. Класифікація напрямів та методів стимулювання персоналу до здійснення організаційних змін. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2016. № 3. С. 54-60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apie_2016_3_11

41. Мельничук, Н. Ю. Бюджетний менеджмент в системі державного регулювання: теорія, методологія, практика : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.08 / Н. Ю. Мельничук. Чернігів 2018. 518 с.

42. Методика формування системи учасницького бюджетування та бюджету участі на рівні міст обласного значення і об'єднаних територіальних громад. URL: https://samoorg.com.ua/wp-content/uploads/2012/08/Metodika-Byudzhetuuchasti-1.pdf

43. Микитюк І. Застосування методів економічного аналізу в управлінні бюджетними коштами. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2010. № 6. С. 89-99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2010_6_10

44. Михайленко С.В. Концептуалізація та функціональні характеристики системи бюджетного менеджменту. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2013. Вип. 9(2). С. 185-194. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2013_9%282%29__37.

45. Місцеві фінанси: підручник. авт. кол.; за ред. д.е.н., проф. О. Б. Жихор, д.е.н., проф.О. П. Кириленко. К.: УБС НБУ, 2015. 579 с.

46. Міщенко Д.А., Міщенко Л.О. Удосконалення механізму управління бюджетними видатками в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2017. № 3. С. 13-16.

47. Мочерний С. В. Методологія економічного дослідження: монографія. Львів: Світ, 2001. 416 с.

48. Науково-практичний коментар до Бюджетного кодексу України. За заг. редакцією Ф.О. Ярошенка. К.: Зовнішня торгівля, УДУФМТ, 2010. 529 с.

49. Облік у бюджетних установах: Навчальний посібник. 2-е вид., виправ. За аг. Леня В.С. Київ: Каравела, 2017. 564 с., с. 451-461.

50. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р., №2801-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text

51. Офіційний сайт Народного правового порталу «Юрисконсульт». URL: https://legalexpert.in.ua/komkodeks/bku/92-bku/4239-1.html

52. Офіційний сайт Центру інформаційних та аналітичних технологій. URL: https://ciat.net.ua/uk/iyesub/

53. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text

54. Покиньчереда В. В., Копняк К. В. Організація аудиту ефективності управління державним боргом. Ефективна економіка. 2020. № 4. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7793

55. Положення про Міністерство фінансів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 р., № 375. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-2014-%D0%BF#Text

56. Положення про Державну митну службу України: По-

станова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 227 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-%D0%BF#Text

57. Порядок використання коштів державного бюджету, передбачених для забезпечення функціонування Фонду розвитку підприємництва: від 24.01.2020 р., №29. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/29-2020-п#n8

58. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для реалізації загальнодержавних заходів у сфері освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.02.2020 р., №131. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/131-2020-п#n11

59. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для реалізації державного інвестиційного проекту "Приведення стану автомобільних доріг транспортного сполучення Київ - Суми - Харків (в межах Чернігівської та Сумської областей) до сучасних технічних вимог": Постанова Кабінету Міністрів України від 26.02.2020 р., №138. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/138-2020-п#n8

60. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для реалізації державного інвестиційного проекту "Розбудова міжнародної автомобільної дороги загального користування державного значення М-14 Одеса - Мелітополь - Новоазовськ (на м. Таганрог) на ділянці Одеса - Миколаїв - Херсон": Постанова Кабінету Міністрів України від 26.02.2020 р., № 139. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/139-2020-п#n8

61. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для будівництва та реконструкції мостів: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.02.2020 р., № 140. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/140-2020-п#n8

62. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для компенсації частини витрат на здійснення заходів з виконання державних програм соціального захисту населення: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.02.2020 р., № 148. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/148-2020-п#n8

63. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для проведення інвентаризації земель та оновлення картографічної основи Державного земельного кадастру: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2020 р., № 169. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/169-2020-п#n8

64. Порядок використання коштів, передбачених у держав-

ному бюджеті для реалізації пілотного проекту “Розвиток соціальних послуг”: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2020, № 204. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/204-2020-п#n11

65. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для погашення заборгованості із заробітної плати працівникам ПрАТ “Шахта “Надія”: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 р., №947. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/947-2020-п#n10

66. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті на реалізацію програми державних гарантій медичного обслуговування населення: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.12.2019 р., №1086. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1086-2019-п#n9

67. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для стажування лікарів-інтернів на базах стажування у 2020 році: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.06.2020 р., № 536. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/536-2020-п#n11

68. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки державного підприємства “Виробниче об’єднання Південний машинобудівний завод імені О.М. Макарова” на погашення заборгованості з виплати заробітної плати працівникам, сплати єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування, окремих податків і зборів (платежів): Постанова Кабінету Міністрів України від 26.08.2020 р., № 747. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/747-2020-п#n8

69. Практичний посібник “Облік і Звітність: Теоретичні та Практичні аспекти”. Logica. 2020. URL: http://logica-project.eu/cdir/logica-project.eu/files/Практичний_посібник_Облік_і_звітність.pdf

70. Про автомобільний транспорт: Закон України від 05.04.2001 р., № 2344-III URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2344-14#Text

71. Про бібліотеки і бібліотечну справу: Закон України від 27.01.1995 р., № 32/95-ВР URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text

72. Про бюджетну класифікацію: Наказ Міністерства фінан-

сів України від 14.01.2011 р., №11. URL: http: http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0604201-01.

73. Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим: Закон України від 28.12.2015 р., №90/98-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/90/98-%D0%B2%D1%80#Text

74. Про внесення змін до деяких законів України щодо впорядкування окремих питань організації та діяльності органів місцевого самоврядування і районних державних адміністрацій: Закон України від 17.11.2020 р., №1009-IX URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1009-20#Text

75. Про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації та розмежування повноважень органів місцевого самоврядування: Проект Закону України URL: https://www.minregion.gov.ua/base-law/gromconvers/elektronni-konsultatsiyi-z-gromadskistyu/proekt-zakonu-ukrayiny-pro-vnesennya-zmin-do-zakonu-ukrayiny-pro-misczeve-samovryaduvannya-v-ukrayini-ta-deyakyh-inshyh-zakonodavchyh-aktiv-ukrayiny-shhodo-deczentralizacziyi-ta-rozmezhu/

76. Про внесення змін до наказу Державної казначейської служби України: наказ Державної казначейської служби України від 06 лютого 2018 року №36" від 08.02.2021р. №30. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0030840-21#Text

77. Про впорядкування питань, пов'язаних із забезпеченням ядерної безпеки: Закон України від 24.06.2004 р., №1868-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1868-15

78. Про державну підтримку кінематографії в Україні: Закон України від 23.03.2017 р., №1977-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1977-19#Text

79. Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю: Закон України від 18.05.2004 р., № 1727-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1727-15#Text

80. Про жертви нацистських переслідувань: Закон України від 23.03.2000 р., № 1584-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1584-14#Text

81. Про затвердження інструктивної бази: наказ Державного казначейства України від 28.11.2000 р. №119. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/107636___532724

82. Про затвердження Інструкції про порядок складання місячної фінансової звітності у 2004 році установами та організаціями, які отримують кошти державного та/або місцевих бюджетів: наказ Державної казначейської служби України від 09.02.2004 р.№ 184/8783. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0184-04#Text

83. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р., № 1277. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text

84. Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.02.2016 р. № 43. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-%D0%BF#Text

85. Про затвердження Положення про Державну казначейську службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2015 р., № 215. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-%D0%BF#Text

86. Про затвердження Положення про організацію бухгалтерського обліку і звітності про виконання державного та місцевих бюджетів в органах Державної казначейської служби України: наказ Міністерства Фінансів України від 21.10.2013 р. № 885. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1915-13#Text

87. Про затвердження Порядку взаємодії Міністерства фінансів України як головного розпорядника коштів державного бюджету та відповідальних виконавців бюджетних програм на всіх стадіях бюджетного процесу: Наказ Міністерства фінансів України від 23.08.2012 р., № 939. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1809-12#Text

88. Про затвердження Порядку відображення у бухгалтерському обліку операцій по виконанню державного бюджету: Наказ Державної казначейської служби України від 19.12.2019 р. №356. URL: https://www.treasury.gov.ua/ua/npa/poryadok-vidobrazhennya-u-buhgalterskomu-obliku-operacij-po-vikonannyu-derzhavnogo-byudzhetu

89. Про затвердження Порядку відображення у бухгалтерському обліку операцій з виконання місцевого бюджету: наказ Державної казначейської служби України від 13.12.2019 р. № 351. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0351840-19#Text

90. Про затвердження Порядку казначейського обслуговування доходів та інших надходжень державного бюджету: наказ Міністерства фінансів України від 29.01.2013 р. №43. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0291-13#Text

91. Про затвердження Порядку казначейського обслуговування місцевих бюджетів: Наказ Міністерства фінансів України від 23.08.2012 р., №938. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1569-12#top

92. Про затвердження Порядку обслуговування коштів місцевих бюджетів у частині бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ в установах банків державного сектору: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.05.2015 р. № 378. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/378-2015-%D0%BF#Text

93. Про затвердження Порядку обслуговування коштів місцевих бюджетів у частині бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ в установах банків державного сектора: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.05.15 р. № 378. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/378-2015-%D0%BF#Text

94. Про затвердження Порядку реєстрації та обліку бюджетних зобов'язань розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів в органах Державної казначейської служби України: наказ Державної казначейської служби України від 02.03.2012 р. №309 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0419-12#Text.

95. Про затвердження Порядку складання бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів, звітності фондами загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування: наказ Міністерства фінансів України від 24.01.2012 р. №44. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0196-12#n1507

96. Про затвердження Порядку формування Єдиного реєстру розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів: Наказ Міністерства фінансів України від 22.12.2011р., № 1691. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0033-12#Text

97. Про затвердження складових Програмної класифікації видатків та кредитування місцевого бюджету: Наказ Міністерства фінансів України від 20.09.2017 р., № 793. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text

98. Про захист рослин: Закон України від 14.10.1998 р., № 180-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/180-14#Text

99. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 р., № 794-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text
100. Про культуру: Закон України від 14.12.2010 р., № 2778-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text
101. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р., №280280/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text
102. Про місцеві державні адміністрації Закон України від 09.04.1999 р., № 586-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text
103. Про музеї та музейну справу: Закон України від 29.06.1995 р., № 249/95-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#Text
104. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 р., №579-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text
105. Про оренду державного та комунального майна: Закон України від 03.10.2019 р., № 157-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-20#Text
106. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р., № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text
107. Про Порядок безспірного вилучення коштів з місцевих бюджетів, витрачених на здійснення видатків, кредитування місцевого бюджету, які мають проводитися з іншого бюджету: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 березня 2003 р., №386. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2003-%D0%BF#Text
108. Про Раду міністрів Автономної Республіки Крим: Закон України від 20.03.2020 р., №3530-VI URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3530-17#Text
109. Про Рахункову палату: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2015 р., № 576-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text
110. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010 р., № 1861-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text
111. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 р., № 3551-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text
112. Про утворення Агентства з управління державним

боргом України: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.02.2020 р., № 127. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/127-2020-%D0%BF#Text

113. Скібіцька Л.І., Скібіцький О.М. Менеджмент: навч.посібник. К.: ЦУЛ, 2007. 416 с.

114. Стоян В. І., Даневич О. С.,Мац М. И. Казначейська система. 3-тє вид. змін. й доп. К.: «Центр учбової літератури», 2014. 868 с.

115. Сушко Н. Виконання місцевих бюджетів: бухоблік та звітність. Uteka. 2016. URL: https://uteka.ua/ua/publication/budget-13-byudzhet-buxgalterskij-uchet-otchetnost-i-kaznachejskoe-obsluzhivanie-52-ispolnenie-mestnyx-byudzhetov-buxuchet-i-otchetnost.

116. Тимчасове субсидіювання заробітної плати. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---travail/documents/publication/wcms_749773.pdf

117. Ткач, М.П. Державне регулювання і державне управління: співвідношення понять. Підприємництво, господарство і право. 2012. № 8. С.110-113.

118. Управління видатками бюджету та напрямки його вдосконалення в Україні: автореф.дис ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Тетяна Сергіївна Набока, Держ. вищ. навч. закл. «Київ. нац. економ. ун-т ім. Вадима Гетьмана». К.: [б.в.], 2015. 20 с.

119. Федосов В.М., Юрій С.І. (ред.) Бюджетна система. Підручник. К. : Центр учбов. літератури; Тернопіль: Екон. думка, 2012. 871с.

120. Фінансове право: підручник. Ю. М. Жорнокуй та ін.; за заг. ред. О.М. Бандурки, О.П. Гетманець; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Вид. 2-ге, допов. і перероб. Харків: Екограф, 2015. 495 с. 478-495.

121. Фінансовий менеджмент: підручник / Партин Г.О., Селюченко Н.Є. Львів: Видавництво Львівської політехніки 2018. 388 с.

122. Щебликіна І.О., Грибова Д.В. Основи менеджменту: навч. посіб. Мелітоп. держ. пед. ун-т ім. Богдана Хмельницького. Мелітополь: Вид. будинок Мелітоп. міськ. друк., 2015. 479 с.

123. Щодо організації роботи органів Державної казначейської служби України зі складання бюджетної звітності про виконання місцевих бюджетів: наказ Державної казначейської служби України від 06.02.2018 р. № 36. URL: http://ips.ligazakon.net/document/view/dku1645

БАЗОВІ ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

Бюджет *– план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду.*

Бюджети місцевого самоврядування *– бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах), бюджети об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад.*

Бюджетна експертиза *– це комплекс заходів, які проводяться Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету щодо аналізу кожного законопроекту, внесеного на розгляд до Верховної Ради України, з метою оцінки його впливу на дохідну і видаткову частини бюджетів та виконання закону про Державний бюджет України на поточний рік.*

Бюджетна звітність *– це система узагальнених і взаємопов'язаних показників, які відображають стан виконання бюджету за звітний період в розрізі бюджетної класифікації.*

Бюджетна класифікація *– єдине систематизоване згрупування доходів, видатків, кредитування, фінансування бюджету, боргу відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів. Інакше кажучи, це - систематизоване згрупування за певними ознаками доходів і видатків бюджету, які розташовані та закодовані у певному порядку. Групування показників доходів і видатків, яке проводиться в бюджетній класифікації, дає уявлення про соціально-економічний, відомчий, територіальний розріз доходів і скерування видатків, їх склад та структуру.*

Бюджетна політика *– це цілеспрямована діяльність державних та регіональних органів влади, пов'язана із мобілізацією бюджетних фінансових ресурсів, їх перерозподілом та ефективним використанням в цілях реалізації соціально-економічних завдань розвитку.*

Бюджетна програма *– це сукупність заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети, завдань та очікуваного резуль-*

тату, визначення та реалізацію яких здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій.

***Бюджетна система** – це сукупність державного та місцевих бюджетів, які формуються з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіальних устроїв та регулюються нормами права.*

***Бюджетне асигнування** – повноваження розпорядника бюджетних коштів, надане відповідно до бюджетного призначення, на взяття бюджетного зобов'язання та здійснення платежів, яке має кількісні, часові та цільові обмеження.*

***Бюджетне зобов'язання** – будь-яке здійснене відповідно до бюджетного асигнування розміщення замовлення, укладення договору, придбання товару, послуги чи здійснення інших аналогічних операцій протягом бюджетного періоду, згідно з якими необхідно здійснити платежі протягом цього ж періоду або у майбутньому. Будь-які бюджетні зобов'язання та платежі з бюджету здійснюються лише за наявності відповідного бюджетного призначення, якщо інше не передбачено законом про Державний бюджет України.*

***Бюджетне планування** – це комплекс організаційно-технічних, методичних і методологічних заходів на таких стадіях бюджетного процесу як складання, розгляд і затвердження бюджетів для визначення обсягів і джерел формування та напрямів використання бюджетних ресурсів держави з метою забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку суспільства.*

***Бюджетне призначення** – повноваження головного розпорядника бюджетних коштів, надане Бюджетним кодексом, законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет), яке має кількісні, часові і цільові обмеження та дозволяє надавати бюджетні асигнування. Витрати спеціального фонду бюджету мають постійне бюджетне призначення, яке дає право провадити їх в межах і за рахунок фактичних надходжень спеціального фонду бюджету.*

***Бюджетне прогнозування** – процес складання прогнозу доходів і видатків бюджетів на майбутні періоди, що базується на економічних та специфічних припущеннях у галузі фінансової, бюджетної політики.*

Бюджетний аудит *– це форма бюджетного контролю, за допомогою якої вивчаються процедури прийняття і виконання управлінських рішень суб'єктами бюджетного процесу з метою досягнення певних цілей.*

Бюджетний запит *– документ, підготовлений головним розпорядником бюджетних коштів, що містить пропозиції з відповідним обґрунтуванням щодо обсягу бюджетних коштів, необхідних для виконання покладених на нього функцій на середньостроковий період, на підставі відповідних граничних показників видатків бюджету та надання кредитів з бюджету.*

Бюджетний контроль *– це різновид державного фінансового контролю, спрямований на забезпечення доцільності, законності, достовірності та раціональності дій учасників бюджетного процесу під час складання, розгляду, затвердження, виконання, внесення змін та звітування про виконання бюджетів усіх рівнів.*

Бюджетний менеджмент *є невід'ємною складовою системи державного регулювання економіки та інструментом регулювання економічних і соціальних процесів. Бюджетний менеджмент виступає як система управління для результативного та ефективного досягнення цілей – забезпечення стабільного розвитку національної економіки. Ця система є динамічною.*

Бюджетний механізм *– це система економічних заходів впливу на забезпечення мобілізації оптимальних обсягів фінансових ресурсів бюджету, їх найефективнішого розміщення і економного використання з метою забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства, визначеного економічною політикою держави.*

Бюджетний моніторинг *– це систематичне спостереження та аналіз бюджетної політики з метою вивчення реального стану відповідного бюджету на основі даних обліку та звітності для виявлення резервів його поповнення й недопущення неефективного використання бюджетних ресурсів.*

Бюджетний процес *– регламентований бюджетним законодавством процес складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання, а також контролю за дотриманням бюджетного законодавства.*

Бюджетний унітаризм *– організація відносин між Державним бюджетом України та місцевими бюджетами, а також між окремими ланками місцевих бюджетів на основі єдиних визначених і законодавчо закріплених державою принципів, інструментів і методів, які використовуються для забезпечення соціально-економічних інтересів центру, місцевих органів влади та органів самоуправління і спрямовані на досягнення єдиних стандартів громадських послуг по всій території країни.*

Бюджетні правовідносини *– це суспільні відносини, врегульовані бюджетно-правовими нормами і пов'язані з формуванням, розподілом та витрачанням ресурсів бюджетної системи країни.*

Видатки бюджету *– кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом.*

Видатки розвитку *– це видатки бюджетів на фінансове забезпечення наукової, інвестиційної та інноваційної діяльності, зокрема: фінансове забезпечення капітальних вкладень виробничого і невиробничого призначення; фінансове забезпечення структурної перебудови економіки; інші видатки, пов'язані з розширеним відтворенням.*

Видатки споживання *– частина видатків бюджетів, які забезпечують поточне функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування, бюджетних установ, поточні міжбюджетні трансферти та видатки на фінансове забезпечення заходів соціального захисту населення та соціально-культурної сфери, а також інші видатки, не віднесені до видатків розвитку та нерозподілених видатків.*

Виконання бюджету *– це четверта стадія бюджетного процесу, що означає забезпечення надходження запланованих доходів до всіх ланок бюджетної системи та фінансування заходів, затверджених у бюджеті держави.*

Витрати бюджету *– видатки бюджету, надання кредитів з бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів.*

Витрати розвитку *– видатки розвитку, надання кредитів з бюджету, розміщення бюджетних коштів на депозитах та придбання цінних паперів.*

Відповідальний виконавець бюджетних програм *визначається головним розпорядником бюджетних коштів за погодженням з Міністерством фінансів України (місцевим фінансовим органом).*

Внутрішній аудит *– це діяльність, спрямована на удосконалення системи управління, внутрішнього контролю, запобігання фактам незаконного, неефективного та нерезультативного використання бюджетних коштів, виникненню помилок чи інших недоліків у діяльності розпорядника бюджетних коштів і підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління, та яка передбачає надання незалежних висновків і рекомендацій.*

Внутрішній контроль *– це комплекс заходів, що застосовуються керівником для забезпечення дотримання законності та ефективності використання бюджетних коштів, досягнення результатів відповідно до встановленої мети, завдань, планів і вимог щодо діяльності розпорядника бюджетних коштів і підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління.*

Гіпотеза аудиту *– це припущення аудитора щодо причини виникнення та існування проблем, недосконалості певних позицій у використанні фінансових ресурсів установ при виконанні бюджетних програм.*

Державне регулювання економіки *– це система цілеспрямованого впливу держави в особі органів державної влади та управління на хід економічних процесів в країні. Визначальну роль у державному регулюванні економіки займають інструменти бюджетної політики.*

Державний борг *– це загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення.*

Державний фінансовий аудит виконання бюджетних програм *– вид державного фінансового аудиту, спрямований на проведення аналізу і перевірки законності та ефективності управління і використання коштів державного та місцевих бюджетів під час виконання бюджетних програм, досягнення економії бюджетних коштів та їх цільового*

використання, досягнення результативних показників бюджетних програм, правильності ведення бухгалтерського обліку, достовірності фінансової та бюджетної звітності, функціонування системи внутрішнього контролю та стану внутрішнього аудиту.

***Державний фінансовий контроль** – це встановлена законодавством діяльність органів державної влади і управління всіх рівнів з виявлення та попередження помилок і зловживань в управлінні державними грошовими та іншими матеріальними ресурсами, порушення фінансово-господарського, зокрема, бюджетного, законодавства, недоліків організації системи управління фінансово-господарською діяльністю державних органів, підприємств та організацій.*

***Дефіцит бюджету** - перевищення видатків бюджету над його доходами (з урахуванням різниці між наданням кредитів з бюджету та поверненням кредитів до бюджету).*

***Доходи бюджету** - податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ).*

***Єдиний казначейський рахунок (ЄКР)** - це рахунок, відкритий Державному казначейству в Національному банку України для обліку коштів та здійснення розрахунків у Системі електронних платежів Національного банку України.*

***Звітність про виконання державного та місцевих бюджетів** є сукупністю впорядкованих, взаємопов'язаних показників, які характеризують умови, кількісні й якісні результати виконання бюджетів.*

***Інспектування** – це ретроспективний контроль за використанням і збереженням фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, правильністю визначення потреби в бюджетних коштах та взяття зобов'язань, станом та достовірністю обліку та фінансової звітності органів державного і комунального сектору з метою виявлення недоліків і порушень.*

***Класифікація доходів бюджету** – це єдине систематизоване згрупування доходів бюджету відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів.*

Кредитування бюджету *– операції з надання коштів з бюджету на умовах повернення, платності та строковості, внаслідок чого виникають зобов'язання перед бюджетом (надання кредитів з бюджету), та операції з повернення таких коштів до бюджету (повернення кредитів до бюджету).*

Мережа розпорядника коштів місцевого бюджету *– згрупована головним розпорядником коштів місцевого бюджету відповідно до законодавства вичерпна інформація щодо розпорядників коштів місцевого бюджету нижчого рівня, які у своїй діяльності підпорядковані цьому розпоряднику та/або діяльність яких координується ним, та одержувачів коштів місцевих бюджетів.*

Методи бюджетного планування *– це система засобів розробки, обґрунтування, взаємоузгодження й оптимізації планових завдань і показників.*

Міжбюджетні трансферти *- кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого.*

Місцевий борг *– загальна сума боргових зобов'язань Автономної Республіки Крим, обласної ради чи територіальної громади міста з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок місцевого запозичення.*

Місцеві бюджети *– бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети та бюджети місцевого самоврядування.*

Об'єктами бюджетного менеджменту *(керовані підсистеми на які спрямовується управлінський вплив суб'єкта бюджетного менеджменту) є бюджетний процес, бюджетна система, бюджетні відносини та бюджетні ресурси.*

Оборотний залишок бюджетних коштів *- частина залишку коштів загального фонду відповідного бюджету, яка утворюється для покриття тимчасових касових розривів; встановлюється у розмірі не більше 2 відсотків планових видатків загального фонду бюджету і затверджується у законі про Державний бюджет України (рішенні про місцевий бюджет).*

Одержувачі коштів місцевих бюджетів *– підприємства, установи та організації, що не мають статусу бюджетної установи, одержують безпосередньо через*

розпорядників кошти з бюджету як фінансову підтримку або уповноважені органами місцевої влади на виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку і надання послуг.

***Оперативний звіт** – щоденний, тижневий, декадний або звіт за інший період, який визначено Державною казначейською службою України. Місячна і квартальна звітність є проміжною (періодичною) і складається з наростаючим підсумком у поточному звітному році.*

***Органи виконавчої влади** – самостійний вид органів державної влади, які відповідно до конституційного принципу поділу державної влади мають своїм головним призначенням здійснення функції однієї гілки державної влади - виконавчої.*

***Органи загального державного управління** – це уповноважені законодавчими актами органи державної виконавчої влади, які крім функцій загальнодержавного управління виконують функції щодо формування й забезпечення реалізації державної бюджетної політики, визначення правових основ регулювання бюджетних правовідносин, здійснення контролю за додержанням бюджетного законодавства.*

***Органи нефінансового профілю** – управлінські структури, галузеві міністерства та відомства, розпорядники та одержувачі бюджетних коштів.*

***Паспорт бюджетної програми** – документ, що визначає мету, завдання, напрями використання бюджетних коштів, відповідальних виконавців, результативні показники та інші характеристики бюджетної програми відповідно до бюджетного призначення, встановленого законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет), та цілей державної політики у відповідній сфері діяльності, формування та/або реалізацію якої забезпечує головний розпорядник бюджетних коштів.*

***Помісячний розпис асигнувань загального фонду державного бюджету** (за винятком надання кредитів з державного бюджету) – це розпис асигнувань загального фонду державного бюджету на рік за місяцями в розрізі головних розпорядників за програмною класифікацією видатків*

та кредитування бюджету й скороченою економічною класифікацією видатків бюджету.

Помісячний розпис спеціального фонду державного бюджету *(за винятком власних надходжень бюджетних установ та відповідних видатків) – це помісячний розпис витрат спеціального фонду в розрізі доходів, фінансування, повернення кредитів до спеціального фонду.*

Принцип субсидіарності *- розподіл видів видатків між державним бюджетом та місцевими бюджетами, а також між місцевими бюджетами ґрунтується на необхідності максимально можливого наближення надання публічних послуг до їх безпосереднього споживача.*

Програмно-цільовий метод *- метод управління бюджетними коштами для досягнення конкретних результатів за рахунок коштів бюджету із застосуванням оцінки ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу.*

Профіцит бюджету *– це перевищення доходів бюджету над його видатками (з урахуванням різниці між поверненням кредитів до бюджету та наданням кредитів з бюджету).*

Результат виконання бюджетів *– загальна сума доходів і видатків, проведених протягом бюджетного періоду.*

Річний розпис асигнувань державного бюджету *(за винятком надання кредитів з державного бюджету) – це розпис асигнувань загального і спеціального фондів державного бюджету на рік у розрізі головних розпорядників бюджетних коштів за програмною класифікацією видатків та кредитування бюджету й повною економічною класифікацією видатків бюджету без розподілу за періодами року.*

Річний розпис витрат спеціального фонду державного бюджету з розподілом за видами надходжень *– це річний розпис витрат спеціального фонду в розрізі доходів, фінансування, повернення кредитів до спеціального фонду.*

Розпис *– це документ, в якому встановлюється розподіл доходів та фінансування бюджетних асигнувань головним розпорядникам бюджетних коштів по певних періодах року відповідно до бюджетної класифікації.*

Розпорядник бюджетних коштів *– бюджетна установа в особі її керівника, уповноважена на отримання бюджетних асигнувань, взяття бюджетних зобов'язань, довгострокових зобов'язань за енергосервісом, середньострокових зобов'язань у сфері охорони здоров'я та здійснення витрат бюджету.*

Середньострокове бюджетне планування (ССБП) *– це формування головними розпорядниками бюджетних коштів плану своєї діяльності на середньостроковий період, визначення обсягів необхідних коштів для досягнення поставлених цілей у середньостроковій перспективі.*

Тимчасовий касовий розрив *– це недостатня спроможність місцевого бюджету на конкретну дату погасити за рахунок наявних та очікуваних грошових активів загального фонду, крім субвенцій, трансфертів іншим бюджетам та коштів резервного фонду, бюджетні фінансові зобов'язання за захищеними видатками.*

Управління бюджетними коштами *– сукупність дій учасника бюджетного процесу відповідно до його повноважень, пов'язаних з формуванням та використанням бюджетних коштів, здійсненням контролю за дотриманням бюджетного законодавства, які спрямовані на досягнення цілей, завдань і конкретних результатів своєї діяльності та забезпечення ефективного, результативного і цільового використання бюджетних коштів.*

Управління видатками бюджету *– це сукупність заходів, форм і методів організації системи видатків бюджету, які застосовуються фінансовими відомствами та іншими державними інституціями щодо обґрунтування напрямків та обсягів їх використання з метою забезпечення виконання державою своїх функцій.*

Управління доходами бюджету *– це сукупність форм і методів організації системи доходів бюджету і формування бюджетних ресурсів з метою забезпечення своєчасності і повноти надходжень до бюджету.*

Управлінням бюджетом *розуміють сукупність фінансових методів, важелів та інструментів цілеспрямованого впливу на бюджет і бюджетну систему держави для форму-*

вання, розподілу та ефективного використання бюджетних ресурсів з метою досягнення стратегічних завдань соціально-економічного розвитку країни.

Управлінська звітність *- звітність про стан та результати діяльності органів Казначейства, яка використовується керівництвом Казначейства України для планування, контролю та прийняття відповідних управлінських рішень.*

Учасниками бюджетного процесу *є органи, установи та посадові особи, наділені бюджетними повноваженнями (правами та обов'язками з управління бюджетними коштами). За обсягом наданих повноважень розпорядники бюджетних коштів поділяються на головних розпорядників бюджетних коштів та розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня.*

Фінансові ресурси держави *– це грошові кошти, що перебувають у розпорядженні держави та суб'єктів господарювання, трансформуються через відповідні фонди з метою виконання державою її основних функцій.*

Фінансова звітність *– система узагальнених і взаємопов'язаних показників, які характеризують результати діяльності бюджетних установ за звітний період згідно з національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.*

Фінансування бюджету *– надходження та витрати бюджету, пов'язані із зміною обсягу боргу, обсягів депозитів і цінних паперів, кошти від приватизації державного майна (щодо державного бюджету), зміна залишків бюджетних коштів, які використовуються для покриття дефіциту бюджету або визначення профіциту бюджету.*

Фіскальний дисбаланс *(англ. fiscal stress) – це ситуація напруженості в бюджетно-податковій сфері, зумовлена виникненням значних розривів між надходженнями і витратами уряду, яка потребує від нього вжиття виняткових заходів, а при відсутності адекватної реакції призводить до бюджетної або боргової кризи.*

Функції менеджменту *– це види діяльності, за допомогою яких суб'єкт управління впливає на об'єкт управління.*

Функція аналізу *дає змогу виявляти тенденції розвитку бюджетного процесу, бюджетної системи, бюджетних відносин та змін, які відбуваються у складі і структурі бюджетних ресурсів; дослідити чинники, які впливають на показники виконання бюджету.*

Функція контролю *реалізується шляхом здійснення бюджетного контролю, який є різновидом фінансового контролю у формі інспектування (ревізії та перевірки), експертизи, моніторингу, аудиту й спрямований на визначення стану виконання бюджетного законодавства всіма суб'єктами бюджетного менеджменту на всіх стадіях управлінського процесу. Функція реалізується також шляхом здійснення громадського контролю.*

Функція мотивації *бюджетного менеджменту знаходить вираження під час прийняття управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності управління бюджетним процесом, бюджетною системою, бюджетними відносинами та бюджетними ресурсами задля забезпечення сталого економічного розвитку на всіх рівнях економічної системи й належного виконання державою її завдань і функцій.*

Функція обліку *в бюджетному менеджменті спрямована на збір та узагальнення інформації щодо руху бюджетних ресурсів, результатів виконання бюджетів та їхніх змін, стану й тенденцій реалізації ухвалених рішень.*

Функція організації *забезпечує функціонування суб'єктів бюджетного менеджменту.*

Функція регулювання *у бюджетному менеджменті реалізується з метою збалансування місцевих бюджетів, усунення розбіжностей у рівнях розвитку адміністративно-територіальних одиниць та для фінансового забезпечення місцевого самоврядування.*

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

Б

Бюджет 64, 65, 69, 71, 206, 211, 497
Бюджети місцевого самоврядування 65, 497
Бюджетна експертиза 447, 497
Бюджетна звітність 180, 415, 416, 430, 431, 497
Бюджетна класифікація 161, 195, 196, 207, 208, 497
Бюджетна політика 10, 488, 497
Бюджетна програма 338, 497
Бюджетна система 11, 486, 496, 498
Бюджетне асигнування 189, 498
Бюджетне зобов'язання 189, 498
Бюджетне планування 30, 305, 321, 498
Бюджетне призначення 189, 397, 498
Бюджетне прогнозування 28, 297, 298, 498
Бюджетний аудит 439, 447, 478, 499
Бюджетний запит 44, 190, 499
Бюджетний контроль 441, 449, 450, 499
Бюджетний менеджмент 7, 8, 12, 13, 16, 24, 28, 72, 111, 486, 487, 488, 499
Бюджетний механізм 11, 499
Бюджетний моніторинг 448, 499
Бюджетний процес 162, 175, 321, 499
Бюджетний унітаризм 80, 500
Бюджетні правовідносини 122, 500

В

Видатки бюджету 74, 316, 500
Видатки розвитку 203, 500
Видатки споживання 204, 500
Виконання бюджету 176, 296, 345, 348, 367, 500
Витрати бюджету 74, 380, 500
Витрати розвитку 203, 500
Відповідальний виконавець бюджетних програм 189, 330, 340, 341, 501
Внутрішній аудит 501
Внутрішній контроль 501

Г

Гіпотеза аудиту 501

Д

Державне регулювання економіки 10, 501
Державний борг 93, 207, 501
Державний фінансовий аудит виконання бюджетних програм 479, 501
Державний фінансовий контроль 439, 440, 502
Дефіцит бюджету 57, 91, 205, 502
Доходи бюджету 72, 196, 502

Є

Єдиний казначейський рахунок (ЄКР) 392, 502

З

Звітність про виконання державного та місцевих бюджетів 414, 502

І

Інспектування 447, 502

К

Класифікація доходів бюджету 196, 502

Кредитування бюджету 74, 503

М

Мережа розпорядника коштів місцевого бюджету 187, 503

Методи бюджетного планування 309, 503

Міжбюджетні трансферти 79, 83, 89, 503

Місцевий борг 103, 207, 503

Місцеві бюджети 65, 165, 166, 170, 175, 176, 177, 181, 503

О

Об'єктами бюджетного менеджменту 16, 503

Оборотний залишок бюджетних коштів 92, 503

Одержувачі коштів місцевих бюджетів 186, 503

Оперативний звіт 416, 504

Органи виконавчої влади 127, 504

Органи загального державного управління 122, 504

Органи нефінансового профілю 112, 119, 504

П

Паспорт бюджетної програми 44, 331, 341, 504

Помісячний розпис асигнувань загального фонду державного бюджету 351, 504

Помісячний розпис спеціального фонду державного бюджету 352, 505

Принцип субсидіарності 80, 347, 505

Програмно-цільовий метод 76, 329, 334, 505

Профіцит бюджету 206, 505

Р

Результат виконання бюджетів 505

Річний розпис асигнувань державного бюджету 351, 505

Річний розпис витрат спеціального фонду державного бюджету з розподілом за видами надходжень 351, 505

Розпис 344, 350, 352, 353, 354, 505

Розпорядник бюджетних коштів 119, 186, 381, 506

С

Середньострокове бюджетне планування (ССБП) 310, 506

Т

Тимчасовий касовий розрив 384, 506

У

Управління бюджетними кошта-ми 72, 162, 506
Управління видатками бюдже-ту 74, 496, 506
Управління доходами бюджету 73, 506
Управлінням бюджетом 506
Управлінська звітність 415, 507
Учасниками бюджетного про-цесу 12, 182, 507

Ф

Фінансова звітність 431, 507
Фінансові ресурси держави 58, 487, 507
Фінансування бюджету 45, 57, 91, 507
Фіскальний дисбаланс 86, 507
Функції менеджменту 28, 507
Функція аналізу 31, 508
Функція контролю 31, 508
Функція мотивації 31, 508
Функція обліку 31, 508
Функція організації 31, 508,
Функція регулювання 31, 508,